ECHILIBRUL
ÎNTRE ANTITEZE

VOLUMUL II

www.dacoromanica.ro

I. ELIADE-RĂDULESCU

ECHILIBRUL INTRE ANTITEZE

INDICE DE PERSOANE, CUVINTE ŞI FORME

DE

PETRE V. HANEŞ

PROFESOR SECUNDAR

VOLUMUL II

„MINERVA", BUCUREŞTI

1916

www.dacoromanica.ro

DE PETRE V. HANEŞ:

1. **Alexandru Russo, o pagină ignorată din literatura română** (tipărită cu cheltuiala Fundaţiunii Universitare Carol I-iu), Bucureşti, 1901 . . . . 2.
2. **Diu ineditele lui Nicolae Bălcescu — Manualul Bunului Român**, Bucureşti, 1902 1
3. **Desvoltarea limbii literare în prima jumătate a secolului al XIX-lea** (premiată de Universitatea din Bucureşti cu premiul Hillel de 1.000 de lei), Bucureşti, 1904 . . . . . 3.
4. **Alexandru Russo, Scrieri** (tiparite cu cheltuiala Academiei Române), Bucureşti, 1908 . . . . . 5.
5. **Studii de literatură română**, (Cum trebuie scrisă istoria lit. rom. — Ediţiuni de texte rom. — Din ineditele lui Gh. Asachi. — M. Kogălniceanu. — N. Bălcescu. — O polemică între Ardeleni şi Moldoveni. — B. P. Hasdeu. — Iliada în românește. — Ion Ghica şi Ion Creangă. — Delavrancea portretist literar. — Scriitorii şi rasboiul independenţei. — C. Negruzzi şi prozatorii de astăzi. — Vlahuţă şi limba lit rară. — Motivele lit. pop. în lit. culta. — Al. Lahovari ca orator). vol. I-iu, Bucureşti, 1910 . . . 2.
6. **Evangeliarul românesc din 1561 în comparaţie cu cel slavonesc**, Bucureşti, 1913 . . . . . 1.
7. **Curs de limba română pentru învăţământul secundar al băieţilor** (cl. I—VIII), Bucureşti, 1904—1915 . . . . . 26.50
8. **Idem, pentru învăţământul secundar al fetelor** (cl. I—IV, Bucureşti, 1910—1913 . . . . . 12.

IN BIBLIOTECA SCRIITORILOR ROMÂNI (Minerva).

1°.	**M. Kogălniceanu, Scrisori** (1834—1849)	2.
2°.	**B. Katargiu, Discursuri Parlamentare**	3.
3°.	**Ion Ghica, Scrieri**, vol. I-iu. — Partea I-a din Convorbiri Economice	2
4°.	**„ Idem**, vol. al II-lea. — Partea II-a şi a III-a din Convorbiri Economice	2.
5°.	**„ Idem**, vol. al III-lea. — Scrisori către V. Alecsandri .	2.
6°.	**„ Idem**, vol. al IV-lea. Amintiri din Pribegie, Academice, O cugetare politică, Pământul şi omul, Ochire asupra ştiinţelor, Despre căile noastre de comunicaţie, Invaţătura Publica, etc.	2.50
7°.	**Antim Ivireanu, Predici şi Cuvântări funebre**	2.
8°.	**Const. Golescu. Insemnare a călătoriei mele**	2.
9°.	**Cezar Boliac, Meditaţii şi Poezii**	2.
10°.	**D. Bolintineanu, Călătorii**, vol. I (Pe Dunăre şi în Bulgaria — In Egipt şi Palestina)	2.
11°.	**„ Idem**, vol. II. (La Românii Macedoneni. — In Asia Mica. — In Moldova)	2.
12°.	**„ Romane** (Emanoil, Elena)	3.
13°.	**Gh. Sion, Proză** (Suvenire Contimporane)	2.
14°.	**„ Poezii**	2.
15°.	**Gh. Asachi, Nuvele Istorice**	2.
16°.	**El. Rădulescu, Echilibrul între antiteze**, vol. I	2.

www.dacoromanica.ro

Vot universal. — Răsvot universal.

A

I.

Vot însemnează dorinţă, decizie sau hotărîre, o voinţă întărită prin convicţie.

Şi fiindcă voia, dorinţa, decizia... mai întâi se exprimă prin vorbă, prin cuvânt, şi apoi se execută, se realiză prin faptă, vot dar însemnează în genere: a-şi exprimà, a-şi declarà *propria sa* părere, *propria sa* dorinţă, *propria sa* judecată sau decizie; iar nu părerea, dorinţa, judecata sau decizia *altuia* sau a *altora.*

Vot, mai înainte de toate, presupune minte, raţie, ştiinţă, experienţă şi apoi voie liberă sau libertate.

Nimeni nu are nici drept, nici datorie de a-şi da votul pentru ceeace nu ştie, nici cunoaşte; pentrucă nimeni nu poate nici voi, nici dori ceeace nu ştie.

Nimeni nu e liber a da sau a acceptà votul altuia, pentrucă sau violă dreptul altuia sau este violat.

Nimeni n'are drept a tipărì hârtii, a le face a circulà, şi influind sau cu forţa sau cu amininţări să viole massele de a subscrie *da* sau *nu;* pentrucă vot va să zică dorinţa proprie şi spontanee despre un obiect sau ideie, când vine timpul acelei idei.

— Vreţi principe străin sau nu?

— Vreţi vot universal sau nu?

— Vreţi dictatura sau nu?

— Vreţi kan-tătărie ereditară sau nu?

— Vreţi să vă anexaţi la Rusia, precum s'a anexat Crimeia prin Han-Tătar sau nu?

Şi alte asemenea nu va zicà a chemà lumea la vot uni-

www.dacoromanica.ro

versal, ci a impune lumii prin ameninţări voea sa proprie, sau a chemà lumea a votà despre ceeace nu ştie, nu cunoaşte bine.

Eşti funcţionar subaltern, ţi se pune înaînte a subscrie un *da* sau *nu*. De vei subscrie *da*, este în contra convincţiunii tale, conştiinţii tale; de vei scrie *nu*, eşti pus la index şi eşti ameninţat de a fi destituit.

Prin urmare, iar o mai repetăm:

Vot, mai înainte de toate, presupune minte, raţiune, ştiinţă, experienţă, voie liberă sau plină şi perfectă libertate.

II.

Tot omul este dotat dela Dumnezeu cu liber arbitru sau voie liberă şi cu dreptul de a-şi exprimà prin vot voia *sa proprie*, părerea sa, judecata sa, dorinţa sa, decizia sa: şi nimeni n'are drept de a-i impune pe ale sale.

Pentru dreptul acesta, dar, tot omul după faptele sale se laudă, se recomàndă, şi tot după faptele sale se judecă se condamnă, pentrucă a avut voie liberă de a face binele sau de a comite răul.

Ca să putem însă a ne decide spre bine sau spre rău, cată mai întâi să cunoaştem, să putem distinge binele din rău. Deaceea dar am zis că pe lângă minte sau raţie, ca să ne putem decide, se cere şi ştiinţă, şi experienţă la cel chemat a-şi da votul.

Toţi oamenii fără distincţie sunt chemaţi de Dumnezeu la bine; nu însă toţi oamenii se mişcă spre bine. Cauza este pentrucă unii nu voesc, alţii nu ştiu, şi cei mai mulţi sunt împiedicaţi de a ştì şi de a venì la bine.

Tot asemenea toţi oamenii sunt chemaţi spre a devenì demni de a-şi da votul; şi unii nu voesc, şi cei mai mulţi sunt împiedicaţi de a devenì demni.

Votul e raţiunea; raţiunea este ca lumina; luminează foarte întins în departe, şi luminează în spaţiu foarte mic, când este mărginită şi restrânsă de muri [1], de *obroc*.

Intindeţi mintea sau raţiunea, că veţi întinde şi votul, luminaţi massele, ca să le puteţi chemà la consiliu, la părere. Altfel parodiaţi, batjocoriţi *votul* şi îi faceţi *răsvot*.

Pentrucă nimeni nu poate da ceeace nu are, nu cereţi dar păreri dela cel ce nu are nici minte.

[1] ziduri.

www.dacoromanica.ro

III.

Votul fiind manifestarea liberului arbitru, votul este ca şi libertatea: emană dela Dumnezeu, şi amândouă au aceeaş natură divină; pot, cum poate şi Dumnezeu, şi nu pot ceeace nici Dumnezeu nu poate.

La Dumnezeu, în omnipotenţa sa, sunt multe cari sunt imposibile. Dumnezeu poate să fie atotbun, pentrucă este atotpotent; nu poate însă să facă ca să înceteze de a fi Dumnezeu sempretern şi atotbun.

Libertatea asemenea este liberă a face tot; nu însă şi de a se sinucide ca libertate, degenerând în tiranie sau în anarhie.

Precum Dumnezeu nu poate deveni diavol, asemenea şi libertatea nu poate deveni despotism, nici monarhic, nici anarhic.

Votul adevărat este manifestarea adevăratei libertăţi. Tot ce este spre binele public, pentru libertatea publică, putem votà, nu însă şi ce aduce pieire, catastrofe, sclavie. Deaceea mai înainte de a votà, se cuvine a şti să cugetăm, să deliberăm.

Votul este ca şi *cuvântul;* şi precum nu putem numi *cuvânt (logos*[1]*)* tot şirul de vorbe vagi şi necompatibile, precum nu putem zice că cel care minte are cuvânt, că cel care calomnie, sau vorbeşte nebune şi răutăcioase are cuvânt, asemenea nici vot, în adevăratul său înţeles, nu poate fi expresia unei deciziuni nebune şi dezastroase, unei judecăţi strâmbe.

Vot dar este expresia numai a părerilor raţionabile, numai a dorinţelor cuvioase, numai a judecăţilor drepte, numai a deciziunilor salutare.

A votà orbul, a votà cei necompetenţi, a votà nebunii, copiii şi junii minori, a votà massele neluminate, sau a votà olarul pentru oştean, oşteanul pentru cler, clerul pentru comercianţi, cetăţenii pentru ştiinţe şi arte, şi însuşi pentru politică, nu se chiamă vot, ci *răsvot.*

IV.

Vom lăsà pentru un moment monotonia stilului didactic, şi vom alergà la bunul simţ al Românului în genere, la anecdotele sau istorioarele lui caustice. Stilul caustic este mai

[1] în original cu litere greceşti.

www.dacoromanica.ro

propriu Românului din cauze multe, şi îl înţelege mai bine (vezi *Isahar,* pag. 17 [1] şi cele precedente).

1

PĂCALĂ ŞI DĂNCIUCĂ [2]. Păcală aveà un fiu, şi fiul lui Păcală căzù greu amalat [3].

— Ai mâncà cevà, Dănciucă, fătul meu ? îl întrebă Păcală cu toată tandreţea paternă.

— Aş mâncà stele fripte, răspunse fiul lui Păcală.

El fireşte că şi-a dat votul, pentrucă şi-a exprimat dorinţa, întocmai după cum cer unii a şi-o exprimà, adresându-se la multitudini cari nu ştiu ce să dorească.

Păcală, după aceasta — şi Păcală este tot cel ce întreabă pe nebuni şi necompeteñţi — Păcală îşi exprimă şi el dorinţa printr'un vot şi mai deşănţat, strigând cu durere din fundul inimii :

— Doamne, Dumnezeule ! lungeşte boala băiatului până va putrezì cerul, să cază stelele, ca să mi-i frig vreuna două.

2

Nişte Păcali din sistemă, adică cu inima plină de rea credinţă, întrebară pe Români în preziua Divanului de porunceală, ce-i zic şi divan *ad-hoc :*

— Ce voiţi voi ?

Şi nu-i lăsară a răspunde încai singuri, ca băiatul lui Păcală, ci puseră a tipărì mii şi mii de cărţulii, pe cari erà *cacografit* franţuzeşte.

— «Principe străin vrem».

Un alt Român, ce erà în străinătate, îşi dete şi el votul, sau îşi arătă o dorinţă ce păcălià şi pe acei Păcali din sistemă şi pe amăgiţii de dânşii, şi pe toţi principii străini ce puseseră ochii pe ţările noastre, zicând :

— «Doamne, Dumnezeule ! lungeşte dorinţa impusă Românilor până când va putrezì Europa monarhică sau regală, să cază principii ca stelele, ca să pot şi eu să dau Românilor vreun principe străin să-l mănânce fript».

Acestea pentru părerile sau dorinţele deşănţate; să venim şi la păreri sau urări şi dorinţe ce nu vin spontaneu din mintea şi inima omului, ci sunt prescrise şi impuse de alţii.

[1] în această ediţie pag. 28.
[2] Subtitlul acesta şi cele următoare lipsesc în original.
[3] bolnav.

www.dacoromanica.ro

3

PĂŢĂNIILE LUI PĂCALĂ. Păcală se duse şi el odată la anul nou, spre vizită sau la naşu-său, sau la cumătru-său, şi fiindcă nu ştia ce să zică, instinctul sau şi însuşi mintea lui sănătoasă îl făceau să tacă şi să auză numai:

— De ce ai stat mut? îi ziseră unii alţii, după ce ieşiră afară; să fi zis şi tu cevà.

— Ce eram să zic? întrebă şi el, bietul Păcală.

— Ia, să fi zis: «la mulţi ani tot ca acum» şi îi deteră această urare s'o înveţe pe dinafară, întocmai ca ceie patru puncturi şi ca nişte bilete, ce se văzură mai deunăzi circulând.

După mult timp, Păcală văzù lume adunată la un loc, intră înăuntru, şi văzând un om mort întins pe masă şi pe ai casei plângând, ca să nu mai stea mut ca mai 'nnainte, începù a urà sau a arătà dorinţa ce i-o spusese alţii:

— «La mulţi ani, tot ca acum!»

Toţi alergară asupra lui; unii zic că l-ar fi şi bătut, şi târnuit cum să nu-i mai rămâie păr în cap.

— Lăsaţi-mă, vai de mine! strigà Păcală, ce am făcut? ce am zis? sau ce se cuvenià să zic?

— Să fi zis, îi strigau toţi, să fi zis, prostule: «Dumnezeu să-l ierte, şi d-voastră să fiţi sănătoşi!»

— «Aşà oi, zice de acì înainte, numai să mă lăsaţi; şi aşà învăţă bietul Păcală să zică, speriat în bătăi.

Mult după aceasta, intră Păcală la Crăciun într'o casă, şi văzând masa întinsă şi un purcel fript pe masă, se adresă la comeseni cu urările ce i se întipăriseră atât de profund prin influenţa pumnilor:

— Dumnezeu să-l ierte, strigă Păcală, şi d-voastră să fiţi sănătoşi!

— Auzi păgânul! strigară comesenii, par'că porcul ar fi suflet de om, suflet de creştin! auzi Dumnezeu să-l ierte!!

Şi sărirà cu toţii asupra lui, şi îl umflară iar în bătăi.

— Aoleo! strigă Păcală, dar cum eram să zic?

— *Să-l mâncaţi sănătoşi* să fi zis, păgâne, iar nu Dumnezeu să-l ierte.

— Lăsaţi-mă, că tot aşà oiu zice de acum înainte, şi aşà învăţă să zică, speriat iar în bătăi.

Păcală se duse de acì înainte cu urarea sau votul nou, învăţat pe din afară; nu mai uità acum vorba sau urarea «să-l mâncaţi sau să-l mănânci sănătos!»

www.dacoromanica.ro

Toţi Românii ştiu ce a păţit şi cu această urare şi deaceea o tăcem deocamdată.

Istoria aceasta e veche şi s'a conservat prin tradiţie între Români; tot adevărul ce este într'însa e că bunul simţ popular singur ne spune câte nevoi aduc toate ideile şi toate urările impuse de alţii, învăţaţe pe dinafară, şi aplicate nici la timpul, nici la locul lor.

4

ŞTEFAN RĂSVAN. O altă împrejurare, care ţine cu totul de domeniul istoriei Patriei, ne dă o lecţie foarte folositoare. O vom nară tot pe româneşte în stilul său caustic.

Când Mihai Bravul se determină a susţine drepturile Patriei şi tractatele călcate dejà de Turcia ianicïară, se înţelese mai întâi şi se legă în alianţă ofensivă şi defensivă cu Batori al Transilvaniei şi cu Aron al Moldaviei.

Trase dar sabia şi ardică stindardul în contra călcătoarei de tractate, întemeindu-se pe ajutorul ce-i vor trimite Aron şi Batori.

Sinan paşa venià în contra Românieì în capul a 200 de mii de leniceri, de Spahii şi de Manafi; şi Mihai ieşià la Dunăre în întâmpinarea inimicului numai cu 8.000 de Români, aşteptând contingentul moldav şi transilvan.

Lui Batori atunci îi venì pofta de a se proclamà rege şi de a supune Moldavia şi Românìa sceptrului său cel fraged.

Aveà partizani mulţi în Moldavia, şi toţi zişii liberali şi unitari pe atunci strigau să tráească Batori! Gloatele toate erau conduse de cavaleri de industrie ce deveniseră demagogi şi mercenari ai lui Batori.

Ambiţiosul Sigismund Batori începù dela Moldova să paralizeze şi să răstoarne mai întâi pe Aron, ca să nu poată acesta trimite ajutorul promis lui Mihai, şi apoi şi acesta, constrâns de Turci, să fie nevoit a se închinà, cu ţara dimpreună, lui Batori.

Planul în folosul lui şi în pieirea Românieì fu îndemânatic.

Se sculară gloatele, conduse de demagogi salariaţi şi încurajate de oştiri transilvane, ce erau la hotare; răsturnară pe Aron, care fugì şi se dete în discreţia Transilvanilor. Aron murì apoi în Transilvania.

Demagogii erau liberali, după zisa lor, şi propuseră gloatelor să aleagă un domn din clasele cele mai abjecte, sub cuvânt ca să puie naţia pe tron, iar nu familii.

www.dacoromanica.ro

— Ştiţi ce? le ziseră; să alegem un Ţigan de domn! căci dacă Ţiganul se înalţă atât, unde oare n'a să ajungă Românul mai sus?

Gloatele fură supraaprinse în credinţele lor, şi prin vot parodiat, zis universal, proclamară un Ţigan de domn.

Pe acest Ţigan îl chemă poate Borcea sau Şolcan; poeţii însă de ocazie, lingariţii adulători nu ştiu alta în asemenea împrejurări de flaterie [1] decât a da nume pompoase cumetrilor, complicilor lor şi stăpânilor noi.

Ii auzi numai: Victor Hugo, Lamartine al României, Béranger, Lafontaine al Moldaviei, Cavur, Meternich, Napoleon al României! — Le e ruşine cu numele propriu al complicilor lor.

Tot asemenea şi atunci pe baronul de Şolcan îl supranumiră nici mai puţin decât *Ştefan*: ramase însă Ştefan, nu cel mare, ci Ştefan Ţiganul. — Cronicarii Transilvani contimporani îl numesc Răsvan, tot cam pe ţigănie [2].

Ştefan Ţiganul fu susţinut de oştirile lui Batori ce intraseră în Moldavia, sub condiţie de a încorporă ţara cu Transilvania, şi Ştefan Ţiganul de a fi locotenentul sau vătaful lui Batori.

Sunt multe anecdote sau zicători despre domnirea sau vătăşia de trei luni a lui Răsvan, le lăsăm de astădată:

Tot ce putem spune acum este că după o vătăşie foarte crudă şi neomenoasă de trei luni, Moldovenii disperaţi se sculară cu toţii, şi-l prinseră, şi îl deteră altui Ţigan a-l spânzură, şi astfel scăpă lumea de dânsul, după o calamitate de trei luni, produsă dintr'un răsvot universal.

5

ARISTIDE CEL DREPT. Să trecem la istoria serioasă, şi vom vedeà ce rezultate ies, când se cere vot dela cei ce n'au nici minte, când votul este parodiat şi batjocorit prin răsvot.

Cei răi din Atena nu puteau suferì dreptatea şi virtuţile lui Aristide, îl acuzară, şi fiindcă nici o lege nu-l puteà condamnà la ostracism sau exil, făcură apel la multitudini, la toţi câţi nu ştiau nici ce este justiţia sau dreptatea, ca să-şi dea acele populaţii votul sau părerea dacă se cuvine a se exilà Aristide cel just.

[1] linguşire.
[2] *Cronica lui Şincai*, tom. II, 257 (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

Populaţiile, conduse şi intrigate de demagogi, îşi deteră votul a se exilà Aristide.

Şi dacă întrebà cinevà: pentruce vă daţi votul a se exilà omul acesta? oamenii ce-şi dau, nu părerea lor proprie, ci pe cea insinuată sau impusă de alţii răspundeau:

— Pentrucă este drept, şi ni s'a urît cu atâta dreptate!

6

CRUCIFICAREA LUI ISUS. Ana şi Caiafa voiau să piardă pe Isus, puseră a-l acuzà prin delatori, a-l prinde prin miliţiani, conduşi de Iuda, şi a-l da judecăţii, care îl condamnă morţii.

Pilat, neaflând nici o culpă în ce just, voi să-l libereze. Referindu-se la multitudini, sau, cum zic unii astăzi, la votul universal:

— Pe cine voiţi să vă liberez, întrebă Pilat, pe tâlharul Baraba, sau pe Isus?

Şi multitudinile, conduse şi intrigate de sbirii şi servitorii lui Ana şi Caiafa, capii cărturarilor şi fariseilor, strigară frenetic:

— Tâlharul Baraba să se libereze şi Isus să se crucifice.

V.

TIRANIA ŞI VOTUL. Nu continuăm mai înainte, că ne sângeră inima de consecinţele oribilei parodii şi batjocurii votului, când se cere înadins spre a face rău părere dela cei ce nici minte n'au ca să judece şi să distingă.

Unele ca acestea văzură tiranii căpuiţi de putere şi se bucurară căci le serviau de pretext, şi işi ziseră, şi forţară lumea a se supune la zisa lor şi a abdicà la dreptul ce fiecare are de a-şi exprimà părerea proprie sau dorinţa.

Tiranul zice: «Numai eu să am voie şi părere şi dorinţe; numai eu să am vot: votul meu singur să fie lege; ceilalţi toţi să nu voească decât ce voesc eu».

Tot tiranul zice aşà şi o şi face din natura lui impie şi uzurpătoare, îndatà ce se vede cu putere; iar dacă vede atâtea exemple înainte, acestea îi servesc de pretext, spre a-i legitimà uzurparea.

Vin apoi oligarhicii, când se văz la putere, şi aceştia fiind de natura tiranului, nu pot fi decât rivali acestuia; vor ei să-şi însuşească uzurpările lui şi zic:

www.dacoromanica.ro

«Nu e bine să aibă numai unul singur vot; însă e şi mai rău, când şi popoarele au vot.» Şi cu toţi împreună strigă: «Jos cu tiranul, ca să subjugăm noi popoarele şi să le uzurpăm drepturile. Vot dară să avem numai noi: nici tiranul, nici poporul să nu aibă vot».

VI.

OLIGARHIA ŞI VOTUL. Tiranul voeşte să stingă votul însuşi dela începutul său: e un Irod ce va să înjunghie cuvântul lui Dumnezeu, însuşi din leagănul său; şi ordonă să se înjunghie toţi pruncii din Betleem, ca să nu-i scape cuvântul prunc.

Oligarhii sunt tot de natura tiranului, şi de instinctele lui uzurpătoare; pentrucă oligarhia este tirania nu a unuia, ci a vreo câtivà complici.

Tiranul e ca leul la o turmă, oligarhii sunt ca un cârd de lupi la aceeaş turmă. Cu ce se folosesc oile, de vor fi mâncate de un leu sau de lupi?

Când însă văd tiranul şi oligarhii că votul creşte dinpreună cu mintea poporului şi ajunge în vigoarea sa, precum al lui Dumnezeu cuvânt ajunge în toată vigoarea sa umană şi în toată omnipotenţa sa divină, atunci prin fiii pieirii, prin demagogi cumpăraţi, chiamă, întărâtă multitudinile inculte şi oarbe, ca să paralizeze votul, şi atunci numai în asemenea circumstanţe au multitudinile vot, când strigă cum îi învaţă sateliţii şi sbirii tiraniei: «să se crucifice cuvântul şi libertatea.» Au atunci multitudinile oarbe vot, dacă vin să parodieze şi să batjocure votul, să-l facă răsvot.

Cu toate aceste încercări şi maşinaţiuni diabolice, după ce tiranul şi oligarhii se conving că timpul nu stă, ci pasă şi tot pasă înainte, şi că multitudinile încep a se lumină şi a-şi cunoaşte erorile, că încep a aveà conştiinţă de sine şi drepturile lor la vot;

Atunci începù a cedà; şi ca să restrângă votul cât se va puteà, dau drept numai averii să aibă votul!

(Dară averea, ca pământ, ca metal, ca edificiuri, ca marfă poate să aibă dorinţă sau părere sau judecată sau voie, şi prin urmare vot?)

Chiamă atunci tiranul şi oligarhii şi pe venetici la vot, dacă sunt proprietari, ca să-şi mărească banda în contra inteligenţei.

www.dacoromanica.ro

VII.

MERCENARII ÎN VIEAŢA POLITICĂ.

Iar dacă şi după aceste încercări vulpene, raţiunea umană tot creşte şi se întinde şi desmoşteniţii, încercaţi şi luminaţi, îşi cer drepturile lor, şi drepturile tutulor, atunci să mai vedeţi! atunci cavalerii de industrie, aventurierii şi şarlatanii toţi sunt la cătare şi unii devin mercenari şi instrumente unui singur tiran şi alţii mercenari şi instrumente oligarhilor.

Mercenarii şi instrumentele oligarhilor, uitându-şi originea, strigă: numai averea sau proprietatea poate aveà vot.

Mercenarii tiranului strigă în capul multitudinilor: opinca, opinca duce sarcinile; şi ea mai mult se cuvine a aveà vot. Pe tiran atunci îl apucă dorul de opincă.

— Insă averea şi opinca este materie moartă, şi una şi alta n'au minte, nici judecată, nici părere, le răspund oamenii raţionabili şi drepţi cu inima.

— Nu chemăm averea la vot, replică primii, ci pe cei avuţi, pe proprietari în genere, ca să înţeleagă şi pe cumetrii venetici.

— Nu chiemăm opinca la vot, replică ceilalţi, ci pe opincari *în genere,* ca să înţeleagă şi pe cumetrii ce n'au nici minte şi pe cari îi pot înşelà şi seduce.

Oamenii raţionabili şi drepţi cu inimă le răspund iară:

— Insă între proprietari, unii sunt venetici necompetenţi; şi pe aceia îi căutaţi, fiind mai îndemânatici complici — alţii sunt orbi de îngânfare şi de interese ignobile, beţi de îmbuibare şi de desfrânări, şi pe aceia vă place să-i recrutaţi, — alţii ştiu de toate, numai de ale ţării nu ştiu nimic, nici datine, nici instituţiuni; şi cu dânşii puteţi introduce cele străine în folosul vostru propriu; — iar dacă între proprietari sunt mulţi şi foarte mulţi buni şi luminaţi, şi cu zel pentru binele public, pe aceia cât puteţi îi depărtaţi cu intrige, conrupând alegerile cu bani, ca să nu se auză părerea lor nicăieri.

Şi întroducându-se către mercenarii şi lingariţii tiranului, le răspund iară:

— Insă între săteni, cei mai mulţi sunt orbi de ignoranţă, beţi de suferinţe, uimiţi de dureri; şi pe aceştia nu-i chemaţi la vot să-şi exprime cel puţin păsul lor, dorinţa lor proprie, ci ca să le însinuaţi şi să le impuneţi părerea, voia, votul despotului vostru şi tiranului Patriei.

www.dacoromanica.ro

Şi cutezaţi voi, fii ai pieirii, a numì vot universal un singur vot, o singură dorinţă dictată de despotul vostru, tipărită pe hârtie maculată în sute de mii de exemplare şi impusă prin dol (vulpenie) sau terorism masselor, seduse de voi, a o accepe [1] ca propria lor părere prin sbierete frenetice?

Şi cutezaţi şi voi tot fii ai pieirii, câţi vă puneţi sub solda oligarhiei, a numì vot, părerea dată de venetici şi de ignoranţi superbi în păcatele lor, când depărtaţi toată inteligenţa, ştiinţa şi toată experienţa?

In van îusă conspiraţi asupra votului, şi cuvântului, şi libertăţii tiparului, unii prin restrângere, alţii prin parodie.

Nu aveţi nici un şir în vorbele şi faptele voastre, pentrucă nu vorbiţi nici nu faceţi nimica din inimă şi din convicţie, ci după cum vă dictează interesele ignobile ale zilei.

Din auzite, din citit amestecaţi principii eterogene, sisteme diametralmente contrarii, — par'că sistemele ar fi ca metalele, să se poată topì la un loc.

Azi democraţi socialişti, mâine imperialişti, astăzi cu *unirea,* că să o degeneraţi în *unitate,* mâine separatişti desbinători; astăzi cu libertatea, mâine cu tirania sau cu anarhia; şi totdeauna cu toate la un confuze, ideile, principiile, sistemele în capetele voastre fac un *tohù-bohù,* un haos.

Şi după cum vă sunt capetele în confuzie, aşà vă este şi limba de coruptă în gergul sau în gâscănăria voastră. In toate limbile de familie *romană,* omul liber şi colectiv se zice *popol;* voi îl conrupeţi în *popor* [2].

Popoarele sunt «popolii» decăzuţi sau stricaţi; şi voi popoarele le chemaţi la vot, ca să le puteţi armà sau rimà în poezia voastră stropiată şi frenetică cu *topoare.* După ce părinţii voştri au supt popoarele şi i-au adus în starea în care le descrieţi singuri, voi conspiraţi ca să le degradaţi mai jos şi decât fiarele.

Numaì popoarele în toate naţiunile au putut a-şi da adevăratul vot; şi ca să poată nişte multitudini devenì popoare mai înainte de toate cată a se luminà, a învăţà carte cel puţin.

Sau dacă aveţi dor de multitudini şi le chiemaţi cu carte, fără carte la vot, întrebaţi-le de păsul lor propriu, că ştiu ce să vă răspundă şi ce să ceară, şi însuşi dacă nu ar şti carte. Nu le întrebaţi însă de ceeace nici voi însuşi nu ştiţi, nu le adunaţi ca să le îndoctrinaţi prin hanuri şi prin cârciume.

---

[1] primi.

[2] Eliade scrie în adevăr peste tot *popol.*

www.dacoromanica.ro

VIII.

In contra doctrinelor sau mai bine intereselor inobile ale unui tiran şi ale oligarhilor, anarhiştilor şi ohlocraţilor [1], în contra feloniei [2] cavalerilor de industrie, condotierilor demagogi, ce devin instrumentele când ale unora, când ale altora, vin nişte doctrine demne de studiat, mai juste, mai liberale, mai umane, mai salutarii, cu un cuvânt.

Aceste doctrine caută cu bună credinţă şi cu toată ardoarea votul adevărat şi îl chiamă de pretutindeni, din toate stările şi condiţiunile societăţii, de oriunde este minte, raţie, judecată, ştiinţă, experienţă, de oriunde înfine este o dorinţă cuvioasă, o convicţie tare.

După epoci dar, după progresul ce văd în popoare, ca să nu cadă în eroare, exclud dela vot pe copiii şi pe junii minori, a căror raţiune nu e încă formată;

Mai exclud deocamdată dela vot femeile, a căror raţiune este reputată de debilă sau uşoară. Mai exclud pe smintiţi, pe idioţi, pe risipitori, pe criminali şi pe toţi cei necompetenţi.

Mai exclud înainte de toate pe străini sau venetici, pentrucă nu pot aveà nici interesele, nici ştiinţa pământenilor.

Şi chemând restul la vot, numesc acel vot, universal, pentrucă în acel rest se află în adevăr şi universalitatea raţiunii, cuvântului, a votului.

Când a zecea sau cel mult a opta parte din locuitorii unei ţări sunt chemaţi la vot, este tot ce pot dorì în secolul nostru acele doctrine umanitare, şi aceasta numesc ele vot universal.

Spre exemplu: dacă într'o ţară sunt 10 milioane de locuitori, 5 milioane sunt femeile, alte 3 milioane sunt copiii masculini şi junii minori, 1 milion, sunt toţi cei necompetenţi, adică smintiţii, idioţii, risipitorii, criminalii, toţi cei stigmatizaţi de viţiu, dimpreună cu străinii şi veneticii, ce sunt asemenea necompetenţi.

Universalitatea dar a raţiunii sănătoase şi a ştiinţei abià se află la un milion între 10 milioane de locuitori.

Tot asemenea unde sunt 5 milioane de locuitori, universitatea raţiunii sănătoase şi a adevăratului vot abià se află între 500 de mii.

Astfel e în ţara noastră în epoca actuală, de ar fi după zisa Românului, cu judecata, iar nu cu lopata.

[1] partizanii domniei mulţimilor.
[2] trădării.

www.dacoromanica.ro

IX.

Tirania însă şi oligarhia umblă cu lopata şi din aceste 500 mii exclude o mare şi foarte mare parte ce au fost şi sunt funcţionari publici şi cunosc ale ţării; o mare şi foarte mare parte, cari sunt profesori, artişti, toţi cei de profesiuni libere, artizani, micul comerţ, preoţi, militari ce ştiu carte, sub cuvânt că nu sunt proprietari, îi dă afară din eclesia [1] lui Christ, şi în locul lor chiamă pe venetici, vânzându-le dreptul pământenilor.

Ohlocraţia sau demagogia, de altă parte, vrând să armeze poporul cu t porul. fuge ca dracul de tămâie, de inteligenţă, de oameni ca aceştia ce pot aveà votul lor propriu, pe salariaţi îi apucă toanele dorului de opincă, numind-o *popor,* pentrucă numai opinca se lasă a se amăgi a i se impune vot străini şi a se conduce spre excese.

Această ardoare ipocrită această chemare de porunceală, deşi place tiraniei, ce se servă de extreme, sperie însă pe oligarhie şi o face a alergà şi ea la demagogi, la condotieri, şi cu toţii aleargă la sofisme, la nişte zise convenţiuni, şi strigă că acesta nu iartă opincarului ca să-şi dea votul, şi ca să poata a-şi da şi el părerea, cată mai întâi a se împroprietări — par'că n'ar aveà şi el o avere îi apucă o ardoare pentru împroprietărirea săteanului, şi arată nişte tendinţe umanitare, ca să poată temporizà.

Nu împroprietărirea, ci instrucţia, cartea poate da minte sănătoasă săteanului, conştiinţă de sine, şi cunoştinţa mai clară de oameni şi de fapte; şi aceasta nu place servitorilor nici tiraniei, nici oligarhiei; căci atunci n'ar mai aveà pe cine înşelà, n'ar mai aveà pentruce să te mai plătească nici tiranii deoparte, nici oligarhii de alta.

X.

Până aci vorbirăm în genere, şi câte am zis se pot aplicà în toţi timpii trecuţi şi în toate locurile... Până aci am făcut numai un studiu despre ştiinţa votului, despre istoria lui, despre inimicii lui din două câmpuri.

Şi l-am apărat după cum am apărat libertatea tiparului (vezi *Isahar,* pag. 172, 173, 174) [2].

[1] biserica; [2] In ed. de faţă pag. 304.

www.dacoromanica.ro

Văzuram că votul universal are două mari câmpuri inimice, neîmpăcate, ca şi libertatea tiparului; deoparte tirania cu oligarhia, sub diverse stindarde; şi de alta, anarhia şi ohloraţia [1], sub diverse barace. Votul stă între focurile convergenţi ale acestor horde.

Sau votul universal stă ca un înger între patru lupi, şi cată a-l apără, ca să-l mântuim de aceste fiare, de aceste monstruri, de aceste hidre.

Ca să-l apărăm însă mai bine şi cu toată tăria, venim a aplicà câte am zis anume la ţările noastre, şi ne adresăm la toţi Românii în genere.

Să căutam cu toţii în tabelul ce am tras, şi daca unii sau cu toţii împreună şi eu, şi tu, şi el, şi noi, şi voi, şi ei, ne vedem chipul, şi rolul ce am jucat, şi partea ce am luat fiecare, sau amăgiţi, sau de nevoie, sau forţaţi de împrejurări, sau deprinşi în ale trecutului, sau învăţaţi rău din creştere şi din contactul ce am avut, sau din neştiinţa de oamenii, şi de faptele, şi de diplomaţ'a străină; acum când se face lumină din paţire şi din experienţă, să ne dam mâna cu toţii, spre a mântuì Patria, mântuind votul universal.

Toţi cu toţii astăzi urîm tirania; despre oligarhie, ea nu a fost în instituţiunile părinţilor noştri, şi de s'a introdus dela Mavrocordat încoà, a fost numai un abuz, o momiţărie.

Vom da şi o repede aruncătură de ochi asupra instituţiunilor Patriei dela Traian până în zilele noastre.

Toţi urînd tirania, cată cu toţi, mari şi mici, avuţi şi neavuţi, familii istorice şi ilustre, familii umile şi oneste şi suferitoare cu toţii, cu toţii cată să urîm şi oligarhia.

Şi cu toţii împreună să combatem şi tirania, şi toţi îngerii ei, şi toată trufia ei, şi toate maşinaţiunile ei, şi toţi cavalerii ei de industrie, şi tot refugiul ei din urmă, care este ohloraţia.

Nu vă speriaţi nimeni de adevăratul vot universal, ci cu toţii să-l apărăm şi să-l îmbrăţişăm ca o ancoră de mântuire, în tempesta ce se prepară, printr'însul numai vom dejucà planurile tiraniei şi vom aveà victorie deplină şi durabilă.

Dacă voim să facem o cură radicală freneticilor ce chiamă multitudile la răsvot, să chemăm şi noi, inteligenţa toată universală, pe tot Românul ce ştie carte şi îşi poate da singur votul.

Cartea este un remediu, un exorcism ce alungă dracii din cei înfuriaţi sau îndrăciţi; să punem cartea drept principiu

[1] domnia mulţimii.

www.dacoromanica.ro

ar nu averea, şi vom vedeà cu toţii ca amuţesc îndrăciţii; aşa i se dejoacă tot planul de rasvot la care alearga.

XI.

RASVOTUL. Până sa intram în istoria anticelor instituţiuni ale Patriei, să vorbim cevà şi despre răsvot, care este parodia şi adversarul diametralemente opus al votului. Cu istoria instituţiunilor noastre se va distinge şi mai bine unul din altul.

Luptei leale, bataliei, guerei [1] regulate şi eroice, Slavii îi zic *b iu;* câi d' însa vor să arate un macel de brigaţi, o tâlharie, atunci îi zic *rasboiu;* Slavii pe belatori îi numesc *boinici* sau *boieri* şi pe tâlhari *rasboinici.*

Astfel ne servim şi noi adesea cu prepoziţia *răs,* când voim sa arătam un exces al unei idei sau un ce cu totul opus şi contrariu, al primei idei, ce sta înainte ca teză.

Când zicem *buzat* este una, şi când se zice *rasbuzat,* orice Român pricepe că va să zică cu totul alta.

Una este *turnat* şi alta *răsturnat.*

Una este *popă* şi alta *răspopă.*

Câta diferenţa este dela o batalie eroică pâna la tâlhărie, sau dela *boiu* la *răsboiu,* atâta este şi dela *vot* la *răsvot.*

Sau câtă diferenţa este dela un *popă* cuvios până la un *răspopa* desfrânat, atâta, şi de şapte ori atâta, este diferenţa între votul universal şi rasvotul universal.

Sau cat sa mă exprim dupa cum odinioară mă exprimam, descriind *căderea Dracilor:*

> Pe cât este din centru, al centrelor tariei,
> Şi pâna peste polul acel mai depărtat,
> De şapte ori atâta părintele veciei
> A 'mpins răul din ceruri, osândelor pastrat.

Votul este menit spre o creaţie şi liberare, rasvotul este menit spre distrucţie şi sclavie.

Votul presupune un drept fiecărui individ de a-şi da propria sa părere; răsvotul este uzurparea acestui drept de către cei necompetenţi.

Votul universal este ca un înger custode şi mântuitor al naţiunilor; răsvotul este ca un diavol parodiator şi făcător de rele.

Diavol în limba elenică va să zică acuzator, delator, calomniator (pârîş).

[1] răsboiului.

www.dacoromanica.ro

Sbirii şi servitorii, sateliţii tiraniei, sunt nişte diavoli încarnaţi, împieliţaţi; aceştia acuză pe drepţi şi virtoşi, aceştia tortură pe martiri, aceştia batjocoresc pe sfinţi, aceştia parodie virtuţile şi persecută talentele, aceştia alungă capacităţile.

Sateliţii tiraniei devin modele de corupţie: ei degeneră virtutea în ipocrizie, religia în superstiţie, libertatea în anarhie, şi tot aceşti diavoli (delatori) se sforţă a preface votul universal în răsvot universal, spre a discreditâ, în ochii lumii, şi virtute, şi sapienţă, şi libertate, şi vot şi tot ce este salutar.

Ei împedică libertatea, şi când văd că nu o mai pot ţine în bende şi în fiare, o prefac în anarhie, ca să facă lumea simplă şi onestă a crede că libertatea este una cu anarhia şi să se înfioare de numele ei.

Ei împiedică votul, şi când văd că popoarele îşi cer dreptul de a votâ, ei îl prefac în răsvot şi bucină că acela este vot universal. Lumea apoi simplă şi onestă vede ororile şi rezultatele sinistre ale răsvotului, şi asupreşte cu dânsele votul, şi ajunge a numi epoca de libertate şi de vot universal, epocă de neagră şi de sinistră memorie!

Acesta este un martir mai presus de toate martirurile, pentrucă martirii prin torture au pierdut vieaţa, le-a rămas însă onoarea, numele bun.

Libertatea şi votul universal, parodiate de sateliţii ascunşi şi de faţă ai tiranilor, de laoplani demagogi, pierdù, din preună cu existenţa pentru un timp îndelungat, şi numele cel bun; sau numele lor propriu ajunge a fi sinonim cu al adversarilor lor mortali, cu al anarhiei, al răsvotului.

XII.

Ca să mă rezum dară, eu cu vot universal am înţeles la 1848 şi înţeleg până astăzi, dreptul universal de a-şi exprimà fiecare *competent* dorinţa, parerea, voia şi decizia sa proprie, iar nu a altuia [1].

Şi am zis că numai fiji păcatului pot fi contra acestui drept.

Măsurile ce s'au luat apoi la 1848 a se convocà Generala Adunare după art. 22 al Constituţiunii, chiamă la vot pentru alegerea reprezentanţilor *tuturor* stărilor societăţi pe toţi *pământenii* (iar nu şi venetici) câţi ştiu carte sau cel puţin a scrie, ca să şi dea părerea sa proprie, iar nu a intriganţilor (Dosa-

[1] Iar nu adica: «fa-mia dictator ereditar, că te taiu» (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

rele poate că se conservă încă, de nu le va fi răpus vandalismul rus).

Prin această măsură erau dar chemaţi la vot:

Toţi vechii funcţionari ai statului, civili şi militari.

Toţi profesorii în genere şi toţi învăţătorii din sate.

Toţi artiştii şi bărbaţii de profesiuni libere.

Toţi preoţii în genere din urbe şi din sate, fără a exclude pe monahi sau călugării ce ştiu carte.

Toţi comercianţii şi toţi artizanii ce ştiu carte.

Toţi fiii satelor cari ştiu carte, să vie a-şi da d'adreptul votul, iar nu prin delegaţi, prin al doilea grad.

Cu un cuvânt toţi câţi pot avea un vot al lor propriu să vie sa şi-l dea, de vor avea condiţiunile urmatoare:

I. — De a fi pământeni sau şi fii de străini născuţi în ţară, de orice naţie şi orice religie, de nu vor fi sudiţi[1] vreunei puteri străine.

II. — De a avea etatea dela 25 ani în sus.

III. — De a avea minţile în starea normală şi vieaţa nemaculată[2] de crime.

Acest vot universal nu l-am inventat eu, ci cu dânsul au trait Românii dela Aurelian până la Radu-Negru, şi dela acesta până la Mavrocordat; şi în drept exista până astăzi, după cum se va vedeà în tabloul istoric al instituţiunilor noastre, ce ne vom încercà a trage.

In virtutea acestui drept de a votà, se alegeau domni, şi chiriarhii eclesiei[3]; în virtutea lui alegeau toţi funcţionarii statului, până la egumenul mănăstirii şi până la pârcălabul satului.

In virtutea lui se încheiau *soboarele* sau obşteştile adunări; i deaceea se ziceau obşteşti, pentrucă reprezentau toate condiţiunile societăţii.

N'am inventat eu, iar o mai repet, acest vot, ci a existat din antichitate; şi de voiu aveà vreun merit oarecare înaintare naţiunii, nu este altul decât că am deschis ochii şi l-am vazut.

Nu mi-a placut niciodată să iau rolul de inovator, şi cu atâta mai puţin de plagiar şi de imitator dela straini. In toate n'am vrut sa fiu decât un narator şi n'am spus decât ceeace am vazut în istoria naţiunii, în istoria eclesiei, în istoria limbii.

Luaţi aminte însă, Românilor, că vot, vot universal, am proclamat la 1848, iar nu răsvot, paralizie, frenezie universală.

Votul presupune, cum am zis, o minte sănătoasă, şi răs-

[1] supuşi; [2] nepătată; [3] bisericii; v. şi pag. 37.

www.dacoromanica.ro

votul o minte bolnavă sau boleacă, după cum zic Muscalii dela cari indirect vin şi acum ideile de răsvot.

E mult la modă acum muscălismul, sub mască franţuzească.

Agenţii Rusiei se zic astăzi imitatori aia unei Franţe eteroclite şi pline de galicismi barbari; să mi se ierte dar a ma servi terminând iar cu o vorbă slavonă, dând înapoi ale lor dintru ale lor.

Slavii amalatului[1] îi zic boleac, şi eu am proclamat şi profesez până astazi vot universal, iar nu bolealâc universal.

Toate am suferit şi sufer; numai a mi se parodia ideile şi principiele căror am sacrificat tot pentru binele general nu pot tolerà; şi când văz că fiii păcatului cu rea credinţă se servesc cu dânsele în pieirea ţării, atunci nu pot suferì.

Atunci protest.

Terminăm această parte destinată pentru teoria sau cunoştinţa adevăratului vot cu a da din nou definiţia lui.

Votul adevărat este expresia unei păreri raţionabile, unei judecăţi drepte, unei deciziuni salutarii.

Tot ce este în contra acestei definiţiuni este răsvot.

A exprimà o părere demnă de descreeraţi, o dorinţă deşănţată, o judecată strâmbă, o decizie dezastroasă, este răsvot.

A insinuà sau a impune masselor, supraaprinzându le în credinţa lor, părerea unui individ sau a unui partid, este abuzul sau violarea votului şi prin urmare răsvot.

A votà asemenea cei necompetenţi, este în contra bunului simţ popular, ce înfruntă rasvotul prin expresia: «nu-ţi băgà lingura unde nu-ţi fierbe oala».

Am fost dară şi sunt pentru adevăratul vot universal, după doctrinele cele mai umanitare şi progresive, şi după drepturile *ab-antiquo*[2] ale ţărilor noastre. Aceasta este părerea, convicţia şi dorinţa mea pentru epocà actuală.

Dela dorinţă însă până la realizare este mai mare distanţa, şi cu atâta mai anevoie de sărit, cu cât se vede o convenţie impusă de dinafară.

Spre a se realizà o asemenea dorinţă sau alta şi mai progresivă şi mai salutarie, nu este decât un singur drum care cu atâta e mai drept şi mai facil, cu cât este de legal.

Avem un corp legislativ compus de reprezentanţii naţiunii. Nimeni, când e vorba de legiuiri, nu se poate adresà decât la aceştia, căci ei sunt împuterniciţi de a legiui. Este, voiu să

[1] bolnavului; [2] din vechime.

www.dacoromanica.ro

zic, chestie parlamentară, iar nu de cafeuri, nici de dorobanţi ai poliţiei.

Reprezentanţii naţiunii au şi dreptul şi puterea a face să iasă din rărunchii autonomiei nostre o lege electorală, şi aceasta, ca să fie românească, cată să fie după datinele ţării, după cum se va vedeà în partea doua; cată a se chemà adică din toate stările oameni competenţi, cari ştiu carte, a votà şi a-şi trimite reprezentanţii lor în Generala Adunare.

A ieşi însă care cum se scoală, când câte un comitet *ad-hoc* i numit de sine, când câte un individ, şi a împărţi bilete ca x-officium ca să adune semnături, cari forţate, cari smulse prin amagire, cari fară voia şi scrierea celor subsemnaţi, cari de nume necunoscute şi a crede apoi că cu înmulţirea unor asemenea semnături se poate realizà, nu întinderea votului la cei competenţi, ci violarea votului prin chemarea la vot a celor necompetenţi, şi această chemare pentru o singură ocazie! un asemenea individ sau că nu este în minţile sale, sau că se întemeiază pe vreo putere oarecare.

De este nebun, nu merită nici un răspuns; caci lumea îl va pune la locul lui, căci lumea nu se lasă a fi insultată până acolo, încât să fie considerată că nu ştie cum se fac legile.

Iar de se întemeiază pe vreo putere, aceà putere, oricare va fi, nu poate fi considerată, decât ca o donchicionadă conspiratoare, în contra ordinei legale. O vom tratà cum se cuvine la locul ei, în partea a doua.

Vom bate pe-al cui e câinele, fără a ne pune mintea cu javre ce latră la lună.

Putem aveà mulţi adversari şi multe critice la această opusculă; ştim însă mai dinainte că adversarii noştri vor fi:

Tot ce este tiran.

Toţi oligarhii, de va mai fi vreunul.

Şi toţi sbirii şi sateliţii tiraniei şi oligarhiei, ce astăzi se fac demagogi laoplani. N'am ambiţionat niciodată laudele acestora. Injuriile lor ne-aduc mulţumire, laudele lor ne înfioară, ca netezirea unui şoarece plouat ce ni s'ar sui pe piele.

Toţi câţi sunt în adevăr pentru adevăratul vot universal vor fi cu noi. Şi de nu va fi nici unul, sau vor fi foarte puţini, atunci rămâind singuri, vom zice că n'a venit încă timpul sau epoca adevăratului vot universal; şi atunci cei ce umblă cu hârtiii n'au de scop decât un răsvot de porunceală, ca să comită o nelegiuire de les-naţionalitate.

www.dacoromanica.ro

B

I.

INSTITUŢIUNILE DIN TRECUT ALE ROMÂNIEI. In această parte avem a vorbi de instituţiunile României dela Traian până în zilele noastre.

Cadrul ne este îngust, şi nu ne putem întinde cât în tractatul de istorie ce elaborăm mai pe larg, şi unde citaţiunile pot fi dese.

Romanii, ca vingători şi colonişti în Dacia, veniră sub Traian cu datinele, costumele, credinţele lor vechi şi noi; şi organizara ţara ca o provincie romană.

Legile, foarte firește, au căutat să şi le dea singuri, iar nu să se lase a li le impune cei învinşi sau alţii de dinafară pe acei timpi.

Primele instituţiuni au căutat să fie pure romane.

ROMA ÎNAINTE DE CREŞTINISM. Romanii aşezaţi în Dacia au venit dela Roma în adevăr sau din Italia ; se cuvine însă a şti că au fost mai multe Rome, considerându-le după modul de a se guverna :

I. O Romă regală, ce a ţinut 244 de ani. Aceasta eră detestată mai înainte şi mai uitată în zilele lui Traian.

II. — O Romă republicană ce a durat 416 de ani. In aceasta se formaseră Romanii, şi aceasta eră încă vie în moravurile, caracterul, memoria cetăţenilor, în gesturile şi limbagiul lor.

III. — O Romă în fine imperială, ce nu se puteà stabili încă, şi care eră uricioasă fiilor căzutei republice. Toţi sclavii şi desmoşteniţii, toţi împilaţii şi toată lumea suferitoare se înfiorà de dânsa.

Despre Roma papală nu mai vorbim, căci aceea nu puteà fi cunoscută contimporanilor lui Traian şi succesorilor acestora, cu aceasta n'am avut niciodată nimic d'amestec.

Strămunii Romanilor, venind cu Traian în Dacia, nu puteau fi decât fii ai căzutei republici romane, legionari recrutaţi cei mai mulţi nu din capitala coruptă şi imperială.

Imperialişti dintre Romani, după August, sub Tiberii, Caliguli, Claudi şi Mesaline, sub Neroni, Vespasiani şi Domiţiani, imperialişti, zic, pe acei timpi nu mai puteau fi decât nişte curtezani intriganţi şi adulători, căzăturile Romei şi toţi cu sufletul ce se dilectau în spectacole sângeroase, unde victime erau toţi desmoşteniţii, toţi impilaţii.

www.dacoromanica.ro

Restul imperiului roman sau mai bine totalitatea oamenilor, Români, Greci, Ebrei regretà republicele lor, drepturile lor, libertăţile lor antice; desmoşteniţii aşteptà o mântuire.

II.

ROMA CREŞTINĂ. Din timpul lui Tiberiu, dejà aparusera doctrinele liberatoare şi egalitare ale lui Christ. Propagându-se aceasta în tot imperiul, facură înaintări mari în primul secol dela Tiberiu până la Traian.

Ebrei, Romani, Greci, sub numire de Corintieni, Efeseni, Coloseni... Galati, toţi desmoşteniţii pământeni alergau şi adoptau cristianismul din vocea şi mâinile apostolilor, se revestiau [1] cu *omul nou* şi jurau a susţine şi întinde cu cuvântul şi cu fapta doctrina salutarie.

Rămâneau în adevăr mulţi nebaptezaţi [2]; aceştia auziau însă de drepturile omului, de o *mântuire* (ce este libertatea integrala), de frăţie, de egalitate, de solidaritate între om şi om; auziau despre o vieaţă mai ferice, şi aceştia, nefiind iniţiaţi în dogme, pricepiau poate şi mai bine vorbele după înţelesul lor comun şi îşi formau nişte speranţe de prefacere, de o mântuire de jugul tiraniei.

Toată lumea desmoştenită, deşi nu erà încà baptizatà, în inimă însă, în speranţe pe viitor erà creştină: căci toţi aşteptau a scăpà de fiere şi de jug.

Străbunii noştri, ce veniră cu Traian în Dacia, fură cei mai mulţi, putem zice, creştini, unii baptizaţi deadreptul de apostoli, alţii de adepţii apostolilor, şi cei mai mulţi îndoctrinaţi din auzite în credinţele într'un viitor mai ferice.

PRIMII COLONIŞTI ÎN DACIA. Putem zice că fură creştini primii coloni din Dacia, pentrucă nu erau din lupanarele de patricieni desnervaţi [3], ci, parte, fii ai vechilor republicani, parte desmoşteniţi din popor, ce totdeauna se recrută la oaste, şi toţi împreuna bravi legionari, ce ştiua să moară pentru capii lor, iar nu pretorieni, lipitoare ale poporului (după cum fură Ianiciarii în Turcia) şi totdeauna rebeli în contra capilor;

Fură creştini, pentrucă pe atunci timpi numai creştinii aveau nişte credinţe şi speranţe, ei numai ştiau a se bate eroic,

[1] îmbracau; [2] nebotezaţi; [3] corupţi.

www.dacoromanica.ro

şi a înfruntà moartea pe câmpul resbelului, ca şi pe cruce, pe rug şi pe roată.

Fură creştini, pentrucă Roma păgână şi imperială înadins adună pe vechii republicani şi pe fiii acestora, şi cu atâta mai vârtos pe noii creştini, şi îi trimeteà în resbele, ca să-i extermine acolo. Imperialismul *e tot* acela în toţi timpii şi în toate locurile. Astfel văzurăm în doua rânduri pe Franţa imperială făcând cu resturile de republicani: pe aceştia cu dinadinsul în resbele îi puneà înainte, unde erà focul şi pericolul mai mare.

Dacia pentru Roma imperială erà cevà mai mult decât Algeria şi Crimea pentru Franţa. Dacia ajunsese a face Roma tributară ei. In Dacia cătà a se trimite tot ce erà mai brav, mai eroic, mai repede a înfruntà martirul, iar nu complici desnervaţi [1] ai tiraniei.

Mulţi fură creştini din primii coloni, şi cei mai mulţi demni de a fi chemaţi la creştinatate. Traian însuşi, după modestia, virtuţile şi bunătăţile lui, dacă nu fu îndoctrinat ca fiica sa Drosida în ale cristianismului, a fost cel puţin un model de stoic, demn de a fi imitat de Marcu Aureliu.

III.

Nu se cuvine însă a uità că cu toată înmulţirea creştinilor din epoca lui Traian, religia domnitoare a statului erà idolatria, şi că toate uzanţele, şi ceremoniile, şi etichetele, şi modul de monumente şi de inscripţiuni cătà a fi după datinele idolatriei şi însuşi între creştini, ce erau sau funcţionari civili sau oşteni.

Dacia fu guvernată mulţi ani după legile romane sau păgâne cu tribuni guvernatori, cu proconsuli, cu pretori şi propretori. etc.; cu toate acestea doctrinele cristiane se întindeau mult, pentrucă, fiind departe de Roma, nu erau în ochii adversarilor libertăţii, în ochii spionilor censurii.

Primii coloni din Dacia, fiind fiii vechei republice, deveniră încetul cu încetul şi fii ai lui Dumnezeu fraţi în Cristos cu toată umanitatea suferitoare.

Dacia mai târziu devenì refugiul (după unii locul de exil) tuturor creştinilor persecutaţi şi calificaţi de Roma imperială şi păgână de perturbatori, de criminali de stat, de mâncători de copiii, de inceşti, de impii, de atei.

[1] corupţi.

www.dacoromanica.ro

Mulţi vor să arate că Dacia, după conchistă, deveni un fel de Siberie a Romei, unde se trimeteau criminalii de stat. Noi zicem că pe atunci cei mai mari criminali de stat erau consideraţi creştinii (căci se iertau Barabi, Christ însă nu fu iertat).

Mai multă onoare ne face a fi descendenţi ai acelor martiri, decât ai ciocoilor sau patricienilor Romei, sau ai pretorienilor ei, cari se ştie cum batjocoriră pe Christ, când fu dus în cazarma lor, în Pretoriu [1].

Se vede în analele eclesiei primitive, ca în Raynaldus, unde se vorbeşte despre înmulţirea creştinilor în Dacia, ca d sea se declarau legiuni întregi de creştine şi ca imperatorii şi senatul, ca să nu extermine atâţia bravi, îi trimeteau în exil în Dacia, spre a apără această provincie de barbari. La o ocazie de a se declară de creştini legiuni întregi, fură trimişi în Dacia peste 15 mii, şi tot se mai trimeteà tot astfel.

Se întinse şi se mări dar creştinătatea în Dacia prin toate modurile. Creştinii dintr'însa creştinară pe Goţi, vecinii lor.

Vechile doctrine republicane baptizate în Dacia, fură evangelizate, îmblânzite, unse prin doctrinele liberatoare şi egalitare ale lui Christ.

Ziserăm *evangelizate,* pentrucă vechile republice nu cunoşteau decât libertatea publică ; despre libertatea individuală nici nu voiau să ştie.

Publicul însă, fiind compus de indivizi, dacă nu există libertatea individuală, unde mai puteà fi libertatea publică ? Diferenţa între monarhia şi republica păgână erà că în monarhie individul erà sclav unui singur tiran, iar în republică erà sclav la mii de tirani, poporului întreg.

Condamnà, spre exemplu, cetatea pe virtuos la moarte, pe cel just la ostracism ? Socrate cătà să bea cicuta, Aristide cătà să plece capul şi să zică adio patriei sale.

Condamnà capitala oficială a Palestinei pe fiul omului şi al lui Dumnezeu la cruce ? Strigau populaţiile *să se crucifice ?* Crist a căutat să plece capul, ca un Înger, să întinză mâinile pe cruce, şi cu sângele său să răscumpere libertatea tuturor indivizilor.

Până acì, când libertatea individuală erà violată, mâna violătoare erà mână divină, după acele credinţe. Omul pierià ca din comanda lui Dumnezeu :

Căci comandà sau regele, imperatorul, Cezarul, ce se cali-

[1] Acum după pompoasele reforme, tribunalele şi dregatoriile ajunseră fără ruşine a se zice *pretorii* (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

ficà de zei şi aveà dreptul de a şi zeificà şi caii, sau cetatea suverană, ce erà protegiată de o divinitate şi lovià în numele acelei divinităţi. Nici o lege nu există care să cuteze a protestà în contra unei asemenea violări sau nelegiuiri legitimate, căci s'ar fi considerat că protestă în contra divinităţii.

Christianismul nu puteà să vie dela oameni, ci descinse [1] din ceruri, şi spălă, şi curăţi indivizii de *omul vechiu* prin baptesmă [2], îl îevestì [3] cu *omul nou,* îl sacră cu ungerea; şi proclamându-l de preot şi rege, îi recunoscù libertatea individuală neviolabilă ca a unui fiu d'adreptul al lui Dumnezeu. (Pavel. *Galat* cap. IV, vers. 7).

Până acì violatorul de libertăţi individuale se ziceà serenisim, august, divin, erà Zeul însuşi. Dela christianism încoà, eclesia [4] îşi dete alte legi, şi erà acì şi protestà şi protestă pâna astăzi, numind orice violator, fie tâlhar, fie suveran, păgân, crud, barbar tiran, omul sângiurilor, fiul lui Cain, fiul păcatelor. Paradisul sau fericea pe viitor fu destinată pentru poporul-Lazar, ce zăceà pe gunoiu.

Roma păgână fu desemnată sub figura prostituatei, ce se imbată cu sânge uman, stând călare pe hidra cu şapte capete.

IV.

SF. STRATULAT.—COLONIŞTII DIN DACIA FAŢĂ DE ROMA.

Fiii republicei romane, ce adoptaseră mai repede Christianismul dimpreună cu desmoşteniţii lumii, cu nişte asemenea doctrine salutarii veniră în Dacia, şi astfel steteră dela Traian până la Aurelian. Roma păgână nu le mai puteà fi decât ca o sarcină.

Dela Aurelian, când deveniseră mai toţi creştini, o rupsera cu Roma, întocmai după cum mai târziu descendenţii colonilor Engliterei din America o rupseră cu London, şi încă şi mai înăspriţi decât aceştia, se proclamară Românii de autonomi.

Sub Aurelian trecură Dunărea în Moesia numai imperialiştii, numai cei cu datine şi gesturi păgâne. Iar părinţii noştri rămaseră în Dacia autonomi, mai bucuroşi a fi d'alături cu finii lor Goţii, pe cari îi creştinaseră, decât a aveà d'a face cu Roma imperială şi păgâna ce persecutà şi martirizà pe creştini.

Când Aurelian comandă ca cine e Roman să treacă Dunărea în Moesii, Saba Stratilat (campoducele), dimpreună cu

[1] In original *descindù*; [2] botez; [3] îmbraca; [4] Soc. creştina.

www.dacoromanica.ro

alţi şaptezeci de fraţi de arme şi de doctrină, îşi aruncară centurele, se lepădară de rangurile lor militare şi se declarară că vor să rămâie în Dacia cu toţi creştinii, fraţii lor. Aurelian, după mai multe torture, puse şi-i înecă pe toţi în Dunăre.

Saba campoducele fu de acì înainte adorat în Dacia, mai mult decât mai târziu, în zilele noastre, Franklin şi Wasington în America. Aceştia fură liberatorii Americei: Saba devenì martirul cauzei pentru independenţa creştină în Dacia.

In Dacia la faţa locului a căutat să se conserve memoria lui Saba şi a martirului său. Legenda ce i s'a scris apoi de Greci, din părţile locului s'a adunat. Grecii traduseră titlul ce avusese martirul, de *campodux,* în *stratilat.*

Memoria lui se serbează a doua zi de Sf. Gheorghe la 24 Aprilie. Titlul de campodux rămase sacru între Români, cu acesta revestiau pe capii lor generali şi mai târziu se traduse pe slavoneşte în *voivod* şi apoi *vodă.*

Românii în Dacia de atunci fură supranumiţi Goţi, etc. şi se mulţumiră singuri cu acest nume ce îi distingeà de Romanii păgâni, după cum Englezii' din Statele-Unite îşi complac de a se numì Americani.

Ura între Romanii creştini şi Romanii păgâni erà ma mare decât ceeace văzurăm între Americanii englezi şi lo cuitorii Britaniei, cum şi între Francezii republicani şi Fran cezii legitimişti.

Dacă apoi s'ar puteà crede că Englezii din America, declat rându-se şi constituindu-se de autonomi, s'ar mai fi putu-guvernà după legile Engliterei, dacă s'ar puteà crede că Grecii moderni, scuturând jugul Turciei sau al Bizantinilor turciţi, s'ar mai fi putut guvernà cu legile şi datinele Turciei, şi mai puţin s'ar puteà crede că primii creştini, ce se văzură autonomi în Dacia şi liberi de Roma păgână, au mai putut conservà cevà din legile păgânătăţii.

Instituţiunile Daciei de acì înainte fură instituţiunile eclesiei[1] primitive a apostolilor.

Ar fi apoi mai mult decât absurd a crede că un popor, când se îndoctrină în credinţe noi şi liberatoare, să mai ţie cevà din legile fără de lege ale absolutismului.

Legile lui Moise nu puteau să mai aibă nimic din cele faraonice; toate cătà să fie conforme şi identice cu credinţele ce stabilieu. Legile lui Mahomed asemenea au căutat să fie

[1] Soc. creştină.

www.dacoromanica.ro

conforme şi indentice cu credintele ce propagau. Un singur codice se vede şi pentru lege şi pentru religie.

Cu atâta mai vârtos legile primei eclesie sau societăţi creştine nu puteau fi decât legile pure ale lui Christ, stabilite de apostoli.

Religia nu vine niciodată decât în urmă, ca o garanţie a legii.

Tot teritoriul Daciei fusese cuprins şi repărţit între primii oşteni, cari se stabiliseră ca să-l custodie [1] şi ca sa-l cultive, adică ca colonie militară.

Se ştie că *colere* va să zică a cultivà, a laborà pământul, şi că *colon* va să zică cultivator; şi *colonă,* femeie de cultivator. Colonie militară, dar, va sá zică oşteni asezaţi a apărà şi cultivà pământul.

Primele dar societăţi se constituiră în Dacia după conchistă, nu risipite şi neîntărite, ci în cohorte (sau batalioane şi companii) milităreşte, fiecare aproape sau în mijlocul lotului de pamânt ce le căzuse în parte.

Resturile de pământ erau regiuni întinse şi deşerte, ca nişte dominiuri mari căzute în partea căpitanilor ce conduseseră armatele, ca Nigeri Basarabi, ca Albini şi alţii.

ORIGINA CUVÂNTULUI „SAT". Acele locuinţe la un loc de oşteni şi cavaleri şi mai vârtos mai târziu de creştini nu puteau să aibă nume de *pagus,* nici de *vila,* căci atunci locuitorii dintr'însele s'ar fi zis *pagani* şi *vilani.* Nici cavalerii nici creştinii n'ar fi suferit nişte nume de *vilani* şi de *păgâni.*

Urbe dar şi castele întărite se înălţară pe pământul cucerit al Daciei. Locurile însă de arătură sau ţarinele dimprejurul urbelor şi castelelor se numiau *sata,* adică locuri de semănătură.

Mai târziu încoace, dispărând castelele la invaziuni de barbari, locurile rămaseră; şi fiecare după restabilirea păcii se returnà la *satele* sau ţarinele sale.

V.

Dela Aurelian, de când Romanii din Dacia rămaseră autonomi, acele urbe şi castele deveniră republice, ai căror cetăţeni fiind creştini nu mai suferiau nici nomenclatura păgânităţii.

[1] păzeasca.

www.dacoromanica.ro

Se ştie că primii creştini, atât Romani cât şi Greci, de ura către păgânătate, abandonară şi educaţia clasică: poeţi, oratori, filozofi fură proscrişi, şi nu începură a reveni la clasicitate decât foarte târziu. Eclesia până astăzi, când zice *Eleni,* înţelege idolatri.

Proscriseră dar Romanii creştini şi autonomi din Dacia multitudine de vorbe, ca *patriciu, plebeiu, senat, proconsul,* etc., şi însuşi numele de *republică.* Aveà înainte fapta mai liberală, mai egalitară, mai perfectă, pentruce să mai conserve un nume ce nu rechemà decât sclavia individului la mai mulţi tirani.

Doctrinele christiane le dau o nomenclatura noua. Eclesia, despre care se va vorbì mai jos, erà o perfecţie de societate, ce nu mai făceà pe nimeni a regretà nici republica, nici democraţia. «Coenobiul» mai târziu făceà să ajungă frăţia până la traiul în comun.

RIDICAREA BISERICILOR. Templele la Romani şi la Greci n'aveau turnuri, şi când eclesiile sau societăţile în Dacia începură a înalţà temple înadins pentru serviciul divin, aceste se înălţară ca nişte simboluri, ca nişte pavilioane, ca însuşi tabernacul în deşerturi, ce erà stindardul general al poporului ebreu, se ardicară ca nişte stindarde durabile, li se înălţară turnuri ca la castele, şi aceste turnuri, în loc de a susţine pe creştetul lor aquila, se încoronară de cruce.

Asemenea temple pentru prima oară în Dacia apărură, căci aiurea erau ascunse prin subterane. Doctrina lui Christ pretutindeni erà persecutată, mult dacă erà suferită. In Dacia pentru prima oară avù drept de cetate şi fu proclamată şi recunoscută de religie a statului.

Mai târziu coenobiile fură comunităţi destinate pentru monahi sau călugări; şi mai târziu se ardicară şi mănăstiri. Sărim peste câtevà epoce ca să putem mai curând arătà în câte feluri fu locuit pământul Daciei.

Văzurăm dar urbe şi castele pentru laici şi presbiterii [1] lor, şi coenobie şi mănăstiri pentru partea monahală; unele şi altele erau organizate şi administrate după acelaş spirit şi scop al christianismului.

Eclesie va să zică adunare, societate, şi instituţiunile eclesiei erau instituţiunile societăţii întregi. Nimic în legile eclesiei

[1] preoţi.

www.dacoromanica.ro

primitive nu puteà fi din legile păgânităţii sau ale dreptului roman.

Sa nu uităm însă că urbe, castele, mănăstiri, coenobii, toate ardicau turnuri şi erau întărite; toate eruu ca nişte citadele sau fortăreţe şi aşà s'a urmat până în timpii cei mai de aproape.

Ca să fim mai înţeleşi, repetăm că toate erau nişte mici republice; Romanii creştini însă se ferià şi nici nu voiau să mai auză de asemenea numiri. Pentru noi cei de astăzi, ce nu putem aveà atâta oroare, ca priimi creştini, de divinităţile păgâne, nici de datinele şi numirile de atunci, le putem numì republice, ca să fim mai bine înţeleşi, căci după sensul cel mistic sau, mai bine, material, ce în urmă se dete eclesiei, astăzi numai înţelegem decât sau nişte pereţi de piatră sau calugărimea toata condusă de nişte satrapi.

VI.

Dacă după doctrinele sau credinţele christiane, tot individul izolat erà sacru şi autonom cu voia şi libertatea sa proprie, neviolată de nimeni, cu atâta mai vârtos individul moral sau colectiv de venià şi mai sacru: o eclesie sau o aglomeraţie de o mie de indivizi sacre erà de o mie de ori mai sacră.

Castelele dar şi urbele se constituiră autonome şi independente şi capul lor fu numit *castillan*.

Cœnobiile şi mănăstirile se constituiră autocefale, adică cu ducele sau egumenul lor propriu şi independent.

Cine însă puteà numì pe acei egumeni sau duci ai mănăstirilor? Cine pe acei castelani ai urbelor şi castelelor? Vreun Cesar? Vreun consul? Vreun prezident general? Vreun dictator? Vreo putere superioară?

Şi însuşi de n'ar fi instituţiunile eclesiei de faţă, ar fi absurd a presupune nişte asemenea demnităţi, ce mirosiau a păgânitate, a dominaţie, într'o ţară ce scuturase jugul Cesarului pagân.

După eclesia laică, care este mai veche decât cea monahală, se constitui şi aceasta, şi precum cetăţenii toţi ai castelului alegeau pe castelan, şi pe presbiterii lor, asemenea şi monahii toţi în cœnobii şi mănăstiri alegeau şi aleg până astăzi pe ducele sau egumenul lor.

Unii revestiau [1] după alegere pe egumen cu suveranitatea co-

[1] îmbrăcau.

www.dacoromanica.ro

lectivă a comunităţii monahale, şi primii revestiau pe castelan cu suveranitatea colectivă a comunităţii laice (*laos,* popor va să zică).

Şi dacă toţi cetăţenii din toate parţile şi toţi monahii din toate mănăstirile îşi alegeau pe conducătorii lor respectivi, votul dar erà universal;

Intâi, pentrucă ar fi fost absurd de a sacrà prin ungere sau baptesmă suveranitatea individuală, şi apoi individul, ajuns în etate matură, să nu aibă drept de a votà.

Şi al doilea, pentrucă Dacia sau *Terra romană* numai aveà altă specie de locuitori, decât pe ai urbelor şi castelelor, pe ai mănăstirilor şi cœnobiilor. Altfel de locuinţe erà imposibile pe atunci: vieaţa nomadă şi vagabondă nu erau în datinele romane, nici în doctrinele christiane, vieaţa iar în cătune neîntărite erà imposibilă.

Cât pentru restul dintre Daci, aceştia ori ca păstori, ori aşezaţi prin urbe şi castele, devenind creştini, se revestiau cu aceleaşi drepturi cu fraţii lor în Christ.

Votul erà universal; însă votul ar fi devenit răsvot, daca cetăţenii laici s'ar fi dus în mănastiri, spre a alege pe egumeni, şi dacă monahii ar fi venit prin urbe şi castele, ca să aleagă pe castelani.

In asemenea caz rasturnător votul ar fi fost dislocat sau scrântit, şi votanţii s'ar fi numit răsvotanţi sau rasvotatori, sau prin asemănare de litere şi de înţeles, *răsvertitori* sau, cum se zice astazi, rasvratitori.

VII.

De unde le ştii acestea? ne va întrebà cineva, pe ce documente istorice te întemeiezi? ce autori contimporani ne aduci de mărturie?

Documente sunt de ajuns în istoria eclesiei răsăritului, ce este identică cu istoria primilor creştini în parte şi a Românilor din Dacia în genere;

Multe documente iar se afla risipite în fragmente, şi apoi intuiţia, inducţia, deducţia, analogia, psihologia [1] individuilor şi a popoarelor, studiul epocelor şi al doctrinelor şi credinţelor din acele epoci, ce au mişcat popoarele, cunoştinţa legilor aglomeraţiunii, sunt nişte ştiinţe mai presus de documente şi de mărturii; căci ca sa se poată înţelegerà daca documentele şi

[1] în original *phisiologia.*

www.dacoromanica.ro

mărturiile sunt adevărate sau falşe, nişte asemenea ştiinţe le judeca.

Dacă, spre exemplu, vieaţa lui Socrate ar fi fost scrisă de Melit şi de Anit, acuzătorii lui, şi s'ar fi conservat ca o mărturie, un asemenea document ar fi fost judecat de ştiinţele competente şi s'ar fi fost recunoscut de mincinos.

Dacă iar vieaţa lui Iisus ar fi fost scrisă de Ana şi de Caiafa, iar nu de Apostoli, un asemenea document contimporan ar fi fost respins cu oroare înaintea tribunalului ştiinţei.

Şi în cele după urmă e de ajuns unui Cuvier o coastă, un os oarecare de mastodont, ca să ne spuie mărimea, forma, şi construcţia întreagă a mastodontelui.

Noi avem înainte, nu un os, ci scheletul întreg al anticelor noastre instituţiuni.

Cœnobiile, mănăstirile sunt de faţă, şi ne învederează că nimeni nu poate numi pe egumenul, ducele sau stareţul cum se zice astăzi, ci monahii toţi îl aleg.

Saiele, ce nu sunt decât ţarinele anticelor castele sau scheletul acelora, satele stau de faţă şi ne învederează că nimeni într'însele nu poate încă numi pe pârcălab, pe aleşi şi juraţi, decât sătenii singuri au drept de a-i alege.

VIII.

ORGANIZAREA PRIMITIVĂ A BISERICII ŞI A STATULUI.

Principiul adevăratului christianism a fost, cum s'a văzut, de a sacrà individul (căci fără aceasta n'ar fi fost mântuire) şi din indivizi sacri şi suverani [1] a formà turme cuvântătoare, libere, autocefale şi autonome, şi din turme mai mic ia face o turmă şi un păstor, cuvântul lui Dumnezeu.

Spiritul christianismului adevărat a fost federativ, trinitar, iar nu unitar.

Trinitatea este o unitate veră [2], o unitate compusă de persoane de *aceeaş fiinţă* [3], iar nu o unitate simplă, care după ştiinţă e nulă, şi după minciuna dreptului celui mai potent [4], unul este totul şi ceilalţi nimic.

Numai erà alt spirit pe atunci, ce însuflà lumea creştină, decât frăţia, solidaritatea între individ şi individ, cu scop de

[1] «Nu mai eşti sclav, ci fiu; iar de eşti fiu, şi moştenitor eşti lui Dumnezeu prin Iisus Hristos.» (*Pavel catre Galati*, cap. IV, verset 7. — EL. R.).
[2] adevarata ; [3] în orig'nal şi termenul grecesc ; [4] puternic.

www.dacoromanica.ro

a formà comunitate şi frăţie şi solidaritate între popor şi popor.

Până astăzi eclesia [1] strigă: Să ne iubim unul pe altul, ca într'un cuget să mărturisim [2].

«Să ne iubim... iată solidaritatea între individ şi individ.

Pentruce? pentru care scop?

— Ca într'un cuget să mărturisim; iată confederaţia cea mai presus de toată dorinţa, cea mai perfectă.

Creştinătatea pe atunci, cum am zis, aveà drept de cetate numai în Dacia, şi acì se puteà organizà liber după spiritul doctrinelor sale. Aiurea erà împiedicată. Mănăstiri dar şi cœnobii separate şi autocefale, cu alte cœnobii şi mănăstiri, autocefale, formară episcopate chiriarhe (suverane) şi tot asemenea comunitate cu comunitate laică şi autonomă, sau castel cu castel, formară căpităname.

Şi episcopii erau aleşi de tot clerul şi de laici; iar căpitanul al mai multor castele erà ales de cetăţenii toţi ai castelelor. Votul şi aci erà universal.

Episcopat apoi cu episcopat chiriarh (suverane) [3], peste suflete libere şi sacre formà un arhiepiscopat sau mitropolie (mater a cetăţilor), cu eparhia sa proprie, în care mitropolitul erà chiriarh sau suveran.

Şi tot asemenea, căpităname cu căpităname formau o regie întinsă, condusă de un cap suprem ales, care după împrejurări aveà diverse nume, mai adesea campodux, după împrejurarile dese de resbel.

Arhiepiscopul sau mitropolitul erà ales pe vieaţă de sinodul sau adunarea clerului întreg al mai multor episcopate.

Capul suprem al unei regiuni iară erà ales pe cinci ani de mandatarii tutulor stărilor din urbe şi castele. Iară vot universal.

Capul eclesiei aveà pe lângă sine un sinod local permanent, spre a fi ajutat şi controlat.

Capului civil i se da iară un senat permanent, spre a fi controlat de acesta. Şi fiindcă numirea de *senat* (deşi va să zică *bătrâni*) rechemà timpi de republice păgâne, de patricieni privilegiaţi, proscriseră numele acesta înlocuindu-l cu expresia *cu ochi vechi,* care va să zică tot bătrâni cu experienţă, ce au văzut şi păţit multe.

[1] Soc. creştina; [2] în original şi textul grec.

[3] Traducem vorba *chiriarh* pe limbagiul păgân în *suveran,* caci nu avem alta spre a ne apropià de înţeles: iar vorba chiriarh în sine demonstră confederaţia creştină. *chirios* va sa zică *domn,* şi *chiriarh arhidomn.* Egumenii dar, capitanii, erau domni autonomi (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

Arhiepiscopat apoi cu arhiepiscopat independente şi chichiriarhe erau predestinate a formà un patriarhat, precum regie cu regie erau destinat a formà o Românie, una şi nedespărţită, după cum se speră a se formà o eclesie[1] una şi nedespărţită; federative şi una şi alta şi compuse din părţi autonome, din indivizi liberi şi sacri.

Astfel se guvernară Românii din Dacia, dela Aurelian până la Constantin, fără nici o pretenţie de a se mai zice Romani; căci *Etenii* şi *Romanii*, după limba eclesiei, erau sinonimi cu *idolatri*.

De li s'a zis dela Aurelian încoà Goti şi Geţi, aceasta le aduceà atâta mulţumire, cât aduce astăzi cetăţenilor din Statele-Unite de a se numì Americani, cu toate că sunt Englezi de naţie şi cultivă limba engleză.

Eclesia sau societatea creştină în genere, până la Constantin, fu persecutată de Cesar, şi eclesia nu puteà sa aiba nimic d'amestec cu Cesarul. Mireasă pură a lui Christ, numai în Dacia se bucurà de faţă de onorurile de Mater comună.

In Dacia se constituiră patru episcopate în patru mari regiuni, ce formau o Dacie sau o Românie noua, compuse aceste regiuni de capitănate autonome, compuse şi acesteà de comunitaţi autonome, compuse şi acestea de cetaţeni liberi şi sacri.

IX.

Când Constantin îşi aşează tronul în Bizanţiu şi începù a protege pe creştini, Romanii din Dacia, sub nume de Goti şi de Geţi, fara a-l recunoaşte de suveran, îl binecuvântară.

La primul sinod, convocat la Nicea, Romanii din Dacia, ca creştini dejà organizaţi mai de doi secoli, după institut unile eclesiei primitive, trimiseră patru arhiepiscopi.

Eclesia în Dacia, având repaus mai mult decât în imperiul roman, se organizase subt episcopi şi mitropoliţi eruditi şi virtuoşi şi sub apararea de guvernatori creştini dupa tot spiritul ei federativ, încât deveni model celorlalte eclesii, ce nu se putusera încà organizà din cauza persecuţiunilor imperatorilor pagâni.

Mitropolitul Teofil al Gotiei se vede în acel sinod ca primul orator, ce susţine spiritul federativ al eclesiei. Ursula preotul, ce deveni dupa aceasta episcop al Argeşului (Dafi-

[1] Soc. crestina.

www.dacoromanica.ro

nelor), se vede asemenea însuflat de acelaş spirit, ca discipol al lui Teofil. In acest sinod, se recunoaşte fiecăruia episcop chiriarhia sau suveranitatea sa în eparhia respectivă, confederându-se toate în cinci mari patriarhate, ce formau eclesia oecumenică federativă.

Teofil, pentru această exemplară organizare, dupa adevăratul spirit ce insuflă pe apostoli, se supranumeşte *apostol al Daciei* [1].

După Constantin, fiii acestuia, şi mai vârtos imperatori ca Iulian parabatul şi toţi cei după dânsul, toţi parabaţii canoanelor sau instituţiunilor adevăratului Christianism, cari făcuseră o eclesie oficială supusă Cesarului şi cari cu toţi contribuiră a stabili ca lege pozitivă tot dreptul păgân, numit drept roman, şi instituţiunile eclesiei să rămâe dimpreună cu evangeliul literă moartă, şi altele asemenea, acestora cari aduseră lumea creştină catre păgânism, făcură pe Romanii din Dacia a rupe cu totul cu imperiul bizantin, după cum mai înainte o rupseseră cu imperiul roman ; căci unde sunt tendinţe către predominare, unde sunt vanitate şi tiranie, după doctrinele eclesiei, nu este adevărată creştinătate.

DESPRE ECLESIE. Daca n'am vorbit mai înainte, încai aci e locul de a vorbi anume despre eclesie.

Am zis că *eclesia* va să zică mai mult decât ceeace înţelegem astăzi cu vorba *societate;* eclesia erà o adunare de oameni aleşi, şi mai mult decât liberi, de individe sacre.

[1] Spiritul federativ nu erà încă bine stabilit în alte eclesii ca în Dacia; mulţi din pariarhi şi mitropoliţi calcau în chiriarhia episcopilor şi mulţi din capii politici călcau în prerogativele chiriarhilor. Aceasta facù ca în al treilea sinod, adunat în Efes la anul 431, să legiuească definitiv ca tot episcopul şi mitropolitul sa fie chiriarh, arhi-domn suveran în eparhia sa. Cuvântul pe care întemeià această sfântă legiuire este «ca sa nu piară, sa nu se micşoreze libertatea nimului, ce cu sângele său a dăruit-o tuturor lisus Christos, *Liberatorul* tuturor oamenilor». Se.vorveşte apoi că aceasta libertate şi independenţă s'a consacrat cu timpul din canoanele apostolilor. Iar dacă vreo lege imperiala sau alta va cuteză sa calce această sfântă legiuire, sinodul o declara de *achiros* [1] (fara nici o putere) şi prin urmare afurisita. (Vezi canonul VIII al sinodului III).

De acest canon avem sa dam cu nasul pe patriarhii ce ne trimit pe aci egumeni, când vom tratà chestia manastirilor. Avem a-i întrebà: dela care hahambaşa au luat putere să impue egumeni în eparhiile Romăniei? sau care putere din cele garante îşi poate arogà dreptul de a ne călcà sfânta religie în picioare? Ce ne-au garantat ele, dacă nu religia şi autononia? (EL. R.).

[1] In original cu litere greceşti.

www.dacoromanica.ro

Eclesia nu vrea să zică ceeace înţelegem astăzi prin *biserică,* caci primii christiani nu aveau templu înadins pentru serviciul divin. Templul la dânşii viu erà tot creştinul, şi inima lui altar. Eclesia erà o adunare de templuri vii.

După modelul primelor şi micilor adunări de vase, ca să zic aşà, ale alegerii, idealul christianismului erà de a convertì toată lumea şi a o preface într'o eclesie oecumenică sau universală, şi deaceea scopul său erà o confederaţie universala de cetaţi şi popoare sacre, adică mai mult decât libere.

Eclesia primitivă o vorbă, un nume aveà şi pentru lege şi pentru relege sau religie. Nu cunoaşte alte legi ale sale şi altele politice; acelaş codice aveà să organizeze şi sa reguleze şi să judice societatea întreagă a creştinilor.

Legi, ce nu erau ale eclesiei, erau legi pagâne.

Românii neîncetat asemenea o singură lege au avut în limba lor creştinată, şi când mai târziu cu limba slavonă şi prin multe aberaţiuni se introduse vorba *pravilă,* ca să însemneze-codice de legi politice, *legea* neîncetat a rămas să însemneze ceeace astăzi înţelegem prin *religie;* probe sunt expresiuni ca cele următoare:

«De ce lege e?

«De lege românească;

«Şi-a schimbat legea;

«Om fără lege şi fără Dumnezeu etc.».

Ei, dar, la început n'au avut altă lege, nici alte instituţiuni decât ale eclesiei primitive, şi cu acestea au rămas până la Matei Basarab, având pentateucul drept codice, ca să zicem aşà, civil.

X.

Când eclesia oficială, atât în Roma creştina, cât şi în Bizanţiu, facù un pact cu Cesarul şi recunoscù de lege pozitivă ce aveà să administreze şi să judice societatea creştină tot dreptul păgân, numit *roman!* [1], de atunci se făcù primul pas de desbinare; de atunci relegea, în loc de a devenì garanţia legii, erà datoare de a combate legea.

Căci eclesia nu mai puteà, decât ca o renegată, a mai garantà drepturi, ca cel din naştere şi de putere de braţe, ca cel de a posedà sclavi, ca dreptul uzurii sau camătei, etc. Cu

[1] Ca şi când după liberarea Eladei de sub Turci, ar fi ramas aceasta a se administrà si judeca dupa dreptul ianiciar (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

un cuvânt, nimic din dreptul păgân sau roman nu puteà garantà eclesia.

CATOLICISMUL. De aci înainte în toate societaţile creştine, şi ale răsăritului şi ale apusului, eclesia fu înlăturată, începù a suferì persecuţiuni indirecte, mai fatale decât ale păgânătăţii. Peste dreptul roman mai venì şi dreptul feudal în statele apusului, şi eclesia oficială, în loc de a protestà, tăcù şi la răsărit şi la apus. Aceasta din urmă comise cevà şi mai culpabil, pentrucă erà plină de vechii patricieni; încuviinţă dreptul roman şi binecuvântă dreptul feudal şi devenì complice Cesarului şi baronilor, că să împarţă cu dânşii despuierile popoarelor.

Pasul dintâiu, e mai greu, cele următoare vin repede: eclesia oficială, ce făcuse pact cu Cesarul şi cu baronii, începù a pierde şi a uità cu totul spiritul de confederaţie, compusă de popoare libere, şi începù a visà la o dominaţie catolică sau universală cu un singur cap absolut.

De unde în păgânism se ştià numai sclavia corpului, în eclesie se introduse şi sclavia sufletului; şi ca să poată reduce sufletele în sclavie, începù să le întunece. De unde până aci eclesia erà o şcoală de filozofie, cea mai înaltă, şi de luminare, se prefăcù într'o şcoală de întunecare, de superstiţiuni mai groase [1] decât ale idolatriei, un cuib de trafic, spre a speculà minţile şi sufletele.

XI.

Aluatul farisian de catolicism sau de reacţie către o păgânătate mai fatală, către dominare peste suflete sclave supuse orbeşte, se fermentase sau se dospise în Roma papală.

Aceasta fu cauza că răsăritul sau mai ales Grecii puri (iar nu Bizantini evghenişti) şi Românii din Dacia şi Moesia nu putură încuviinţà tendinţele anti-federative şi anti-liberale ale papismului.

Despărţirea urmă foarte fireşte, pentrucă popoarele, de originea lor libere, nu puteau recunoaşte pe Papa de cap absolut, ci numai un prelat sau arhiereu al Romei, egal cu toţi arhiereii sau chiriarhii.

Şi pentrucă apusenii ajunseseră a schimbà şi simbolul credinţei, adică *Credo,* în articolul despre purcedarea sfântului

[1] grosolane.

www.dacoromanica.ro

Spirit, Grecii, în limba lor, ca să arate că nu sunt inovatori, ci constanţi primului credo, ce unià toată creştinătatea, îl conservara cum a fost, lăsând şi articolul despre eclesie, cum fusese mai 'nainte.

«Intr'una sfântă catolică şi apostolică eclesie [1]».

Pe lângă acestea cată a spune curat că poate şi oarecare reacredinţă a mijlocit de s'a lăsat vorba *catolică,* căci clerul bizantin nu erà pur de stirpe elenică şi liberala. Mulţi în acest cler erau dintre familiile patriciene sau *evgeniste,* parte din clerul acesta îşi aveà tendinţele sale către predominare. In van nu erau prelaţii aceştia pe lângă curtea Bizanţului, viţios dejà şi corupt, în van nu sărută ei *pulberea picioarelor* autocratorului [2].

Românii din Dacia, deşi ţinură cu Răsăritul întreg, ca unii ce aveau legea pură şi primitivă, cu Grecii dimpreună dela apostoli, nu putură însă suferi în credo expresia *catolică* eclesie, ce erà cu totul anti-federativă şi anti-liberală.

Protestară oarecum pe tăcute: Nu *catolică* îşi ziseră Românii, ci *sinodică* (mai târziu *soborniceascâ*). Căci unde e sinod, e generală adunare, e vot universal, se consultă părerea tuturor; iar în numele catolicism se prevedeà, dupa cum s'a şi realizat, autoritate absolută. Sinoadele au constituit eclesia sau societatea creştină, iar nu voia unui singur despot.

Bizantinii înghiţiră această protestaţie, pentrucă aveau nece-necesitate de Români, ce îi ajutară în urmă. Mitropoliţilor, noştri ca unor chiriarhi autofaceli, se conservară locul în sinoadele ecumenice.

ATOTPUTERNICIA BISERICII A RAMAS LA ROMÂNI.

Numai Românii din Dacia rămaseră ca legea la dânşii să fie relege, instituţiunile lor toate fura instituţiunile eclesiei primitive.

Capii clerului fură aleşi pe vieaţă ca şi mai 'nainte prin sinoade, fără a recunoaşte de domn nici un Cesar;

Capii popoarelor, funcţionarii castelelor fură aleşi ca şi mai 'nainte la fiecare period de cinci ani, fără a cunoaşte alta suveranitatea decât a poporului, ce îi revestià [3] cu autoritatea.

Pe când în Bizanţiu patriarhul, şi însuşi papa dela Roma, erau supuşi plecaţi Cesarului autocrator şi sărutau, în adresele lor în scris, *pulberea picioarelor* seninătăţii sale tempestoase, (etichetă ce n'o cerură nici sultanii mai la urmă), in Dacia

[1] In original şi în greceşte; [2] imparatului din Bizanţ; [3] îmbrăca.

www.dacoromanica.ro

arhiereii erau veneraţi ca păstori; şi toţi diregătorii laici până astazi şi domnii însuşi le sărutară mâna. Mitropoliţii în Dacia rămaseră din drept prezidenţi ai Adunarilor Generale; pentrucă relegea erà lege la Români, şi legea le erà relege.

Pe când la Apus barbarii, fară nici o *lege,* răsturnau arhierei cu cele sfinte şi vandalizau biserica, în Dacia casele lui Dumnezeu erau venerate, mănăstirile erau nişte întăriri sau citadele; barbarii nu se putură apropià de nici o biserică.

Nici un resbel ofensiv şi de conchistă n'au făcut Românii, ci toate defensive, după instituţiunile şi cererile eclesiei, toate pentru *lege* şi *moşie.*

In mediul ev, Dacia erà reputată în toată Europa de disciplina ei eclesiastică. Organizarea coenobiilor şi mănastirilor, organizarea civilă şi militară în Dacia erà exemplară.

Ariosto, ce a stat în secolul al XV-lea, cântând cavalerii secolului al VIII-lea din imperiul lui Carol-Magnu, când e vorba de eroi şi eroine saţie [1] de ale lumii, spune că veniau în mănăstirile Daciei şi se închinau devotându-se lui Dumnezeu:

Dalinda per voto, e perchè molto sazia
Erà del mondo, a Dio volse la mente.
Monaca s'endò a render fin în Dazia [2].
E si lasò di Scozie immantamente.

(ORLANDO F., *Canto,* VII, sex. 16).

Este în uzul poeţilor a descrie, când vorbesc de un ce nou şi necunoscut. Acì Ariosto e aşà de repede, vorbind de mănăstirile din Dacia, ca şi cum am vorbi noi de Pasărea sau de Viforâta. Par'că ar fi zis: se duse colo în Dacia, unde ştiţi cu toţii că christianismul şi pietatea sunt de exemplu.

S'au tradus înadins încă din anul 1846 şi s'au publicat în periodul al VI-lea, al *Curierului de ambe-sexe* cântul IV, V, VI, şi până unde se arată că Dalinda venì în mănăstirile din Dacia.

[1] satule.

[2] Erà dejà de mult în Italia introduse maniere şi moduri tedeşti sau germane: de mult începuse a se scrie în maniera tedesca cu z; *nazione* în loc de *naţiune,* şi *ce, ci,* latine a se pronunţà ca pe nemţie; aşà se scrie *Dazia,* Dacia. Şi apoi cu *sazia* nu rimează *Dacia,* ci *Daţia* (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

XII.

TERMENUL „PĂGÂN". Centrul României şi al creştinătăţii pure erà în partea Daciei dintre Carpaţi şi Dunăre. Românii mai depărtaţi de acest centru, atât dincolo de Dunăre, cât şi dincolo de Carpaţi, se mai abătură cu timpul din principiile pure christiane şi egalitare.

Unii, imitând Bizanţiul, se încercară a formà un imperiu sau regat confederat româno-bulgar; şi absolutismul şi ereditatea la cele publice,unde apare, libertatea individuală piere.

Alţii se încercară dincolo de Carpaţi, imitând statele apusene, a formà un regat confederat şi electiv al Ungro-Valahilor. Feudalismul acì răpià votul dela partea cea mai mare, şi dreptul de a votà îl da numai zişilor *nobili* sau *nemeşi*.

Românii dintre Carpaţi şi Dunăre rămaseră tot cu instituţiunile eclesiei primitive; nimic de ereditar la dânşii, toate demnităţile erau ale patriei şi la dânsele se alegeau funcţionarii după votul universal.

Am zis iară că la Românii antici comunele, compuse de colibe, ca satele de astăzi ale noastre, se numiau *pagus;* prin urmare săteanul se numià *paganus,* păgân, care apoi ajunse a însemnà neomenos, barbar, crunt, fieros. Romanii apoi, ce se creştinară, nu mai ziseră păgâni ţăranilor, ci imperatorilor, augustilor Cesări, patricienilor, şi sateliţilor lor; pentrucă aceia erau în adevăr cruzi, barbari neomenoşi şi crunţi ca fiarele.

Mai târziu în Europa feudală, ce se creştinase adică, în Galii[1] mai vârtos, *pagus* se prefăcù în *pays,* şi dela *vila,* se făcù vorba *village,* şi ţăranului gal, despreţuit de Franci, rămase până astăzi a i se zice *paysan,* adică păgân, grosolan şi *vilain.*

S'ar fi făcut în România noastră, pură christiană, o teribilă cruciată, de ar fi cutezat cinevà să zică ţăranului *păgân.* Din contră, ţăranul rămase până astăzi şi ştiù a-şi conservà numele de *creştin.* Dacă ciocoismul Dăneştilor şi al lui Mihai se sforţară a degradà numele de *Român,* până a însemnà *serv,* ţăranul, spre a se rescumpărà, îşi conservă numele de *creştin.*

— Ce vrei, *creştine?* întrebà pe ţăran şi cel mai neomenos ciocoiu.

S'au adunat ciocoii la sfat, ziceau adesea ţăranii, cine mai ştie ce foc o mai cadeà pe bieţii *creştini!*

[1] Plur. dela Galia.

www.dacoromanica.ro

Nu țăranii la noi fură arătați cu numele de păgâni, ci ciocoii, unde în Franța țăranilor până astăzi le rămase numai numele de *paisani,* pagâni.

XIII.

PRIJINUL DAT DE ROMÂNI BISERICII RASARITULUI.

Singur centrul Românieĭ ținù instituțiunile eclesiei primitive, ș' acești Români ajutara și pe ceiți creștini ortodoxi de a nu cădeà în păcate de absolutism. Dintre toate popoarele ortodoxe, Românii susținură bisercia săritului (începem aci a zice biserică, pentrucă în adevăr venise *basilica,* adică lucru împărătesc) apărând-o cu brațul cu sângele, și o mântuiră de imperatori catolici în timpul ui Ioan Âsan, ce învinse și ucise pe Baldovin, pentru care patriarhia îi supranumì *Ioan cel bun, Caloian,* și în memoria caruia mai târziu toți domnii României luau supranumele de *Ioan,* ca imperatorii de *Cesar.*

Românii după aceasta se luptară în contra Ungurilor și Polonilor armați de Papi, spre a da resbel ortodoxilor și a-i perverti în catolici (vezi *Istoria Românilor* dela pagina 73 până la 98).

Când apoi Bizanțiul căzù sub Turci, când toată lepra *evheniștilor* se turci, ca tot să predomine, când Albanezi, Bulari, Bosniaci, Greci din Epir și din insule se turciră pe jumătate, și biserica răsăritului, abià suferită, pierdeà, dimpreună cu fiii săi, și mijloacele de a se susține, atunci Românii începură cu donațiuni.

Își lăsau Românii copiii în neavere, și moșiile lor le destinau spre ținerea bisericii ortodoxe. Par'că ar fi zis: «luați, fraților, din averile noastre, din viitorul, din răsuflarea copiilor și descedenților noștri, numai nu vă lăsați, susțineți-vă credința».

Și moșiile Românilor susținură biserica răsăritului de a nu deveni toată musulmană. Chestia aceasta o vom tratà aiurea, caci a devenit gravă, pentrucă inimicii au scrintit-o depe tărâmul ei adevărat și natural și au făcut înadins a devenì o cauză de *ură* fatală între Români și Greci [1].

Aci nu e cheștia de Români și de Greci, ci dacă averile moșiilor române este cu dreptul a le mâncà zarafii Armeni

[1] Vor pricepe mulți ca trădătorii au luat bani, ca să pue aceasta chestie pe tarâm diplomatic, scrintind-o din terenul religios și judiciar, și cer acum sa le și mulțumim pentru această trădare (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

şi Judani din Stambul, dimpreună cu satrapii Turciei, ca să pue şi să ţie câte un călugar fanariot vreun an sau şase luni în patriarhie. Părinţii noştri au oferit venituri spre a susţine creştinătatea, iar nu spre a îmbuibà pe inimicii creştinătaţii, nici spre a lé înghiţi trădatorii şi tiranii patriei.

Să lăsăm de astă data acestea, să intrăm în şirul naraţiunii noastre.

România, în cele după urmă, devenì azilul creştinilor de sub jugul laniciarilor, după cum antica Dacie devenise azilul tuturor creştinilor persecutaţi de Roma pagână şi imperiala.

Şi nu încetă în toate modurile şi sub toate punturile de vedere România centrală de a ţine instituţiunile eclesiei primitive ale apostolilor, a crede, a practicà, a se indicà şi a se guvernà după dânsele, trăind în eclesii sau republice confederate până la invazia Tătarilor.

XIV.

RETRAGEREA ROMÂNILOR ÎN MUNŢI.

Atunci Românii fură nevoiţi a se retrage din toate părţile şi a se concentrà în ţarile Carpaţilor; şi alegând cu toţii pe duca [1] de Almaş şi de Făgăraş de campodux generalisim, rezistară acolo cu victorie, rempingând pe barbari.

Deprinşi apoi din antichitate a alege adesea de căpitani şi de compoduci din familia bravilor Nigeri Basarabi, deprinşi de astă dată în curs de 14 ani, dela 1228 până la 1242, a se luptà sub comanda lui Radu Negru, duca de Fagăraş, şi temându-se de invaziuni nouă ale Tătarilor, se deciseră cu toţii a se întrunì într'o disciplină permanentă, intr'o specie de dictatură, ca să zic aşà, fără a abdicà nici o republica până la a castelului celui mai mic (al căruia schelet este astăzi satul) drepturile sale.

Numele însă de dictator nu se puteà suferì; şi pe acela ce alesera, spre a-l revestì cu suveranitatea naţională întreagă a âtâtor popoare, îl numiră *domn*, după cum numiau şi pe mirele eclesiei *Domnul Hristos* [2]. Acesta e un domn ce recunoaşte libertatea individuală a fiecăria şi şi-a vărsat sângele pe cruce pentru dânsa.

Şi astfel rămaseră tot domni toţi succesorii lui Radu Negru,

[1] ducele.

[2] Căci Maria ta Doamne se zice, iar nu Maria ta Domnule (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

ce se aleseră în şir de cinci secoli, şi republicele confederate şi întrunite la un loc se numiră *domniate,* pentrucă peste cinci secoli tot cu lancea în pumn stetera Românii şi aveau necesitate de o specie de dictatură evanghelizată.

Domnului, revestit cu suveranitatea naţională, i se dete titlu ca la toţi suveranii Europei şi Bizanţiului de *megaliotis* [1], de *majestate,* însă *Maria ta,* iar nu smorfuri [2], *Măria voastră.*

Fiilor domnului li se deteră supranumele sau titlu, ca la ai tuturor suveranilor Europei, de *infanţi,* coconi [3].

Se ziseră apoi cei impuşi dela Stambul *bei,* şi fiii lor *beizadele.*

Se ziseră apoi principi, adică *arhonţi* şi *înălţimi.*

Se zice astăzi, după gergul moldav, *domnitori;* la acestea nu strică vechile noastre instituţiuni, nici părinţii noştri, nici poporul român până astăzi, caci el tot *domn* zice, tot cu *Măria ta* se adresa; pentru popor, *princip* e una cu principul Zamfir, şi principesele sunt una cu smorfurile; [4] pentru el, când aude *domnitor,* începe a crede că va să zică *dormitor.*

XV.

PURGALABIILE. (PÂRCALĂBIILE). Aşă se formară două mari domniate, compuse din republice mai mari şi mai mici, din capităuate, dintr'un Banat, sau comitat, din ducatele Loiului şi Senesculuiu [5], toate confederate şi conservându-şi drepturile din antichitate după primele instituţiuni creştine.

Corupându-se înca de mai 'nainte limba populară şi amestecându-se cu vorbe slavone, ungare, şi germane, castelelor înca de mai 'nainte începuse a se zice, dupa Germani, *burguri* dela *pirgos* [6] (turn), pentrucă castelele, dimpreună cu bisericile lor eră ardicate de turnuri; iar cetăţenilor locuitori dintr'însele începuse a se zice *burgari* sau mai stricat *purgari* şi castılanilor burgărabi [7] şi apoi mai stricat *purgalabi,*

[1] In original cu litere greceşti.

[3] *Cocon, pais* [4] *infante* va sı zica. Aşă în limba eclesiei se traduce: cocoşii din Babilon; aşă la cununii se cere a se da *coconi buni* şi pentru cei mari şi pentru Ţigani (EL. R.).

[5] Lituon (Litovoiu) şi Seneslau; [2] mofturile.

[6] In original cu litere greceşti.

[7] Imi aţie poate dupa *burgravi* sau *burgrafi* (EL. R.).

[1] In original cu litere greceşti.

www.dacoromanica.ro

Cu cât se împuţinau, din cauza invaziunilor, castelele mici depe câmpiile României, cu atâta se ardicau altele mai mari şi mai întărite la plaiuri, pe munţi şi la Dunăre, spre apărarea frontierelor, numite purgalabii mari. Aşà se formară, după purgalabia de Dâmboviţa, la Giurgiu, la Brăila, la Galaţi la Chilia, la Focşani, etc. cu purgalabii sau castilanii lor.

La 1376 se vede o purgălăbie a Dâmboviţei şi comisul Dragomir, ales de purgalab, bate şi ucide pe Nicoală, voivodul Transilvaniei, în resbelul ce pierdù Ludovic regele, Ungariei, în contra Românilor sau a lui Vladislav I-iu Basarab. Autorii contimporani latinişti ai Ungurilor numesc pe purgalabul Dragomir castilanul de Dâmboviţa *Dragomir* [1].

Mai târziu, când castelul devenind burg şi burgurile abandonate începură a pierì din cauza invaziunii Barbarilor moderni, ca Tătari şi Turci, rămaseră numai locurile de semănături, adică *satele* [2] şi pe dânsele nu se mai construiră decât colibe şi bordeie, mai facile [3] spre a fi redusă în cenuşe la intrarea inamicilor.

Satele sau ţarinele împlinind locul burgurilor, capii satelor rămaseră tot cu nume de purgalabi, sau catastilani, şi locuitorii lor tot cu drepturile republicane şi muncipale de a-şi alege singuri capii.

Nu se poate crede că vreun despot sau vreo signorie de mediul ev au putut da nişte asemenea drepturi burgurilor reduse în sate; ci din contra despoţii după timpi, cum şi cei cu tendinţe oligarhice, au tot rupt, rupt şi deşirat [4] din întregul drepturilor, până ce rămase acest schelet, ce ne arată forma corpului social întreagă.

Nu ştim dacă descoperirea originei şi dreptului purgalabilor nu va aveà disgraţiata [5] soartă a descoperirii vorbelor *clacă* şi *vecinătate,* care făcù pe cei din Moldova a schimbà *vecinătatea* în *boieresc,* şi pe cei de acì *claca* în *chirie.*

Câţi vor vedeà că vorba *purgalab* rechiamă republicele vechi şi că pe săteni îi chiamă la votul universal, îşi vor pune toate puterile a o franţuzì sau nemţuì sau muscălì, ca să poată impune pe purgalab d'adreptul, după cum au

[1] Dupa Thuruţius, Şincai tom. I, pag. 336 (EL. R.).

[2] *Satum, sata,* în latineşte va să zică ţarine, semanaturi, holde. In carţile vechi ale bisericii, în rugile unde astazi se zice: «apăra păzeşte, doamne, *holdele* noastre» acolo se zice: «apara, doamne, *satele* noastre». (EL. R.).

[3] uşoare; [4] sfâşiat *(dechirè);* [5] trista.

www.dacoromanica.ro

schimbat şi numele subcârmuitorilor în prefecţi, ca să ardice dreptul locuitorilor de a-i alege.

XVI.

SISTEMUL DE ALEGERE ÎN FUNCŢIUNI PÂNĂ LA MAVROCORDAT.

Dela Radu-Negru până la Mavrocordat, republicele, fiind confederate în domniat, din cauza resbelelor necontenite, Românii se deprinseră dejà a-şi sacrificà fiecare libertăţile, spre a-şi puteà apărà şi conservà existenţa naţională.

Domnia electivă deveni de nevoie o dictatură, şi se născù din cauza invaziunilor, când a Tătarilor, când a Turcilor, când a Ungurilor, când a Polonilor.

Votul universal însă se exercità necontenit, şi erà elementul vital al guvernământului ambelor domniate.

Cu toate că, în paranteze, Moldavia a cam feştelit-o de multe ori, când prin tendinţe către catolicism şi feudalism, când, prin alegeri de Ţigani şi de vagabonzi la domnie, când cu tradatori ca Cantemir, n'avem însă a ne plânge de elementul pur român din Moldavia; aceste calamităţi au provenit din cauza elementelor eterogene de Cumani, de Poloni, de Unguri, de Fanarioţi, de Armeni, de Judani, de cari a fost şi este plina Moldavia.

Domnul se alegeà dupa votul universal, şi erà domn ales legalmente numai când dupa sistema federativa erà recunoscut de toate judeţele, ce erau autonome ca toate cantoanele Elveţiei.

Banul Craiovei sau al Severinului se alegeà asemenea de cei din partea locului, cari singuri erau competenţi.

Mitropolitul şi episcopii se alegeau asemenea de *soboare*.

Judeţii Câmpu-Lungului, Curţii-de-Argeş, al Târgovişteı şi Roşilor-de-Vede se alegeau de cetăţenii respectivi.

Funcţionarii administraţiunii până la subcârmuitor şi ai justiţiei erau aleşi.

Purgalabii şi bătrânii satelor se aleg până astăzi de satenii respectivi.

Obştească sau Generala Adunare erà compusa după votul universal, nu cum să reprezinte fiecare deputat atâtea mii de suflete, ci cum să reprezinte toate stările şi interesele societaţii.

Am zis *stări* şi *interese*, pentrucă caste şi clase n'au cunoscut instituţiunile evangelice ale României; vorbele *caste* şi *clase* sau trepte sunt rezultate sau ale plinei de smorfuri momităriı sau ale ignoranţei.

www.dacoromanica.ro

XVII.

DELA MAVROCORDAT ÎNCOACE.

Dela Mavrocordat încoà, domnii nu mai fură aleşi, ci impuşi deadreptul, sub nume de bei.

Dacă sub acest regim de ieniceri [1] nu se mai exercità votul, decât numai prin sate la alegerea purgalabilor şi prin urmare toţi funcţionarii statului fură impuşi, dela Ban până la numiţii *zapcii,* şi însuşi mitropolitul şi episcopii şi egumenii, cu aceasta nu va să zică că s'a desfiinţat legea veche, ci că a fost numai suspendată.

Biserica apoi este acì, e vie încă şi stá în picioare ; canoanele ei sunt încă în vigoare, este tot biserică *sinodică* şi apostolică.

Şi dacă, spre exemplu, Austria, după încorporaţia Transilvaniei cu imperiul său, pentru cuvinte particulare ale sale, nu mai convocă dieta mai multe zecimi de ani, dieta Transilvaniei în fine, când venì timpul de a se convocà, tot după legea ce existase fu convocată.

Regimul fanarioţilor a fost un regim de uzurpare ; însa drepturile unei naţiuni regenerate sunt neprescriptibile.

Şi apoi, când merge cinevà pe o cale şi este nevoit a sta locului, împiedicat de împrejurari, dacă acele împiedicări se ridică, nu îşi ia drumul decât de unde statuse. Astfel Românii, împiedicaţi în calea lor de 16 secole, cu venirea lui Mavrocordat, astăzi [2] îşi iau drumul de acolo de unde s'au fost arestat [3] ori nainte, ori în laturi, ori înapoi.

Oricâte s'au comis dela Mavrocordat încoà, şi însuşi Convenţia neconvenţionata cu Autonomia Românilor, pentru orice Român adevarat sunt ca *nonavenus* [4].

Proba mai pricepută de toţi Românii este că după avenimentul [5] din nou al pamântenilor la tronul patriei, sub Grigore Ghica, se numì un comitet înadins de boieri cunoscatori de datinele patriei şi de drepturile ei din antichitate, spre redacţia unui proiect de Regulament de reforme, ce avea a se da în desbaterea unei Adunari Generale extraordinare de revizie după vechile datine.

Regulamentul se elaborà consultându-se documentele vechi şi tradiţia ; şi acest Regulament legiueşte, după vechile datine

[1] Fiece fanariot, numindu-se beiu, intrà ca membru în vreuna din ortalele ianiceriior şi deaceea i se da *c ca* (Ed. R.).
[2] 1859 ; [3] oprit ; [4] *neavenite,* neexistente ; [5] venirea.

www.dacoromanica.ro

şi după luminile epocei, două Adunări Generale: una ordinară de toţi anii şi alta extraordinară, pentru alegere de Domn, pentru legiuiri sau reforme radicale, pentru înmulţirea impozitelor şi a armatei, etc.

Alegătorii deputaţilor acestor adunări erà ţara întreagă, adică: proprietarii, boierii, feciorii de boieri, neguţătorii şi meseriaşii toţi; şi dacă şi potcovarii, ca Ţiganii, îşi trimeteau în adunare pe starostea lor, ales de dânşii, mai este prepus [1] că sătenii nu erau chemaţi în acel Regulament, făcut de Români, spre a-şi alege şi trimite reprezentanţii lor?

Regulamentul însă, deşi început şi elaborat în domnia lui Grigore Ghica, s'a terminat în timpul ocupaţiunii şi influenţei baionetelor ruse, şi sub prezidenţa, în acel comitet cum şi în prima Generală Adunare, a consulului rus Minciaki.

Ruşii dar nu putură tolerà a se recunoaşte sătenilor dreptul de a votà, căci la dânşii sătenii erau sclàvi, şi ai noştri, ca votatori, ar fi fost un scandal la o întâmplare de încorporaţie a domniatelor cu Rusia. Sătenii români dară, fură daţi afară din eclesia lui Christ de ortodoxa Rusie!

XVIII.

CONVENŢIUNEA DELA PARIS.

Anul însă 1836 sau Adunarea Generală din anul acela protestă în contra tuturor celor împănate şi impuse în Regulament de baionetele ruse.

Anul 1848 protestă în contra Regulamentului întreg şi chemă pe tot Românul competent la votul universal, care fu proclamat în numele vechilor şi neprescriptibilelor instituţiuni.

Cei contrarii votului universal fură desemnaţi de fii [2] ai păcatului.

Contrarii însă îi sunt amândouă câmpurile ce s'au văzut mai sus: şi tirania cu oligarhia deoparte, şi anarhia cu ohloraţia [3] de alta.

Se speriară atunci fiii păcatului din toate părţile, şi când după toate sforţările vane veni timpul de un *sobor,* după vechile datine, făcură a-l numì *divan ad-hoc* (pentru treaba aceea a lor, de porunceală) şi mai făcură a se convocà, ca niciodată, printr'un firman, şi a se adunà în batjocura tuturor Adunărilor, spre a votà patru *punturi,* unul decât altul mai

[1] îndoiala; [2] In original *filii;* [3] atotputernicia mulţimii.

www.dacoromanica.ro

păcătos, dictate de dinafară, ca urările lui Păcală (vezi votul pag, 198 şi 199 [1].

Nici un deputat, din cei veniţi spre a reprezentà pe ţărani nu fu întrebat a spune păsurile sătenilor; toţi votau din *porunca* demagogilor cele patru punturi, ce nu le pricepeau. Păcăliră ţara şi pe bieţii săteni, după cum şi-au pus în cap să-i mai păcălească acum odată şi bine tot printr'o Adunare de porunceală şi prin răsvotul universal.

Ca să fie mai siguri de reuşită, fiii păcatului alergară apoi la Paris, unde sub insinuaţiunile unui Mefistofeles, trimis înadins dela Nord, făcură a se împănà Convenţia cu atâtea contradicţiuni.

Vechile noastre tractate cu Turcia sunt recunoscute în Convenţie, autonomia noastră e recunoscută asemenea, şi apoi autonomia toată e violată prin impunerea însăşi a acelei convenţiuni. Şi de unde prin Regulament, [2] numai sătenii erau excluşi dela vot, Convenţia excluse şi inteligenţa şi toată experienţa, chemând la vot numai pe proprietari, ca să poată astfel introduce, ca niciodată, în adunări şi pe venetici (vezi Anexele următoare).

Prin venetici astăzi Rusia ajunse ca garanţia celorlalte puteri să fie numai o vorbă, şi politica ei numai să dicteze în toate ministerele, ce se succedară dela 1859 încoà.

Şi de unde dela străini fu exclusă toată inteligenţa şi experienţa dela vot, ministerele succesive cu cumetrii lor făcură ca nici clerul să nu mai fie reprezentat în Adunare.

Cum moare câte un mitropolit sau episcop, înadins nu se mai alege altul, ci se numeşte deadreptul câte un *locotenent,* din cari unora le place a li se zice mai bine *locţiitor.* Aceştia n'au drept de a veni în Adunare, şi mitropolitul rămânând singur, clerul ajunse a fi despuiat de toate drepturile sale neprescriptibile.

Sinoadele au dat drepturi şi datorii clerului; sinoadele numai i le poate luà.

XIX.

„CAMERA". Apoi după o reprezentaţie a naţiunii atât de ruptă şi sfâşiată ca cămaşa lui Christ, veniră şi cei cu dreptul *păgân* din Paris, şi toţi maimuţarii; şi Adunarea generală o numiră *Cameră,* fără ştirea nici a lui Dum-

[1] In această ediţie pag. 9; [2] Regulamentul organic.

www.dacoromanica.ro

nezeu, nici a Convenţiuni (ca să nu zic a dracului), o numiră, Cameră ca s'o poată deschide şi închide oricând voesc cei cari ţin cheile.

Adunarea Generală presupune oameni ce reprezintă *generalitatea,* adică toate stările, Camera presupune *păreţi.* Se tem maşinaţiunile străine şi tiraniştii din năuntru de *oameni,* şi le vine mai neted cu *păreţii.*

Fanarioţilor nu le-a plesnit aceasta prin cap, şi ar fi zis *aferim* celui ce ar fi inventat-o, căci i-ar fi scutit de sforţările ce şi-au dat de a suspendà pe atâţia ani adunările.

La Fanarioţi, adunarea erà adunare; şi când după capriciu o convocà câte odată stropiată, erà spre a deliberà, iar nu cu acelaş *pitac* să cheme şi să dea oamenii afară.

— De ce ne-ai chiemat Măria ta?

— V'am chemat ca să vă dau cu sictir afară!

Mai batjocură decât aceasta nu s'a mai auzit în analele României.

— Guvern constituţional este, zic unii; aşà sunt guvernele constituţionale.

— Dar unde vă este, pentru Dumnezeu, Constituţia ieşită din rărunchii autonomiei naţionale? Ziceţi mai bine guvern convenţional, adică de *tocmeală* sau de *porunceală;* pentrucă, de nu-i veţi da înţelesul literal, ca să însemneze *de tocmeală,* atunci guvern convenţional ştiţi că va să zică guvern de terorism, ce ni se prepară prin răsvot, şi al căruia semnal se dete prin uciderea lui Katargiu.

Ş'apoi, acolo unde sunt guverne constituţionale, capul statului este ieşit dintr'o dinastie ce are suveranitatea de moştenire, iar nu e ales, şi revestit cu suveranitatea naţiunii. Nu mai vă bateţi dar joc de mandatarii naţiunii, numindu-i păreţi sau Cameră, fără a vă întemeià pe nici o lege, decât pe fărădelegea voastră.

C.

I.

INSTITUŢIUNILE VECHI ALE ROMÂNILOR PE SCURT.

Acestea sunt instituţiunile din antichitate ale României:

I. — Dela Traian până la Aurelian Dacia e provinţie romană şi se guvernă după legile şi instituţiunile imperiului roman.

II. — Dela Aurelian până la al X-lea secol, Dacia este auto-

www.dacoromanica.ro

nomă şi creştină: organizată după instituţiunile eclesiei primitive, se constitue şi continuă a se guverna în eclesii sau democraţii creştine, autonome fiecare şi confederate. Codicele lor civil este pentateucul; nimic până acì nu sufer ele din ale păgânismului.

III. — Dela al X-lea secol până la al XIII-lea, eclesii sau democraţii confederate încep a se întruni şi a formă căpitanate sau judeţe, apoi bănate sau comitate, apoi ducate, două în centru şi vreo şapte peste Carpaţi, apoi două regate: unul peste Dunăre, al Romano-Bulgarilor, despotic, şi altul peste Carpaţi al Ungro-Valahilor, feudal.

Dela al XIII-lea secol sau dela Radu-Negru până la Dan, adică până la 1382, România centrală, constituită în domniate, se compune sau se împarte după modul Palestinei în douăsprezece democraţii crestine sau *judeţe* autonome. Aceste confederate sub un domn, stau neatinse încă de eresii ale absolutismului şi feudalităţii. Domnii guvernă după instituţiunile pure ale eclesiei; naţia posedă deplina suveranitate: şi deaceea poate nu se vede până la Mircea nici un hrisobul [1] în numele sau din partea Domnului.

V.—Dela 1382, dela Dan I-iu, se întroduce, cu minoriţii [2], aluat catolic, tendinţe către absolutism şi feudalism; capii ţării se despart în *boieri* şi *ciocoi*. Dăneştii se sforţa a întroduce doctrine străine, pâgânismul feudal şi papal; Mirceştii susţin datinele Patriei şi libertăţile poporului, devenind victime ciocoilor, ce erau instrumentele propagandei. Cruzimile Dăneştilor sau ciocoilor provoacă apărarea patrioţilor, ce se zic Mirceşti, şi vendicta [3] lor sau apărarea lor se incarnă sau se personifică în Vlad al V-lea.

VI. — Dăneştii, prin cumetrii lor Corvinii, renegaţi, şi prin Ştefan al Moldoviei, răstoarnă pe Vlad al V-lea şi cu dânsul împreună şi eranţele patrioţilor liberali, şi fac a se înmulţi ciocoismul ai tendinţele către feudalitate până la Mihai Bătăiosul.

VII. — Mihai la 1598 legitimă păcatele feudale şi reducând pe *Români* în *servi,* lăsă ţara fără defensori [4] pe mână de mercenarii. Instituţiunile eclesiei, fără a fi desfiinţate, sunt împănate cu principii străine. Mihai eroul şi idolul ciocoilor, este pentru aceasta abandonat de restul boierilor. *Pravila* lui Matei Basarab află majoritate în ciocoi şi întroduce din dreptul păgân sau roman câte legitimau drepturi feudale. Epoca aceasta

[1] hrisov, act; [2] calugari catolici; [3] resbunarea; [4] apărători.

www.dacoromanica.ro

prepară epoca Fanarioţilor, pentrucă toţi ciocoii cereau domni străini.

VIII. — Dela Mavrocordat până la Grigorie Ghica (1822) dictatură de bei străinii, în cari ciocoii au câmp deschis de intrige şi de împilare. Plavila lui Caragea uită cu totul dreptul roman, feudalismul face din *clacă* o datorie.

IX. — Dela Grigorie Ghica până astăzi, principiul libertăţii sau al eclesiei primitive ia putere prin regeneraţia şi cultura limbii, şi necontenit este în luptă cu al absolutismului sau catolicismului. Încarnaţia boierismului sau a eroismului primitiv bate cu vigoare ciocoismul nou.

II.

In atâtea prefaceri împrejurări şi calamităţi de 17 secole tot ce rămâne constant [1], şi ca inherent [2] cu natura Românului, tot ce traversă şi predomină ca un fir roşu şi neîntrerupt este forma instituţiunilor noastre, forma unei eclesii sau democraţii, ce sunt judeţele şi satele şi coenobiile.

Numele de *purgalab* demonstră ce a fost şi ce se cuvine a fi satul; numele de judeţ demonstră ce a fost şi ce se cuvine a fi ţinutul sau districtul. Judeţul a fost un jude suprem ce reprezentă autonomia ţinutului.

Numele de domn demonstră ce a fost şi ce se cuvine a fi capul statului, ales şi recunoscut de toate judeţele.

Chiriarhia mitropolitului şi episcopilor demonstră confederaţia eclesiei din eclesii mai mici toate autocefale şi doamne, Pentrucă chiriarh va să zică arhi-domn, sau Domnul domnilor sufleteşti.

Tronul, unde rezidă suveranitatea naţiunii, a eclesiei sau a societăţii întregi este încă al naţiunii; nu s'a înstrăinat încă, n'a devenit proprietatea nici unei dinastii sau familii.

Ţara se zice încă tot *Ţară Românească*, adică a Românilor, n'a devenit încă apanagiul sau moşie de moştenire a nici unei familii, ca s'o poată apoi închină Cesarului sau Caiserului vreun Han-Tătar, cum fu închinată Crimea, Ungaria şi Polonia.

Domnul este încă electiv; suveranitatea nu e averea lui, ci a naţiunii, ce îl revestă cu dânsa.

Capii bisericii, revestiţi cu chiriarhia clerului, n'au făcut încă pact cu nici un Cesar, în bisericile noastre nu s'a *po-*

[1] statornic; [2] nedesiipit.

www.dacoromanica.ro

menit nici un Sultan, nici un Cesar, nici un Caiser. De *se pomeneşte* domnul, se pomeneşte naţia, fiind ales de dânsa.

Canoanele eclesiei sunt încă în vigoare. Prelaţii noştri se zic încă tot chiriarhi; mitropotitul este încă tot prezident din drept al corpului legislativ, şi de li s'au uzurpat drepturile în zilele noastre, protestăm în numele canoanelor. Din uzurparea drepturilor chiriarhilor s'a încurcat şi s'a compromis chestia mănăstirilor, trântindu-se din tărâmul ei religios pe tărâm diplomatic.

Mănăstirile şi satele încă n'au pierdut dreptul de a-şi alege capii respectivi.

Poate să fie hidos acest schelet, ca toate scheletele; este însă schelet de creştinism adevărat şi primitiv, iar nu de papism.

Dacă veni peste noi o convenţie, aceasta nu e constituţie definitivă şi naţională, ci o învoire provizorie, un punct de plecare pe calea autonomiei recunoscută de însuşi această convenţie.

De n'ar fi convenţia un punct de plecare pe calea autonomiei de a ne da noi înşine constituţia, atunci convenţia ar fi în contradicţie cu sine, şi ca să o respectăm, a căutat a se respectà mai întâi singură: dacă ne recunoaşte autonomia, n'ar fi putut să ne viole însuşi această autonomie, impuindu-se pe sine ca o lege difinitivă perpetuă.

Putem, dară, plecând dela Convenţie, să o prefacem, în virtutea autonomiei, articol cu articol, după datinele naţiunii şi după adevăratele necesităţi ce le prezintă împrejurările secolului.

Cât pentru domn, fie unul, fie doi în ambele domniate, în persoana lui se adună drepturile întregi ab-antiquo [1] ale ambelor domniate, iar nu sfâşierea lor, sacrificarea lor, batjocura lor.

Şi fiindcă în secolul al XIX-lea nu mai sunt împrejurările din mediul ev de a sta călare cu lancea şi sabia în pumn, domnul nu-şi mai poate arogà nimic de dictatorial. Naţia revine în starea sa normală compusă din eclesii sau democraţii creştine confederate, după cum este Elveţia şi Statele-Unite din America.

Unirea este starea noastră normală, iar nu unitatea (Vezi articolul *Unire* şi *Unitate*).

Meritul Românilor este că au devanţat [2] pe Elveţi şi pe Englezii din America cu atâţia secole, constituindu-se încă din

[1] din vechime; [2] au luat înainte.

www.dacoromanica.ro

al doilea secol în eclesii sau democraţii federative, după spiritul adevăratului creştinism.

Europa, în instituţiunile ce se atinge de libertate, egalitate şi fraternitate, în cele ce se atinge de înfrăţirea şi solidaritatea poporului, n'a ajuns încă pe primii noştri străbuni.

A fi dar conservatori anticelor noastre instituţiuni şi curăţitori ai lor de tot ce s'a introdus de eterogen şi părăsit, a fi împlinitori legii, după progresele adevărate ale secolului, iar nu destructori, această va să zică *adevărat progres,* şi cu această profesie de credinţă toată Europa ne poate suferi şi ne întinde mâna, spre a ne conservà, după cum sufere şi conservă şi pe Elveţia.

Englitera, ce este una din puterile garante şi care poate mult, nimic nu respectă până la veneraţie că pe popoarele şi guvernele ce îşi conservă şi îşi ameliorâ vechile instituţiuni, fie monarhice, fie democratice. Inovaţiunile n'aduc decât dificultăţi şi neînvoiri între vecinii de din afară, şi obstacole şi pieiri înăuntru.

III.

PATRIOTISMUL. Toţi se mişcă în numele patriotismului; cei mai mulţi de bună credinţă, şi unii cu precugetare de a amăgi poporul sub mascaa cestui sentiment.

Patriotismul însă este un amor, ca şi amorul filial; şi precum fiul e dator a-şi amà [1] şi respectà mama, şi însuşi cu defectele ei, asemenea şi un adevărat patriot este dator a-şi amà şi respectà Patria şi însuşi cu defectele ei.

Patria însă este un obiect moral, şi cu Patrie înţelegem instituţiunile ţării, drepturile ei publice, datinele ei, religia ei, limba ei, bărbaţii ei eminenţi şi devotaţi, istoria ei. N'are omul patrie, dacă n'are drepturi în ţara unde s'a născut, dacă aceà ţară n'are, instituţiuni, sau dacă el n'are suveniri pietoase în açeà ţară, afecţiuni şi admiraţiuni pentru trecutul ei, pentru bărbaţii ei.

Unde dar este patriotismul acelora, ce limba Patriei n'au vrut s'o studieze, ce istoria Patrie nu vor s'o cunoască, căror datinele ei îi sunt urîte, cari instituţiunile ei au pregetat a le studià şi se duc spre a se îndoctrinà în drepturi păgâne, şi cari totdeauna, spre a se distinge adică, s'au făcut momiţele şi instrumentele când ale Fanarioţilor, când ale Muscalilor,

[1] iubi.

www.dacoromanica.ro

când ale Nemţilor; cari se leapădă de religia părinţilor lor şi se unesc cu papismul, şi cari acum nimic nu le miroase bine de nu va fi franţuzesc?

Mi-au fost şi îmi sunt scumpe şi sacre ale Patriei, şi deaceea am studiat fără ajutorul nimănui limba ei, istoria ei; deaceea religia ei mi-a fost sacră şi sfântă, deaceea instituţiunile ei au făcut deliciurile vieţii mele. Eu nimic, cum am mai zis, n'am inventat, nimic n'am imitat dela străini, nici o inovaţie n'am voit să introduc; toate câte am spus le-am aflat, pentrucă au existat de sine. Meritul meu, — de va fi merit — este iar, cum am mai zis, că am deschis ochii, m'am uitat, am văzut, m'am încântat şi am căzut în genuchi.

RESPECTUL VECHILOR INSTITUŢII. Mi-aş fi adorat instituţiunile Patriei, şi însuşi de-ar fi avut defecte, şi cu atâta mai vârtos sunt adoratorul lor, când mă conving că toate au fost divine într'însele, pentrucă au fost instituţiunile eclesiei primitive.

De am sacrificat până la 1848 şi timp şi repaus, de am sacrificat la 1848 şi de atunci până astăzi şi avere adunată cu sudori, şi libertate în unsprezece ani, şi viitorul copiilor, de sunt dela 1859 pus la index şi în atâtea focuri convergînţi, este numai şi numai pentrucă mi-au fost scumpe aceste instituţiuni şi m'am determinat a mai sacrifică, până voiu trăi, tot, numai ca să pot face a le vedeà Europa întreagă, şi mai vârtos compatrioţii mei, aşà de pure şi de divine, după cum le-am văzut eu, şi a se convinge că numai calea lor ne poate mântui.

N'am imitat nimic la 1848, ci am făcut să domine numai spiritul vechilor noastre instituţiuni în cele 22 de articole ale Constituţiunii adevărat naţionale.

Adoraţia acestor instituţiuni m'a făcut a fi nu moderat sau încropit, nu cum se zice de *juste milieu,* ci totdeauna cu cea mai mare ardoare şi curagiu a mă pune între atâtea focuri convergenţi:

Intre al tiraniei şi al anarhiei;

Intre al bigoteriei şi al ateiei;

Intre al pedantismului şi al ignoranţei.

Şi astăzi mă asvârl cu aceeaş ardoare între alte patru focuri convergenţi.

Intre al tiraniei şi oligarhiei de o parte şi între al anarhiei şi ohlocraţiei de alta.

Soarta mea va fi soarta ce va aveà şi votul universal din-

www.dacoromanica.ro

preună cu vechile noastre instituţiuni, ori ucis de câte patru focuri, ori triumfător cu naţia întreagă cu instituţiunile ei şi cu adevăratul Vot Universal.

IV.

Ce atâta fanatism, îmi zise într'o zi un cunoscut, pentru aceste instituţiuni învechite şi uitate? Cu ce ne-am folosit dela dânsele? Nu vezi că Europa, ce nu s'a organizat după instituţiunile sau utopiile eclesiei primitive, unde a ajuns? Mai asă-le, cată să mergem şi noi înainte cu secolul.

— Până să-ţi răspund, îi zisei, despre foloasele ce ne-au adus instituţiunile părinţilor noştri, te întreb mai întâi să-mi spui domnia ta:

Cu ce s'a folosit imperiul roman dela apus şi imperiul bizantin că nu s'au organizat amândouă după instituţiunile sau spiritul eclesiei primitive, după ce se creştinară, şi rămâind în legile păgânătăţii, au pervertit eclesia?

Căzura unul în mâinile barbarilor şi altul în mâinile Turcilor, pentrucă în loc de a unì individ cu individ, şi cetate cu cetate, şi popor cu popor, şi naţie cu naţie, după spiritul federativ al eclesiei, în loc de a se curăţi şi reformà după castitatea şi moravurile pure ale primilor creştini, se întinară şi mai mult în spurcăriile şi vanităţile şi neomeniile păgânismului pervertind pe creştini.

Cu ce s'a folosit regatul romano-bulgar că imită Bizanţiul şi nu se constituì după spiritul şi speranţele eclesiei primitive?

Cu ce s'a folosit regatul Ungro-Valahilor, că imită statele apusului, catolice şi feudale, şi se făcù organ papilor, spre a exterminà ortodoxia Românilor noştri? (Vezi resbelele Ungariei în contra Românilor dela Radu Negru până la Vlad al v-lea).

Cu ce s'a folosit regatul Poloniei în catolicismul şi feudalismul său, şi cu resbelele ce dete Românilor, tot însuflat de antichristianismul papal?

Cu ce s'a folosit Germania întreagă până stete supusă orbeşte papismului? Protestaţia[1] singură o puse pe calea libertăţilor şi a progresului, şi când protestară bărbaţii ei cei mari, cari după rug, cari victorioşi, protestară în numele legii noastre, a eclesiei primitive.

[1] protestantismul.

www.dacoromanica.ro

Cu ce s'a folosit Englitera până se guvernă după doctrinele absolutismului catolic?

Cu ce s'a folosit Franţa, în instituţiunile ei catolice şi feudale? Progresul şi foloasele Franţei încep dela revoluţia cea mare, care nu fu decât o protestaţie furioasă în contra catolicismului, în contra drepturilor de naştere antichristiane, şi toate le distruse în numele libertăţii, egalităţii şi fraternităţii eclesiei primitive, toate le distruse, ca să ajungă la legile noastre. unde n'a ajuns încă.

N'a ajuns încă Franţa la instituţiunile părinţilor noştri, pentrucă odată cu revoluţia cea mare începù şi reacţia: proclamând republică, imită republica păgână, cu datinele şi nomenclatura ei, stabilì în teroare republica unitară, în loc de republică federativă înapoind, cu 17 secole înapoi; calea republicei păgâne cată [1] s'o ducă la imperiu.

Cu ce s'a folosit Italia până ce stete supusă orbeşte papismului?

Despre Spania şi Portugalia nu-ţi mai vorbesc: le ştiţi cât de catolice sunt şi deaceea stau locului staţionare.

De a înaintat Europa, a împins-o timpul, iar nu instituţiunile ei vechi şi antichristiane, ce mi le lauzi. Şi când a împins-o timpul, şi şi-a deschis ochii, Valdeszi, Albigenii, Abelardii, Ionni Husii, Lutherii, etc., au făcut-o să vază frumosul şi divinul instituţiunilor eclesiei primitive ce dumneată le numeşti utopii; şi acolo spre acele instituţiuni a plecat Europa dela Luther încoà, şi nu se va arestà [2] decât după ce va ajunge acolo. Acolo va mai răsuflà din calea sa penibilă, spre a-şi luà drumul înainte pe o cale mai puţin spinoasă.

De a înaintat iar Europa, este că acolo, după împrejurări, aglomeraţiunile de popoare homogene s'au făcut mai mari; şi materialmente vorbind, timp mult şi braţe multe operează cu mult mai mult decât timp puţin şi braţe puţine.

IMPREJURĂRILE ISTORICE ÎN CARI S'A DESVOLTAT POPORUL NOSTRU.

Imprejurările noastre au fost cu totul altele: ne-am de părtat de popoarele de familie sau stirpe romane; am rămas izolaţi şi puţini, înconjuraţi de vecini tari. Nu se vede în istoria noastră de patru secule încoà să fi avut 30 de ani de repaus; şi timp puţin şi braţe puţine nu pot fireşte produce cât timpul mult şi braţele multe.

[1] trebuie; [2] opri.

www.dacoromanica.ro

Rămâind dar puţini şi înconjuraţi de vecini tari, cari puteau în adevăr să ne strivească sau să ne înghiţă, acum îmi vine rândul a-ţi răspunde în ce ne-au folosit instituţiunile părinţilor noştri sau ale eclesiei primitive.

Ne-au folosit că legându-ne dela început, iar o mai repet, om cu om, şi comunitate cu comunitate, şi judeţ cu judeţ, sau eclesie cu eclesiei, în confederaţie sau unire strânsă, ne-au conservat dela Aurelian până la Radu Negru de n'am devenit pradă barbarilor, mult mai numeroşi decât noi, ci am creştinat pe barbari (pe Gothi, pe Bulgari pe Unguri. Vezi *Istoria Românilor* [1]).

Ne-au folosit că dela formarea domniatelor n'am căzut în mâinile Turcilor, ca Bizanţiul; că n'am devenit paşalâcuri, ca regatul romano-bulgar, ca Epirul, Serbia şi Bosnia.

Ne-au folosit că contra resbelelor ce ne dau Turcii pe deoparte şi Papismul de alta, prin Unguri şi Poloni, cum am rezistat în contra unora, am scăpat şi de veleităţile altora.

Ne-au folosit că ne-au ferit de *saint Barthélémy,* ca în Franţa, de inchiziţiuni, ca în Spania şi Italia.

Cauza că existăm până astăzi nu e că am fost tari şi numeroşi şi că vecinii noştri au fost puţini şi debili, ci pentrucă instituţiunile ne-au întărit cu *unirea* şi ne-au ferit de *unitate.*

Astfel când maladii tari şi dese, atacând un individ, el tot rezistă şi se conservă, se miră cinevà de constituţia corpului lui; şi tot astfel, după atâtea invaziuni şi atacuri de barbari, după atâtea calamităţi publice de 17 secole, după atâtea intrige furtunoase de dinafară, când vede cinevà că România centrală tot a putut rezistà şi a se conservà încă, cată a se mirà de constituţia corpului ei social. Instituţiunile părinţilor noştri, domnule, ne-au mântuit, şi ne-au conservat, până [2] le-am conservat şi noi pure.

DOMN PE CINCI ANI. Spiritul de solidaritate între individ şi de confederaţie între cetăţi şi judeţe l-a paralizat, l-a desfiinţat Mihai Bătăiosul, emule fatal al Băneştilor şi Corvinilor.

Domnia apoi colectivă ne-a mântuit de a ne incorporà ca state mici nici cu Turcia, nici cu Ungaria şi apoi cu Austria, nici cu Polonia şi apoi cu Rusia.

De am fi avut domnie ereditară în contra spiritului eclesiei, de mult s'ar fi dus ţările noastre, căci cu acelaş domn

[1] de El. Rădulescu; [2] cât timp.

www.dacoromanica.ro

pe vieaţă, şi cu aceeaş familie domnitoare s'ar fi încuibat, ca în toate statele mici, şi s'ar fi înrădăcinat aceeaş politică de din afară.

O domnie ereditară s'ar fi încuscrit şi s'ar fi aglomerat ca statele mici dimprejurul Austriei. Neereditatea la tron şi religia pură creştină a răsăritului ne-au ferit a nu ne incorporà nici cu Turcia, nici cu statele Apusului.

Când Turcia se credeà, dela Mircea încă, că are în ţările noastre domn un om devotat politicei sale şi se simţià dejà în preziua de a face din domniate paşalâcuri, spiritul instituţiunilor noastre, ce trecuse în învăţăturile şi datinile Românilor, făceà să se aleagă alt domn, care, schimbând politica predecesorului său, mântuì ţara de valeităţile Turciei.

Când apoi acest succesor continuă îndelung o politică ungurească sau poloneză, schimbându-se domnul, se *primenià* politica; nici o politică n'ajungeà să prindă rădăcină şi să se împuţă bunioară.

Românul, ca tot omul, este curat, când se *primeneşte,* şi primenindu-ne de domni şi de familii domnitoare, ne-am conservat curaţi.

Dela un timp încoà ţine cam de mult în ţările noastre o politică exclusiv rusească. Dela 1848 încoà şi mai vârtos dela 1859, se vede în toate guvernele succesive că ce voeşte Rusia aceea se face în ţările noastre, şi numele *Neutralitate* a ajuns nu o literă moartă, ci o mască.

Cată să ne *primenim,* dacă vrei să înaintăm cu secolul, domnule, terminai cu acel convorbitor, cată să ne primenim, căci altfel ne împuţim de tot şi înapoiem în timpii Crimeii, independente pentru câtvà, ca s'o închine apoi Tatar-Han Rusiei.

Şi nu putem veni în starea normală după datinile şi deprinderile Românilor de 17 secole; nu vom puteà înaintà cu secolul, decât dacă vom legiuì din nou şi definitiv alegerea domnului din cinci în cinci ani (vezi justificaţia Constituţiunii dela 1848, tipărită la Paris, şi articolul Unirea şi Unitatea).

V.

La această ideie de a se schimbà domnul din cinci în cinci ani, interloctorul meu sărì în sus, şi strigă; ce vrei, domnule? Republică? Şi schimbare de domni la fiecare cinci ani? Să ne ferească Dumnezeu!

Pregetaì de a-l convertì, pentrucă misia mea, că şi a pri-

www.dacoromanica.ro

milor creştini, nu este de a convertì oamenii la Republică. Eu fac istorie, arăt instituţiunile noastre dela Aurelian până astăzi. Eu nu introduc doctrine noi într'un guvern monarhic şi ereditar. Acolo fie ca la ei, şi la noi fie ca la noi.

Dela Radu Negru până astăzi n'am avut ereditară nici domnia, nici rangurile ierarhiei. De n'a fost bine în aceşti şase secoli, cauza nu au fost instituţiunile ţării, acelea ne-au conservat, cum am zis; cauza au fost evenimentele, vecinătăţile şi durata domnilor mai mult de cinci ani la domnie, evenimente ce au fost ca nişte maladii.

In secolii dela Aurelian până la Radu Negru, în timpul când nu există dictatura domnială, armonia christiană ne-a ferit de toate relele. Se poate vedeà şi din micul manuscript ce ni s'a conservat dela Huru, cancelarul lui Dragoş [1], cât de bine şi de tari s'au ţinut Românii în interval de zece secole aproape. In acest interval toate dregatoriile se alegeau prin vot universal la fiecare cinci ani.

Scopul meu de astă dată nu este de a îndoctrinà oamenii, ci de a narà şi de a arătà cu degetul fapte.

Apoi dacă astăzi corpul social se sbuciumă şi muge, dacă naţia geme de durerile şi plagele sale, ce i-au venit mai mult de dinafară, la aspectul acestui mare amalat [2] în agonie cutez a zice atâtor medici şarlatani politici, ce s'au adunat împrejurul lui şi vor, ca şi medicii lui Molière, mai bine să moară amalatul, ţinând regula sistemei lor, decât să se scoale, călcând regula.

— Domnilor, le zic şi eu, până să-i aplicaţi remediul, luaţi în consideraţie şi vieaţa, şi datinile, şi deprinderile lui de 17 secole; nu-l scoateţi repede din elementul lui vital; daţi-i medicamente după constituţia şi natura lui.

DIVANURILE AD-HOC. Interloctorul meu erà, cum se vede, din cei ce la Divanul ad-hoc au cerut principe străin, sau din cei ce se mulţumesc astăzi cu un principe... nu Zamfir, ci ereditar şi adică pământean.

Se mulţumesc dumnealor aşà; de ce însă puterile garante nu le-au dat nici una, nici alta? Se poate crede oară că prin-

[1] A carui publicare, pe langă alte multe suntem datori d-lui G. Asaki (Ł.L. R.). — S'a dovedit în urma că acest manuscript a fost o mai drazneaţa falsificare. Toate conclusiunile cari s'au tras din ele n'au decât nici o valoare.

[2] bolnav.

www.dacoromanica.ro

cipele străin erà să fie vreo fericire mare pentru Români, şi puterile garante de mare invidie sau răutate nu le-au iertat să se bucure de această fericire? sau că principele strein, prevăzându-se că ar fi o mare calamitate, puterile, din marea lor mizericordie, i-au ferit de răul în care Românii cu ochii închişi alergau a se deripà?

Nici una, nici alta, ci după cum am auzit-o dela un mare om de stat şi mult voitor de bine Românilor, cauza a fost şi este că Europa întreagă, după cum n'ar ajutà, nici suferì astăzi ca Belgia sau alt stat monarhic să devie Republică, tot asemenea n'ar ajutà nici suferì ca Elveţia să se transforme în regat sau în ohlocraţie [1].

Şi una şi alta ar fi o inovaţie, şi guvernelor conservative nu le plac inovaţiunile. Demagogii şi intriganţii dela Divanul ad-hoc au cerut inovaţiuni, iar nu ameliorаţiuni în speţa lor de guvernământ; nici asigurarea drepturilor ab-antiquo nu se cuprindeà în acele păcătoase de patru punturi.

In loc de a cere santificarea sau respectarea tractatelor noastre în care se cuprinde:

I. Integritatea teritoriului, ce n'a avut drept Turcia a-l înstráinà, ca Bucovina şi Basarabia;

II. Dreptul de a încheià tractate şi de a declarà resbel:

III. Dreptul de a bate monedă;

IV. Dreptul de a-şi alege domni pământeni;

V. Dreptul de autonomie de a-şi da Românii singuri legi; (iar nu datoria de a accepe [2] convenţiuni [3] impuse).

Demagogii şi intriganţii din contră, făcură massele a abdicà la cele de sus patru mari drepturi, a se legitimà prin pact european uzurparea Basarabiei şi a Bucovinei, şi a cere numai autonomia, cu o inovaţie de principe strein! — Nu plăcù cabinetelor Europei inovaţiunile, căci interesele puterilor, nefiind tot acelea, prin inovaţiuni se ardică neînvoiri şi dificultăţi.

Voiţi întreptări, Românilor? Nu vă schimbaţi numele, nici modul guvernului, ci schimbaţi-vă ameliorаţi-vă voi înşivă; deschideţi-vă ochii când vă alegeţi domni.

In Elveţia şi Statele-Unite se schimbă domnii sau preşedinţii la fiecare cinci ani, şi însuşi pentru aceasta este armonie şi bine. Durata domnilor pe mai mulţi ani aduce lumea în disperaţie; pe ambiţioşi la intrige mari, pe nemulţumiţi la complote (Vezi explicaţia Constituţiunii dela 1848).

[1] atotputernicia mulţimii.
[2] primi; [3] Convenţiunea din Paris.

www.dacoromanica.ro

VI.

Am zis că misia mea, ca şi a primilor creştini, nu este de a îndoctrinà pe nimeni, nici de a-l convertì spre Republică. Republica şi democraţia îmi rechiamă pe ale Spartei, Atenei, Romei, Veneţiei, etc. N'am nici o tendinţă la păgânism, şi de-aceea nu-mi place nici despotismul unuia, nici al mai multora.

Am trăit însă şi trăim în eclesii confederate în două domniate: domnia are tron, a avut coroană şi sceptru, republica n'are aceste semne, şi domnia cu tronul şi coroana au fost şi sunt ale naţiunii, iar nu ale unei familii. Sunt gelos de suveranitatea naţiunii. Aceasta e legea şi relegea părinţilor noştri şi a mea. Cui îi place a se lăpădà de legea părinţilor săi, şi nu-i voiu zice eu renegat, ci posteritatea va decide.

Ca istoric am arătat că numai instituţiunile eclesiei primitive ne-au conservat prin atâţia secoli şi prin atâtea nevoi de am existat până astăzi ca popor autonom, şi că totdeauna inovaţiunile şi momiţăriile dela străini ne-au făcut a pierde multe.

CUM S'AU PUTUT PĂSTRÀ VECHILE INSTITUŢIUNI? Cată însă a zice ceva şi despre împrejurările ce au contribuit în timpii cei mai grei de decadenţă, ca să nu pierdem de tot acele instituţiuni şi cel puţin să le cunoaştem forma după restul sau scheletul ce ne-a mai rămas.

Până la Mihai bătăiosul[1] acele instituţiuni ne-au conservat, pentrucă partea cea mai mare dintre Români au ştiut a le conservà şi apărà în contra ciocoismului catolico-feudal introdus de Dăneşti şi de Corvini.

Mihai le dete o lovitură fatală care făcând a pierde Patria pe apărătorii ei naturali, prefăcuţi în servi, domnii ce mai urmară rămaseră a se apărà pe sine prin mercenarii străini, prin *lefegii*.

Puţini de acì înainte rămaseră a se mai bate pentru lege şi moşie. Legea erà sfâşiată de sabia lui Mihai, şi sătenilor descendenţi ai colonilor militari cu purgalabii sau castelanii lor li se legiuise servitutea drept moşie.

De acì până la Constantin Brâncoveanu Turcia putù face orice voià cu ţările noastre, până ne impuse beii fanarioţi din ortalele lanicierilor.

[1] Mihai Viteazul.

www.dacoromanica.ro

Nu se cuvine însă a uità că islamismul este o inspirație sau operă a unui călugăr creștin din secta Nestorienilor, căruia Mahomed îi fu discipol, și că islamismul, ca o continuație a christianismului primitiv, altoit, ca să zic așà, în popoarele arabe, veni ca o protestație cu mâna armată în contra dreptului păgân și a dreptului feudal, și poate și în contra eclesiei oficiale, ce devenise complice Cezarului și baronilor. Papa și baronii cunoscură aceasta mai bine, și de aceea ardicară cruciate.

Islamismul nu cunoșteà servagiul sau iobăgia, nici drepturile de naștere.

In timpii lui Matei Basarab se comise și un codice în care se introduse pe lângă dreptul impus de Mihai [1], și parte din aluatul dreptului roman sau păgân, deși multe rămaseră din pentateuc.

Partea liberală (și partea liberală pe atunci erau boierii conservatori, reduși în puțin număr, și clerul întreg) partea liberală zic, se folosi din evenimentul beilor sau al beilicului (pentrucă provedința a făcut în marea sa bunătate să iasă binele și din însuși excesul răului).

Partea liberală își alie spiritul cel bun al islamismului, încât pentru ceeace se atingeà de abolirea iobăgiei și a drepturilor de naștere; își ziseră: dacă Turcul și Fanariotul s'au pus a ne desființà oștirea de mercenari, încai să ne folosim cu emanciparea Românului, căci ca liber, devine el iar oștean odată.

Și mitropolitul, episcopii, clerul întreg, cu boierii ce mai rămaseră, triumfară în contra ciocoilor susținuți până acì de influențe și de smorfuri [2] ungurești și poloneze. Prin Adunarea Generală, de eternă memorie, se dete din nou libertatea țăranilor.

Cuvintele ce se pun înainte în crisobulul [3] liberator, sunt că «eclesia nu iartă ca creștinii baptizați [4], unși și frați în Cristos «să fie sclavi». Adunarea Generală de atunci fulgeră cu anateme pe cine va mai cutezà să asearvă din nou pe Românul sătean (vezi acel crisobul [5]).

Tot influența eclesiei făcù în zilele noastre a se abolì [6] servitutea în Rusia.

La Apus toate progresele s'au făcut în contra legii, revoltându-se popoarele în contra papismului. In eclesia Răsări-

[1] Mihai Viteazul; [2] forme; [4] botezați; [3], [5] hrisov, act; [6] desființa.

www.dacoromanica.ro

tului toate progresele şi liberările s'au operat în numele legii [1].

Jos cu legea! la Apus. Sus cu legea! la noi, dacă voim progres şi libertate.

VII.

Preponderenţa Turcilor prin Fanarioţi, ce ne-au despuiat de multe drepturi, contribuì pe de altă parte foarte, spre a ne face a mântuì multe din instituţiunile eclesiei, între cari libertatea individuală este cea mai principală, e punctul de plecare către progres şi mântuire.

Ne mai ferì încă de lepra ce se mai puteà întinde dela Unguri şi Poloni, spre a se introduce drepturi de naştere, titluri ereditare de comtie, baronie şi nemeşie, precum se creaseră boierii de neamuri în contra spiritului eclesiei.

Momiţarii, ce vor să treacă de modă, îşi întoarseră ochii dela Poloni şi Unguri şi începură a imità mai mult ale Turcilor. Prin această momiţarie vechii liberali şi conservatorii datinelor străbune se înfăriră prin aliaţi noi, spre a mai conservà vieaţa patriarhală.

Desbinarea şi intrigele ce le întindeau ciocoii dela Mihai până la Mavrocordat amuţiră înaintea jugului celor straini; şi câţi mai rămăseseră boieri se uniau întru a fâce opoziţie tiranilor.

Când apoi această imitaţie exclusivă dela Turci, şi în cele bune şi în cele rele, ne ameninţà cu a devenì raiele sub paşalâcuri, atunci rivalitatea Rusiei şi a Austriei, ce puseseră ochii pe ţările noastre, ne scăpă de acest pericol, cu scop de a ne preparà altul, în care căzù Bucovina şi Basarabia, şi în care tot speră încă şi Rusia şi Austria să ne împingă şi pe noi.

VIII.

Şi când în fine eram aproape de a ne încorporà cu Rusia, în preziua ajutorului ce aceasta se preparà a da Austriei la 1848, şi când Austria nu puteà decât să tacă la orice ar fi făcut Rusia din noi, atunci de acel mare pericol nu ne mântuì decât iar spiritul eclesiei primitive; căci din rărunchii ei ieşià vocea:

[1] religiei.

www.dacoromanica.ro

«Dumnezeu e domn şi s'a arătat nouă, bine este cuvântat cel ce vine în numele domnului!»

Din sânul eclesiei ieşià vocea:

«Respect la persoane, respect la proprietate», pentruca persoanele, individele erau sacre pentru dânsa.

Din inima ei ieşià vocea:

«Pace vouă, libertate vouă!»

«Foloase generale fără paguba nimului», pentrucă erà mater comună la toţi.

Singură această mater comună urăşte tirania şi are frică de anarhie.

Din tezaurul inimii ei ieşiau rugi ca a preotului Şapcă, care sanctifică[1] stindardul regeneraţiuni la Islaz (vezi aceà rugă în *Memoriurile Regeneraţiunii* tipărite la Paris, pag. 63).

Şi toate cele 22 de articole ale Constituţiunii, toate fură proclamate în numele vechilor noastre instituţiuni.

Acest spirit al eclesiei se puse peste ţara întreagă, ca spiritul lui Dumnezeu odinioară peste profeţi, şi ţara îi cunoscù vocea, căci erà deprinsă de secole cu dânsa; şi ţara se sculă în picioare ca un singur om, şi clerul întreg luă partea cea mai activă.

Mitropolitul, când subsemnă Constituţia şi jură credinţă ei, jurământul lui fu:

«Jur! pentrucă Constituţia este după spiritul evagheliilor».

Iată cauza acelei minuni de trei luni de entuziasm, de frăţie şi de ordine: erà mater-eclesia ce vorbià fiilor ei, şi fiii ei îi cunoşteau şi îi pricepeau vocea.

De ce nu se mai operă şi acum asemenea minuni? Pentrucă popoarele sunt conduse cu doctrine străine, necunoscute lor, pentrucă popoarele sunt uimite, ameţite, confuziate, nimic nu pricep; şi ţara toată e un babel, o confuzie.

Poporul român a trecut prin atâtea prefaceri, a putut încetà de a mai fi coloni militari, au putut devenì servi, apoi clăcaşi, apoi chiriaşi sau proletari, n'au încetat însă, dela Aurelian până astăzi, de a fi tot *creştini*. Acesta e firul roşu ca sângele lui Christ, care traversă fără întrerupere prin 17 secole.

Presbiterii sau preoţii Românilor nu ştiau altă carte, nici alte legi, decât Evanghelia şi Biblia. Ei sunt inteligenţa satelor, şi dela 1848 încoà toţi câţi frământau massele sunt nepricepuţi de această inteligenţă.

[1] sfinţi.

www.dacoromanica.ro

Tot ce nu e din sorgintea Bibliei şi Evangheliei, e neprieceput la Românì, e străin, e păgân, e *latin,* şi la nevoie, la o forţă majoră, mai curând s'ar face Românul Turc, decât Latin; s'a ţinut însă de nu a devenì nici una, nici alta; afară de Uniaţi, ce se unirà cu Roma papală, cu care n'am avut nimic d'amestic, decât a ne apărà, când armà mâna Ungurilor şi Polonilor, şi de când acum ne trimete legiuni de propagandişti, spre a pune mâna pe instrucţia publică[1].

Acesta e Românul; învăţaţi a-l cunoaşte, dacă voiţi a vă ascultà, dacă voiţi a-l conduce. Nu-i daţi legi şi reforme, ce nu sunt de natura lui.

IX.

PE CE SE ÎNTEMEIAZĂ ELIADE ÎN TEORIA SA.

Mulţi amici, spre a se convinge, mi-au făcut obiecţiuni ca cele următoare:

«Nu dorim mai mult decât ca România să fi avut în adevăr aceste instituţiuni, căci n'am mai trece de inovatori la reformele ce am dorì a se introduce după spiritul secolului şi după necesităţile ce ni se prezintă.

«Vrem să ne convingem; şi pe lângă cele în cari ne ajută inducţia şi deducţia, arată-ne cevà probe, vreun codice cât de mic, vreo colecţie de legiuiri şi instituţiuni scrise şi rămase ca un document istoric.

«Căci alt codice mai vechiu decât al lui Matei Basarab n'avem, şi domnia ta te sui până în timpii lui Aurelian şi Traian. Tot este obscur dela Radu-Negru înainte».

Răspunzând acelor amici, crez că voiu mulţumì pe toţi cititorii, cu toate că în multe mă cam repet, spre a face a se întipărì mai mult chestiunile principale.

Am arătat, cred, deajuns că instituţiunile eclesiei primitive, parte sunt adunate în corp de lege, parte au trecut în uz prin tradiţie.

Cari sunt mai nepieritoare şi mai neînfrânte din legi? cele ce stau scrise, sau cele ce au trecut în uz şi au devenit, cum se zice, ca o a doua natură?

Am arătat iar că pentateucul a fost şi este un codice de

[1] Aluzie la Românii de dincolo cari veniau la noi ca profesori şi dintre cari unii erau uniţi. Contra acestei nedreptăţi facute Românilor de dincolo a protestat Odobescu într'o scrisoare către Barit (v. Odobescu, *Scrieri,* vol. II, Minerva, Buc. 1908, pag. 249).

www.dacoromanica.ro

ajuns pentru orice societate sau eclesie, ce lepădând idolatria a voit să treacă la creştinătate.

Acest codice guvernà, administrà şi judecà poporul Israel; şi Christ singur a zis: «N'am venit să stric, ci să împlinesc «legea».

Iată dar codicele scris cu mult mai vechiu decât al lui Matei, şi dacă dela Matei Basarab în sus nu mai există altul, decât nişte hrisoave ca ai lui Mihai este proba că nu s'a elaborat altul, ci până la Mihai cu pentateucul s'au păscut Românii. Zic păscut, pentrucă *nomos*[1] (ce s'a tradus în lege) *pasciune* va să zică (vezi art. *Lege şi Făr de lege*).

Am spus încă că oriunde s'a constituit o eclesie, n'a putut să se organizeze, să se guverneze, să se administreze, sa se judece decât după legea ce a împlinit-o Christ, adică după vechiul Testament, pe lângă care se adaugă cel Nou[2].

Incetat-am noi dela Aurelian de a fi creştini de eclesia Răsăritului?

Ce lege dar sau codice s'ar mai fi cerut să aibă Românii, trecand dela idolatrie la creştinătate, decât legea împlinită de Christ, adică pentateucul, şi instituţiunile primelor societăţi sau eclesii creştine.

De nu se vede alt codice până la Matei Basarab, se învederează că numai Românii au rămas până la Mihai Bătăiosul de a nu introduce în legile lor fără de legi străine. Capul religiunii deaceea a fost şi este până astăzi preşedinte al corpului legislativ.

Mai vine în ajutorul manuscrisul tradus în latineşte de Hurmuz[3] cancelarul lu Dragoş. Acesta învederează că ambele domnate mai înainte de Radu Negru şi Dragoş s'au guvernat în forma de republice federative.

Mulţi din propagandiştii papismului, bazându-se pe sofisme, declarau acest manuscris de apocrif[4]. Ce fac însă purgălăbiilor mari din Moldova şi purgălăbiilor tuturor satelor noastre?

Citiţi acel manuscris, publicat întâi în Iaşi şi apoi în Bucureşti în *Revista Română*. Acela arată că toţi funcţionarii locali şi generali se alegeau la fiecare cinci ani după votul universal.

Nu vede cinevà în aceà organizare decât nişte descendenţi ai Romei republicane, deveniţi creştini.

Pe lângă acestea, ca să încheiu, mai adaug:

[1] In original cu litere greceşti.
[2] Vezi canonul 85 al apostolilor (EL. R.); [3], [4] Vezi nota dela pag. 61.

www.dacoromanica.ro

Moravurile, deprinderile, uzanţele, datinele ce se văd la popor nu sunt decât nişte legi foarte antice, ce au trecut în uz; şi când nu mai e necesitate de a fi adunate ca într'un codice, e de ajuns a le studià şi a le descrie numai cinevà.

Se conservă din legile cele mai antice ale Romanilor, mai vechi poate şi decât Numa Pompiliu, unde se vede aplicându se pedeapsa cu morte la oricine cutezà a-şi tăià sau mâncà boul ori vaca.

Pentruce atâta cruzime la legiuitor, ca să ceară a se omorî un om pentru uciderea unei vite?

Omenii erau ca şi sălbatici şi îşi mâncau vitele fără a şti să cugete mai înainte. Legiuitorii voiau să-i facă, ca agricultori, a trăi şi a-şi asigurà şi mai bine existenţa, prin conservarea sau laboarea[1] şi productul vitei. Până dar a-i deprinde cu această vieaţă şi a-i face a vedeà singuri foloasele şi interesele din conservarea şi uzul vitelor, legea a cătat să fie foarte aspră şi să facă a pierì mulţi călcători.

Astăzi Românul nu mai are nevoie de asemenea legi scrise, căci au rămas în uz, scrise în inima lui. El ştie astăzi foloasele ce are dela vită, şi săteanul o consideră ca şi un membru al familiei. La intâmplare de a fi nevoit a tăià vreo vită, o plânge; şi are de păcat a mâncà din carnea vitei, cu care s'a ajutat şi nutrit. Carnea o vinde la alţii.

Legile stau scrise până când se mai află călcători; îndată însă ce devin uzuri, cartea se poate pierde, mai vârtos pe timpii când nu există tipografia.

Putem să avem înaintea noastră legiuiri ca Regulamentul, Codicele lui Caragea, *pravila* lui Matei Basarab, pentrucă sunt legiuiri noi şi n'au putut devenì uzuri; iar cele de 17 secole, şi ale republicei romane, ce sunt şi mai vechi, acelea e de ajuns când le vedem că au devenit uzuri, deprinderi, datine, sau a doua natură.

Când avem înainte un fier fasonat, acesta presupune foc, ciocan, nicovală, pile etc. şi un maestru.

Când avem înainte marmură fasonată în statue sau sub altă formă, aceasta presupune dalta şi toate cele necesare unui statuar.

Pentrucă când avem înainte nişte popoare fasonate cu uzurile, cu datinele, moravurile lor, să nu presupunem instrumentele ce i-au fasonat, adică doctrinele, credinţele, legile, şi legiuitorii?

[1] munca.

www.dacoromanica.ro

Şi când marmura e pentelică, când statua ne reprezintă o Diană în formele cele mai clasice, în proporţiunile cele mai juste şi este aflată în teritoriul Aticei, atunci ştim să spunem că statua e de şcoala elenică, din cutare epocă, a lui Pericle spre exemplu.

Iar când avem un popor înainte, cu nici un titlu ereditar cu un mitropolit de prezident al Generalei Adunări, cu capul statului ales şi cu numire nici de imperator, nici de rege, nici de prezident, ci cu numele de domn *(chirios)* [1], când în acest popor sătenii îşi aleg pe pargalab şi monahii pe *starit* şi egumen, să nu ştim a spune că acest popor este fasonat astfel, după şcoala lui Christ şi după instituţiunile eclesiei?

Mitropolitul şi episcopii sunt chiriarhi sau arhidomni; voiţi a-i despuià de chiriarhie? atunci călcaţi canoanele eclesiei, ce sunt şi lege scrisă, şi trecută în uz; atunci sunteţi parabaţi, apostaţi, renegaţi.

Capul statului se zice domn. Vreţi să-i luaţi prerogativele adevărate ab-antiquo, sau să-i daţi şi mai multe, numindu-principe ereditar sau rege? Atunci sunteţi inovatori; şi voiţi a desfiinţà legile şi uzanţele ab antico; iar parabaţi, iar renegaţi.

Eu unul însă nici voiu provocà nişte asemenea inovaţiuni, nici mă voiu pune în câmpul celor ce le provoacă şi le susţin.

Funcţionarii statului, civili şi militari, s'au zis, după limbagiul vechiu, boieri, ca *gloria, slavă,* şi alte asemenea; de s'a schimbat acum *slava* în *glorie,* şi *boierul* în *funcţionar,* nu s'a făcut decât numai o traducţie; faptele însă există, căci ţara nu poate rămâne fără funcţionari civili şi militari.

Ştiut-au Românii vreodată, sau ştiu până astăzi ce va să zică *dinastia?* ştiut-au ei ce va să zică nobil, sau princip, până învăţară franţuzeşte? Boierii la dânşii erau *arhonţi,* dupa limba greacă, adică capi sau *principi,* iar nu domn; şi boieria a fost o meserie, iar nu o nobilitate ereditară [2].

Avut-au vreodată Românii alt Cesar decât pe ei însuşi, adică naţia, ce este fiică a eclesiei? Făcut-a vreodată eclesia

[1] In original cu litere greceşti.

[2] *Boier* e meserie de apararea ţarii, iar nu nobilitate; căci nobil tot Românul a fost în totdeauna... *Mihaida,* Cântul II, vezi *Istoria,* pag. 126 (EL. R.).

[1] In a eastă colecţie, vol. I iu, pag. 224.

www.dacoromanica.ro

română pact cu Cesarul, ca să se lase a-i impune el din drept funcţionarii ?

Să nu mi se ceară dar corpuri de legi mai vechi decât ale eclesiei, ce există şi cari au trecut şi în uzuri şi datine între Români.

Din contra noi avem dreptul a cere probe şi documente, când se încearcă unii a introduce inovaţiuni. Pe ce se întemeiază dumnealor, când ne vin cu nobilităţi ereditare, cu principi străini, sau cu principi ereditari pământeni ? Când n'are cinevà drepturi istorice, nu poate venì decât cu dreptul sabiei sau braţelor, şi când sabie şi braţe n'au, vor să alerge la sabie şi braţe străine, să vândă ţara.

X.

SCOPUL ACESTOR ARTICOLE.

Suntem aproape de a terminà această mică operă, şi cată a-mi da cuvântul pentruce am scris-o cum se vede.

Mulţi din amici, văzând scrierea pe când se elaborà îmi ziseră :

«Iar te pui între două focuri, vezi că naţia este împărţită în diverse partide şi că momentele sunt critice. Mai bine erà să scrii în favoarea unui singur partid, pentrucă ai mai fi avut aliaţi».

Ceeace am zis amicilor mei zic şi publicului întreg :

Cu un individ mai mult nu e nici un partid. Partidele pot foarte bine sau foarte rău există şi fără mine.

Scopul meu, sau mai bine ambiţia mea, n'a fost niciodată să plac în prezent. Puţin îmi pasă de ceeace pot zice sau face oamenii astăzi despre mine. Ambiţia mea a fost totdeauna sa nu-mi fie ruşine în viitor de câte zic şi fac astăzi.

Deaceea câte am scris totdeauna, s'au recunoscut după cinci şi zece ani de adevărate ; şi multe se vor recunoaşte, când nu voiu mai fi între Români.

Iar dacă momentele sunt critice, atunci sunt dator mie însumi şi naţiunii să observ maladille şi ulcerele corpului social ce l-au adus la crize, şi să numesc tot răul pe numele lui, ca să-l cunoaştem cu toţii şi să i se poată află remediul şi aplicà, de vor voì acele partide.

Am scris acest articol, şi cele următoare, nu cu scop de a atacà oameni sau partide, ci de a combate cu vigoare maladiile sociale în folosul oamenilor.

Şi dacă arăt că inimicii adevăratul vot universalùi sunt ti-

www.dacoromanica.ro

rania, oligarhia şi sateliţii acestora, ce se pun în capul anarhiei şi ohlocraţiei, nu lovesc oameni, ci aceste plage ce chinue în adevăr popoarele, ating însă nu mai pe cei ce se revestă cu dânsele, ca cu o piele. Tirania şi oligarhia, împieliţându-se în tirani, nu atinge decât pe tirani şi pe oligarhi, sunt ca tunica sau cămaşa Dejanirei, ce arde pe cei ce se revestă cu dânsa.

In această scriere, cum şi în altele, nu e nici o răutate în contra vreunui partid. Pentru mine, şi zişii albi, şi zişii roşi, şi moderaţii, şi votatorii din seria trecută, şi abţinuţii, toţi sunt Români şi la toţi le-am voit binele, dacă doresc binele comun.

Iar dacă în adevăr am eu vreo răutate sau îmi este permis a aveà, răutatea mea este numai asupra tiraniei şi a anarhiei; şi fiindcă aceste două extremităţi se ating, voiu fi totdeauna cu cei adevăraţi adversari ai tiraniei unui singur, ce hrin anarhie şi prin răsvot se încearcă a-şi legitimà crimele.

XI.

Să venim în fine la specia aceasta de omuleţi ce ne-au dat ocazia de a face pe Români să distingă votul universal din răsvotul infernal.

Această specie de creaturi inobile şi vile, nefiind în stare de a creà sau inventà cevà, nici însuşi d'a imità sau copià, nu cugetă decât la crime şi atentate, şi se pun a parodià bărbaţii cei mari, a le profanà numele şi faptele prin donchicionade, ce n'au nici meritul d'a fi ridicole.

Sateliţii apoi maloneşti şi infami vin a-şi oferì abominabilele serviciuri, şi,

La domni fără de lege, devin spurcaţi carnefici.

Şi până a ajunge la a ucide drepturile şi libertăţile naţiunii, se pun ca nişte pristavi ai fărdelegii şi strigă:

«Noi nu infectăm multitudinile, ci bucinăm spre a le deşteptà din somn, ca să le facem a se mişcà şi a cere *Votul Universal* (citiţi *răsvotul*), a arătà lumii că ştiu şi Românii a se mişcà ca Francezii. Vrem să facem multitudinile să înţeleagă că Napoleon al III-lea a mântuit Franţa printr'o lovitură de stat şi prin votul universal».

Acest galimatias de limbagiu ne face a numì nişte asemenea criminale încercări parodie şi profanaţie. Pentrucă diferinţa ce există între vot şi vărsat, aceeaş există şi între împrejurările Franţei şi cavalerii de industrie, ce căzură ca păcatele deste ambele domniate.

www.dacoromanica.ro

Napoleon al III-lea, când advenì la preşidenţia republicei, află votul universal înfiinţat dejà şi legitimat de oamenii revoluţiunii din Fevruarie 1848. Napoleon al III-lea nu s'a înjosit a crede că l-ar fi putut realizà prin hârtii maculate şi păcătoase, împărţite prin sbirii poliţiei.

Iar când după o preşidenţie de cinci ani venì timpul a întrebà opinia şi dorinţa în genere a fiilor Franţei despre modul de guvern ce preferă ei, Napoleon al III-lea ştià că se adresă către Francezi, cari toţi erau competenţi a-şi da votul încât pentru aceasta.

POPULARITATEA NUMELUI NAPOLEON.

Erau competenţi, zic, pentrucă nu erà Francez, burghez sau ţăran, şi însuşi proletar, care să nu fi fost fiul vreunui veteran, ce făcuse gloria Franţei, purtând armele d'alăturea şi sub comada gloriosului martir dela Sfânta Elena.

Nu erà nici o casă în capitală, în cetăţi, în burguri, în cătunele cele mai depărtate, în care să nu se fi aflat chipul lui Napoleon cel mare, ca al unei dévinităţi populare, în aur, în argint, în bronz, în marmură, în porcelană. pe telă şi pe hârtie, spre satisfacţia atât a luxului celui mai grandios, cât şi a pietăţii celei mai modeste şi umile.

Pe ce puneai ochii în ale casei, vedeai pe Napoleon I-iu: pe mobile, pe candelabre, pe sigiliuri, pe călimări; pe masa de scris îl vedeai ca un geniu al inspiraţiunii; asupra orelor veghià ca zeul timpului, ce destină un moment oarecare şi îl aşteaptă în tăcere.

Vasele de lux şi ale uzului de tot momentul par'că ar fi pierdut din valoare, de nu ar fi prezentat pe Napoleon I-iu, sau cevà din ale lui.

Pipele însuşi, ori de reprezentau capela sau clapca marelui căpitan, ori de reprezentau capul vreunui veteran, pare că ar fi fost un vulcan ce fumegà şi ameninţà de un cutremur ce sbuciumă tronuri.

Nimic mai prozaic decât o tabachiere; şi erau toate poetizate, îndată ce purtau chipul lui Napoleon, şi el la strămutare pare că ar fi strigat adoraţilor lui: *vivat Franţa!*

Tabelele saloanelor, murii[1] capitalei şi burgurilor, monumentele cele mai admirabile, toate reprezintau pe omul mare şi rechemau zilele de glorie ale Franţei.

In case erà ca zeul penat, asupra indivizilor ce îl purtau

[1] zidurile.

www.dacoromanica.ro

la piept erà ca un talisman sau ca înger custode; depe colona *Vendôme* veghià cu braţele încrucişate şi cu ochiul de acvilă peste Franţa întreagă şi cerea dela fiii ei reparaţie celor dela Moscova şi dela Waterloo.

Numele lui Napoleon erà cunoscut nu numai de toţi Francezii până la copil, ci de universul întreg, până în fundul Asiei, Africei şi Americei:

«De bords du Tanaïs au sommet du Cédar,
«Sur le bronze et le marbre, et sur le sein des braves.
«Et jusque dans le coeur de ces troupeaux d'esclaves
«Qu'il foulait tremblants sous son char [1].

Acestea le ştià Franţa întreagă mai 'nainte de 1848; şi dacă o mare parte din Francezi erau şi sunt încă republicani, majoritatea însă, poporul întreg erau Napoleonişti: toţi visau la imperiu, pentrucă visau la glorie.

Organul revoluţionarilor mai 'nainte de 1848 erà jurnalul numit *la Colonne,* ce da tuturor să înţeleagă colona *Vendôme;* şi cei mai mulţi au luat parte în revoluţia dela 1848, ca prin republică să ajungă la imperiu. Republica pentru majoritatea Franţei, n'a fost un scop, ci un mijloc, un drum de a ajunge la imperiu.

Şi la 1852, Napoleon al III-lea la aceşti Francezi s'a adresat, ce ei mai dinainte preparaseră şi înfiinţaseră votul universal. Toţi dar erau compentinţi de a votà despre imperiu, pentrucă ştiau ce doriau şi ce decid, pentrucă momentul de a li se realizà speranţele venise.

Numele lui Napoleon atunci erà o programă, şi ceeace faceà pe oamenii Europei dela 1815 să tremure la 1848 şi în urmă. aceea însuşi deşteptà speranţele şi curajul Francezilor, geloşi de glorie şi cari aveau necesitate de un cap.

Franţa, pe lângă acestea, la 1852 erà saţie [2] de consecinţele intrigelor şi exageraţiunilor, de încercările disgraţiate [3] ale utopiilor; şi nimeni n'ar fi dorit să mai revie la scenele sângeroase ale revoluţiunii celei mari.

Intrebarea în asemenea circonstanţe erà facilă de a se pune înaintea votului universal al naţiunii, înfiinţat şi legitimat dejà:

«Ce voiţi, Francezilor? starea de paralizie, guvern de oameni necompetenţi, sau al lui Napoleon? Voiţi republica, sau imperiul»?

[1] Lamartine, *Meditaţiuni,* tomul II, *Bonaparte* (EL. R.).
[2] satula; [3] nenorocite

www.dacoromanica.ro

Şi fiecare votă, pentrucă ştiă ce votează; ştiă atunci şi ororile republicei dela 93 şi piedicele, cum şi ameninţările republicei dela 1848 deoparte şi gloria imperiului de alta.

Pe lângă acestea, ce sunt foarte de ajuns, nu ştiu ce este în inima oamenilor, că precum le place frumosul şi sublimul, le plac asemenea şi numele ce au cevà de sonor şi profetic în sine, nume ce leau unii oameni, fără ştirea lor, din naştere, iar nu surpate şi trase de urechi, bunioară.

In numele Napoleon, fiecare Francez şi străin simte, aude cevà de *leon* sau de leu...

Şi acum, domnilor Sarsaili, ce după ce aţi profanat şi limbă şi literatură, şi patriotism şi familie şi religie şi tot ce are omul mai sacru, veniţi în fine a vă băgà nasul şi în reforme sociale, spuneţi singuri cine este acel impertimenţ mai vârtos dîntre curciturile voastre de venetici, care să cuteze a profanà prin cea mai sordidă din donchicionade epopeeą glorioasă a Franţei napoleoniene şi a spune că părinţii lui şi-au vărsat sângele pentru patrie? Ciocoii şi tâlharii n'au sânge de a şi-l vărsà. Lor mâna justiţiei le varsă sângele.

Faceţi singuri comparaţie între împrejurările şi oamenii Franţei şi între atenatele şi banditii voştri.

Care vă este specia de guvern ce aveţi a pune înaintea Românilor, spre a optà între trecutul lor şi viitorul vostru? Proiectul oare de dictatură, ce se văzù prin jurnalele Europei şi cele pământene? Credeţi că Românii ori să aprobe o crima de les-naţionalitate, de înaltă trădare?

Nu mai profanaţi dar faptele mari ale istoriei cu bufonăriile voastre; nu mai batjocoriţi speranţele Românilor, insultând astfel plagele şi suferinţele lor; căci nu le vine nicidecum a râde de donchicionadele voastre atât de sordide, când ţara este îngenuchiată şi când înteligenţa ei geme de acuzările Europei, făcând-o solidară de faptele voastre.

Aţi văzut singuri în cele după urmă că lumea v'a aflat cugetul şi că aţi ajuns de râs prin declamaţiunile voastre groteşti, atât în România, cât şi în străinătate, şi începeţi acum a vă trage vorba, a vă dezavuà [1] singuri proiectele ce aţi avut sfrunteria [2] a le publicà, şi protestaţi acum singuri că n'aţi avut nici un cuget de *lovitură de stat.*

Nu vă mai pierdeţi timpul a încredinţà lumea despre una ca aceasta, căci vă asigurăm şi noi că lovitura ce aţi fost

[1] dezavuà, dezaprobà.
[2] neruşinare (după fr. *effronterie*).

www.dacoromanica.ro

proiectat, în loc să fie *de stat,* erà să vă fie *de cap (un coup de tête et jamais un coup d'Etat).*

Vă lăsăm dar în partea şi rolul ce v'aţi ales, şi vă urăm de anul nou: vouă să vă dea Dumnezeu minte, iar Românilor Unirea Vieţii!

Unire şi Unitate.

«Din gloria strabuna
«De am căzut, ne 'nalţa,
«De am uitat Unirea
«Ce-i întăriă 'ntru toate,
Acum ne fu un ţi[1].

I.

Tragem din tabelul istoric al instituţiunilor României centrale de 17 secole articolele următoare:

ART. 1.— Libertatea individului şi inviolabilitatea domiciliului, spre a formà comune şi suburbiuri libere.

ART. 2. — Libertatea colectivă a comunei şi a suburbiului, cu drepturile muncipale de a-şi alege, ca şi până acum castilanul sau purgalabul, deputatul şi jurii sau juraţii.

ART. 3. — Reîntregirea săteanului în colon militar, aşezat pe domeniurile statului sau ale mănăstirilor. Reîntregirea cetăţeanului din urbe şi sate de moşneni şi de arendatori în gardii municipale.

ART. 4. — Suburbiile formă cetate liberă, comunele formează plase şi judeţe libere.

ART. 5. — Autonomia fiecăruia judeţ, cu tezaurul şi bugetul său particular, cu adunarea locală a deputaţilor sài, cu dreptul

[1] Sa nu se bucure propagandiştii papismului, căci n'am înţeles nici înţelegem *Uniaţii* cu Roma papala şi desbinătoare, ci uniţi în sfânta Unire a fiecaruia Român cu altul.

Mai adaugam spre ştiinţa iară că nu prea este în uz a luà autorii, drept epigrafe în capul scrierilor, versete sau pasaje din însuşi scrierile lor proprii, aducându-se pe sine de mărturie. Aci sunt însă nişte cazuri cu totul excepţionale: Eliade R. din anul 1863 aduce de marturie pe Eliade R. din anul 1822.

Toţi câţi traesc ştiu că a Dimineţei Cântare, cântarea dimineţei sau deşteptării Românilor în revoluţia lui Tudor este scrisa pentru pruncii din anul 1822, când s'a şi introdus metodul lancasterian. Patru generaţiuni de prunci au cântat neîncetat şi cântă această cântare, şi au cerut şi cer dela Dumnezeu câte s'au înfiinţat deja. Câte zic astazi nu sunt dictate de pasiuni, nici imitaţiuni dela străini, ci din capul locului, dela debutul meu au fost o programa (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

de a-şi alege diregătorii, judecătorii, magisterii săi, cu armata sa judeţială.

ART. 6. — Confederaţia tuturor judeţelor, astfel cum cele cinci judeţe ale Olteniei să formeze, ca din antichitate, Banatul Severinului; douăsprezece judeţe ale Ţării Române să formeze un domniat, şi judeţele Moldaviei alt domniat; şi aceste trei mari regiuni să formeze o Românie, una şi nedespărţită.

ART. 7. — Spre înflorirea tuturor cetaţilor şi capitalelor, Banatul Severinului va aveà Adunarea Generală a deputaţilor celor cinci judeţe în Craiova, tezaurul său *central,* bugetul său separat, banul său ales la fiecare cinci ani, diregătorii şi judecătorii aleşi de Adunarea sa generală la fiecare cinci ani; magisterii săi, aleşi la fiecare an, armata sa, şcoalele sale.

ART. 8. — Domnitorul Ţării Române va aveà Adunarea sa generala în Bucureşti, compusă de deputaţii judeţelor sale, teazurul său cu diregatorii, şi judecătorii săi superiori aleşi pe cinci ani. magisterii săi, armata sa, şcoalele sale.

ART. 9. — Domniatul Moldovei, va aveà asemenea ca din antichitate, Adunarea generală a deputaţilor judeţelor sale în Iaşi, tezaurul şi bugetul său separat, diregătorii şi judecatorii săi superiori aleşi pe cinci ani, magisterii săi, armata sa, şcoalele sale.

ART. 10. — Confederaţia sau unirea Banatului Severinului cu ambele domniate, formând o Românie, una şi nedespărţita, va aveà un Congres universal compus din câte trele Adunările generale, un singur domn, ca simbol al uniunii, tezaurul şi bugetul său central pentru spesele generale, oştirea sa unitară.

ART. 11. — Banatul Severinului îşi va restabili curtea sa, coroana sa de comite sau de ban, varga sau toiagul sau de argint, cu toate insemnele respective, curţile şi palatele respective.

ART. 12. — Domnul unitar se alege pe cinci ani în toate adunările judeţelor României întregi, şi numele celor aleşi în fiecare judeţ se trimet congresului. spre a proclamà pe cel ce are majoritatea [1]. Nu se cere altă calitate decât a fi Român ortodox şi în etate dela 35 de ani în sus.

[1] Graţie luminelor secolului sau experienţei, alegerea se poate face în aceeaş zi şi oră în adunările tuturor judeţelor. Fiecare membru scrie două nume, după dorinţa, convicţia sau alegerea sa. Aceste două presoane una este dintre pământenii judeţului, şi alta din altă parte a Uniunii române (spre exemplu în Caracal se scrie Petre din Romanaţi, şi Pavel din Craiova, Bucureşti, Iaşi, Brăila, Buzău, etc.). Două nume ce vor aveà majoritatea alegerii judeţiale se sigilă de secretaria Adunării de faţă cu alegătorii şi pe dată se trimet la congres cu adresă specială susemnată de alegători. In congres se deschid adresele, se citesc numele şi se în-

www.dacoromanica.ro

ART. 13. — Proclamându-se domnul, Congresul procede la alegerea a doi locotenenţi, unul pentru Bucureşti şi altul pentru Iaşi, la alegerea miniştrilor. Locotenenţii sunt dintre miniştrii, prezidă ministerul, sau ţin locul domnului în Iaşi, în Bucureşti în lipsa domnului.

ART. 14. — Domnul ales va revesti ambele porfire, se va întronà şi unge pe rând în ambele capitale şi va reprezentà suveranitatea uniunii întregi.

ART. 15. — România, revenind în starea sa normală, se constitue după natura speciei sale de guvernământ, nu în republică, ci în domnie adevărată, în *monarhie naţională* (aiurea monarhiile au fost şi sunt monarhii *dinastice* sau ale unei singure familii).

ART. 16. — Fiecare comună îşi va aveà şcoala sa militară ; fiecare judeţ şcoala sa începătoaree şi militară şi un colegiu unit cu o şcoală de arte şi de agricultură. Fiecare capitală va aveà şcoalele sale începătoare, gimnaziile sale, şcoala sa de arte şi agricultură ; iar Bucureştii şi Iaşii vor aveà şi câte o universitate, o şcoală politehnică şi diverse Academii de ştiinţe, belle litere şi arte.

ART. 17. — Oştirea întreagă a României, instrucţia publică, religia naţională, duanele[1], administraţia, legile civile, comerciale şi penale vor fi una şi aceeaş sistemă militară.

ART. 18. — Congresul universal se va ţine alternativamente când în Bucureşti, când în Iaşi.

ART. 19. — Adunările Generale, reprezentând ţările respective în sesiunile de peste an, pentru restul anului, în lipsa lor, aceste adunări vor fi reprezentate de un Senat compus de membri aleşi pe vieaţă de însuşi aceste adunări. Fiecare senator ales va aveà etatea cel puţin de 40 de ani şi nu se va puteà alege decât dintre foştii domni şi locotenenţi, din foştii prezidenţi sau vice-prezidenţi ai adunărilor, din prezidenţii curţilor, din membrii Curţii de casaţie şi dintre celebrităţile de specialităţi ştiinţifice şi comerciale[2]. Banatul Severinului va

seamnă. Cel care adună majoritatea judeţelor, acela se proclama de domn ales după opinia şi dorinţa judeţelor federative. Astfel intrigele şi tentaţiunile ce se întâmplă la asemenea alegeri dispar, căci un pretendent nu poate fi în aceeaş zi şi ora la toate judeţele. Opinia este în adevăr generală, pentrucă, de poate influenţă judeţeanul de faţa, cel d'al doilea nu are decât numele lui, trecutul lui, faptele lui, consideraţia generală de care se bucura, şi carî singure sunt de faţă la alegere (EL. R.).

[1] vămile.

[2] Acest corp, ce reprezinta naţia în permanenţă şi prepară proiecte de

www.dacoromanica.ro

da 10 membri, domniatul Ţării Române 24, al Moldaviei 30; peste tot 64 senatori, ce vor împlini locul adunarilor peste an, vor ţine consiliul cu Domnul, vor observà guvernul miniştrilor şi vor preparà proiecte de legi, spre a se prezentà Adunărilor şi Congresului.

ART. 20. — Fiecare comună, fiind armată ca o colonie militară, cum a fost din antichitate, îşi va da contigentul pentru serviciul judeţului şi va formà, cu toate împreună, armata judeţeană ce va face parte din *Oştirea unitară* a României.

ART. 21. — Pe lângă colonii militari şi guarzii municipali, România va aveà o armată mobilă şi permanentă în proporţie cu populaţia sa şi veniturile sale generale sau centrale. Se va observà cum să nu se sue spesele pe deoparte, şi să nu se ridice pe de altă parte braţe multe dela cultura pământului şi industrie.

ART. 22. — Ducele suprem al oştirii întregi, atât al coloniilor militare, guarzilor municipali, cât şi al armatei mobile este de drept Domnul; ministru de resbel sau generalul locotenent ce îi ţine locul este ales sau înălţat de Congres dintre generalii armatelor, respectându-se ierarhia şi capacitatea.

ART. 23. — Armata Severinului întreagă este comandată de un general de brigadă. a Ţării Române de un general de divizie şi de doi generali de brigadă, a Moldaviei asemenea de un general de divizie şi de doi generali de brigadă; şi cu toţii împreună, sunt sub comanda generalului de corp, care vi fi şi ministru de resbel.

ART. 24. — Precum sătenii se nasc coloni militari, asemenea toţi cetăţenii capitalelor, urbelor sau cetăţilor sunt de drept şi de datorie înscrişi sau înrolaţi în gărzile municipale.

ART. 25. — Singură garda municipală dă şi garda de onoare a palatului sau a Domnului, oriunde s'ar află în România, şi niciodată armata mobilă sau de garnizoană.

ART. 26. — Domnul, în tot cursul domniei, are palatul sau locuinţa când în Iaşi, când în Bucureşti, şi toate spesele curţii şi ale decorului sau reprezentaţiunii, dela Patrie. Iar după o domnie terminată cu bine în cinci ani, i se va da drept recompensă ca listă civilă pe trecuţii cinci ani, câte 20 mii galbeni, adică una sută mii galbeni peste tot, prezentaţi după descinderea sa depe tron, drept omagiu.

legi. se cuvine a aveà în sine membrii de toate specialităţile: barbaţi de stat, oşteni, sapienţi şi eruditi, doctori în medicină şi legi, comercianţi etc. (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

ART. 27. — Orice recompensă şi promoţie în gradele sau ierarhia serviciului purcede numai dela naţie, prin reprezentanţii ei, când în adunările locale şi generale, când în congres, după natura lor. Domnul întăreşte numai pe candidatul ales sau promutat, şi spre abatere de orice abuz, niciodata nu i se va înfăţişă mai mult de un singur ales la aceeaş funcţie.

ART. 28. — Domnul, ca ales de reprezentanţii naţiunii în toate judeţele, prezidă de drept Senatul, după cum a prezidat pe cei «cu ochii vechi» şi mai târziu înaltul *Divan*. Mitropoliţii prezidă de drept adunările generale din Iaşi şi Bucureşti ; a Severinului este prezidată de episcopul respectiv. Congresul universal este prezidat de *arhipăstorul*.

ART. 29. — Adunările generale se adună în toţi anii Congresul universal se adună ordinar la fiecare cinci ani la alegerea Domnului, fără să fie convocat, ci fiecare Adunare Generală în ultima lună a anului al V-lea se adună de drept a se întruni într'una din capitale. Se convoacă însă Congresul extraordinamente, la întâmplare de a declară resbel sau de a încheiă pace, de a votă la necesitate contribuţiuni extraordinare sau reforme fundamentale de principiu, de va fi de urgenţă, şi alte asemenea.

ART. 30. — Domnul are titlu de «Măria sa Domn al Românilor [1], Duce al Ţării Române şi Moldaviei, Comite sau Ban al Severinului, etc.». Domnul, reprezentând suveranitatea naţională, în tot cursul domniei va aveà numai numele său din baptesmă : Ioan I-iu, Radul al II-lea, Vlad al V-lea... şi niciodata numele de familie. Domneşte până în momentul când, după cinci ani, se aclamă în congres, după alegerea generală, succesorul său.

ART. 31. — Domnul nu poate fi reales în două perioade unul după altul. Se poate însă realege după încetare sau repaus de cinci ani. Cel care va persistà prin conspiraţiuni a mai sta pe tron după împlinirea de cinci ani şi alegerea succesorului său, este proscris mai dinainte de acum ca un *afară din lege* şi culpabil de înaltă trădare, de les-naţionalitate.

ART. 32. — Domnul ce în cursul tvieţii sale s'a putu alege alternativamente (domnind cinci ani, şi încetând alţi cinci) de trei ori, în virtutea sapienţei şi faptelor sale lăudabile, va aveà supranumire după moarte de *cel Mare, cel Bun...*, şi pentru

[1] Iar nu al României ; căci România nu este proprietate a lui, sau a familiei din care a ieşit (EL R.).

www.dacoromanica.ro

descendenţii lui se va votà de Congres o recompensă naţională, cum şi onorile pentru memoria lui. La a treia alegere se şi încoronează.

ART. 33. — Guvern provizoriu nu poate aveà loc decât numai la întâmplare de moarte a Domnului pe tron, sau de destituire mai înainte de cinci ani pentru crimă de les-naţionalitate. Atunci de drept îi ia locul, până la noua alegere, Arhipăstorul. Acesta convoacă atunci Adunările şi Congresul, acestuia i se supun toate autorităţile.

II.

Aceste treizeci şi trei articole nu sunt noi în România; toate sunt trase din instituţiunile Românilor de 17 secole. Unele se conservă până astăzi, altele s'au conservat până la 1859, şi câte se par noi, pentrucă sunt scrise după spiritul secolului, au existat şi există în eclesia sau societatea României.

Aceste treizeci şi trei de articole, trase din propriile noastre instituţiuni, s'au conservat de moşii noştri prin atâtea nevoi ca nişte seminţe proprii a germinà şi a se desvoltà la căldura şi lumina soarelui secolului al XIX-lea şi al următorului său al XX-lea.

Din aceste treizeci şi trei de principii ne putem da, din dreptul autonomiei noastre, recunoscut printr'un pact european, prin convenţia dintre puterile garante, ne putem da, zic, înşine o Constituţie în adevăr naţională, demnă de luptele şi sacrificiile părinţilor noştri şi proprie a formà din noi cetăţeni ca în statele ce au abandonat dreptul păgân şi feudal, şi s'au pus pe tărâmul dreptului christian.

Aceste treizeci şi trei de articole sunt singurele legăminte naturale şi naţionale totdeodată, ce ne pot strânge în adevărată *Unire,* în unirea vieţii.

Cu cât va lipsì unul sau mai multe dintr'însele, cu atâta mai mult tindem către ură, desbinare şi disoluţie; şi când în numele *Unirei* se încearcă sau voieşte cinevà a rupe sau desfiinţà aceste noduri sacre, atunci în locul *Unirii,* ce naşte tăria şi libertatea, nu ne aduce decât *Unitatea*, ce este mama despotismului sau monarhic sau anarhic.

www.dacoromanica.ro

DEOSEBIREA DINTRE „UNIRE" ŞI „UNITATE". Acum este timpul de a da definiţia ce este *Unirea* şi ce este *Unitatea*, cu toate că cititorii noştri credem că au şi început a-şi face o idee distinsă [1] şi despre una şi despre alta.

Când zicem: unu, şi cu unu, şi cu unu... atunci ajungem la *Unire*.

Când zicem unu, şi cu nula, şi cu nula, şi cu nula... ajungem atunci la *Unitate*.

Prin urmare unde este unire, toţi sunt cevà; şi unde este unitate, acolo unul este tot, şi ceilalţi nula.

Când zicem unire, înţelegem mai multe unităţi egale, o legătură de mai multe persoane sau obiecte, când egale, când simpatice.

Unitatea din contra este *unul;* unde [2] unirea este ca orice număr în nemărginit.

Când zicem unire între 2, 3, 4, 5... milioane de Români, înţelegem o legătură strânsă între atâţia *Români*, iar nu un singur Român, nici o adunătură de toate speciile de străini.

Unirea, ca şi numărul, presupune persoane şi obiecte egale sau simpatice.

Două mere, şi trei pere, şi patru gutui nu fac 9 mere... ci 9 fructe.

Patruzeci şi nouă de Români, 66 de Ruşi, 666 de Austriacì nu fac 781 de Români... ci 781 de oameni.

Când Românii ar fi împărţiţi în liberi şi sclavi, în privilegiaţi şi desmoşteniţi, în caste sacre sau zise legiuite, şi în *parii* sau *ciandalà*, unire n'ar puteà existà între Români, ci împerechiere în fiecare castă, contrarie una alteia.

Unire nu poate fi între lupi şi oi, între carnefice şi victimă, între despot şi sclav...

Unire n'ar fi între Români, când unul ar fi tot şi ceilalţi 5 sau 10 milioane nimica; atunci ar fi unul şi cu nula, şi cu nula... adică unitatea absolutismului.

Unire nu e într'o asociaţie sau companie, când numai unul dintre soţi este persoană şi ceilalţi cose sau lucruri, când unul singur ar aveà voie, şi părere, şi decizie, şi drepturi, şi ceilalţi nici voie, nici părere, nici drepturi decât numai datorii.

Unitatea dar este *unul* şi nu număr, şi când unul dintre toţi îşi arogă dreptul de a fi totul, în persoana lui nu este principiul unirii şi al tăriei, ci al despotismului, al urii şi al desoluţiunii.

[1] deosebită; [2] pe când.

www.dacoromanica.ro

Şi fiindcă despotismul a existat şi există încă acolo unde oamenii sunt sclavi şi vili şi voesc a fi, cată să ţinem cont despre despotism; este însă rezultatul unităţii şi al unirii. Acolo pacea şi resbelul se fac când voeste şi cum voeşte unul, iar nu când şi cum voeşte naţia.

Recunoaştem unitatea ca fapt, nu o putem însă confundà cu unirea, şi când este vorba de principiul unirii, nu-l putem personificà într'un despot, într'un desbinător machiavelic, nici într'un Heliogabal, şi cu atât mai puţin într'un feneian [1] de cafeuri.

Aceasta ar fi ca şi când Grecii ar personificà principiul virtu i în Melit şi Anita, şi nu în Socrate, cà şi când principiul cristianismului s'ar personificà într'un Anà şi Caiafà, sau într'un papà Borgià, iar nu în Crist;

Ca şi când principiul 'virginităţii s'ar personificà într'o *Mar'on de l'Orme*;

Ca şi când principiul castităţii s'ar personificà în Don Juan sau în cavalerul de Faublas.

Cine voeşte unire şi principiul unirii îl personificà într'un om de nimic, într'un desbinator de meserie, într'un adunător de ştrengari, ce n'au valoare nici a ştreangului cu care să fie spânzuraţi, acela sau este un şarlatan laoplan (amăgitor de popoare) sau că este un guguman neconsecvent cu gura căscată.

Pot fi oameni partizani ai unităţii şi ai absolutismului, după gusturile sau interesele lor; aceia însă sunt sinceri şi credincioşi în doctrinele lor, apără de faţă tot ce este al unirii şi al despotismului şi combat tot ce este al uniunii indivizilor popoarelor, tot ce produce libertatea individuală şi publică.

Nu pricep însă cum oameni, ce se zic liberali şi naţionali, să susţie tot ce tinde spre absolutism, tot ce este anti-naţional, tot ce a devenit instrument pasiv al inimicului natural şi secular.

Nu pricepem cum oameni, ce se zic belatori [2] înfocaţi ai unirii sau uniunii, să apere cu atâta ardoare unitatea. Zică-se absolutişti, şi atunci de vor fi străini, le respectăm doctrinele, iar de vor fi Români, nu-i putem calificà decât între conspiratorii în contra ordinei noastre legale.

Unitate este în Rusia: acolo unul este tot, şi ceilalţi nulă. Unitate este în Franţa; şi când este teroare anarhică în Paris, teroarea şi anarhia este în toată Franţa; când este despotismul în capitală, despotismul e şi mai greu în provincie.

[1] trândav (după fr. *fainéant*).
[2] luptători; în original *zelatori*, cred, din greşeală.

www.dacoromanica.ro

Unitatea, pe unde este, nu a adus-o decât conchista, şi nu o poate închegà decât secole. S'a absorbit sau a pierit Basarabia în Rusia; însă aceasta este uzurparea tractatului dela 1812, şi nu credem să s'a putut închegà în 50 de ani numai. Şi mai este încă mult până să se muscălească toţi Basarabenii şi să se legitime această uzurpare.

S'a unit Banatul Severinului cu Muntenia noastră în conferinţa de popoare omogene, şi au dus împreună aceeaş soartă sau aceleaşi nevoi peste şase secole, şi am fi ajuns cu toţii departe de azi înainte, dacă nu venià Regulamentul zis Organic, ajutat de 200 mii baionete muscăleşti, să-i desfiinţeze individualitatea colectivă şi morală, să degrade antica capitală Craiova sub un *căpitan-ispravnic,* ce acum se numeşte prefectul Doljului, şi s'o reducă în văduvie de fiii săi cei mai buni, de inteligenţele şi capacităţile sale, ce vin în Bucureşti, ca să se îndoctrine în şcoala servilismului. Românii ce mai rămaseră în Craiova sunt astăzi sufocaţi de veneticii streini. Cu ce s'a folosit Oltenia din unitatea în care a împins-o Regulamentul distructor de individualităţi morale?

Acolo are să ajungă şi Moldavia dimpreună cu capitala sa Iaşi, şi mai rău încât decât acolo, pentrucă este mai aproape de Rusia.

Mesajul domnesc cu care s'a deschis Adunarea Generală de ăst timp, aduce aminte de starea deplorabilă în care ajunseră Iaşii în cinci ani şi cere mijloace de a-l realţà din această scăpătare.

Daţi înapoi ceeace s'a uzurpat dela Oltenia şi dela Moldavia, daţi fiecăruia judeţ[1] ce este al său, dacă voiţi afecţie reciprocă şi unire.

Daţi Iaşilor şi Moldaviei ceeeace a fost propriu al lor, şi iată mijloace şi măsură spre a le realţà din scăpătare şi a le pune pe calea înfloririi şi prosperităţii unirii generale.

III.

INARMAREA SATELOR. La început în toate solemnităţile, în toate scrierile, tabelele de pictori şi litografiile, în toate transparentele, figurau două surori, Muntenia şi Moldavia, când dându-şi mână cu afecţie, când strâns îmbraţişate. Aceste tabele alegorice nu exprima decât spe-

[1] Vor să-l prefacă în *district*, ca sa-i refuze drepturile şi autonomia (EL. R.)

www.dacoromanica.ro

ranţele, aspiraţiunile tuturor la unirea adevărată a două surori gemene, vii şi doamne fiecare, iar nu desfiinţarea lor în unitate.

Unde sunt astăzi aceste două surori? unde drepturile şi atributele lor? unde Taurul sau Zimbrul uneia şi Aquila celeilalte, reprezentate pe două scuturi unite? S'au înghiţit oare Zimbrul Moldaviei de Aquila noastră, desfigurată în Vultur rapace?

Văzurăm în vara trecută dispărând insemnele Moldaviei depe drapelele uniunii, fără să fi precedat vreo decizie sau lege votată de reprezentanţii ambelor regiuni române.

Văzurăm în fine prin gazetele străine şi pământene un proiect de o dictatură permanentă, de un absolutism ce nu s'ar suferì nici în Turcia, şi Adunarea generală, redusă în Cameră, tace ca pereţii şi nu declară pe criminal de les-naţionalitate.

Ştim cu toţii că cei cari împart astăzi puşti prin sate, cunosc mai bine decât toţi că puştile au mai mult decât orice regu'a şi ordinea lor, că însuşi soldaţilor destinaţi a fi de linie nu se dau îndată cum se recrută puşte pe mână, până când nu se împart sub disciplină, şi se supun la capi şi instructori. Când dară ştiu acestea cei cari împart puşti prin sate, ce cuvânt îi împinge a călcà regula, şi a da deodată sătenilor nedisciplinaţi puşti în dispoziţia lor? — Aceasta oare este armarea ţării contra inimicilor dinafară sau o provocare către guera[1] civilă?

Auzim (şi să dea Dumnezeu să fie neadevărate câte auzim) că aceste puşti le plătesc satele în preţ mai mult decât valoarea lor şi că sătenii, murmurând că li se îngreuie impozitele, demagogii le spun la ureche: «daţi, fraţilor, bani, cumpăraţi puşti, căci cu acestea o să vă duceţi la Bucureşti să luaţi moşiile proprietarilor!»

Acestea sunt de una şi aceeaş măsură cu faptele ce citarăm, şi tromba dătătoare de semnal este răsyotul universal, şi toate tind la unitate şi absolutism, la calamităţi publice, la catastrofe, la provocări de invaziuni, la uciderea naţionalităţii; şi Adunarea Generală tot tace.

Moldavia a avut drept din antichitate d'a încheià tractate, precum şi Ţara Română. Auzim că acum în urmă s'ar fi încheiat un tractat secret între cneazul Serbiei şi între domnul, zis de sine, al României.

Principele Miloş poate să fie sub condiţiuni ce-i dau dreptul de a tractà în numele său propriu, fără ştirea naţiunii; iar

[1] rasboiul.

www.dacoromanica.ro

domnul ţărilor sau domniatelor unite de unde are dreptul acesta de a încheiă tractate de alianţă ofensivă şi defensivă, fără ştirea reprezentanţilor Moldaviei şi Ţării Române, fără ştirea naţiunii, ce ea are a-şi trimite fiii la resbel şi a suportă spesele şi consecinţele resbelului? Şi de une ştim noi că un asemenea resbel nu va fi în folosul ţarului şi în pieirea naţiunii noastre?

Adunarea Generală tăcând la toate acestea, face naţia toata responsabilă către puterile garante, ce ştiu că n'au garantat nici, decum o asemenea stare anormală şi eteroclită.

Dacă tace Adunarea Generală, sub impresia unui terorism, ameninţată oficiosamente de a fi trimisă la Arnota, nu tăcem noi Românii, oricari ne-ar fi soarta; un gemăt se simte dela Prut până la Puntea lui Traian; toţi cu toţi strigăm înaintea pericolului eminent ce ne ameninţă până la frontiere, până la porţile capitalei, până în incinta Mitropoliei, până la uşile caselor noastre; şi o voce singură se împrumută cu vocile tuturor şi protestă şi întreabă.

«Ce însemnează această înarmare fără să preceadă nici o disciplină, nici o regulă? Unde sunt milioanele de cari s'a stors în cinci ani ţara? Cum de se uită cu totul uciderea lui Katargiu, şi se închiseră toate dosarele fără a se mai urmări ucigătorul? Ce sunt aceste bande de tâlhari organizaţi ce sparg casele şi ucid oameni?»

IV.

Mai repetim, ca sa nu se uite:

CENTRALIZARE. Unde este unire, toţi sunt ceva, toţi sunt persoane.

Unde este unitate, unul este tot, şi ceilalţi nulă, şi ameninţaţi de a fi reduşi întru nimic.

Să lăsăm persoanele individuale, să venim la persoanele colective sau morale, sau la regiunile României autonome, la judeţele ei, la capitalele şi urbele ei.

Când una din capitale, când fiica lui Bucur spre exemplu, Bucureştii voiu să zic, s'ar adresă la celelalte capitale, la Craiova, la Iaşi şi la toate urbele din judeţe, şi la toate satele şi ar zice:

«Daţi, că eu comand, daţi contribuţie, indivizi, comert, industrie, proprietate; daţi pentru şcoale, pentru drumuri, pentru oştire, pentru curţi de judecată, pentru administraţie;

www.dacoromanica.ro

aduceţi toate casele voastre publice, toate donaţiunile părinţilor voştri, trimeteţi-vă sudorile din sudorile voastre acì în tezaurul meu, ca în tonelul [1] fără fund al Danaidelor, fără să aveţi drept întru nimic de a vă controlà propriile voastre fonduri.

«Daţi pentru drumuri, şi voi să n'aveţi drumuri.

«Plătiţi patentele pentru comerţ şi industrie; şi comerţul şi industria voastră să n'aibă căi de comunicaţie, să moară de lingoare.

«Daţi pentru oştire, şi oştirea compusă din fiii şi fraţii voştri, în loc de a stârpi tâlhăriile sau de a fi atât de numeroasă, ca să ţie în respect pe străini la invaziuni, în loc de a combate cel puţin, ca armată română, inimici morali, cari sunt drumurile şi râurile nepracticabile, mocirlele, toate obstacolele etc., are să fie constrânsă cum să vă împuşte pe voi înşivă, ca la Craiova şi la Bolgrad.

«Daţi bani de sosele, de ameliorăţiuni materiale, de şcoale, că am să-mi fac soselele mele, grădinele mele, teatrele mele, academiile şi gimnaziile mele, cum să vă apese şi să vă stoarcă înzecit de aceea ce ar costà; şi voi să rămâneţi fără căi, fără grădine, fără colegiuri;

«Eu cu luxul şi cu orgiile; voi cu neaverea şi ignoranţa;

«Eu în danţuri cu curtezanii mei, voi în gemete sub proconsuli, ce vă vor trimete curtezanii mei de venetici şi cavalerii mei de industrie.

«Plătiţi voi administraţia, judecătoriile şi poliţia înzecit, şi să n'aveţi drept a vă alege servitorii publici, adică administratorii şi judecătorii; căci eu, Bucureştii, am câtevà legiuni înadins, compuse:

«De coconaşi ce şi-au ruinat starea şi simt nevoie a şi-o pune la loc din spinarea voastra;

«De golani ce n'au avut stare de fel şi le cere şi lor inima a-şi face stări mari din sudorile şi sângele vostru;

De feneani [2] servili, ce se înrolă sub stindardul unu ipartid, ca să poată, dinpreună cu partidul său, pune mâna pe putere ca să vă stoarcă pe voi;

«Am, cu un cuvânt, legiuni de ciocoi noi, ce au rafinat şcoala fanarioţilor şi a *cinovnicilor muscali* prin gesturi şi declamaţiuni şi vorbe pompoase de naţionalitate, de democraţie şi patriotism profanate.

«Daţi pentru toţi aceştia să le faceţi stările; să nu cumvà

[1] butoiul; [2] trândavi; v. nota dela pag. 83.

www.dacoromanica.ro

să vă alegeţi voi administratori dintre voi, ca să-i moralizaţi, şi cari respectându-vă să aibă de onoare a se alià sau încuscrì cu voi; am să vă trimiţ şi să vă impui eu din legiunile mele de cavaleri de industrie, cari să nu fie servitori publici, ci stăpâni, şi cari în loc de a se încuscrì cu voi, să vă bajocorească femeile şi fetele şi să vă insulte flăcăii.

«Daţi iar, o mai repet, pentru şcoale, şi şcoale să n'aveţi decât de începători, ce sunt mai facili din copilărie a fi îndoctrinaţi în iezuitism de uniţii [1] ce vin să puie mâna pe instrucţia primară.

«Daţi pentru şcoalele mele, ce mi le fac înadins spre a nu produce oameni speciali, demni a se nutri din sudorile şi capacitatea lor, ci numai o pepinieră de peţitori la chiverniselele, demni de a fi recrutaţi în legiunile mele, ce vi le trimit, spre a se nutrì ca lipitori din sângele vostru şi a revenì ca lingariţi în Bucureşti.

«Voi mai vârtos, Craiovo şi Iaşilor, daţi mai mult decât aţi dat până acum, că aveţi să ajungeţi curând curând în starea vechilor capitale a Târgovişte şi a Curţii de Argeş.

«Daţi cu un cuvânt, că eu, sau mai bine curtezanii şi rufianii, mei [2] sunt tot, şi voi nimic.

Iar dacă credeţi că sunteţi cevà, pentruca vă trimiteţi reprezentanţii voştri, spre a controlà banii voştri proprii şi a cere ameliorăţiuni şi pentru căile şi starea voastră, vă amagiţi, pentrucă reprezentanţii voştri vor luà răspunsul ce au luat şi ai Muscelului în âtâtea rânduri.

«Reprezentanţii voştri au să vie numai spre a vota ca să daţi şi iar să mai daţi, ca să dea adeverinţă că toate merg bine, căci altfel sunt daţi afară după cum au venit; iar de vor cutezà să vă susţie drepturile, să vă arate păsurile, atunci... hei atunci, ştiu eu ce a păţit Katargiu; şi mi-ţi vine un minister care nu spune nici de unde vine, nici unde se duce, şi atunci să fie mulţumiţi de se vor alege numai cu Arnota...

«Să nu cumvà să vă treacă prin minte să faceţi să se adune deputaţii judeţului în urbele voastre respective, ci să-i trimiteţi cu grămada acì la mine în Bucureşti, unde e oştire multa, ca să poată a-i ameninţà curtezanii şi oaspeţii mei venetici, că pun tunul într'înşii, de vor aratà vreo plângere.

«Astăzi e unire, şi aşà ştiu lingăii şi curtezanii mei sa vo

[1] vezi nota dela pag. 67; [2] stricaţii (dupa fr. *rufien*).

www.dacoromanica.ro

unească pe toţi, în tăcerea morţii, de nu vor primì proiectul de dictatură al lui Mamamuşi.

«De vă place o astfel de unire, bine; de unde nu, favoritul meu cel prea dilect chiamă şi pe Muscali să vă unească legându-vă cot la cot».

La un asemenea limbagiu, toate regiunile României autonome, toate capitalele, urbele şi comunele ar răspunde:

— Ba mulţumim dumitale, surioară, dacă tu te-ai deprins cu prostituţia când la Fanarioţi, când la Muscali, când la Nemţi, şi ţi-ai lepădat legea părinţilor şi, beată de orgii, numeşti aceasta *unire,* noi suntem deştepte şi, o numim cauze nestinse de ură, distrucţie, nimicie, unitate fatală, despotism neauzit părinţilor noştri. Bine că unitatea curtezanilor tai nu s'o amestecă şi în casele noastre particulare, ca să adune veniturile fiecăruia în tezaurul tău fără fund şi să se încarce cu a ne organizà şi administrà ei casele. Fiecare individ cu averea şi casa sa, şi libertatea sa, şi fiecare judeţ cu bugetul şi autonomia sa de acum înainte; şi aceasta numim noi princip de unire. Nu tindem noi la separatism, când reclamăm autonomia fiecăruia judeţ, după cum nimeni n'are asemenea tendinţe când voeşte şi cere să-şi aibă libertatea proprie, să-şi reguleze singur veniturile şi să-şi organizeze şi administreze casa, fără să se amestice altul în ale sale propriu. Tu şi ai tăi tindeţi la separatism, la ură şi desbinare, când vorbiţi şi faceţi astfel.

Un asemenea răspuns ar venì spontaneu tuturor numai la limbagiul ce ar cutezà Bucureştii să adreseze celorlalte capitale, urbe şi judeţe întregi; iar când pe lângă limbagiu ar venì şi fapta, şi toţi cu toţii ar vedeà că dau şi tot dau, şi nu se aleg cu nimic, şi nu se bucură de nici un drept, şi ca copiii lor sunt împuşcaţi, ca la Craiova şi Bolgrad, şi pentru cei cari rămân sunt nevoiţi a-i trimite în Bucureşti cu alte spese spre a-i ţine în gimnaziu şi, departe de ochii lor, în loc să înveţe cevà, să se retoarne conrupţi; atunci daca ar tăceà, sunt sigur că disperaţia mută e cu mult mai lugubra decât gemetul agoniei. Tăcerea popoarelor în disperaţie este o cobe fatală pentru tiranie.

Am pus o ipoteză, şi cu un *daca,* văzuram la ce rezultate am ajunge; însă scopul nostru nu este de a face la ipoteze, ci printr'însele a ajunge la convicţie; scopul nostru principal, în scrierea ce tratăm, este a ajunge cu toţii a formà o România una şi nedespărţită, liberă, demnă de sine, fara

www.dacoromanica.ro

a fi proprietatea nimului, şi cu un singur domn unitar şi ales ca simbol al unirii şi al suveranităţii naţionale.

Prin urmare dacă voim pace şi unire adevărată, şi apoi tărie şi prosperitate, să se dea înapoi Moldaviei şi Olteniei ceeace a fost al lor; să se dea iar înapoi Ţării Române ceeace este propriu al său; să se dea fiecăruia judeţ şi fiecăruia comune şi fiecăruia individ ceeace este propriu al său. Fără acestea nu e unire.

Această unire adevărată sau legămintele ce ajung la dânsa, din disgraţie [1] n'o aştept dela locuitorii Bucureştilor şi laşilor, pentrucă parte sunt interesaţi la starea actuală şi tind la unitate, de a nimici totul în folosul lor propriu, şi parte mi-au venit cu doctrine de centralizare, cu o sistemă ce nu se poate aplică la învăţăturile, datinele şi natura Românului, cu o sistemă ce, pentru aceea o apără cu fanatism, pentrucă nu o cunosc, căci fanatismul provine din ignoranţă.

Când ar şti în adevăr ce este *centru* şi *centralizaţie,* n'ar tinde către unitate. Materialmente vorbind, a centralizà sau a aduce la centru toate părţile sau atomele din cari se compune un corp sau o sistemă, ar fi ca şi când ar reduce totul într'un punct.

A sta însă toată partea şi tot atomul întreg şi sănătos la locul său respectiv şi a tinde către centru, aceea va să zica centralizare. Ce ar fi de sistema solară, când toţi planeţii şi sateliţii s'ar asorbì şi s'ar încentrà numai prin puterea atracţiunii în soare, sau într'un singur punct al centrului soarelui? Ar fi aceea însuşi ce s'ar întâmplà când toate moşiile Românieì s'ar absorbi în Bucureşti, sau în palatul cuivà, şi averile tuturor s'ar încasà în punga lui, şi toţi Românii ar deveni nulă, ca să formeze un singur punct matematic.

A centralizà dar, va să zică a conservà toata partea întreagă şi sănătoasă la locul său respectiv şi a le uni pe toate prin atracţia ce tinde către centru, care moralmente vorbind este simpatia, afecţia, amoarea [2], instituţiunile ce nasc aceste afecţiuni reciproce [3].

Respectaţi dar individele, şi comunele, şi judeţele întregi şi sănătoase la locul lor respectiv, adică libere şi autonome, şi

[1] din pacate; [2] iubirea.

[3] Principiile ce propunem ca baze de o Constituţie naţională şi unitoare ne dau uşaterie de a mai elaborà şi promite alte două articole: 1º *domnul* şi *domnişorul* şi 2º *incentrarea, descentrarea* şi *concentrarea.* Vom combate, *incentrarea* şi *descentrarea* şi vom susţine *concentrarea* (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

unirea vine de sine în instituţiunile proprii de a susţine echilibru între egoism şi abnegaţie, între instinctul de a se conservà şi între tinderea de a face cu toţii un tot.

N'am nici o speranţă la interesanţii, şi sofiştii, şi semidocţii, şi amăgiţii din Bucureşti; speranţele mele sunt la bunul simţ popular, la toţi cei din judeţe, ce pe lângă interesele lor locale, unesc şi deprinderea de a judecà cu propria lor minte ce au dela Dumnezeu şi n'au învăţat a judecà cu mintea străinilor, şi a Francezilor mai vârtos, nici a se momiţàrl după alţii, nici a spune vorbe pe din afară din cărţile şi sistemele ce au citit sau văzut şi n'au fost în stare a le pricepe.

V.

Astăzi veniturile statului se sue până la 150 milioane, şi tot nu ajung, în tezaur e deficit, ţara se ingreue din zi în zi de datorii, şi deputaţii tot sunt nevoiţi să voteze la credite, căci ministerele *n'au nici hârtie,* săracele.

După atâtea spese neauzite în ţările noastre, încai de ar fi lumea mulţumită; ci funcţionarii nu-şi iau salariile cu lunile; individele sunt îngreuiate până la disperaţie, laşii şi Craiova scad din zi în zi; judeţele n'au şcoale, n'au drumuri de comunicaţie, nu află dreptate, nici garanţie la cele proprii. Pentruce? Pentrucă aceasta este natura unităţii să nu fie decât unul, şi ceilalţi să se reducă la nulă; şi de s'ar înzeci şi însuti acele 150 de milioane, tot mai rău ar merge, pentrucă toţi ar ajunge în sapă de lemn, fără să ştie ce s'au făcut averile lor stoarse.

De vom face un calcul după sistema federativă, ce e proprie la datinele şi învăţăturile Românilor, după sistema adevăratei uniri, vedem că pentru fiecare judeţ este deajuns 1.300.000, ca să-şi ţie administraţia, justiţia, instrucţia locală, ca să-şi facă în zece ani cel mult drumurile de comunicaţie, ca să opere ameliorăţiunile materiale analoge şi posibile, ca să-şi întreţie miliţia sau armata locală, şi să se bucure în pace de sacrificiile sale, ardicând toată greutatea şi complicaţiunile guvernului central.

www.dacoromanica.ro

Iata un tabel de spesele necesare fiecăruia judeţ pe un an[1]:

Prefectura pe an	lei	90.000
Subprefecturile	»	100.000
Tribunalul	»	120.000
Poliţia	»	30.000
Şcoala primară de băieţi	»	24.000
Şcoala de fete	»	20.000
Şase clase colegiale	»	50.000
Şcoala de agricultură şi arte	»	50.000
Spitalul	»	30.000
Diurna deputaţilor pe trei luni a 1.000 lei pe lună, câte cinci de plasă până la	»	75.000
Şase adunari locale	»	10.000
Miliţia locala	»	200.000
Artileria locală	»	100.000
Pentru sosele	»	200 000
Un arhitect	»	12 0 0
Un inginer	»	12 000
Un medic primar	»	12.000
Patru medici pentru plase a 6.000	»	28.800
Un veterinar	»	7.200
Rezerva pe tot anul	»	100.000
	Total lei	1.271.000

Sunt judeţe ale căror contribuţiuni pe an se sue cu mult mai sus de 1 milion 200 mii.

Spre exemplu, judeţul Mehedinţilor, în ultimul trimestru, contribui cu 505.417 lei şi prin urmare în anul întreg până la 2 milioane 5.668, din cari pentru punţi şi şosele s'au dat pe un trimestru 116.424 şi pe un an 465.696.

In al Dâmboviţei se vede contribuind până la 350.000 pentru punţi şi şosele, afară de 1 milion 400, şi n'are nimic.

Al Buzăului contribuie într'un an cu un milion 839 de mii circa, din care pentru punţi şi şosele se sue pânăla 338.588.

Al Putnei contribuie cu un milion 500 de mii circa, din cari pentru punţi şi şosele se sue până la 300 mii.

Şi au oare aceste judeţe şi celelalte drumuri, au cevà din câte s'ar puteà creà numai cu jumătate din contribuţiunile lor, şi le ar puteà pune pe calea progresului material, intelectual şi moral? Se înghit în Bucureşti, delapidându-se de 17 ministere, ce se succed în cinci ani, şi miniştri tot cer

[1] Acest tabel de spese s'a facut aproximativ după salariile şi personalul de mulţi paraziţi de astazi. Adunarea locala, din autonomia sa, poate face mari economii, reducând funcţionarii şi utilizând fondurile spre a dota judeţul cu multe instituţiuni utile (EL. R.),

www.dacoromanica.ro

la credite, adică adaus de impozite, ingreuieri de debite. Unire e aceasta? pot întrebà judeţele, sau voi Bucureştilor cu curtezanii voştri tot, şi noi nula? De azi înainte ne vom organizà noi înşine şi ne vom administrà singuri propriile noastre fonduri. Deajuns cu o asemenea epitropie spoliatorie.

Declarându-se şi constituindu-se fiecare judeţ de autonom, cu restul din venituri ce trece pe 1.300.000 în sus, se pot ardicà până la un timp edificuri publice, precum ospelul cetăţii sau al muncipalităţii, colegiul şi celelalte şcoale, curtea Adunării locale, a administraţiunii şi a judecătoriei, spitalul, cazarma, şi alte amelioraţiuni, precum şi sale de azil şi scoalele centrale ale fiecărei plase, şi casa de administraţie a plăşii, etc.

Cu 40 milioane se organiză toată ţară, milioane ce provin în fiecare judeţ, numai din contribuţiunile sale proprii.

Celelalte 110 milioane, restul din 150, provin din restul contribuţiunilor, din saline, din vame, domeniurile statului, şi se pot împărţi pentru guvernul central, pentru al Moldovei şi Olteniei, pentru armata mobilă, pentru academiile şi universităţile din Bucureşti şi din Iaşi şi pentru edificiurile publice şi amelioraţiunile din judeţe.

Şi fiindcă toate judeţele cuprind în sine domeniuri mănăstireşti sau ale statului, fiindcă toate judeţele contribuesc la veniturile vămii prin producţie şi consumaţie sau prin importaţie şi exportaţie, ofiţerii militari sau armatei fiecăruia judeţ, dela colonel până la caporal, vor fi salariaţi de guvernul central, care va mai da şi câte o subvenţie analoagă judeţelor cu mai puţine venituri decât spesele necesare la întreţinerea şcoalelor.

Armata iar a fiecăruia judeţ nu este mobilă, decât numai în cuprinsul judeţului; armata mobilă a Olteniei, a Ţării Române şi a Moldovei nu se strămută decât până la hotarele regiunii respective.

Adunarea oştirii la un loc pentru manopere[1] generale, pentru necesităţi urgente ca turburări, sau la apropiere de inimici, nu se poate efectuà decât prin deciziuni sau ale Congresului sau ale Adunărilor Generale. Ministrul de resbel sau mareşalul execută întrunirea oştirii, după nişte asemenea deciziuni, sau la caz urgent, în a sa proprie responsabilitate.

Dislocarea armatelor necontenit ocazionă atâtea spese nefolositoare, provocă atâtea maladii, rumpe şi toceşte atâtea

[1] manevre.

www.dacoromanica.ro

încalţăminte, vestminte, care de transport şi ruină atâtea vite, toate în greutatea ţării.

Dislocarea oştirii este favorabilă tiraniei şi folositoare unităţii. Acolo îşi are cuvântul său unde guvernul central, spre exemplu, are necesitate de Italieni, Nemţi şi Unguri şi Croaţi, spre a arătà dinţii la Români, şi a-i împilà, şi vice-versa, unde trimite pe Români, Croaţi, etc. spre a împilà pe Unguri şi pe Italieni.

La noi unde este unire şi confederaţie de popoare egale la drepturi şi omogene, ce necesitate este de atâta sbucinare necontenit ca în timp de resbel, în mijlocul păcii, spre a trimite pe Olteni şi Munteni a arătà dinţii la Moldoveni şi a aduce pe Moldoveni, spre a arătà dinţii la Munteni? Negreşit spre semn de afecţie şi spre a întări unirea?

Spesele dar provenite din dislocări sau scrântiri ale armatei devin capitale mari, economindu-se.

Ce necesitate iar este de a trimite în cele civile pe Munteni în Moldavia, spre a luà, ca funcţionari, pâinea dela gura copiilor Moldovenilor, şi spre compesaţie a aduce pe Moldoveni acì cu spese şi sbucinări de transporturi, spre a luà funcţiunile şi pâinea alor noştri? Neapărat că tot spre a întări *dragostea* şi nodurile unirii! Mai bine o inerţie fără judecata a gunoiului ce îngraşă pământul, decât o asemenea logică ieşită din creieri de aventurieri de cafeuri, ce au ajuns la putere şi trafică cu transportul armatei şi oamenilor.

Rezerva iar de a zecea parte din venituri a fiecăruia judeţ, capitalizându-se din an în an, va formà fondurile unei bănci judeţiale sau unei case de credit reciproc.

Pe lângă aceasta se va mai alăturà şi a zecea parte, ce fiecărui funcţionar se reţine din salariile sale, spre a i se asigurà dreptul la ceeace astăzi se zice pensie, şi când atunci fiecăruia i se va vedeà ale sale din ale sale.

Pe temeiul acestor două case reunite se vor întreprinde drumuri şi toate ameliorăţiunile, decise în adunarea locală, şi executate deadreptul la faţa locului, prin ingineri, arhitecţi, şi întreprinzători locali, iar nu din mână în mână, şi prin ordonatori, curtieri, şi funcţionari paraziţi.

Aveţi a optà, Români, de oriunde sunteţi: vreţi Unirea sau Unitatea? Optaţi între proiectul ce vi-l ofer, ca un testament ce vă pot lăsà după atâtea laborări[1], şi între proiectul de dictatură ce îl văzuraţi prin gazete. Eu vă suscriu pe al meu.

[1] munci.

www.dacoromanica.ro

Autorul celuilalt, infam şi codace urzitor de complote, n'avù curajul a-şi da numele la lumină, ci demn, complice al uci-zătorului lui Katargiu, loveşte, mizerabilul, dela întunerec.

Dacă aţi ştiut toţi cei de dincoace de Milcov a susţine trei luni Constituţia dela 1848 şi aţi vărsat sudori şî sânge şi aţi sacrificat averi şi libertate individuală ca să faceţi să ajungă ca astăzi să aibă drept de cetate, veţi şti şi acum a optà între Unire şi Unitate, între proiectul ce vi-l ofer de faţă la lumina zilei şi între proiectul acelui infam, ce vine să-şi bată joc de speranţele voastre legitime şi să se sue ca o pasăre de noapte peste ruinele voastre.

Prin ipoteza ce am făcut, am arătat că dacă Bucureştii s'ar adresà la celelalte capitale, urbe şi judeţe, şi ar ţine limbagiul de sus, firește că acestea ar pune pe fiecare la locul său şi l-ar face a-şi cunoaşte lungul nasului prin răspunsul ce i-ar da.

Iar dacă s'ar întâmplà şi altfel, dacă oameni, uimiţi de interese particulare şi cei mai mulţi de dureri şi suferinţe, au pierdut dimpreună cu minţile şi toate speranţele legitime, au ajuns a fi jucăria şarlatanilor speculatori de corpuri şi de suflete, au ajuns a fi, după expresia răposatului Gheorghe Lazăr: «de tot căzuţi în prăpastia orbirii, bine gătiţi spre *slujba* vrăj-«maşului omenirii, răpitorului casei părinteşti» de au ajuns a optà şi a lăsà a se realizà acel proiect de dictatură, atunci cu durere îi vom plânge ca pe nişte sclavi şi vile creaturi, repetându-le ceeace ziceam acum 34 de ani:

> Mergeţi, luaţi-l în pompă şi îngenuchie *slujiţi*.
> Idolul ce sub povară-i veţi fi cu toţii striviţi.

Iar vouă, Români necorupţi din toate judeţele, vă adresez acum serios cât e odată într'o umoare de glumă vă ziceam:

Voi din Râmnicul Sărat,
Ce Cazaci aţi botezat
Naşi de muc lui Suvarof,
Barzii lui Trandafirof;
Argeşeni, Câmpulungeni,
Voi leventii mei Olteni
Strănepoţi de Roşiori,
De Fustaşi şi Verzişori;
Voi Bădiţă Moldoveni,
Scumpii mei Basarabeni,

Ai Siretului/copii,
Călăraşi de bidivii,
Moşorolu ce vă culcaţi,
Şi *Movilă* vă sculaţi.
Ai să tragem din vioară
Ca moşii d'odinioară
Să'ntindem pe Românie
A coardă de Istorie.
. . . . . .
Voi aţi fost muzele mele,
Voi conducătoare stele.

Aşà voi aţi fost speranţele mele, inspiratorii mei; şi precum totdeauna aţi fost prudenţi şi v'aţi conservat avutul părin-

www.dacoromanica.ro

tesc, şi material şi moral, veţi fi şi acum asemenea de înţelepţi. Citiţi cu luare aminte câte vă scriu despre autonomia judeţelor, făceţi-vă calcul de câte aţi dat şi veţi mai da fără să vă alegeţi cu nimica, şi când vă veţi decide a ieşi de sub epitropia spoliatoare şi umiliantă, fiţi serioşi şi gravi.

Strigările, declamaţiunile şi gesturile sunt pentru şireţi şi amăgitori, fapte violente sunt pentru despoţi şi pentru câţi vor a uzurpà ale altora; voi sunteţi creditori, voi sunteţi cu fondurile, fiţi dar gravi ca toţi comercianţii ce îşi depun fondurile lor proprii. Nici o vorbă, nici o faptă mai mult după decizie, decât mandat la deputaţii voştri să nu retoarne din Bucureşti fără dreptul de a-şi administrà fiecare judeţ veniturile din contribuţiuuile sale. Acì e toată mântuirea, căci acì stă adevărata unire şi tărie.

ANEXE [1]

No. 1. — *Constituţia Română dela 1848 explicată după adevăratele sale principii.*

INSEMNARE.—Fiind acuzaţi de imitatori ai ideilor ce sbucinau Europa la 1848 şi prin urmare de inovatori şi introducători între Români de principii ultraliberale, am fost nevoiţi la 1849 a explicà Constituţia ce şi-au dat-o Românii la 1848 şi-au apărat-o în timp de trei luni, şi ale căria principii sau articole au ajuns a fi recunoscute mai peste tot de puterile garante şi astăzi a aveà drept de cetate.

Această explicaţie, în limba franceză, după ce s'a dat unde s'a cuvenit, atât în Paris, cât şi în Londra, la 1850 s'a publicat în Paris în tipografia d. de Soye şi companie, Rue de Seine no. 36.

Cu această ocazie o traducem, publicând-o pentru Români, ca anex la articolele precedente. Nu retragem din original decât numai câtevà nume proprii.

Iată aceà explicaţie sau justificaţie ce am promis în Instituţiunile României [2], pag. 225 [3].

«Credem a împlinì o faptă necesară şi de datorie, dând analiza şi justificaţia principiilor Constituţiunii ce Românii din autonomia lor şi-au propus în anul 1848. Această Constituţie fu acuzată de idei nouă şi că ar fi imitat principiile ce sdruncinară acum în urmă Europa.

Iată cele 22 de articole sau cereri ale Românilor.

[1] Subtitlul acesta şi cele urmatoare sunt şi în original.
[2] Ţin tot de *Echilibrul între antiteze;* [3] In această ediţie vol. II, pag. 24.

www.dacoromanica.ro

1. — «Independenţă administrativă şi legislativă, întemeiată «pe tractatele lui Mircea şi Vlad al V-lea, şi nici o interve-«nire a puterilor străine în ale ţării.»

Acest articol n'are nevoie de nici un comentariu. Românii au vrut să conserve printr'însul ceeace totdeauna au avut până la 1828, şi ceeace şi însuşi tractatul din Adrianopole a respectat.

2. — «Egalitate de drepturi politice şi civile».

Egalitatea politică şi civilă a existat în totdeauna din drept şi din fapt în Moldo-Valahia. Carierele civile, militare şi judiciare au fost totdeauna deschise la tot Românul, ca şi cariera sacerdotală. Ce alt a deschis drumul şi a împins pe cei mai mulţi a străbate prin gradele ierarhiei, decât această egalitate? Cea mai mare parte din boierii actuali se compun sau din domesticii ori feciorii în casă, ce au devenit boieri în virtutea drepturilor publice, sau din străini ce au aflat azil şi drepturi în ţară. Dacă ţara n'ar fi fost guvernată după egalitate publică, doi domni din zilele noastre n'ar fi putut strabate prin toate rangurile ierarhiei până la tron, şi atâţia străini, atâţia Fanarioţi n'ar fi fost astăzi boieri, ca să devie un câmp de adversari în contra egalităţii cu nişte principii străine de instituţiunile ab-antiquo ale Românilor. Românii n'au inventat nimic nou prin acest articol; au vrut numai să consacre un drept antic, şi prin articolele ce urmează a-l readucee să fie folositor şi salutariu, descurcându-l de abuzurile ce îl făcuseră prejudicabil şi funest.

3. — «Contribuţie generală».

Aceasta este o consecinţă a egalităţii politice şi civile. S'a văzut în câte s'au zis în opuscula ce deterăm [1] că boier va să zică belator, ofiţer, şi apoi funcţionar public. Tot Românul, mai 'nainte de regimul fanariot, se năşteà soldát şi prin urmare belator şi boieribil. Când erà în funcţie sau la resbel, erà scutit de contribuţie. Dela Mavrocordat încoà, beii, desfiinţând oştirile române şi vrând să dea un aer de nobilitate rudelor lor şi tuturor aventurierilor, ce veniau cu dânşii, dimpreună cu titlurile sau caftanele ce le acordau, îi revestiau şi cu dreptul de a nu da contribuţie într'o ţară ce nu erà a lor. Apoi, ca să astupe gura boierilor pământeni, sau ca să-i, corumpă, începură a-i adulau dându-le şi lor aceleaşi privilegii

[1] Protectoratul (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

îndată ce îi revestiau cu caftan. Pe lângă acestea, în care parte a Europei, sub care sistemă de guvern nu dau locuitorii contribuţia, spre a susţine spesele statului?

4. — «Adunarea generală compusă de reprezentanţi aleşi din «toate stările societăţii».

De va luà cinevà în consideraţie istoria acestor două ţări, dacă va vedeà la alegerea domnilor adunându-se reprezentanţi din toate stările, şi oştirea întreagă — iar oştire erà ţara întreagă — de va examinà actul zis de reformă al lui Mavrocordat, ce a fost discutat şi adoptat de Generala Adunare, de va examinà un asemenea act promulgat în Moldavia la anul 1740, de va aruncà o căutătură asupra semnăturilor puse pe aceste două acte solemnele, probe pipăite despre anticele noastre asemblee [1] generale sau *soboare,* va vedeà că Adunarea Generală a Românilor în totdeauna a fost compusă de reprezentanţi aleşi din toate stările societăţii, Denominaţia însuşi de a se zice *generală* îi demostră natura. Românii dar nu cer a aduce inovaţiuni, ci a conservà.

5. — «Capul statului responsabil, ales pe cinci ani, şi eligibil «din toate stările societăţii».

Anticii domni, ca nişte aleşi, nu puteau, fi decât responsabili înaintea alegătorilor lor. Şi mai târziu, când beii din Fanar plătià cu capul actele lor arbitrarii, responsabilitatea lor înaintea Porţii şi pedeapsa le venià după acuzaţia boierilor sau reprezentanţilor ţării. Românii, în zilele noastre, nu cer o asemenea responsabilitate. Timpii aceia din norocire au trecut; şi Poarta ce a respectat, în modul regimului său de atunci, drepturile acestor două popoare, refuza-va oare a le respectà conform cu civilizaţia în care se vede că a intrat?

De când oare, să ne spue cinevà, începură domnii a se luà sau alege numai dintre cei ce au devenit boieri mari? De nouăsprezece ani, dela Regulamentul zis Organic. Până să vorbim de timpi mai vechi, de datinele Românilor, Poarta însuşi, când ne impuneà beii săi din sinistră memorie, din cari case a societăţii îi recrutà? Cine nu cunoaşte origina obscură a celor mai mulţi din aceşti aventurieri sclavi? Pe lângă acestea, dacă ierarhia a fost şi este deschisă la tot Românul, dacă doi din domnii din zilele noastre din origina foarte umilă putură parvenì până la cea mai înaltă magis-

[1] adunări.

www.dacoromanica.ro

tratură a statului, în virtutea cărui drept putură a se sui până la gradul acesta? Articolul din Regulamentul zis Organic despre alegerea domnului este o uzurpare a acestor drepturi de egalitate, ce deschid capacităţilor cariera, şi lăsă mai liberă opinia şi alegerea şi o uzurpare mai abominabilă decât impunerea beilor din Fanar; şi una şi alta au fost o inovaţie prejudiciabilă anticelor şi neprescriptibililor drepturi publice. Politica rusă a ştiut în modul său trage folos din egalitatea drepturilor publice: a împins şi a făcut să ajungă la primele grade ale ierarhiei creaturile şi sbirii săi, şi apoi prin articolul din Regulament, impus prin baionete, monopolizà domniatul numai pentru această pepinieră de oameni vili şi corupţi, recrutaţi spre a-i servi de instrumente la planurile sale.

Să ne suim la timpii antici:

Radu dela Afumaţi, mai 'nainte de a fi ales domn, erà un singur particular onest, fără nici un titlu şi de o familie foarte umilă.

Când opinia publică cădeà pe vreun preot, nici o lege nu împiedicà alegerea la domniat; nici o stare sau profesie nu erà exclusă dela alegerea la domnie.

Petru Rareş al Moldaviei, simplu pescar, lăsă plasa şi se sui la tron după vocea patriei, ce îl alese în unanimitate.

Constantin Cantemir, când fu ales domn, abià aveà gradul de sărdar.

Iar în cât pentru durata de cinci ani, aceasta este un rezultat al experienţei (ca să ne aducem aminte de timpii de mai 'nainte de Radu Negru, când capii statului erau aleşi numai pe cinci ani) Românii, după atâtea păţiri, văzură că un domn nu poate guvernà în pace, suferit, fără nicio opoziţie tempestoasă, decât numai în primii ani ai domniei până se înmulţesc nemulţumiţii. Pentruce să se perpetue o stare de neastâmpăr, de pasiuni, de disperaţie generală, din care Rusia profità spre a-şi exercità intrigele, desbinând pe boieri şi umilând sau încurajând pe boieri şi umilând sau încurajând pe domn, după împrejurări şi după planurile sale?[1] Regulamentul organic fixă domnia pe vieaţă; Regulamentul însă nu e legea ţării, este expresia forţei. Şi apoi pentruce Rusia însuşi n'a lăsat pe A. Ghica să domnească pe vieaţă, după litera Regulamentului acesta? Acesta e caracterul forţei şi al

[1] Este Domnul de politica Rusiei? Ea îl încurajă şi susţine, umilând reprezentanţii ţării. Incepe Domnul a-şi aduce aminte că e Român? Rusia amuţă atunci pe ambiţioşi şi nemulţumiţi spre a-l răsturnà (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

nelegiuirii, ele nu pot să-şi recunoască şi să-şi ţie nici propriile lor legi.

Responsabilitatea capului statului, şi alegerea dintre toate stările societăţii nu sunt dară nici imitaţie dela străini, nici tendinţe către nişte idei ce pot să fie azi nouă în Europa, ci un drept atât de vechiu al ţării, încât a ajuns datine între Români. Iar dacă cinevà numeşte una ca această democraţie, nu sunt Românii ce o zic. Pilat întreabă pe Christ, dacă e rege?

— Tu zici, îi răspunse Mântuitorul.

Românii vor să conserve; însă vai! nu li se acordă nici dreptul de a fi conservatori.

6. — «Impuţinarea listei civile; toate mijloacele de a corumpe să se desfiinţeze».

Venitul anual al Ţării Române se urcă până la 17 milioane lei [1] şi Regulamentul acordă domnului o listă civilă, ce se suie peste tot până la două milioane. In care stat s'ar puteà aflà proporţia aceasta? (ca la noi la nimenea). Pe lângă acestea, fost-a vreo dată fixată prin vreo lege lista civilă mai 'nainte de 1830, ca s'o respectăm astăzi numai pentru cuvântul că a fost impusă de nişte baionete atât de protectoare ca ale Rusiei? Pentruce cabinetul moscovit a voit a împuţinà veniturile statului şi a mări lista civilă? Ca să ţie neîncetat ţara înapoi, ca să-i taie neîncetat mijlocul de progres material şi intelectual, ca să corumpă pe boieri, prin cursa sau atracţia unei liste civile, târîndu-i către a-şi uità orice datorie naţională şi a nu mai aspirà decât la tron, prin baseţă [2] şi trădare.

7. — «Responsabilitatea miniştrilor şi a tuturor funcţionarilor publici».

Dacă capul statului a fost totdeauna responsabil, cu atâta mai vârtos au căutat să fie miniştri şi ceilalţi funcţionari. In timpuri mai vechi, poporul român cereà adesea destituţia şi însuşi capul miniştrilor. Timpurile acelea au trecut; Românii astăzi cer numai. ca în toate ţările constituţionale, responsabilitatea funcţionarilor publici înaintea Adunări Generale a reprezentanţilor naţiunii.

8. — «Libertate absolută a tiparului».

Niciodată în Moldo-Valahia n'a existat vreo lege în contra

[1] Acestea se ziceà atunci, la 1849 (EL. R.); [2] josnicie.

www.dacoromanica.ro

tiparului, nici vreo censură. Nici însuşi Regulamentul Organic n'a putut aveà sfrunteria [1] ca să cuteze a violà această libertate. Nu se vede într'însul nici un articol, nici o aluzie relative la censură. Generalul Kiseleff a întrebat în anul 1830: cari sunt legile Moldaviei despre censură? şi Divanul executiv i-a răspuns: că tiparul n'a avut niciodată vreo censură decât opinia publică; opinia singură nu sufere ca să se atace religia şi morala. Dacă dar ţara n'a cunoscut niciodată această poliţie a cugetării şi a cuvântului, dacă însuşi Regulamentul zis organic nu cutează a o întroduce, erau oare datori Românii să sufere acum în urmă o censură ce nu e dată decât de câţivà ani, impusă arbitrariamente de Kiseleff, şi conservată de domn, contrâns printr'un ordin verbal al consulului rus?

9. — «Orice recompensă să vie dela Patrie prin reprezentanţii «ei, iar nu dela domn».

Moldo-Valahia n'a avut niciodată decoraţiuni sau titluri ereditare. Recompensele în aceste două ţări nu se pot acordà sau oferì decât în numerar sau în pensiuni. Prin urmare, fiind chestie de bani publici, nu pot fi obiectul decât al decretelor Adunării Generale, ce regulă bugetul.

10. — «Dreptulpentru fiecare judeţ de a-şi alege funcţionarii, «drept ce emană din dreptul poporului de a alege şi însuşi «pe domn».

Articolul acesta se explică de sine şi a fost în parte respectat şi însuşi de Regulamentul zis organic. De i-am dat o extensie mai întinsă, a fost ca să se ridice orice responsabilitate, ce apasă asupra domnului, şi ca să se stârpească mijloacele de corupţie altoite în acest regulament.

11. — «Gardie naţională».

Dacă s'a tradus numele *pitărei, căminărei,...* ect. prin gardie naţională, culpa nu este a Românilor, ci a acelor ce n'au voit să cunoască istoria Ţării Române. Noi nu ne putem însărcinà şi cu a face educaţia unora ca acestia, ce pretind a fi oameni de stat şi se amestică a criticà constituţia română, zicând că este prea liberală. Nu ne putem însărcinà încă şi mai puţin cu a convertì pe dracul, care după cum se zice, cunoaşte mai bine decât oricine adevărul şi nu voeşte nici-

[1] neruşinarea.

www.dacoromanica.ro

odată a îl recunoaşte. Cu istoria în mână, noi ne adresăm la Poartă (atunci la 1848). Rusia, inspirată de marea şi cazăceasca sa *cărdăşie* către guvernul turcesc, îl făcù să intre în prepusuri şi să se teamă pe nedrept de acest articol. Insă toată ţara erà plină de coloni militari [1], de *pitărei, căminărei, păhărnicei, postelnicei*... Turcia pe atunci erà cu mult mai tare decât astăzi; şi simpatiile ce le atrage (de când s'a pus pe calea civilizaţiunii) o pot face mai tare decât atunci, ca să nu se teamă întru nimic de ceace se atinge de dreptul Românilor, reclamat de dânşii numai spre a puteà garantà legile în contra arbitrariului interior.

12. — «Emanciparea mănăstirilor închinate la locurile sfinte». Clauza aceasta nu este un articol de Constituţie; este o chestie judiciară. Părinţii noştri au fundat mănăstiri şi stabilimente publice, ca să fie azil scăpătatului, bătrânului, orfanului; şi ca să asigure sanctiatea [2] cum şi practica acestor sentimente şi a ultimilor lor voinţe, fundatorii şi donatorii le-au pus sub patronagiul locurilor sfinte. Cupiditatea însă sacerdotală, uitând din zi în zi scopul pentru care s'au ridicat aceste stabilimente, împinse pe aceşti epitropi ai lor până la a cutezà a-şi arogà titlul şi dreptul de proprietari. Apoi aceştia, ca să-şi asigure nişte asemenea titluri şi drepturi, se puseră acum în urmă sub protecţia ţarului. Consulul rus deveni în cele după urmă un al doilea ministru de culte şi complice tuturor spoliaţiunilor şi tuturor abuzurilor egumenale.

13. — «Emanciparea ţăranilor (şi proprietarilor) de *clacă*, devenind unii proprietari prin indemnizaţie şi alţii reintrând în drepturile lor de proprietari adevăraţi.

Am dat explicaţia clăci (vezi *Protectoratul*, pag. 12). Claca a fost şi este un travaliu pietos şi gratuit, e un fel de ajutor ce dă săteanul tare şi avut celui mai debil şi neavut. Am arătat cum şi de când claca s'a impus ca o datorie (şi la clăcaşi şi la proprietari) de vreo douăzeci de zile pe an. Zilele acestea însă, din cauza spiritului speculator şi rapace al arendaşilor şi unor funcţionari publici, ajunseră a trece peste numărul de şaizeci, cari iau dela sătean zilele cele mai bune de lucru ale fiecăria stagiuni sau timp al anului. Expresia *emanciparea de clacă* este ca şi când s'ar fi zis *emanci-*

[1] Vezi Anexul III dela capătul acestui articol, pag. 154 (EL. R.).
[2] sfinţenie.

www.dacoromanica.ro

parea de ajutor. Cu ce drept Regulamentul zis Organic şi Condica lui Carageà, ce recunoscù libertatea ţăranului, făcură din clacă o datorie de servagiu, impozând nişte legi fără ştirea şi în dauna acestor oameni liberi? Numele de *serv,* de *vasal,* de *corvee* n'au existat niciodată în Moldo-Valahia. Niciodată aceste vorbe n'au fost cunoscute în vocabularul Românilor. Au făcut din *clacă* în Ţara Română, după cum făcură şi Moldavia din *vecinătate,* o vorbă echivalentă sau de aceeaş valoare cu vorba *servagiu.* Nu, ci *clacă* în Ţara Română, şi *vecinătate* în Moldavia, iată datoriile reciproce între cei avuţi şi neavuţi, spre a se ajutà între sine, şi iată cum se încercară a le transformà în drept al celui mai tare, fără însă a puteà rade sau sterge aceste vorbe. Până când vorbele *ajutor* şi *vecin* n'au însemnare de *serv,* până atunci *claca* şi *vecinătatea* nu vor aveà însemnare de servagiu.

Prin articolul acesta, Românii, fără a imità pe nimeni, au voit a stabilì pe ţărani în drepturile ce totdeauna le-au avut până la Carageà şi însuşi până la 1830. Au acuzat mulţi articolul acesta de tendinţe către socialism sau comunism; cuprinsul lui însă se mărgineşte numai a da ţăranului ceeace totdeauna a avut până la 1815, o mică parte de pământ, căci raza satului a fost în totdeauna proprietate a comunei. Această mică parte, uzurpată prin condica lui Carageà şi prin Regulamentul zis Organic, dată înapoi ţăranului, e spre a se formà comuna: s'a şi propus indemnizare proprietarului pentru aceasta, spre a lipsi orice fel de rele interpretaţiuni şi a rasicurà [1] minţile. Prin acest articol am voit şi mai mult, am voit să asigurăm proprietăţile mari, ameninţate de comunism moscovit, ce stă ascuns în Regulamentul zis Organic (vezi *Protectoratul Ţarului,* pag. 55—57, reproduse în al doilea anex ce urmează), claca devenind o datorie şi pentru sătean şi pentru proprietar, pentru scopuri ale Rusiei, voim să se desfiinţeze în folosul ambelor părţi. Actele din trei luni ale guvernului provizoriu, comisarii trimişi înadins în toate plasele, convocaţia unei Adunări Generale, spre a discutà douăzeci şi unul articole ale acestei Constituţiuni, numirea unei comisiuni compuse de membri egali, cari să reprezinte şi pe proprietari şi pe ţărani la un travaliu preparator la această chestie, toate învederează lealitatea mişcării şi buna credinţă a acestui articol. Guvernul provizoriu fu compus de oameni ce totdeauna au profesat simţiminte progresive şi echitabile;

[1] a asigurà, a linişti.

www.dacoromanica.ro

acest guvern a fost, ca să zic aşà, sufletul mişcării. Care act, care mişcare, care vorbă a putut să dea a se propune vreo cugetare atentatorie la proprietate? Comisari nu se trimiseră prin toate satele? Instrucţiuni nu li s'au dat dela guvern spre a îndemnà pe săteni la ordine şi la respectul către proprietate, explicându-le proclamaţia constituţională şi învitând pe săteni a-şi împlini datorile laboarei [1] şi pentru ei şi pentru proprietar?

Cu toate acestea, cată a spune, s'au auzit adesea nişte exaltaţi pronunţând şi strigând vorbe foarte incendiare, ce alarmau pe proprietari; însă cine erau acesti exaltaţi? cari erau şi cari sunt până astazi relaţiunile lor? Aceştia sunt astăzi protejaţi şi recompensaţi de Ruşi: unii au fost creaturi ruse, alţii creaturi ai agenţilor Rusiei (alţii trimişi înadins dela Iaşi). Toţi aceşti agenţi provocatori se bucură astăzi de libertatea lor între Cazaci, alţii s'au şi pus în funcţiuni lucrative; şi cari sunt proscrişii? Amicii ordinei, oamenii ce au sacrificat tot spre a mântui ţara de anarhie.

14. — «Abolirea servituţii Ţiganilor printr'o indemnitate». Singur articolul acesta n'a existat în vechile noastre legi. Dacă este o crimă a declarà liberi în al XIX-lea secol oameni ce au aceeaş religie cu noi, oameni ce au luat baptesma [2] şi ungerea, ca preotul şi împăratul biblic; atunci nevoiţi vom şterge acest articol din constituţia noastră, vom face cum să complăcem acelora ce, în pietatea lor, au conştiinţa atât de elastică a se consolà singuri, zicând că Ţiganul se cuvine a fi sclav, căci un Ţigan a fost cel care a făurărit cuiele, ce au pironit pe Christ pe cruce! Nu ştiu dacă acest articol miroase a socialism, pentrucă miroase a christianism şi a umanitate.

15. — «Un reprezentant la Constantinopole, ales dintre Ro«mâni».

Prin articolul acesta Românii au vrut a înnoi cu Poarta adevăratele lor relaţiuni şi a desbărà divanul Turciei de un spion rus, luat dintre Fanarioţi.

16. — «Instrucţie egală, integrală şi gratuită pentru toţi Ro«mânii de amândouă sexele».

Articolul acestă emană din dreptul egalităţii politice şi ci-

[1] muncii ; [2] botezul.

www.dacoromanica.ro

vile. De n'am avut până acum instrucţia răspândită între toate stările, şi aceasta s'ar părea o inovaţie; răspundem atunci că nici ignoranţa şi obscurantismul n'au fost vreodată sancţionate prin legile noastre, ca să fim obligaţi a le respectà.

17. — «Aboliţia titlurilor fără funcţiuni».

Vechilor funcţiuni abolite [1] de beii din Fanar, li s'a conservat de dânşii, cum am zis (în *Protectorat*), titlurile sau numele. Grigore Ghica, propuindu-şi a face reforme, nu uită abuzul acesta; în Regulamentul însă zis Organic se află cu cale de Muscali a se observà nişte asemenea titluri absurde; pentrucă Regulamentul nu conservă înadins decât tot ce rămăsese mai rău din acel regim destructor al Fanarioţilor. Unde s'au mai văzut nişte absurdităţi asemenea celor următoare?

Este cinevà cap al unei mese sau cancelarie, şi după serviciu de trei sau de mai mulţi ani, i se da, drept recompensă, titlul sau rangul de brutar sau pitar! (funcţie ce nu mai există).

Este cap al unei secţiuni, şi se dă titlu sau rangul de *sofragiu,* paharnic!

Este jude sau prezident la vreun tribunal şi i se dă titlu sau rangul militar turcesc de serdar.

Este director la un minister? I se dă titlu de temnicer (clucer).

Este director al instrucţiunii publice sau la culturi? I se dă titlul de un ianiciar sau spahiu ce nu ştie carte, titlu de agă (Osman-agă, Iusuf-agă) [2]!!!

Este ministru al celor dinăuntru? I se dă titlu de uşar (dvornic, care stă la uşă sau la perdeà)!

Este ministru al finanţelor? I se dă titlu de garderobier care păstrează vestmintele domnului (vistiar [3])!

Este spătar sau cap al oştirii? Ca să-l mai înalţe în rang, i se dă titlu de ajutor, de compozitor de cuvinte (logotet)!!!

[1] desfiinţate.

[2] Turcii ce nu ştiu carte, din drept se zic *agă*; dacă ştiu carte, se zic *efendi*; de ajung până la gradul de maior, se numesc *bei.* Astfel sunt beii de Hio, de Samos etc. Paşalâcurile cu trei coade sau tuiuri sunt vechi regate; paşalâcurile cu două coade sau tuiuri sunt provincii, paşalâcurile cu un tuiu sunt prefecturi, beilicurile sunt subprefecturi. Vom da, poate mai târziu, un articol de ierarhia Turcilor sau de titlurile lor (EL. R.).

[3] în original *vestiar.*

www.dacoromanica.ro

Este în fine lacheu al domnului sau al vreunui boier, ajunge de acì în vreo funcţie de subcomisar de poliţie sau de căpitan de barieră ? Ca să fie recompensat de serviciu de trei sau mai mulţi ani, i se dă titlu de profesor de stil (concipist)!!!!!

Şi toate consecinţele acestea din Regulamentul zis tot Organic suntem datori marei dibăcii a prezidentului rus Minciaki, a domnilor Vilara şi companie.

Se află pe lume cevà mai absurd decât acest galimatias din toate limbile ce nu atestă nici un drept, nici o nobilitate, decât o stare de domestici ai vechilor domni şi mai vârtos ai beilor din Fanar ? Cine poate vedeà simţul comun al acestui articol 17 ? Are el vreo tendinţă către dezordine sau ultramilitarism, dacă voeşte a onorà după cuviinţă pe funcţionarii statului şi a-i mântuì de ciocoismul sau servilismul ce le stă în frunte cu titlu ce îl poartă cu atâta orgoliu şi fără conştiinţă de sine ? Au doară funcţiunile ce ocupă nu sunt de ajuns de onorabile, ca să le poarte numele ? Pentruce oare, *domnule uşar* sau vornic, domnule *garderobier* sau vistier, domnule *citak* sau agă, să li se pară mai onorabil decât *domnule ministre ?* Pentruce domnule *brutar,* domnule *sofragiu* sau paharnic, domnule *temnicer* sau armaş, domnule *logofăt* sau compunător de discursuri, să li se pară mai onorabil decât domnule jude, domnule *prezident,* domnule *director,* domnule *spătar* sau general ? Este vreo aristocraţie sau însuşi boierie [1] în aceste titluri de uşar, de sofragiu, de brutar, etc. ? Sau este cevà de democratic, în titlurile de president, de secretar, de director, de ministru, de general, de colonel, de maior, ect. ?

18. — «Aboliţia pedepselor corporale şi degradante (adică «aboliţia bătăiei)».

[1] Mulţi au vrut să ne asupreascà că cu abolirea titlurilor fară funcţiuni am voit a aboli boieria. Aboliţia boierismului vine dela Fanarioţi şi dela Rusia, făcând să piară boierii şi să le ia locul ciocoii, cu cari se pot servi mai bine. Noi totdeauna am fost panegiristul boierismului, pentrucă în boierism a existat eroismul, patriotismul, tot ce a avut ţara mai de ilustru, de erudit, de nobil şi generos. (Vezi *Mihaida,* vezi articolul *Boierii* şi *Ciocoii,* vezi *Aristocraţia* şi *Evghenia*). Am avut vorbă şi cu un diplomat mare la 1836 despre aceasta şi câte i-am răspuns se pun în anexul IV ce urmează. Noi n'am fost adversarii boierismului, ci ai ciocoismului şi numai rămaşii boieri au fost cu noi la 1848. Ciocoii au fost cu Ruşii. De ar mai fi astăzi boieri în ţară, aceştia ar fi cu noi. Am rămas însă singur, ca istoric al celor trecute (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

Pe baza egalităţii politice, beii din Fanar nivelau toate clasele: ei puneau la falangă şi pe săteni şi pe boieri. Un boier din primele familii a fost bătut la falangă în zilele lui Grigore Ghica. Regulamentul Organic aboli pedeapsa cu bătae pentru boieri; reacţionarii ce ţineau la bătae erau ciocoi).

19. — «Aboliţia pedepsei cu moartea, după cum e în faptă «să fie şi în sentinţă».

Legea în adevăr condamnă la moarte (când criminalul nu merită a mai trăi); însă din zilele lui Grigore Ghica (dela 1822) nu s'a mai putut află vreun om să se facă carnefice sau gâde, pentrucă ţara se curăţise de străini vagabonzi şi mercenari. De atunci se cătă şi tot se căută în van între pământeni vreunul care să primească sarcina de executor al legii sau gâde. (Nici unul până as ăzi nu s'a aflat, cu toate că apuntamentele îi sunt deajuns de mari). Moravurile s'au îmblânzit şi nu sufer nici execuţiuni, nici carnefici. Pedeapsa cu moartea dar este *în faptă* abolită de douăzeci şi opt de ani [1] Constituţia o desfiinţează şi din sentinţă în onoarea naţiunii şi a moravuritor.

20. — «Stabilimente penitenţiare».

21. — «Emancipaţia Israeliţilor şi egalitate politică pentru toţi «pământenii de orice religie» [2].

Aceste două articole n'au nevoie de vreo analiză sau justificaţie; spiritul progresului şi al fraternizării a străbătut şi în inima Românilor, dacă au adoptat şi au susţinut trei luni cu atâta entuziasm şi devotament aceste 21 de articole. Pentru cei ce au curajul şi reaua voinţă de a le combate, le lăsăm pălita glorie de a fi vingători. Ţarul îi va recompensà foarte bine.

[1] In momentul de acum când traducem [1] sunt 42 de ani de când nu s'a mai auzit de execuţie afară de asasinate plătite. Nu mai avem gâzi, ci bravi de Veneţia sub comanda... (EL. R.).

[2] In proclamaţie chemam pe toţi prozeliţii de orice religie la egalitate de drepturi, la aceeaş măsură ce întinde Patria la toţi. Dumnealor au înţeles să se pue ei la masă şi pe noi Românii să ne pue sub masa. Nu ne căim de ce am facut... Este însă o dreptate şi o răsplată şi pentru puii de Jadani renegaţi şi pentru puii de calpuzani spânzuraţi (EL. R.).

Anexa no. 1 întreagă e traducerea din franţuzeşte, v. începutul ei.

www.dacoromanica.ro

22. — «Convocaţia îndată a unei Adunări Generale consti-
«tuante, aleasă cum să reprezinte toate stările societăţii, şi
«care va fi însărcinată a legiui o Constituţie pe temeiul acestor
«22 de articole, declarate de poporul român».

Se vede toată lealitatea şi toată buna credinţă a mişcării în acest din urmă articol. Unde este arbitrariul? Unde e comunismul? Unde sunt simptome de dezordine, când se proclamă nişte principii ce totdeauna au condus şi administrat ţara, şi când acestea sunt supuse la discuţia şi aprobarea reprezentanţilor tuturor condiţiunilor şi tuturor intereselor (1849 Iunie 9).

«Al meu să fie al meu,
Şi al tău să fie tot al meu».

ANEXE.

No. 2. — *Proprietatea şi comunismul ţarian.*

In articolul 13 al Constituţiunii dela 1848 se cuprinde :

«Emanciparea ţăranilor de clacă şi împroprietărirea lor prin îndemnizare».

In anexul I-iu ce deterăm, se desvoltă şi se justifică acest articol cum să nu mai rămâie nici un prepus despre buna credinţă cu care s'a scris şi s'a publicat într'un timp când zavera, urzită de o mână dinafară, se prepară a proclamà împărţirea cu forţa a moşiilor, fără nici o îndemnizare.

Claca, cu cât îşi are origina într'un sentiment pietos de o vieaţă patriarhală, cu atât fu parodiată mai în urmă, încât devenise o sarcină pentru ţăran şi un mijloc sau drum de a desmoşteni mai târziu pe proprietari de moşiile lor.

La 1848, *emanciparea de clacă* nu erà atât de mântuitoare pentru ţăran, cât pentru proprietar, ameninţat de a-şi înstrăinà cu totul moşia.

Intr'un guvern de trei luni, compus de părţi eterogene şi sbuciumat de intrige de dinafară, n'a fost cu putinţă a se explicà acest articol. In cele trei luni, tot ce erà de urgenţă erà susţinerea ordinei.

Indată cum am trecut în Paris şi am dat afară [1] mica scriere intitulată *Protectoratul Ţarului,* am crezut de datorie a explicà prin toate modurile cugetul adevărat al acestui articol.

Iată ce se ziceà în apendice la capătul acelei opuscule :

«Regulamentul Organic, început sub domnirea lui Gr. Ghica în înţelesul naţional, se termină prin Ruşi, răsturnându-se în înţelesul şi scopurile cabinetului din Petersburg. Gr. Ghica

[1] am publicat.

www.dacoromanica.ro

înţelesese libertatea ţăranului în sensul naţional; cabinetul moscovit o lăsă şi o recunoscù în Regulament după un sens al său particular, care s'a văzut în Basarabia şi care se va vedeà de orice Român ce va citi aceste rânduri. Unul (Gr. Ghica) voià să facă o naţie prin libertatea ţăranului, altul (ţarismul) voià să disipe [1] nişte popoare ce începuseră a aspirà la o naţionalitate.

«Ţăranul fu recunoscut prin Regulament de om liber, după cum a şi fost, a se duce a locuì, unde îi va plăceà, sau cumpărându-şi a sa proprietate, sau trecând pe altă moşie, după a sa alegere.

«Zisul de sine Protectorat rus, puind mâna, după cum am arătat-o, pe acest proiect de reforme, nu întârzie a trage folos în partea sa din fiecare articol, parodiind orice principiu bun sau abuzând de dânsul. Declară dar pe deoparte pe ţăran liber prin Regulament şi îndatorează pe de alta pe proprietar a-i da neapărat nouă pogoane a le cultivà pentru sine, şi autorizà pe ţăran a nu plăti pentru aceste nouă pogoane decât o clacă în travaliu [2], ce nu valorau decât cel mult trei galbeni pe an... Cu ce scop însă? — Indată se va învederà.

«Rusia considerà Moldo-Valahia ca două ţări chemate a devenì două gubernii moscovite, şi se şi credeà în preziua d'a-şi realizà acest cuget prin actul separat şi secret al tractatului din Adrianopole. Intr'un asemenea caz, ca să absorbă şi să desfiinţeze cu totul naţionalitatea română, îi erà de mare necesitate de a-şi prepară drumul pentru schimbarea ţăranilor noştri de a se strămutà oriunde va voì, mai vârtos când ei de fel erau lăsaţi să n'aibă nici foc, nici casă în ţara părinţilor lor. Astfel voià zisul protectorat să-i afle, când erà să devie, cum sperà, şi domn şi stăpân al acestor ţări.

«Peste trei sau patru ani apoi, mişcat acest protectorat de un sentiment cu totul patern în maniera sa moscovită, la aspectul ţăranilor Români, reduşi în scăpătare, din cauza zapciilor fasonaţi după modelul cinovnicilor [3] Ruşi, aveà apoi să proclame, după cu a făcut-o şi în Basarabia, că după Regulament, câte doi ţărani pe an după fiecare moşie pot aflà la mila împărătească spesele drumului până în Rusia, şi pământ acolo de ajuns, şi ajutor în bani, spre a se stabili acolo şi a-şi cumpărà vite şi instrumente arătoare.

«Apoi tot printr'o solicitudine părintească, ţăranii români nu erau să fie ardicaţi toţi deodată, ci încetul cu încetul, câte

[1] împrăştie ; [2] muncă ; [3] slujbaşilor.

www.dacoromanica.ro

două familii din sat, cum am zis, pe fiecare an, încât strămutarea totală să se opereze în mai mulţi ani. In Rusia iar nu erà să fie aruncaţi aşà în deşerturi, ci desemnaţi printre populadele [1] moscovite, încat fiind de aceeaş religie cu dânsele, la a doua sau mult a treia generaţie naţionalitatea Românilor să fie absorbită de număr şi uitată cu totul.

«După aceasta Moldo-Valahia erà să rămâie oare despopulată de ţărani? Nu, ferească Dumnezeu! pentrucă tot solicitudinea paternă a Ţarului, în interesul proprietarilor români, încă erà să propue a se repopulà ţările de ţărani Muscali, ce după spusa cinovnicilor Ruşi erà să fie mai laborioşi şi mai ascultători.

«Nu poate nimeni negà această bunătate extremă a ţarului, pentrucă s'au văzut probe învederate şi palbabile în Basarabia. Această parte a Moldovei, smulsă de puterea protectoare (pentrucă toţi protectorii smulg), fu despopulată peste curând dela 1812 încoà şi repopulată de ţăranii Muscali. Aceştia, cum se aşezară pe moşiile boierilor Basarabiei, avură drept la pogoanele zise legiuite, cu mica plată de clacă sau vecinătate, cum se ziceà pe acolo. Făcură la început cu supunere un an doi claca, forţaţi însuşi de cinovnicii împăraţeşti (pentrucă împăratul se zice că respectă foarte mult proprietatea într'un mod al său particular, cum se va vedeà).

«După al treilea an, nu ştiu cine le suflă la ureche Muscalilor ţărani să nu mai fie aşà de supuşi; le veni mai bine să nu mai facă nici o *robotă* pentru pământul ce ocupà, şi se făcură că nu cunosc de loc româneşte, când îi chemà la *clacă* sau *vecinătate*: *ia ni snai* se auzià din gură în gură şi din sat în sat. De acì înainte să mai vezi discordii, lupte şi procese între proprietari şi ţăranii Muscali. La aceste neînvoiri, cinovnicii împăraţeşti, autorităţile erau poruncite să pedepsească aspru până la disperaţie pe mojicii de Muscali în favoarea boierilor Români (ce dreptate şi milostenie moscovită!) Cu toate acestea însă nu se cuvine a uità că în Rusia nu se suferă scandale de a se sculà gloatele; şi gloatele moscovite, cu toate bătăile la spate, pare că le suflà dracul la ureche să brave tot şi să se răscoale şi să strige cu toţii: «Cazaci ne facem şi clacă nu mai dăm». La această strigare, cată să amuţească toţi cinovnicii şi să încremenească cu cnutul în mână. Este o lege în Rusia că satul care se înscrie la Cazaci, are să dea împăratului în timp de resbel câte patru voinici,

[1] locuitorii.

www.dacoromanica.ro

cu arme, cai şi toate spesele, de sută de familii, şi tot legea aceea scrie că satul înscris la Cazaci are drept pe moşia pe care şade să-şi facă o proprietate a sa. Toate satele de Muscali strigară că se fac Cazaci; însă toate satele nu putură fi ascultate deodată, căci prea sare fapta în ochi, ci încetul cu încetul: în numele legii existente, azi un sat, mâine altul, începură a da *jalobe* că doresc să devie oameni împărăteşti. In virtutea acestei legi apoi gospodin proprietarul n'are ce face, cată să fie desproprietărit în utilitatea publică (şi publicul este ţarul acolo), cată să mi-ţi laşi moşia să devie proprietate a coroanei (căci coroana e lucru mare, se preferă înaintea tuturor drepturilor) prin urmare este dator proprietarul a-şi vinde moşia; însă preţul s'a prevăzut cu mult mai înainte prin lege în asemenea cazuri, să fie fixat aşà de jos încât abià să poată luà proprietarul a zecea parte din valoarea moşiei. Tot omul e dator să lase cât de jos, când este vorba de coroană.

«Astfel în ziua de astăzi Basarabia este mai toată locuită de Cazaci sau Moldoveni căzăciţi, şi astfel mai toţi proprietarii Basarabiei şi-au pierdut moşiile, ajungând, după zisa lor, a fi încinşi cu tei. Tot această soartă ameninţă şi pe proprietarii Ţării Române şi ai restului din Moldova, preparată prin Regulamentul Organic; şi iată ceeace noi numim comunism ţarian şi ţaresc.

«Probe de această bună intenţie a ţarismului sunt, cum am zice pe româneşte, cu carul şi fel de fel. Intre altele vom relatà o împrejurare ce s'a întâmplat în zilele noastre în Ţara Română.

«Sub guvernul lui Alexandru Ghica, un boier român îndemnat de filantropie sau de propriul său interes, aflat în interesul comun, îşi propuse a-şi despărţi o parte din moşie şi a o vinde în bucăţi la ţărani. Peste 1.500 de familii veniră a-şi cumpără câte un petic de loc şi a se stabili pe legitima sau cumpărata lor proprietate. Consulul rus însă aţâţă sau încurajă câţivà proprietari a reclamà sub diverse pretexte sau sofisme în contra acestei *noi speculaţiuni,* ce deschideà la mai mulţi ţărani mijlocul de a devenì proprietari, faptă ce ar fi împiedicat mai târziu drumul Rusiei de a strămutà pe Români aşà de facil[1] cum îşi pusese în minte).

Reclamaţiunile acelor boieri deveniră serioase şi consulul le susţineà pe sub mână. A. Ghica stăruì întru a protege

[1] uşor.

www.dacoromanica.ro

libertatea boierului, ce vindeà din moşia sa, şi a ţăranilor ce îşi cumpărau locuri. Vânzarea se urmă neîncetat până la avenimentul [1] lui Bibescu la domnie. Acesta, intimidat de consul, fu nevoit a face să nu se mai întinză vânzarea, ce erà peste puţin, după zisa consulului rus, a se întinde ca o cangrenă, iar după noi ca un drum liberator la toţi câţi ar fi voit a-şi vinde în modul acesta din moşii, şi la toţi câţi din ţărani ar fi putut şi voit a se face proprietari, cumpărându-şi locuri.

Işi puseră toate puterile a explicà litera Regulamentului în modul următor, ce ne lasă loc a întrevede foarte limpede scopurile cabinetului moscovit.

«Că adică ţăranul este liber, poate a se duce oriunde va voi; nu are însă dreptul de a-şi cumpărà un loc sau o casă», că are adică drept de a fi neîncetat proletar şi străin în ţara moşilor şi părinţilor săi. Ce interes are ţarul de a vedeà sau a aveà pe ţăranul român liber, în modul acesta particular, liber fără proprietate, fără nici un colţ de pământ unde să-şi plece capul? Pentruce în Moldo-Valahia, Grecii, Sârbii, Bulgarii, Evreii pot să-şi cumpere locuri şi case, şi ţăranul român să fie condamnat a rătăcì pe pământul strămunilor săi, apărat de sabia sa, adăpat de sângele său, fecundat de sudorile sale? Ştiţi pentruce? Pentruca să fie *gatova,* după predestinaţia moscovită, a se duce a populà deşertele Siberiei şi a lăsà pământul român în păsciune [2] Cazacilor uzurpătorì.

Vedeţi, de felul acesta de comunism, Constituţia din 1848 a voit a mântuì vechia *Ţară Română* şi moşiile particularilor. Furii însă au datina lor proprie de a numì tâlhari pe victimele lor. Românii, ca nişte hoţi de păgubaşi, n'au tăcut *molcum,* ci au strigat prin articolul 13: «Emancipare de clacă ţăranilor şi proprietarilor». Şi majestatea sa cazacă nu întârzie de a numì pe aceşti tâlhari de păgubaşi *comunişti.* Adevăraţii conservatori ai proprietăţilor publice şi private fură asupriţi cu numele de comunişti!

Acestea scriam şi publicam la 1849 în Paris. Astăzi, aflându-ne sub alte condiţiuni, ne putem cu toţii grăbì spre a da marilor proprietari pe cât se va puteà mai mulţi aliaţi, formând comune libere şi liberând proprietăţile mari de orice îndatorire. Se pot vedeà şi câte am scris în articolul intitulat *Propriul* şi *comunul* (vezi Diversele, Biblioteca portativă).

[1] venirea.
[2] proprietate.

www.dacoromanica.ro

ANEXE

No. 3. — *Proprietarii şi sătenii în Bucovina.*

Arătarăm prin anexul al doilea că după cum s'au despropriet ărit Basarabenii şi s'au ocupat moşiile române de Muscali, asemenea se prepară şi la noi prin articolele strecurate în Regulament. De aceasta am scăpat, mulţumită principiilor proclamate la 9 Iunie 1848, în Islaz.

Spre a completà darea noastră de ştire, cată să arătăm cum s'a urmat şi în Bucovina, spre a exproprià pe proprietarii români şi a aduce pe săteni în stare de proletari-vagabonzi.

După luarea Bucovinei de Austria, măsura cea dintâi fu de a aruncà bunioară cât de multe impozite pe ţărani, cu capitaţia, cu impozite pe producte, pe vii, pe vite, pe râmători. oi, pasări, până la ouă.

Spre a consolà apoi pe săteni şi a-i face a suferì sarcinele cu oarecari speranţe, se puse la cale a-i împroprietărì, forţând pe proprietari, ca şi la noi astăzi, a-şi cedà sătenilor, prin despăgubire, atâtea sau atâtea pogoane.

Spre a se realizà sumele necesare la rescumpărarea pogoanelor vândute, se supra-impuseră :

Intâi un impozit anual ţăranilor în parte, spre răscumpărarea pământurilor, capete şi dobândă.

Al doilea, un impozit general, şi adică, filantropic peste toţi proprietarii, neguţătorii, meseriaşii şi însuşi sătenii, spre ajutorul zişilor emancipaţi.

Al treilea, spre împlinirea milioanelor necesare la răscumpărare, se mai impuse un împrumut forţat, câte atâta la sută din venitul fiecăruia.

Cu sumele adunate după aceste trei impozite se plătiră proprietarii, ce după datinele boereşti nu întârziară a le cheltuì şi a-şi vinde apoi şi resturile din pogoanele ce le mai rămăseseră.

Ţăranii însă cu impozitele către coroană, cu cel pentru răscumpărarea pământurilor şi cu cel filantropic pe deasupra, ca, fuiorul popii, se încărcară în atâtea datorii, încât fură nevoiţi a-şi lăsà micile moşii la creditorii nemţi ce i împrumutaseră.

Astfèl astăzi pământul Bucovinei îl posedà Nemţii, ca şi în Transilvania; iar elementul român se despropriè, ajungând, cei din oraşe, ca lepra societăţii, a trăì cu toate faptele ruşinoase, iar cei din sate, proletari vagabonzi. Şi noii proprietari străini, ca economi, cupizi şi solidari între dânşii, spre a-şi cultivà moşiile, se legară strâns a nu da mai mult decât o jumătate de sfanzig preţul lucrului mâinilor pe zi.

www.dacoromanica.ro

Astfel astăzi sătenii români din Bucovina, din cauza sărăciei, umplu de cu primăvara Moldavia, a căutà de lucru cu preţuri mai bune.

Proiectul de lege rurală ce propune astăzi guvernul, acelaş viitor ne prepară; îmbucătăţeşte mai întâi domeniurile mari, dându-le la săteni, ca dela aceştia să le ia apoi creditorii străini. Frământă adică mai întâi ţara întreagă, paralizând agricultura, impune sătenilor în timp de douăzeci de ani biruri până la 500 [1] lei pe an, ca să-i înnece în datorii şi ca să-i aducă în fine, după o servitute sau muncă de faraoni, în libertatea de a muri de foame.

ANEXE

No. 4. — *Proprietarii şi sătenii în România.*

Pe când aceste anexe dimpreună cu o părere despre chestia rurală se aflau după promisiune, sub tipar, apărù şi proiectul de legiuire rurală, ce se prezentă înaintea Adunării Generale a deputaţilor naţiunii, şi se publică, nu ştim cu ce intenţiune, în toată ţara cu atâta rapiditate.

Fiind contrariu datinelor naţiunii şi doctrinelor, ce totdeauna am profesat, fiind contrariu principiilor noastre:

«Respect la proprietate, respect la persoane».

«Foloase generale fără paguba nimănui»;

Venind acest proiect a atacà şi averea proprietarilor şi persoana sătenilor;

Având de rezultat până în fine ruinarea generală (şi a proprietarilor pământurilor şi a proprietarilor laborii [2]) în folosul numai al unor făcători de rele, ne vedem forţaţi, ca Român şi ca omul dela 1848, a ne pune pe tărâmul dreptului şi a apărà toate proprietăţile, adică şi a pământului şi laborii, cu un cuvânt pe toţi Românii în genere.

Am arătat în instituţiunile României [3], fazele prin cari a trecut poporul român 18 secole, dela Traian până în zilele noastre.

I. — Ţăranul a fost dela Traian pânăla Mihai bătăiosul, colon militar, adică proprietar agricultor cu arma în mână.

II. — Dela Mihai bătăiosul până la Mavrocordat, redus ca serv în stare de sclavie, lipit cu forţa de pământul altuia.

[1] 72 lei impozitele actuale, alţi 160 impozitul răscumpărarii, apoi impozitul comunei, apoi fonciera, apoi chiria pogoanelor, când nu le ajunge, mai vârtos când se va osteni pământul lor (EL. R.).

[2] muncii; [3] In această operă, vol. II, pag. 24.

www.dacoromanica.ro

III. — Dela Mavrocordat se liberă, şi pe un timp de câţivà ani se rătăci vagabond, ca toţi liberaţii, în stare de proletar.

IV. — In această a patra epocă i se oferă ospitalitate pe moşiile altora, cu condiţiune de clacă, şi din liberat proletar, devine liber clăcaş sau oaspe, fără a fi sigur de productul laborii sale sub regimul fanariot, până la 1822.

V. — Dela 1822, prin Regulamentul elaborat sub Gr. Ghica şi terminat la 1832, devine liber, oaspe sau clăcaş, însă mic proprietar pe mişcătoare sau asigurat de productul averii sale.

VI. — Dela 1848 devine liber, micul proprietar şi chiriaş ne mai având necesitate de ospitalitatea altuia, scăpând dela clacă şi el şi proprietarul moşiei.

Din epoca a patra însă până astăzi să se observe, că în totdeauna săteanul a fost în relaţiune cu proprietarul moşiei pe nişte învoiri de asociaţiune sau tovărăşie, unul puind pământul la mijloc şi altul laboarea.

VII. — Timpul astăzi a venit, epoca, necesitatea din ambele părţi o cer ca să devie liber, proprietar şi el pe casă în comună, aliat proprietarilor mari întru apărarea generală a proprietăţii. Timpul voiu să zic a venit, ca să facem a apără cu toţi proprietatea, iar nu să aprindem gueră[1] civilă, sculând Român asupra Românului în epoca de unire.

Proiectul, proiectat cu cea mai condamnabilă rea credinţă şi răspândit în ţară, ca să răscoale satele, nu corespunde cu doctrinele noastre, nici cu speranţele sătenilor de a li se îmbunătăţi soarta; din contră despoaie pe unii şi degradă pe alţii mai jos şi decât vitele, după cum o vom învederà îndată.

Iată critica noastră în parte, împrumutându-ne vocea tutulor, şi a proprietarilor şi a sătenilor.

De optsprezece secole, pactul social în Ţările Române a fost bazat pe respectul la proprietate de orice natură; proprietatea, mai vârtos materială, a pământului, a caselor, a braţelor, a instrumentelor de laboare, cu atâta a fost mai respectată, cu cât a fost mai simţită şi mai pricepută decât proprietăţile intelectuale şi morale.

Mai mult de 120 de ani proprietatea de pământ se oferì spre a se asocià cu proprietatea braţelor, vitelor şi altor instrumente de laboare. Pe temeiul respectului reciproc către proprietate, din ce în ce se regulară şi mai bine condiţiunile acestei asociaţiuni pe atât de naturale, pe cât o parte avù ne-

[1] răsboiu.

www.dacoromanica.ro

cesitate de cealaltă, căci una căută pământ şi cealaltă braţe sau laboare.

Până astăzi bazele noastre sociale sunt profund stabilite pe această asociaţiune între proprietarii pământurilor şi între proprietarii laborii. Prin agricultură, această însoţire făcù din zi în zi mai mult a progresà prosperitatea materială.

A rupe această asociaţiune este una cu a răsturnà din temelie societatea română.

A atacà iară proprietatea ambelor părţi tot într'un timp cu aceeaş lovitură, este una cu a înapoià în stărea sălbaticilor celor mai lipsiţi de instinctul dreptului, este şi mai mult, este una cu a ne degradà în starea fiarelor.

Când cinevà îşi propune a rupe pactul cel vechiu de asociaţiune ce a existat între ambele proprietăţi şi cutează şi poate a face una ca aceasta, atunci societatea, ţara întreagă este nevoită a-l întrebà:

«Vii, domnule, ca turburător de meserie, sau ca un Atila, sau legiuitor?

Suntem siguri, mulţum tă situaţiunii actuale, în plină constituţiune, în plină convenţiune între Puterile Europei de a ne garantà drepturile, în plin secol al XIX-lea că va fi şi el nevoit a ne răspunde:

«Mă prezint ca legiuitor înaintea unui corp legislativ».

Ca legiuitor dară nu poate vorbì, nici gesticulà, decât depe tărâmul dreptului, este dator, dacă voeşte şi poate sparge asociaţiunea, este dator, mai 'nainte de toate, a pune ambele părţi de asociaţi în poziţiune cum au fost în preziua închierii primului act de asociaţiune, a despărţì adică fiecare parte cu averea sa proprie, făcând pe fiecare a rămâneà, cum au fost la început, una proprietară absolută pe pământul său, şi alta proprietară absolută pe timpul său, braţele sale, vitele sale, instrumentele sale de laboare, pe tot ce posedă astăzi.

Din această poziţiune apoi sau atitudine cată să urmeze sau o întreagă şi nerevocată despărţire, ce nu credem a o voì nimeni, sau o învoire din nou, conformă cu epoca şi cu necesităţile actuale.

Care este dar întrebarea astăzi?

«A rupe, a sparge *tovărăşia* între domnii moşiilor şi domnii laborii?» Aceasta nu o voesc nici unii, nici alţii, având unii necesitate de pământ şi alţii de laboare.

«Sau a procede la un act nou de învoire?» Aceasta o doresc poate amândouă părţile, dacă este vorba de îmbunătăţirea tutulor stărilor.

www.dacoromanica.ro

Ţăranii, după cum ştim, cer, spre îmbunătăţirea stării lor, a scăpă de dorobanţii guvernelor succesive pe deoparte, şi pe de alta de arendaşii cupizi, susţinuţi de şcoala zapciilor regimelor trecute, a li se eliberă adică timpul şi braţele de parilizia în care le aduceau şi le aduc abuzurile.

A venì însă un proiect de legiuire rurală, a atacà de moarte şi în acelaş timp drepturile şi ale proprietăţii şi ale libertăţii, forţând pe unii a vinde ceeace n'au de vânzare, şi pe alţii a cumpărà aceea ce nu voesc şi nu pot încă să cumpere, încărcându-se cu datorii şi cu dobânda lor, ruinând pe unii şi preparând altora starea cea mai deplorabilă de proletari, un asemenea proiect pretutindeni este reprobat şi de cei mai de rând oameni, necum de un corp legislativ ce este chemat spre a dotà ţara cu legiuiri echitabile şi a pune naţiunea în genere pe calea prosperităţii materiale şi morale.

Proiectul de legiuire rurală ce se propuse Adunării Generale a reprezentanţilor naţiunii, cum se făcù cunoscut, umplù lumea română de fiori, prepusul şi spaima se puseră în inimile şi ale proprietarilor de pământ şi ale asociaţilor săteni. Pe unii îi ameninţă cu a fi deproprietăriţi şi pe alţii cu a-şi îndoi şi întreì chinurile prin impozite mai grele, pentru speranţa ca să ajungă după două zeci de ani (câţi vor mai trăi până atunci), constrânşi ca într'un cerc de fier şi reduşi, cum se zice, în sapă de lemn, cu pământurile împărţite şi subtîmpărţite la copiii, sau luate de creditori, după datoriile ce vor fi contractat în aceşti douăzeci de ani, şi rămâind nici încai cu perspectiva de a se mai reîntregì în starea de oaspeţi sau clăcaşi; căci cu cât se înmulţeşte populaţia cu atâta ospitalitatea devine mai imposibilă.

Fiind dar că se declară astăzi în plină Adunare Generală a reprezentanţilor de către d-l Kogălniceanu că acest proiect, violator de drepturi, este conform cu art. 13 al Constituţiunii dela 1848, şi fiindcă aceà Constituţie este opera mea, pentru care am suferit atâta şi mai mult decât toţi, sunt dator a supune domnului acestuia că nu are dreptul de a-mi parodià şi explicà dela sine astfel intenţiunile ce le-am explicat eu însumi atunci în trei luni cât am fost la putere, prin expresiunile de «respect la proprietate, şi de foloase generale fără «paguba nimănui[1]». Toată Constituţia dela 1848 este bazată

[1] Să se vază şi discursul cu care am deschis comisia care erà compusă de proprietari şi săteni, în care mă exprim: «Libertatea este pentru cei «vii, iar nu pentru cei morţi; a existà este mai întâi decât a fi liber;

www.dacoromanica.ro

pe aceste două mari principii; motivele celor 22 de articole sunt expuse *în* Proclamaţiune.

In toate articolele, în puterea suveranităţii, ce totdeauna a emanat în ţările noastre dela popor, se văd expresiunile foarte clare şi precise, ca cele următoare:

«Poporul român *respinge* Regulamentul;

«Poporul român *decretă* independenţa administrativă şi legislativă;

«Poporul român *voeşte* şi *decretă* egalitatea la drepturi şi datorii, contribuţiune generală, drepturi la vot, Adunare legislativă compusă de reprezentanţi ai tutulor stărilor societăţii;

«Poporul român *decretă* responsabilitatea capului statului, alegerea lui din toate condiţiunile, domnirea lui pe cinci ani şi împuţinarea listei civile; responsabilitatea miniştrilor, etc.

«Poporul român *decretă* libertatea tiparului, a vorbei şi a adunărilor; armarea naţiunii (colonii militare), instituire de bănci, emanciparea mănăstirilor;

«Poporul român *decretă* ca tot judeţul să-şi aleagă singur funcţionarii publici, etc. etc.

Iar când vine la art. 13 (număr totdeauna fatal), poporul român n'are drept a decretà, poporul român zicem că *împarte dreptatea.* Să se vază dar că am ştiut a pune punturile pe *i,* şi vie astăzi oamenii cu dreptatea, vie cu judecata, iar nu cu lopata, nu cu spolierea, nu cu stângacea *dibăcie* de a se rezemà pe art. 13 al Constituţiunii căci dau peste cap nu ca un martir, ci ca paiaţi. Cum de fură unii la toate articolele Constituţiunii târzii şi îndărătnici şi numai la al 13-lea, să fie aşà de repezi a se revesti[1] cu dânsul? Le va fi însă ca cămaşa Dejanirei.

După acestea, adică după 21 de articole, aceà proclamaţie, sau constituţie chiamă mai întâi o Adunare Generală constituantă, aleasă cum să reprezinte toate interesele şi toate stările societăţii, spre a deliberà toate articolele şi mai vârtos pe acesta al 13-lea.

Făcut-au aşà cei cari invoacă aceà Constituţie? Dat-au mai întâi un proiect de lărgirea raţionabilă a votului, cum să fie în adunare reprezentaţi şi ai sătenilor? Sau veni cu un proiect, ce mai întâi se publică în ţară, să amăgească mulţimile, şi apoi prin terorism să facă cum despuindu-se pro-

«ca să existăm, cată sa avem al nostru cu ce există; aşa dar proprie-«tatea înaintea libertăţii» (EL. R.).

[1] îmbrăcà.

www.dacoromanica.ro

prietarii, sătenii mai târziu să ajungă, ca în Bucovina, în sapă de lemn.

In fine, liberi erau domnia lor a-şi justifică proiectul în numele broşurilor sale, în numele anarhiştilor ori zavergiilor de 1848, între cari au luat şi domnia lor parte la Iaşi; iar nu în numele Constituţiunii de atunci, ce a fost contra-zavera. In cazul acesta de a vorbi în numele său propriu şi al cumetrilor săi, se poate face pe strade, cu stindardul roşu în cafeuri, iar nu în asemblee[1] legislativă, nu de ministru al unui guvern regular. Cine nu ştie că zaverele sunt nişte beţii populare, şi că un minister regular nu le poate luà de exemplu. Proiectul ce astăzi în 1864 zic că l-au comis în numele art. 13 al Constituţiunii dela 1848 este o cutezantă necalificabilă, demnă numai de autorul său şi de cumetrii săi.

Eu mi-am explicat de ajuns întenţiunile şi la 1848, şi mai târziu la 1849, şi de atunci până astăzi în toate scrierile mele. Protest dară şi nu dau nimănui dreptul d'a mă comentà.

Iar proprietatea ce am apărat-o în contra zaverei ce se prepară de dinafară la 1848, ca şi astăzi, viu a o apără şi acum, când se atacă întreit.

Intâi, pentrucă proiectul numit cutează din ştiinţă şi din sistema a constrânge pe proprieiari a-şi vinde cu forţa moşiile ca în Bucovina.

Al doilea, pentrucă proprietarilor li se fixă arbitrar preţul pogonului, fără a se luà în consideraţiune calitatea şi localitatea pământurilor.

Al treilea, pentrucă acest preţ, impus arbitrar, în loc de a li se oferì în numerar, li se impune în hârtii, ce nu cuprind în sine nici o garanţie decât temerea ce inspiră toate adăstările îndelungi, supuse la atâtea eventualităţi şi fluctuaţiuni.

Unele ca acestea nu pot venì din articolul 13 al Constituţiunii, şi cu atâta mai vârtos din principiile proclamaţiunii pe care se bazează Constituţia întreagă, în care se ziceà: «a se «sacrificà cei mai mulţi în folosul celor mai puţini este ne«drept; a fi sacrificaţi iară cei mai puţin de cei mai mulţi «este o violare».

Şi dacă am mai zis «folose generale fără paguba nimănui» sunt dator, precum am susţinut şi susţin cauza proprietăţii de pământ, asemenea, şi poate cu mai multă ardoare, să susţiu şi cauza proprietăţii sau averii sătenilor.

Prin acest proiect văz:

---

[1] adunare.

www.dacoromanica.ro

Mai întâi că sătenii sunt atacaţi în libertăţile lor, îndatoraţi cu forţa a cumpără pe datorie şi cu dobândă, cu voie fără voie, cu timp, fără timp, şi nu cât pot, nu cât le ajunge.

Al doilea, pentrucă, după ce li s'au întreit impozitele, ca în Bucovina, li se mai impune pe tot anul un impozit cu atâta mai greu, cu cât este executabil fără adăstare la termine fixe, şi cu cât este mai mare decât chiria ce da până acum pentru aceeaş calitate de pogoane, ce le puteau schimbà, după ce se *ostenià* locul, cum zic ei, şi a luà alte atâtea pogoane la loc *odinit* sau productiv, chirie ce o plătiau şi cu laboare [1] şi cu producte, când nu o puteau plăti în bani, şi o plătiau iară cu îndelungi adăstări, după cum o învederează pretutindeni *rămăşitele*. Execuţia la termin fixat ruinează şi pe oameni cu averi mari, necum pe săteni.

A treia, pentrucă plătind prin execuţiuni în termin de douăzeci de ani, vânzându-şi vitele şi intrând în datorii, când vor rămâne pe deplin proprietari pe pogoanele plătite, vor veni creditorii a le vinde sau a le luà pământul pentru datoriile contractate cu altă dobândă în aceşti douăzeci de ani de execuţiuni, iar cum s'a întâmplat în Bucovina.

A patra, pentrucă la împărţirea de pământ, ce sunt forţaţi a cumpără, în loc de a se considerà familiile sau persoanele ca în toate locurile constituţionale, din contră, sunt luate în consideraţiune vitele ce se pot adăugì sau scădeà după timp — că vita adică este persoana după autorii acestui proiect, şi omul nimic.

A cincea, care este şi mai spăimântător, pentrucă se prepară prin acest proiect un viitor foarte negru însuşi sătenilor de astăzi, viitor ce va devenì şi mai nesuferit fiilor şi nepoţilor lor, după subîmpărţirea sau vinderea pogoanelor plătite în douăzeci de ani cu sudori de strâmtori pungatoare şi cu vinderea vitelor.

Aducem aminte pe lângă acestea atât guvernului actual, cât şi corpului legislativ, că fiecare nu se află astăzi în locul ce ocupă decât în virtutea sau în urma Convenţiunii între puterile ce ne au garantat drepturile.

Această convenţie în art. 46, alin. al treliea asigură proprietatea, garantând că «nimeni nu va puteà fi expropriat decât «legalmente pentru cauză de interes public şi prin despăgubire». Iar în alin. al cincelea «a aceluiaş articol cere, nu «*desfiinţarea* totală, ci *revizuirea* fără întârziere a legii ce

[1] muncă.

www.dacoromanica.ro

«regulează raporturile proprietarilor pământului cu cultivatorii, «spre a se *îmbunătăți* starea țăranilor».

Exproprierea nu este iertată decât după lege. Legea aceasta nu s'a făcut. Despre țărani iară se cere după drept cuvânt numai *îmbunătățirea* stării lor, iar nu împroprietărirea cu forța și exproprierea proprietarilor amenințându-i cu rebeliuni.

A atacà Convențiunea și bazele societății totdeodată, este una cu a răsturnà însuși bazele pe cari stă guvernul dimpreună cu capul său.

Proiectul nou de lege rurală aruncat ca o bombă în mijlocul. națiunii întregi, departe și de spiritul și de litera Convențiunii, departe de așteptările țăranilor de a li se *înbunătăți* starea, vine din contra, în explozia și spargerea sa, a răsturnà orbește, lipsit de minte și judecată, tont și fatal ca toate bombele, a nimicì toate stările.

Regulați raporturile între proprietari și cultivatori, îmbunătățind starea celor din urmă prin stârpirea abuzurilor, dați sătenilor conștiința de sine și a dreptului și datoriei, prin luminare; dați-le școale de agricultură și meserii; construiți drumurile, lăsați-i liberi, precum au și fost, de a cumpărà de bunăvoie când poate și cât poate unde va aflà de vânzare, iar de bunăvoie, și iată înbunătățirea soartei lui. Iată iar ceeace cere țăranul: scăpați-l de dorobanți și de arendași cupizi, iar nu de asociații lor proprietari, cari totdeauna le-au depus capitalul sau pământ și i-au ajutat cu împrumutări și daruri, și i-au adăstat.

Relele ce au venit și sătenilor și proprietarilor au fost tot din partea guvernelor; și acum până să geamă boii, țipă carul!

Nu este alt mijloc spre a îmbunătăți starea țăranului decât numai de vom progresà pe drumul justiției ce pe atâta este mai românesc, decât este mai echitabil și mai creștinesc decât al altor popoare, și nu putem ține drumul acesta, decât de vom urmà șirul sau genealogia legiuirilor succesive ale României și care au respectat și au făcut să prospere din ce în ce mai mult proprietățile de orice natură.

Avem preparate niște păreri despre drumul ce am puteà ține încât pentru regularea raporturilor între proprietari și cultivatori și pentru îmbunătățirea stării acestora materială. Această părere, fiind sub tipar, fu întreruptă de apărarea ce ne văzurăm nevoiti a face în contra acuzării ce ni se făcù că proiectul fatal este repezit în numele articolului 13 din Constituția dela 1848.

Este că după critica acestuia oferim și noi în public pă-

www.dacoromanica.ro

rerile noastre, conform cu doctrinele noastre bazate pe respectul la proprietate şi pe foloase generale, fără paguba nimănui.

Despre acestea am vorbit foarte pe larg în *Biblioteca portativă* dela pag. 289 până la 504. Aci ca să nu ne mai repetim, ne mărginim în câtevà articole, ce credem că vor fi simţite şi de către proprietari şi de către sătenii înţelepţi şi prevăzători.

S'a văzut prin câte faze a trecut poporul laborator [1] român, până să ajungă astàzi liber şi chiriaş.

Astăzi se cere în genere, progresând cu timpul, de a i se îmbunătăţi starea.

Părinţii averii sunt timpul şi travaliul.

Cauzele sărăciei sunt sau lenea sau despotismul.

Spre a îmbunătăţi starea săteanului, este dar de necesitate mai întâi a-l face domn absolut pe timpul său şi pe laboarea [2] sa, a-i liberà adică zilele de clacă sau chirie, a-l liberà de abuzurile ocazionate prin această învoire sau instituţiune ; şi al doilea a-i da gustul laborii sau travaliului. Spre a-i îmbunătăţi starea, este dar necesitatea a-l mântuì de despotism şi de lene.

Ca să procedăm spre acest scop, vom aveà de busolă în acest mic articol vechile noastre principii :

«Proprietatea şi libertatea să se respecte până în ultima consecinţă.

«Toate stările să fie folosite şi nici una să nu piarză nimic.

Şi în fine apoi : «Fiecăruia după faptele sale». — Câte trele aceste principii sunt sinonime cu justiţia.

Părere.

Aşà dar.

ART. 1.—Fiindcă toţi proprietarii de moşii cunoaştem că de bună voia lor voesc a vinde în fracţiuni de 400 stânjeni pătraţi cuprinsul comunii, sătenii, câţi vor voì şi vor puteà, cumpere-şi căminul casei şi curţii sau acei 400 stânjeni. Mai vârtos că nu intră în datorii.

Prin modul acesta, fără a se atacà proprietatea, nici libertatea, săteanul liber de drept, cum a fost şi până acum, devine mic proprietar de nemişcătoare şi îşi eliberă timpul, laboarea şi vitele, rămânând de acì înainte acestea în a sa

[1] muncitor ; [2] munca.

www.dacoromanica.ro

proprie şi absolută dispoziţiune, scăpând de dorobanţi şi de abuzurile ce le ocazionau claca sau chiria. Săteanul astfel se pune pe calea progresului sau ameliorării şi face primul pas către înavuţire; devine proprietar, fără a atacà proprietatea altuia, se foloseşte, fără a face pe nimeni a pierde, decât numai ciocoismul, care vine acum a despuià pe unii şi împilà pe alţii.

ART. 2.—Fiindcă satul devine comună, pusă pe calea de a se întinde sau mărì şi a se ameliorà din ce în ce mai mult, proprietarul în folosul său propriu şi în folosul comunei, va prevedeà dela sine, fără a fi forţat, spre a lăsà înprejurul comunei câtevà pogoane pe cât îl iartă întinderea sau mărimea moşiei şi interesele sale.

Aceste pogoane ale razei comunei vor servì acum la început pentru islaz sau păşune a vitelor; acestea, ca avere proprie a proprietarului, vor puteà fi, după voinţa sa, ori închiriate, ori vândute comunei sau în parte locuitorilor la necesităţile lor, sau pentru locuri de case noi la înmulţirea familiilor, sau pentru pieţete, târg ori obor, sau pentru fabrici şi alte aşezăminte de comerţ, industrie şi agricultură.

Prin articolul acesta, proprietatea nu se atacă întru nimic, şi comuna nu întâmpină obstacol spre a se întinde şi înflorì.

ART. 3.—Săteanul, devenind mic proprietar absolut pe casa sa şi cele mişcătoare, vechiul şi marele proprietar al moşiei sau al domeniului rămâne asemenea, precum a fost, proprietar absolut pe tot domeniul său afară din comună şi pe toate stabilimentele sale dinăuntru, şi astfel ambele părţi se pun în poziţiune de a contractà o nouă învoire pe bază de libertate: nu de drepturi şi datorii reciproce, ci de foloase reciproce.

ART. 4. — Locuitorii comunei, cei mai mulţi fiind de meserie agricultori, se constituesc astfel şi se declară de arendatori sau fermieri, mai mici sau mai mari, şi pentru comerţul lor îşi caută, ca toţi arendaşii mari, locuri sau pogoane câte le sunt necesare, spre a le luà în arendă sau cu chirie care este tot una.

ART. 5. — Proprietarul domeniului sau moşiei, ca domn absolut pe averea sa de pământ, îşi împarte moşia în ţarine, ce le va numì ferme sau arende sau sate (saduri), şi le va declarà că le are de dat cu arendă sau cu chirie nu mai puţin decât pe cinci ani. De aci înainte începe o eră nouă de învoiri între oameni, în adevăr liberi, şi de relaţiuni folositoare pentru amândouă părţile. Fostul sătean se prezintă

www.dacoromanica.ro

de aci înainte ca arendator şi se învoeşte a luà cu arendă oricâte pogoane îi trebuie pentru nutrimentul său şi al vitelor, şi pentru comerţul său agricol ; şi astfel continuă a schimbà pogoanele, după ce se *osteneşte* pământul, şi a-şi îmbunătăţi starea, fără a fi constrâns în puţinele pogoane ce este forţat a cumpărà pe datorie şi cu uzură sau dobândă.

ART. 6. — Preţul pogoanelor cu arendă, după învoire liberă, sau în bani, sau în producte din atâtea unul, sau şi în laboare [1], preţul iar va puteà fi după timpi, după localităţi sau după starea agriculturii, care, cu cât va înaintà, cu atâta va fi mai folositoare pentru amândouă părţile. Şi fiindcă astăzi pământ este mai mult şi braţe mai puţine, concurenţa între proprietari va apărà pe locuitorii comunei despre preţurile peste măsură ce s'ar presupune a li se cere din partea unora.

ART. 7. — Săteanul arendator nu e dator a luà cu arendă decât numai câte pogoane voeşte. Proprietarul moşiei iară nu e dator a da cu arendă decât atâtea pogoane câte comerţul agricol îi permite. La întâmplare când locuitorul nu poate aflà ţarine sau pogoane a luà cu arendă pe moşia de care este înconjurat, îşi caută, ca şi până acum, a aveà după cum îi vine mai bine. Fiecare îşi consultă interesele proprii şi urmează după dânsele.

ART. 8. — Statul devenind comună, fostul proprietar al satului devine cel mai notabil locuitor al comunei, prin casele sale, prin locurile ce îşi poate conservà, prin hanuri şi alte stabilimente ce posedă, ca tot locuitorul burgurilor şi cetăţilor.

Şi fiindcă tot omul pe locul şi în casa sa este liber a face orice comerţ iertat de legi, comerţul vinului, al rachiului, şi altor băuturi necesare şi rămâne un drept al proprietarului pe locurile sale proprii, adică la moară, la pădure... de va plăti Statului patenta pentru acest comerţ. Şi fiind iar că privilegiile şi monopolurile sunt abolite, [2] liberi sunt toţi locuitorii comunei, cum şi fostul proprietar, de vor voì şi puteà a face pe locurile lor acest comerţ, plătind comunei dreptul ce aveà până acum proprietarului, şi statului patenta cuvenită.

Această abolţie de monopol este opera legii ce s'a sancţionat în satisfacţiunea tuturor. Iar proprietarul, de va voì prin oamenii săi a continuà şi în comună (ca la moară şi la

[1] A se plăti omul şi cu laboarea sau cu productul imediat al laborii este o datină sau instituţie din cele mai folositoare, când nu poate plati în bani (EL. R.).

[2] desfiinţate.

www.dacoromanica.ro

pădure) acest comerț, cu aceasta va ține concurență celorlalți, în folosul comunei și în folosul său propiu.

ART. 9. — Prin precedentele 8 articole săteanul actual se constituie mic proprietar și se pune pe cale, scăpând de dorobanți și de arendași cupizi, liberându-și timpul și brațele, a puteà deveni proprietar și mai mare, pe temeiul că tot proprietarul de moșie este liber a-și vinde când voește din moșia sa și că tot săteanul este liber a cumpărà când voește și când poate, locuitorii comunei ca arendatori mici, vor puteà de aci înainte face pe *îndelete,* cum făcură și arendatorii mari: când vor aveà adică stare de ajuns și voie vor puteà cumpărà, unde vor aflà de vânzare, oricâte țarine sau pogoane le va plăceà, și așà din mici proprietari de case și mici arendatori vor deveni, neforțați de nimeni, și proprietari de țarine, după puterea fiecăruia [1].

Spre îmbunătățirea stării săteanului, primul pas este a-l mântuì de abuzuri, ce sunt ocazionate din cauza paraliziei timpului și laborii sale, a-l face adică liber în adevăr sau proprietar absolut pe căminul său, pe timpul său, pe brațele sale, pe vitele sale. Astfel sunt astăzi toți mărginașii dimprejurul Bucureștilor și altor urbe sau cetăți, sunt foarte avuți; și astfel locuitorii comunelor pentru alte avantage vor fi și mai bine.

De aci înainte aplicând preceptul *fiecăruia după faptele sale,* fiecare va înaintà ne mai având nici un obstacol, sau piedică, după activitatea, inteligența, capacitatea și măsurile sale de economie, atât a timpului, cât și a productelor laborii sale, și toți vor prosperà, mulțumită întinderii și fertilității pământului României.

Iată dar respectul în genere și la proprietate și la persoane.

Iată foloase pentru toți, fără să piarză nimeni nici din dreptul său, nici din proprietatea sa, mare sau mică, nici din timpul sau din libertatea sa.

Insemnare.

Părerea noastră se mărginește numai până în limitele dreptului și ale libertății fiecăruia. Părerea unuia nu poate fi generoasă din averea și libertatea altuia. Religia poate face apel

[1] Spre aceasta poate guvernul, spre știință, ordonà prefecturilor ca prin subprefecturi să se facă liste de câți proprietari au pogoane de vânzare, de câți săteni voesc să cumpere țarine pe bani numărați, de câți pe parte din bani și restul pe așteptare, fără însă să se înnece în datorii mari și uzure (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

la inima celor avuţi în favoarea celor scăpătaţi. Ceeace am putut zice la 1848 şi de atunci până astăzi aceea zic şi acuma. Vază-se câte am zis în proclamaţiune despre art 13 al Constituţiunii. Acolo nu promit, nu invit la violarea dreptului [1], şi mă adresez în numele religiunii la generozitatea proprietarilor. Liberi dar aceştia, de vor voi, să facă şi mai mult decât părerea ce mi-o pot da; aceasta ar trece în bucuria generală peste speranţele mele. Orice vor face însă mai mult proprietarii sau reprezentanţii lor, să se ferească de a înnecà în datorii pe săteni; căci aceasta ar aduce un mare rău şi pentru unii şi pentru alţii.

Zic mulţi că după proiectul dat de ministerul actual sau după modificaţiunile lui triumfă principiul de a se *împroprietărì ţăranul.* Insă când principiul acesta n'a fost în vigoare? Când săteanul, ca om liber, n'a avut voie sau libertate de a cumpărà orice îi place şi ce poate?

Chestia nu este de a întemeià acest principiu, căci acesta a domnit în România cu mult mai înainte şi de naşterea acestora ce sunt astăzi la putere. Aceasta este de a da mijloace săteanului de a devenì proprietar de imobile cât mai curând şi cât mai uşor, şi fără a se îngropà sau înnecà în datorii şi dobânde.

Casă şi curte fiecare poate cumpărà astăzi pe ieftin şi fără a intrà în datorii; cu casa sau căminul său scapă de violarea zilelor ce i se iau pentru alţii, în timpul când ţarina sa are necesitate de aceleaşi zile şi de aceeaş laboare. Ii promiteţi împroprietărirea, fericirea şi îi împiedicaţi apoi drumul, făcându-l a-şi răscumpărà libertatea deplină prin sume ce nu le poate plătì îndată, ci în douăzeci de ani, şi supuindu-l a răspunde peste tot până la 500 lei pe an, ca să-l aduceţi în starea Bucovinenilor.

Iată ce auzii şi din gura unui fiu de sătean, ce reprezentà în divanul *ad-hoc* cauza acestora şi care până astăzi nu încetează a le pledà cauza prin atâtea sacrificiuri.

[1] Mai înainte de proclamarea constituţiunii, la sanctificarea apei, în ruga ce preparasem pentru preotul Şapcă se văd principiile şi intenţiunile mele. Iată ce ziceam.

«Dumnezeule al puterii şi al justiţiei, cauta asupra poporului tau... «Auzi şi binecuvântă ruga lui: Varsă în sânul lui curajul, în inima lui «blândeţea, în mintea lui spiritul ordinei...»

Câte s'au zis atunci pare că s'ar fi zis pentru împrejurările de faţa şi vor fi zise pentru toţi timpii. Pe atât am cerut ca spiritul meu să fie în inimile Românilor, pe cât inima mea va fi în adevar şi dreptate (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

El îmi zise că poate vorbì în numele a 40 de sate şi a le spune păsurile şi dorinţa.

Imi arătă că sătenii nu sunt nicidecum mulţumiţi de proiectul ce li s'a citit prin sate şi că s'au speriat de moarte, văzându-se ameninţaţi cu a fi închişi în 12 pogoane, din cari numai trei de arătură, şi apoi înecaţi în datorii şi *siluiţi* a plăti în 20 de ani capete şi dobânde.

«Imbunătăţirea cată să ne-o dea, adause el; căci ne-au dat-o şapte împăraţii; însă ce îmbunătăţire este aceea când pâinea care îmi trebue o plătesc la brutar? Pentruce adică am să mulţumesc brutarului când îi plătesc pâinea, şi nu cât îmi trebue şi cât i-a plesnit lui în cap ca să-mi dea, adică când mai mult când mai puţin decât îmi trebuie.

«Nu ne mai trebuie astfel de îmbunătăţire; mai bine să ne lase cum am fost.

«De voesc în adevăr îmbunătăţirea stării noastre, să ne întrebe pe noi. Noi cerem să ne scăpăm de dorobanţi, să ne mântuim braţele şi zilele; cerem adică să ne răscumpărăm cu banii gata casele sau vatra satului şi de acì înainte să ne lase. după datina şi orânda vechie, a luà cu învoire oricâte pogoane vom puteà fiecare a muncì; să nu ni se adauge însă preţurile pogoanelor închiriate.

«De acì înainte, chivernisindu-ne cum vom puteà şi agonisind încetul cu încetul, vom mai puteà cumpărà unde vom aflà, după trebuinţă şi după putere, cu bună învoire şi cu bani gata, iar nu pe datorii, că datoria e scaiul sau pecinginea dracului.

«Cine are stare şi avere, poate cumpărà pământ cât voeşte, că în toate zilele se vând moşii. Eu aş zice însă o vorbă, că bine ar fi să avem o cutie în sat, să dăm fiecare câte un ce pe an, şi din banii ce se vor strânge să cumpărăm, când vor fi de vânzare, pogoanele statului, cât de mult vom puteà, care să fie ale statului, şi să nu le poată vinde nimeni, nici înstrăină; ca să nu ni le ia străinii bucăţică cu bucăţică, după cum s'au despuiat mulţi din moşneni. De acì înainte, cui îi dă mâna şi are bani să dea peste ceeace dă la cutie, cumpere-şi pe seama sa oricâte locuri sau moşii va puteà».

— Şi nu vă place, îi zisei, proiectul guvernului?

— Nu, ferească Dumnezeu! Să nu ne ducă păcatele să cază şi sataraua asta peste noi, destule avem pe cap.

— Dar unii alţii, ce vin prin sate, ce vă spun?

— Ei spun multe şi de toate; spun să luăm deocamdată fiecare pogoanele legiuite: alţii zic să luăm fiecare câte 12

www.dacoromanica.ro

pogoane şi dacă vom vedeà că nu ne ajung, să mai cerem şi altele, şi pentru copiii noştri altele. Mult luăm, am zis noi unora, mult o să plătim. Voi luaţi acuma, luaţi şi mai târziu; iar cât pentru plată, când vor cere bani, să nu daţi, că n'or să aibă ce o să vă facă.

— Şi v'a plăcut vorba asta? mai întrebai eu.

— Le place la câţi cred că numai aşà se poate luà ale altuia. Iar câţi ştiu că dacă iau eu dela altul şi altul dela mine, că treabă e pe jaf şi pe ciomag, cine are pumni mai ţepeni, aia îşi fac cruce şi scuipă în sân de astfel de îmbunătăţire. Noi n'am avut până acum parte nici de munca şi agonisirea noastră, dar mi-te să ne mai bizuim pe ce vom luà dela alţii!

«De ne-ar zice încai: creştini, cumpăraţi voi vatra satului, că noi vă dăruim fără nici o plată pogoanele dimprejurul satului, să fie ale comunei să nu le poată vinde nimeni, tot am crede că proprietarii încep a face, ca părinţii lor, mănăstiri ce le înzestrează cu moşii; dar nici atunci nu ne-am ţine cu pământ; că mi-ţi vine într'o zi un guvern ce despoaie la mănăstiri şi le ia moşiile; şi atunci să mai vezi robie!...»

Din toată întrevorbirea cu acest om al naturii, ce vorbià cu limba lui proprie, am văzut că părerea ce ne dăm noi a putut ghicì dorinţele sătenilor pe atâta pe cât n'am voit a ieşì din datinele ţării, din şirul legiuirilor succesive. Şi aceste legiuiri nu le-au făcut nici doctori în legi, nici cevà filantropi de meserie, ci au fost dictate de trebuinţele timpilor şi de foloasele sau interesele reciproce. Faceţi dar legi dictate de timpi şi de interese sau foloase reciproce, iar nu momiţându-vă, nici devenind instrument politicilor străine.

Pe lângă acestea, instinctul de a cere ca locul sau pogoanele de dinafară să fie ale comunei, iar nu ale indivizilor, nu învederează decât tradiţiunea coloniilor militare. Sătenii până astăzi sunt deprinşi a zice: «la noi, iar nu la mine, ăsta este al nostru iar nu al meu:» Săteanul nu este încă învăţat a se vedeà limitat în hotare proprii ale sale.

Nu-l scoateţi din datinele lui, nu-l lunecaţi în datorii, faceţi-l a cumpărà pe bani gata. Dea statul mai întâi din domeniurile manăstirilor pogoane comunelor depe dânsele şi să formeze colonii militare; şi încetul cu încetul toată lumea începe a-şi îmbunătăţi starea materiaiă şi morală.

www.dacoromanica.ro

Cum omul devine proprietar, sunt două căi.

I. — Pe calea legală (a lui Dumnezeu.)

Omul este dotat dela Dumnezeu cu simţire, minte, judecată, voie; cu braţe spre travaliu, cu picioare spre a se mişcà după voie, cu toate facultăţile sale fizice şi intelectuale. Cu această dotă sau avere, vine el în lume. Acestea sunt primordiala lui proprietate, principiul tuturor averilor. Dela naştere dar omul vine în lume proprietar pe ale sale proprii.

Aceste proprietăţi singure îl pot face cu timpul avut şi fericit; însă toate i-ar fi în van, de nu ar aveà şi libertate: Libertatea este sufletul, vieaţa tuturor proprietăţilor cu cari se naşte omul. Toate ar fi ca moarte sau inutile pentru dânsul, dacă picioarele şi mâinele i-ar fi în catene, dacă timpul şi travaliul [1] i s'ar luà pentru folosul altuia.

Prima cerere dar este să se nască omul întreg cu toate proprietăţile fizice şi morale.

A doua cerere este ca legile să-i recunoască libertatea.

Cu timpul apoi şi cu travaliul devine proprietar mai avut în modul următor:

I. — Invaţă o artă, o meserie, o specialitate oarecare.

II. — Se procură sau îşi cumpără instrumentele de travaliu [2].

III. — Îşi închiriază o casă, un lucrător, o magazie, un loc cu un cuvânt.

IV. — Cu timpul şi cu travaliul îşi procură cele spre traiu, şi adună prin economie până îşi cumpără casă, sau locul de travaliu, ca să scape de chirie.

V. — Apoi tot mai adună, dacă are măsură şi este econom, tot mai adună până devine proprietar mai mare şi tot mai mare în capital, în mişcătoare şi nemişcătoare.

Lenea, însă, tot viţiul, despotismul, îl desproprietăresc şi de facultăţile sale şi de producţiunile travaliului său.

Aşà poate şi săteanul devenì în adevăr proprietar.

I. — Meseria o are: este cultivator de pământ.

II. — Instrumentele de laboare le are: car, vite, plug, etc., etc.

III. — Pe casă şi pe locul necesar este astăzi chiriaş; însă timpul şi braţele şi instrumentele îi sunt paralizate de abuzuri.

IV. — Casa o poate cumpărà astăzi fără să intre în datorii şi a plăti dobândă; locurile necesare le poate închiria mai

[1], [2] munca,

www.dacoromanica.ro

cu folos, pentrucă timpul şi braţele şi instrumentele i se eliberă prin cumpărarea casei.

V. — In primul an se pot înscrie câţi săteni vor să cumpere şi pământuri cu bani număraţi, fără să se robească în datorii, şi câţi proprietari vor să vânză pământuri. In anul al doilea, se înscriu alţii, în al treilea alţii... şi aşà mai încolo, până când toţi pot deveni proprietari de pământ în mai puţin de zece ani, fără să se sbuciume ţara, fără să iasă ţăranul din datinele lui, fără să devie, din cauza datoriilor. proletar ca în Bucovina.

II. — Pe calea ilegală (a dracului).

I. — Nu învaţă omul nici o artă nici o specialitate, nu se apucă de nici o meserie.

II. — Nu se îngrijeşte de nici un instrument de travaliu, de de nici un instrument creator; se procură[1] de tot ce poate distruge, de un pistol, de o puşcă de un stilet, de o armă oarecare, de o măciucă, de o bâtă, de o cheie ce deschide toate broaştele şi îşi caută complici.

III. — In loc să iasă la lucru, din contra iese la drumurile mari sau noaptea în strade ascunse; despoaie, se introduce în case, sparge uşi, sparge lade şi cufere, ucide sau fură.

IV. — Până se alege cu cevà, îşi pune în pericol vieaţa, libertatea. De ajunge a-şi mântui şi una şi alta, nu se alege nici cu cele furate, căci dreptatea îl urmăreşte (daca dreptatea nu e agie[2] bunioară); şi averea, ce crede că este a lui, este averea altuia.

Este şi alt mijloc:

1. — Nevăzând nimic sau învăţând din toate câte nimic, se face ciocoi, adulator al guvernelor spurcate şi depozitate, cavaler de industrie.

2. — Intră în chiverniseală, fură, fură nepedepsit, fără a riscà vieaţa, nici libertatea, ca tâlharii, se însoţeşte cu dânşii, spre a-i protege şi a le luà cele furate; şi adaugă avere peste avere, până le ia dracul pe toate; căci dreptatea lui Dumnezeu nu e agie, ci urmăreşte neîncetat cu legea eternă a compensaţiunii.

Oamenii drepţi cu inima şi cu mintea doresc din suflet, şi însuşi cu sacrificiuri mari, a pune pe săteni pe calea de a deveni proprietari de averi cât de multe, atât materiale cât

[1] se pregăteşte; [2] poliţie.

www.dacoromanica.ro

şi morale (căci ei sunt fondul naţiunii), a-i îndreptà adică pe calea cea dintâi legală sau a lui Dumnezeu şi a le ridicà toate obstacolele, toate piedicile.

Cavalerii însă de industrie, oamenii îmbătrâniţi în rele, craii de cafeuri, aceştia vor să pue pe săteni pe calea a doua ilegală, pe calea dracului; nu vor să-i facă proprietari, ci tâlhari de astă dată, şi mai târziu să-i aducă în starea Bucovinenilor.

Nu credem însă că sătenii români se vor luà după poveţele celor ce despoaie mănăstiri şi biserici, celor ce duc între puşti pe miniştrii [1] lui Dumnezeu.

III. — Zavera şi contra-zavera.

Unde este o revoluţiune bună sau rea, este şi o contrarevoluţiune de aceeaş natură; unde este o rebeliune, este şi o contrarebeliune; unde este o tâlhărie este şi o contratâlhărie sau poteră; unde este o zaveră este şi o contrazaveră; precum unde este o acţiune bună sau rea este şi o reacţiune,

Noi avem a vorbì de zaveră şi contrazaveră; şi înadins alegem vorba slavonă, ca să dăm ideiei noastre o culoare locală.

In limbile slave, *vera* va să zică religie, credinţă, lege, şi *za-vera* va să zică pentru lege sau credinţă. In politicele ipocrite, cele mai mari rele s'au comis în numele legii sau al religiunii. Vorba *zavera* ne-a venit la 1821 de peste Prut, şi în numele ei s'au violat vergini, s'au ucis părinţi de familie, s'au predat şi ars case, s'au spart şi s'au despuiat biserici; ambele Românii s'au umplut de oroare. Românii dar nu înţeleg cu *za-veră,* decât despuiere, măcel, incendiuri, orori de toate speciile, tâlhărie în mare şi patentată, cobe de invaziuni străine; înţeleg, cu un cuvânt, o tactică a fostelor cabinete moscovite.

Când apare undevà o rebeliune sau o zaveră, este din dreptul şi din datoria guvernului a o combate şi a o stinge; şi când guvernul nu o poate sau nu voeşte a o face, atunci în contra atacului se scoală om cu om, familie cu familie, cetate cu cetate, se şcoală naţia, spre a se apărà.

La 1840 apărù o zaveră la Brăila; Alexandru Ghica, ca domn o stinse, şi ţara rămase în pace.

---

[1] servitorii.

www.dacoromanica.ro

La 1848 apărù o zaveră la Iaşi, şi Mihail Sturza făcù să lege pe zavergii şi îi tratà astfel ca nişte instrumente străine, încât până astăzi li se cunosc semnele pe spate [1]; şi Moldova rămase cât se putù în pace.

Alexandru Ghica, Mihail Sturza putură stinge zavera, şi întâmpină consecinţele ei, pentrucă unul aveà în capul oştirii pe frate-său şi altul pe fiii săi.

La 1821, A. Şuţu erà mort, şi spre a întâmpină zavera ce venià de peste Prut, se sculă o contra-zaveră de peste Olt. Timpii erau mai înapoiaţi şi n'avem nici un principiu din aceà contra-zaveră decât apărare la atac, pradă în contra pradei, oroare contra ororii.

La 1848. La zavera ce veni de peste Prut la Iaşi şi dela Iaşi la Bucureşti, George Bibescu n'avù în capul oştirii fii ca M. Sturza. Bibescu fu trădat de capii oştirii, abandonat de soldaţi.

Zavera se preparà cu principiile:

«Jaf sau pradă la proprietate, pagube generale în folosul unei mici adunături de zavergii».

Bibescu nu putù stinge zavera. La atac cată dar a se apără naţia. La zavera ce venià de peste Prut cu *jaf la proprietate,* contra-zavera venì de peste Olt cu *respect la proprietate.*

Cine se puseră în capul acestei mişcări de apărare? Eu cu ai mei, Magheru cu 200 dorobanţi, fraţii Racotă cu 200 de lăncieri, G. Zalicu cu compania de 200 pedeştri dela Celei.

Aceştia chemară naţia la pace şi la libertate. Aceştia conjurară pe domn să nu se descurajeze şi să nu lase ţara pe râpa anarhiei; aceştia făcură naţia a se sculà ca un singur om spre a stinge contra zavera. Aceştia apoi fură persecutaţi până la moarte de zavergii; aceştia până astăzi sunt persecutaţi prin tot felul de piedice, de pierderi şi de calomnii [2]. Proclamaţia, Constituţia, spiritul dintr'însa sunt opera meá: mi am expus vieaţa, să scap vieaţa celorlalţi; mi-am lăsat în pradă averile. să scap averile celorlalţi. Constituţia nu e opera zavergiilor, *e coşmarul,* spaima lor; până astăzi ei visează la dictatură, la noi zavere.

[1] Cuza încă conservă semnele biciului ca zavergiu din 1848 (EL. R).

[2] Ce ar fi făcut însă oamenii aceştia fără ajutorul a şase corporaţiuni brave din capitale, ce susţinură dimpreună cu suburbia Armenilor trei luni ordinea şi pe capii guvernului? Suntem nevoiţi a tăceà de astădată numele capilor acestor corporaţiuni, pentrucă în plină zaveră de astăzi ar fi una cu a-i denunţà că au fost oameni ai ordinei. De ajuns este că dela 1848 până astăzi au fost puşi la index, şi alungaţi şi însuşi persecutaţi prin toate modurile, spre a nu înaintà la nimic şi a li se uità şi numele (EL. R).

www.dacoromanica.ro

Cele din anul 1864 sunt o nouă ediţie ale zavergiilor dela 1848. Atunci s'a ameninţat proprietatea, astăzi, mai mult decât atunci, se ameninţă şi proprietatea şi libertatea ; atunci zavera o făceau nişte adunături de oameni fără principii ; astăzi, ca să nu facă fiasco ca atunci, o face... guvernul ! unde suntem ? Ce timpi am ajuns ?

Datoria ce mi-am împlinit la 1848, apărând proprietatea şi proclamând libertatea, aceà datorie mi-o împlinesc şi astăzi. Sunt la postul meu. Oamenii libertăţii, oamenii ordinei sunt nevoiţi, spre apărare, a face cauză comună. La atac vom fi nevoiţi a răspunde cu apărarea, şi precum la 1848 în contra pròtectoratului exclusiv am chemat garanţia Europei, asemenea astăzi toţi oamenii ordinei, ai dreptăţii, suntem nevoiţi a chemà atenţiunea puterilor garante. Fac ele această zaveră ? Atunci protestăm, nu ne trebuie garanţia lor. Sunt ele în adevăr garante ? Atunci pentruce tac la un asemenea spectacol ?

Iată în ce stare aduce pe sătean proiectul ce n'a putut venì decât de peste graniţă, dela străini.

Pe lângă 72 lei dările sau contribuţiunile de peste an, i se mai adaugă acum şi cele pentru ţinerea comunei ; apoi se mai adaugă şi răscumpărarea pogoanelor, impuse a le cumpărà cu forţa, fără timp, cum şi dobânda acestei datorii ; i se mai adaugă încă de acì înainte şi contribuţia foncieră, ca proprietar pe pogoanele cumpărate pe datorie cu dobândă ; i se mai adaugă încă şi plata pogoanelor ce nu-i ajung şi este nevoit a luà pe deasupra cu chirie, peste tot până la 500 lei pe an, cu neputinţă a-i plătì sătenii în genere în starea lor de astăzi de agricultură.

Aceşti bani de acì înainte cată a se răspunde din trimestru în trimestru prin execuţiune fără adăstare. In primul şi al doilea an vor vinde din vite spre a se plăti ; în anii următori, neguţători stabiliţi prin comune, cu cârciume, hanuri, strângeri de bucate, se vor oferi a-i împrumutà, le vor da spre exemplu 100 lei şi în înscris vor pune 150 cu dobânda lor. Apoi din an în an, crescând noile împrumutări şi dobândele, în anul al douăzecilea, petecul de pogoane răscumpărat va fi luat de împrumutători, şi iată-i proletari în sapă de lemn, iată iar domeniuri mari compuse din petice mici.

Cine vor fi atunci proprietari noi ai acelor domeniuri ? Străini trimişi înadins de cei ce astăzi trimiseră faimosul proiect, care fu dat înaintea Adunării generale.

Bateţi în palme, domnilor liberali, domnilor naţionalişti, că

www.dacoromanica.ro

s'a luat de principiu împroprietărirea cu forţa a săteanului pe datorie. Bateţi în palme că inteligenţa României este forţată a-şi vinde două părţi din trei deocamdată din moşie şi săteanul este forţat a plăti pe tot anul câte 500 lei, ca după douăzeci de ani să se uite la altul cum îi ia şi stăpâneşte pământul, ce credeà că aveà să fie al său.

Cine va trăi atunci, va vedeà cu ochii câte din disgraţie[1] prevedem. Să deà Dumnezeu însă mai bine să se realizeze speranţele celor cu bunăcredinţă decât temerile noastre.

Eu nu mă pot împărtăşi de bucuria unora, ci plâng viitorul, şi al proprietarilor forţaţi în dreptul lor, şi al sătenilor forţaţi în libertatea lor.

Eu tot ce doresc astăzi, continuind calea progresului şi a datinelor şi legiuirilor succesive ale României, este să văz pe săteni liberi în adevăr şi domni sau proprietari pe căminul şi curtea lor, pe timpul şi braţele lor, pe vitele lor, pe toată averea lor, şi puşi astfel pe cale, după meseria şi activitatea lor, a-şi înmulţi fiecare averea şi în ţarine şi în alte posesiuni cât vor puteà, ca toţi locuitorii din urbe şi capitale.

Spre asigurarea însă a libertăţilor publice şi individuale, spre apărare şi a proprietăţilor particulare şi ale patriei în genere, în virtutea drepturilor din antichitate şi în numele Convenţiunii, ce ne-a garantat stipulaţiunile încheiate cu Turcia. sub Mircea şi Vlad al V-lea, să ne punem toţi în situaţiunea cum am fost înainte şi după încheierea acestor tratate, ne vom armà cu toţii sub numele de *colonii militare,* nume ce pe cât este de antic, pe atâta astăzi este mai înţeles în toate limbile şi la toate cabinetele.

IV. — Nici armarea gloatelor, nici gardie orăşenească, ci colonie militară.

Reproduserăm justificaţia Constituţiunii dela 1848, publicată în 1849 Atât se puteà zice atunci despre drepturile Românilor neprescriptibile şi mai vârtos în îngustul cadru de câtevà pagini.

Astăzi când Românii sunt mai luminaţi în istoria drepturilor lor şi datinelor naţiunii, trimitem pe fiecare la *încercarea despre istoria instituţiunilor României* [2] ce publicarăm.

Românii, îndată după venirea lor în Dacia, se aşezară şi se constituiră în colonii militare, adică în laboratori sau cultiva-

[1] nenorocire; [2] cuprinsă în opera de faţă, vol. II, pag. 24.

www.dacoromanica.ro

tori de pământ, cu arma în mână stabiliţi în castele diverse cu satele sau ţarinele lor, şi sub comanda unui castelan ales, ce mai târziu se traduse în burgraf, apoi în fugărab, şi în fine se gergoniză în *purgalab,* ca deputatul *liputat* şi pe aiurea *lepădat,* ca tipoprafia în *potigrafie,* ca exemplar în *jâmblar.*

S'a văzut iară că datinele şi deprinderile lor republicane nu întârziară a se baptezà sau umanizà şi perfecţionà prin doctrinele christiane ce se adoptară în genere în antica Dacie, devenită *Tera romană.*

Iată două mari instituţiuni ce făcură educaţia *Romanilor,* deveniţi Români, în atâţia secoli: Instituţia de colonii militare, şi instituţia eclesiei primitive. Acestea devenirà datine, uzuri, a doilea natură. A ieşi Românii dintr'însele, este una cu a încetà de a mai fi Români.

Cine deneagă că Românul a fost colon militar, deneagă însuşi origina lui.

Cine se încearcă a-l face altcevà decât colon militar, acela îi rupe firul vieţii naţionale.

Numele *Român* este echivalent cu colon militar şi creştin ortodox de eclesia primitivă. Nu daţi în aceste două instituţiuni, că daţi în vieaţa naţunii române.

Amândouă aceste instituţiuni sunt astăzi în pericol.

Ca instrumente pedeoparte ale politicei străine de dinafară, şi pe de alta ale propagandei papale, s'au pus unii a face să dispară orice instituţiune politică ieşită din sânul bisericii ortodoxe. Oameni mediocri, orbiţi de interese personale, vânduţi străinilor, Sarsaili politici, donchicioţi militari, conspiratori asupra libertăţilor publice şi credinţelor naţionale, bat pedeoparte în capii bisericii, forţându-i a se apropià de papism, bat pe de alta şi tot într'un timp în oştirea legitimă şi egalitară a naţiunii.

După ce voirà a schhimbà calendarul şi a ne desbinà de biserica răsăritului, ai căruia au fost fondatori şi ajutători primii noştri străbuni, acum deterà un proiect în Adunarea reprezentanţilor naţiunii cu scop de a dezarmà România, subt pomposul pretext de a armà ţara, proiect ce înadins n'are nimic de românesc, nimic de just, nimic de logic.

Pe cât au fost de proşti scriitori aceşti dădători de proiecte (căci se văz că nici carte nu ştiu), pe atâta se învederează că au fost şi sunt de rău voitori. Impărţirea însuşi şi nomenclatura din acest proiect face pe oricine a se înfiorà de

www.dacoromanica.ro

spaimă, sau de multă greaţă a strigà dinpreună cu Aristofane: *ferete lecanen* [1].

Auzind cinevà expresia *armarea gloatelor,* i se pare că vede nişte populaţe [2] hidoase de Ostrogoţi sau de netoţi, armate cu bâte, cu secure, dând cu copii de picioare, incendiând şi devastând tot. Unde aflară această denumire atât de inobilă, de hidioasă şi degrădătoare pentru multul, pentru fondul României întregi? *Armarea galoatelor* va să zică *armarea calicimii,* s'au de s'ar traduce pe franţuzeşte, va să zică: *armement des populaces!*

Ceeace au în inimă despre naţia română, aceeaş exprimă mizerabilii. «Limba păcătuind, adevărul spune». Cu gloate, (de vor mai fi gloate decât bandiţii toleraţi înadins) şi-au fost pus în cap să facă o lovitură de stat.

Aceasta sperie naţia întreagă şi mai vârtos pe reprezentanţii naţiunii. Ca antidot dară la această instituţiune nouă de bande nedisciplinate şi descatenate în contra ordinei şi convenţiunii puterilor garante, Adunarea legislativă fu nevoită a propune şi a legiuì gardia naţională, inovaţie blândă şi de apărare, la o inovaţiune cruntă şi ofensivă. Aceasta fu combătută de dădătorii proiectului, până când neputând face mai mult, o parodiară în *gardia orăşănească,* galimatias, tragelaf compus de o vorbă de familie latină, *garda* [3] şi de alta de familie şi gesturi hune. De ar fi aceasta din ignoranţă, de ar fi încai ieşită din tina ciocoismului sau din deprinderi *a la soldăţească,* am trece cu vederea această lipsă de estetică, de gust şi de limbă parlamentară; răul însă este că toate provin din rea credinţă, din planuri tenebroase, spre a comite răul, a-l legitimà şi spre a parodià binele, dacă nu-l poate desfiinţà.

Veniră apoi alţii sau unul singur d-l G. Foru, şi se opuse şi armării gloatelor, ca unei conspiraţiuni, şi gardiei orăşăneşti, ca unui ostrogotism fără gust şi fără temeiu. Nu cunoaştem intenţia d-lui Foru, suntem însă datori a-i lăudà cuvântarea şi curagiul de a se aruncà şi a se expune între două spurcăciuni una decât alta mai scârboase, ieşind din aceeaş sorginte.

Adunarea generală s'a luptat cu demnitate în contra proiectelor tenebroase şi îi exprimăm recunoştinţa noastră: a combătut cu energie şi cu prudenţă şi proiectul conspirator în

[1] In original în litere greceşti; [2] după fr. *populace.*
[3] Cuvântul *oraş* e de origină ungurească.

www.dacoromanica.ro

contra libertăţilor publice şi parodierea gardei naţionale prin garda orăşănească: a vorbit şi a făcut, voiu să zic, cum se cuvenià în incinta unui parlament.

Noi însă, ca om privat, ca omul dela 1848, ca autorul proclamaţiunii regeneratoare, al Constituţiunii de atunci, noi, ce vorbim publicului întreg, suntem datori a ne explicà clar cu istoria în mână.

Puterile garante au garantat prin convenţiunea între dânsele drepturile şi datoriile stipulate în tratatele lui Mircea, Vlad al v-lea, Petre Rareş şi Bogdan.

Cum erà ţara atunci? Dezarmată sau armată? Ce erà ţăranul? Gloată sau colon militar? Ce erau acei 12 mii de dorobanţi? Jandarmi? Miliţie? Sau oaste mobilă ce venià a-şi face rândul din totul naţiunii, ce erà întreagă coloni militari, dela citadini [1] până la cel din urmă locuitor din cătune?

Vreţi, domnilor, să regeneraţi pe Români, să-i armaţi şi să respectaţi Convenţia în acelaş timp? Nu-i pervertiţi prin inovaţiuni criminale şi călcătoare Convenţiunii, ci armaţi-i românește; reîntregiţi pe Români în drepturile şi datoriile lor de coloni militari şi atunci cu istoria şi cu tratatele lui Mircea şi Vlad al v-lea în mână, în numele Convenţiunii, ce a garantat solemn cele stipulate într'însele, vom puteà face, după tărâmul dreptului, a tăceà şi ţarul şi oricare putere din cele garante.

Toată naţia se compune şi cată a se compune, după tractale, de coloni militari, de bărbaţi armaţi, dela citadini [2] până la sătenі, stabili şi nemutaţi dela locuinţele lor. Apoi fiece Român, ca egal înaintea legii, cată să-şi facă rândul, spre a se duce la timp în armata mobilă.

Armata mobilă, apoi, nu se poate mări mai mult, fără a ardicà pe deoparte braţe dela laboare, fără a îngreuià ţara pe dealtăparte cu spese şi fără a ne expune la observaţiuni din partea puterilor garante, ce în folosul nostru au prevăzut primele de sus două cazuri. N'avem nevoie a sărăci ţara cu înmulţirea armatei mobile, când şapte puteri ne-au garantat pacea şi respectarea drepturilor.

Este un drept de a purtà arme şi de a-şi apără fiecare legea şi moşia, după expresia părinţilor noştri?

Este iar o datorie, o sarcină de a purtà arme? Pentruce dară, o armatori numai de gloate, voiţi a priviligià adică pe unii şi a împilà pe alţii?

[1], [2] orăşeni.

www.dacoromanica.ro

Toţi Românii sunt egali înaintea legii, toţi Românii s'au născut boieribili, adică coloni militari.

Iată armarea naţiunii, fără a cutezà nimeni a ne face observaţiuni, iată reîntregirea Românului, iată termeni proprii naţionali. De unde aţi venit şi cu ce drept aţi venit cu aceà nomenclatură ostrogotă, cu aceà clasificaţiune atentatoare egalităţii, ce înalţă pe unii şi prosteşte pe alţii: I *cu armată relată;* II *cu miliţie;* III *cu gloate armate;* IV *cu garda orăşănească?* Ne desbinaţi naţia înăuntru, ne compromiteţi ţara afară; şi în numele drepturilor naţionale, în numele Convenţiunii, ce ne-a garantat aceste drepturi, înaintea naţiunii şi a Europei întregi, vă spui că n'aveţi dreptul de a despărţì naţiunea în clase, de a înfiinţà privilegiuri nouă, de a compromite ţara, provocând observaţiuni şi invaziuni străine. Cu asemenea intenţiuni şi proiecte meritaţi a vă ţintuì posteritatea de stâlpul istoriei.

www.dacoromanica.ro

PARTEA III-A

Timpul şi locul.

I.

Metafizicii se ocupă mai întins despre asemenea obiecte intelectuale sau imateriale, din cari timpul şi locul sunt în prima linie. A le înţelege sau percepe, este deajuns mintea fiecăruia om.

Fiecare pricepe dela sine şi prin sine ce este timpul şi locul sau spaţiul.

De n'am fi venit în lume cu facultatea de a percepe şi distinge prin noi înşine obiectele imaterale, nici un instructor, nici un metafizic n'ar fi fost în stare de-a ne face să le cunoaştem şi să le distingem.

Toate cele eterne au fost dela început totdeodată; mintea umană însă are oarecare ordine dela care începe, şi după dânsa îi vine mai bine a pune timpul şi locul, ca o diadă primordială.

TIMPUL E DEOSEBIT DE SPAŢIU [1]. Sunt oameni cari deneagă timpul, zicând că timpul nu este decât mişcarea locului sau a spaţiului; instinctul însă al omului, bunul simţ general pot distinge unul din altul. Toate limbile posed aceste două numiri, cum şi atribute distincte pentru amândoi termenii, după cum vom vedeà.

Una este a întrebà cei cari denegă timpul: *când* s'a întâmplat cutare eveniment? Şi alta a întrebà: *unde* s'a întâmplat?

[1] Subtitlul acesta şi cele următoare lipsesc în original.

www.dacoromanica.ro

A confundà pe *când* cu *unde,* este semn nu de erudiţie, ci de un idiotism.

Timpul şi locul au existat din eternitate, există şi vor există. *Ieri, azi* şi *mâine* în toate limbile arată timpul, precum *înapoi, acì, înainte* arată locul.

Termenii însă acestei diade sunt aşà de corelativi, paraleli şi simpatici, încât unul presupune pe cellalt, unul este complinirea celuilalt; şi astfel este natura tutulor diadelor simpatice.

Când zice cinevà fiu, înţelege părinţi; când zice şcolar, înţelege şi profesor, când zice mire înţelege şi mireasă; şi cu toate acestea una este fiul şi alta părinţii.

Când zicem timp, cată să presupunem şi loc; şi cu toate acestea ambele obiecte sunt cu totul distincte unul de altul şi fiecare îşi are atributele sale distincte, proprietăţile sale, termenii sau vocabularul său.

Despre timp zicem *când,* despre loc *unde.*

Timpul *pasă,* locul stă.

Timpul *se mişcă,* locul se *măsoară.*

Timpul se compune din *durate.* Locul se compune din *extensiuni* sau distanţe.

Timpul este *etern.* Locul este *nemărginit* etc.

In această diadă corelativă timpul este termen activ, pentrucă neîncetat pasă sau trece, şi locul este termen pasiv pentrucă neîncetat stă.

Locul sau spaţiul este necesar timpului, pentrucă de n'ar fi spaţiul, peste ce ar trece timpul?

Timpul iar este necesar locului; pentrucă de n'ar fi timpul, ce s'ar şti despre durata locului, şi despre distanţele lui?

II.

ETERNITATEA ŞI NEMĂRGINIREA. Când voim a studià, analizând, ca să zic aşà, timpul, începem dela o clipă sau moment; şi moment lângă altul face o durată de o secundă; mai multe secunde dau un minut, mai multe minute o oră, şi zicem că 24 de ore fac o zi şi o noapte.

Din zile ajungem la săptămâni, luni, ani, lustri [1], epocă, secol.

Şi dacă ne întoarcem cu mintea în trecut, din secol în secol, până la începutul creaţiuni (dacă poate aveà început), ne putem întrebà: ce a fost înaintea creaţiunii? — Nu ştim. —

[1] perioadă de 5 ani.

www.dacoromanica.ro

Dar timp a mai fost? Despre acestea mintea ne asigură că timpul tot a existat.

Şi de ne vom suì cu mintea oricât, până când am pierde şi numărul întunerecelor de secole, tot n'am puteà aflà începutul sau capătul primar al timpului.

Plecăm iară cu mintea din clipa de acum în viitor, şi din mâine în alt mâine, din săptămână în alta, din an în an, din secol în secolii viitori, timpul tot va fi; şi de s'ar distruge pământul şi universul întreg, secolii tot se vor succede cu miile, cu milioanele şi bilioanele până la capăt în viitor ca şi în trecut.

Această infinitate sau nemărginire a timpului se zice *eternitate;* şi prin urmare timpul este etern.

Tot asemenea, ca să ne facem o ideie despre loc sau spaţiu, ne imaginăm un punct unde suntem, şi din punct în punct formăm o linie până la alt punct, până la cea mai depărtată stelă, ce mai putem vedeà în spaţiu. Asemenea linii ne putem imaginà în toate părţile împrejurul nostru, până unde poate ajunge vederea.

De ne-am strămutà cu mintea în cea mai depărtată stelă, de acolo iar ni s'ar descoperì împrejurul nostru o asemenea întindere.

De aci, strămutaţi iară în cel mai depărtat punct al firmamentului, ni s'ar descoperì iar împrejur o asemenea întindere; şi dacă ni s'ar fatigà mintea străbătând din întindere în întindere, tot n'am mai descoperì o margine şi dincolo de nemărginire tot ar mai fi o întindere sau spaţiu.

Locul dar sau spaţiul, neavând margini, este infinit, nemărginit.

Spaţiul sau locul este, după cum a zis Pascal, o sferă nemărginită, al cărui centru este pretutindeni şi circonferinţa sau marginile nicăiri.

Eternitatea este proprietate a spiritului.

Infinitatea sau nemărginirea este proprietate a locului.

Timpul împrumută locului eternitatea, şi locul împrumută timpului infinitatea sau nemărginirea, încât putem zice:

Timpul este etern şi infinit.

Spaţiul este infinit şi etern.

Timpul, după natura lui, este un şir infinit de durate, al căruia atom intelectual este clipa sau momentul.

Locul, după natura lui, este un şir nemărginit de extensiuni sau distanţe, al cărora atom este punctul.

www.dacoromanica.ro

Clipă lângă clipă, cum am zis, compune durată, punct lângă punct formează linie sau extensie.

Timpul se are către loc, ca durata către distanţă.

Timpul am zis că pasă şi locul că stă; însă dacă locul este o sferă, al căreia centru e pretutindeni şi circonferinţa nicăiri, a se mişcà timpul, va să zică a trece despre centru către circonferinţă, şi prin urmare a înaintà neîncetat.

A ne mişcà, ca materie, din loc în loc, vedem că facem, spre exemplu, o oră; de ne înturnăm înapoi cu aceeaş iuţeală facem altă oră. Locul ce l-am lăsat, iar îl avem, căci venim de unde am plecat; orele însă ce au trecut nu le mai avem. Distanţa dela un punct la altul a fost de o oră, în loc ne-am înturnat, iar în timp am înaintat, în timp am făcut două ore.

Fiecare dar se convinge că timpul şi locul există fiecare cu o distinctă de a celuilalt. Timpul este intelectual şi locul material. Timpul activ şi locul pasiv.

Atât suntem convinşi că timpul şi locul există şi că fiecare, de distincte naturi, unul întregeşte pe celălalt, încât fiecare le percepe de sine; şi că oamenii simpli mai mult se întunecă, decât se luminează prin explicaţiunile ce le fac metafizicii de o parte şi materialiştii pe de alta.

Spune unui om al naturii, unui copil că timpul nu există, ci este numai miscarea locului, că l-ai confuziat de tot. Mai toţi pretinşii eruditi sunt urîcioşi vulgului, pentrucă în loc de a le ajutà şi dirige judecata, mai mult voesc a i-o perverti, a i-o întoarce pe dos, cum ar întoarce un ciorap. Încercarea este audacioasă şi penibilă, şi deaceea bieţii oameni, mai vârtos copiii, nu vor să se lase pe mâna pedanţilor.

Să spunem curat oamenilor că timpul e timp, şi locul e loc, sau că ce e timp nu e loc, şi ce e loc nu e timp.

Unui medic naturalist i s'a întâmplat un neajuns cu un Român. După çâţivà ani întâlnindu-se Românul tot în locul unde o păţise, îi zise:

— Ştii tu una, Stane? *Aci* şi *acum* este tot una.

Stan se uită mult la dânsul şi după ce îl cunoscù, îi zise:

— Ba nu, jupâne. *Aci* 'mi aduc aminte că te-am târnuit odată..., şi *acum* văz că îţi lipseşte binişor din doagă.

www.dacoromanica.ro

Spiritul şi Materia.

I.

Dacă ne-am imaginà timpul şi locul, de sine nu sunt decât nişte viduri, deşerturi.

Insă nimic nu este vid în natură. Locul sau spaţiul este plin, şi împlinirea lui este materia. Timpul asemenea cată să fie plin, şi împlinirea lui este spiritul sau mintea.

Locul este domiciliul materiei, şi timpul domiciliul spiritului; sau:

Materia este locuitorul locului şi spiritul este locuitorul timpului.

Cu materia sau cu corpul, spre exemplu, suntem în loc; în timp nu putem fi decât cu spiritul sau cu mintea.

Şi fiindcă timpul străbate locul, spiritul străbate şi timpul şi locul.

Homer, Pindar, ca oameni, ca materie, existară într'un loc oarecare, în Grecia; ca spirit, ca ideie, ca întreg al ideilor lor strabat toate locurile şi ca spirit dură cât şi timpul.

Precum timpul este corelativ cu locul, asemenea şi spiritul este corelativ cu materia, unul este necesar altuia, unul presupune pe altul, unul este complinirea celuilalt.

Spiritul însă este activ, pentrucă posedă mişcarea; şi materia este pasivă, pentrucă posedă inerţia.

Timpul trece, însă trece peste tot spaţiul pretutindeni totdeodată; asemenea spiritul se mişcă şi pune în mişcare toată materia.

Tot ce este materie, fie oricât de fluidă şi imponderabilă, fie ca lumina, ca electricitatea, ca căldura, nu poate fi spirit, pentrucă acestea se află numai unde se află, iar nu pretutindeni.

Unde nu e lumină, e întuneric, unde nu e cald, este rece, pe când, spre exemplu, mintea este şi aci şi în Peking, şi în ziua de azi şi în 1848.

Spiritul se are către materie ca timpul către loc.

Şi precum, ce este timp nu este loc, asemenea ce este spirit, nu este materie; cu toate acestea unul prin altul se întregeşte.

De n'ar fi materia, spiritul n'ar aveà pe ce să se manifeste, ci în eternì ar rămâneà necunoscut.

Căci cine ar cunoaşte geniul, idealul unui artist, de n'ar aveà acesta materia necesară, spre a-şi realizà idealul său?

www.dacoromanica.ro

De n'ar fi iară spiritul, ce posedă mişcarea, materia în etern ar rămâne inertă şi informă.

II.

AMORUL. Ca activ, spiritul se poate compară cu mirele universal; ca pasiv, materia se poate compară cu mireasa universala. Unul pe altul se caută, ce cer, şi între ambii termeni este o nuntă perpetuă.

Spiritul, ca mire, este adorator, materia, ca mireasă, este adorabilă; unul este fecundator şi alta fecundabilă şi fecundată.

Mulţi artişti de orice genere[1], mulţi statuari s'au văzut căzând în genuchi, spre a-şi adorà idealul realizat prin materie.

Simpatia ce există între spirit şi materie, între activ şi pasiv se zice *amor*.

Şi amorul toate egaliză, toate nivelează; amorul n'are orgoliu, nu pretenţiuni, nu mânie, nu rancună[2]; toate le iartă şi le suportă; amorul este întreg bunătate.

Acest amor singur a făcut ca activul să se considere singur echivalent pasivului, şi binele să nu poată există decât în stabilirea şi menţinerea acestui echilibru.

Spre a se menţine echilibru între spirit şi materie, spiritul, ca activ şi în etern bun, şi-a impus datorii şi materiei, concedând, a prescris drepturi.

Căci, dacă spiritul, ca activ, şi-ar fi arogat drepturi, ar fi fost de mai multe ori activ, şi prin urmare ar fi fost nedrept, despot.

Şi dacă materiei, ca pasive, i s'ar fi prescris datorii, materia ar fi devenit de mai multe ori pasivă, şi prin urmare nedreptăţită; echilibrul prin urmare ar fi fost rupt, dreptate n'ar fi existat

Şi fără acest echilibru, fără dreptate, Universul ar fi fost haos.

Astfel tinereţea mirelui înamorat îşi impune datorii şi concede tinerei sale mirese drepturi.

Astfel amoroasa consoartă singură îşi impune datorii, pe cât predomină spiritul într'însa, şi recunoaşte consoartelui său drepturi, şi astfel echilibrul conjugal realiză armonia domestică,

Tot astfel părinţii, ce sunt activi, în cari spiritul sau mintea viază şi predomină, îşi impun de bună voie datorii, şi de bună voie conced pruncilor lor drepturi, pentrucă în aceştia domină mai mult materia, spiritul nefiind încă manifestat atâta.

[1] fel; [2] necaz.

www.dacoromanica.ro

Prin amorul divin, pasivului, materiei i s'au prescris drepturi, şi aceste drepturi s'au stabilit prin legi eterne, nemutabile.

Instinctul, bunul simţ popular, între toate gintele, aceste legi prescrise materiei le-a numit *scris, ursită, destin, făcut, fatum, fatalitate.*

III.

Proprietăţile spiritului sunt puterea, voia liberă sau libertatea, mişcarea, progresul, amorul.

Spre a se conservà echilibrul, spre a-şi află fiecare termen din aceste proprietăţi ale spiritului contra-greutatea sa, materia posedă:

Corelativ puterii spiritului, forţa,

Corelativ libertăţii, destinul sau fatalitatea [1].

Corelativ mişcării, inerţia sau nemişcarea;

Corelativ progresului, conservaţia.

Corelativ amorului, atracţia materială, ce stă locului, spre a conservà amorul spiritului.

De n'ar fi fost puterea spiritului, forţa latentă a materiei în etern ar fi stat adormită în sânul ei; şi de n'ar fi fost forţa materiei, pe ce s'ar fi manifestat puterea spiritului?

De n'ar fi existat inerţia materiei, mişcarea exclusivă a spiritului ar fi fost o singură clipă dela un cap fără început al timpului sempretern pânăla cellalt: durată, repaus, vieaţa n'ar mai fi existat, — pe ce s'ar fi pus spiritul, spre a cultivà şi fecundà materia?

De n'ar fi fost conservaţia materiei, cum am mai fi cunoscut progresul? Pentruce progresul înaintat nu este decât o conservaţie de mai multe progrese?

De n'ar fi fost atracţia materiei, amorul spiritului, n'ar fi aflat, ca să zicem aşà, braţele deschise, unde să-şi producă prodigele [2] creaţiunii.

De n'ar fi fost scrisul sau fatalitatea materiei, pe ce ar fi sigure mişcarea şi libertatea spiritului?

Numai pentrucă materia îşi are legile sale, drepturile sale, scrisele sau prescrisele sale, fatalitatea sa, din care nu poate

[1] Vorba fatalitate, din cauza ignoraţiei şi abuzului, a căzut mult în limba vorbitoare din însemnarea ei adevărată; mai multe ori se ia spre rău, pe când în adevăr nu este decât destinul, legile scrise materiei, *ananga* a Grecilor, *nevoie* a Românilor: spiritul are *voie*, materia *nevoie* (EL. R.).

[2] minunile.

www.dacoromanica.ro

ieşi sau scăpă, numai pentru aceea spiritul sau mintea umană a putut inventà şi stabili ştiinţele exacte şi artele.

Pentrucă fără fatalitate, când ar fi fost mintea sigură că puind grâu, n'ar culege spini sau nisip?

De n'ar fi fost metalurilor prescris de a se topì totdeauna în foc la cutare sau cutare grad de căldură, cum s'ar fi stabilit maestriile [1] fierăriei, bronzeriei şi altor metaluri?

Fără fatalitatea materiei, nimic n'ar fi sigur, toate ar fi hazard [2]: astăzi din hidrogen şi oxigen s'ar produce apă, mâine foc, altădată altcevà, altădată nimic.

Astăzi din leşie sau potasă şi din grăsimi s'ar produce săpun, mâine piatră, altădată altcevà sau nimic.

Fără fatalitate sau legi prescrise materiei, generii [3], speţele nu s'ar propagà: astăzi taurul şi junica ar produce viţel, mâine alt animal.

Cu un cuvânt, fără fatalitate, nici o ştiintă pozitivă sau exactă n'ar existà.

VI.

BINELE [4]. Prin urmare binele stă în echilibrul între putere şi forţă, între mişcare şi inerţie, între progres şi conservaţie, între amor şi atracţie, între libertate şi fatalitate, între drept şi datorie.

Răul este lipsa binelui, lipsa acestui echilibru; răul stă sau în predominarea unui termen, sau în anularea cu totul a unuia prin altul.

Binele, cu un cuvânt, stă în echilibru antitezelor şi răul în ruperea echilibrului antitezelor.

Timpul şi locul, — spiritul şi materia, — sufletul şi corpul, — puterea şi forţa, — libertatea şi fatalitatea, — mişcarea şi inerţia, progresul şi conservaţia..., cu un cuvânt activul şi pasivul sunt nişte antiteze sau nişte antinomii, ce formează nişte diade sau dualităţi simpatice, corelative, paralele, foarte aproape una de alta, incât un termen presupune pe altul, unul întregeşte pe celălalt; între dânşii nu încape luptă, ci nuntă; din teze şi antiteze, iese sinteză; din activ şi pasiv ies rezultat.

Când zicem spirit, cată să înţelegem şi putere şi libertate şi mişcare, şi progres, şi prin urmare şi inteligenţă.

Când zicem materie, cată să înţelegem şi forţă, şi fatalitate, şi inerţie, şi conservaţie, şi ignoranţă.

[1] meseriile; [2] întâmplare; [3] genurile.
[4] Subtitlul acesta şi cele următoare lipsesc în original.

www.dacoromanica.ro

RĂUL. Unde predomină spiritul, acolo predomină puterea cu puţină forţă, mişcare repede cu puţin repaus, progres sau înaintare fără folos, libertate cu puţină ştiinţă exactă, datorii cu puţine drepturi, abnegaţie cu puţin egoism (vezi articolul *Egoism şi Abnegaţie*), prin urmare rău, mai mare sau mai mic.

Unde predomină materia, acolo se vede forţă cu puţină putere, inerţie cu puţină mişcare, conservaţie cu puţin progres, fatalitate cu puţină libertate, adică sclavie mai mult sau mai puţin, ignoranţă, drepturi cu puţine datorii, egoism cu puţină abnegaţie.

Şi cu cât materia predomină mai mult, cu atât predomină forţa, inerţia, stagnaţia, ignoranţa, fatalitatea, egoismul, despotismul.

Amorul sau caritatea, fiind proprietate a spiritului, acesta nu poate fi decât în etern bun.

Şi spiritul, fiind bun, este liber numai de a operà binele, căci un minut de va operà răul, încetează de a mai fi spirit.

OMUL MORAL. Omul, fiind compus şi din spirit şi din materie, când este potent[1] şi tare, numai ca să opere binele, când este liber, numai spre a face bine, atunci într'însul proprietăţile spiritului sunt în echilibru cu proprietăţile materiei; atunci devine omul moral.

In omul moral cată dar să fie atâta forţă, cât şi putere, atâta libertate, cât şi supunere la fatalitate sau la legile materiei, atâtea datorii, cât şi drepturi, atâta abnegaţie, cât şi egoism.

Spiritul, ca liber şi bun, ce îşi impune datorii, ca inteligent, are responsabilltatea despre câte operează.

Materia, ca fatală, ca privilegiată numai cu drepturi, ca innară[2], n'are nici o responsabilitate despre câte îi sunt scrise.

Piatra, spre exemplu, despărţindu-se şi căzând depe culmea unei înălţimi, după legea greutăţii, cată fatalmente (neapărat) să cază pe pământ. Vai de capul dar ce s'ar află în calea ei. Piatra nu e responsabilă; aşà îi este scris, voie liberă n'are spre a se da înlături.

Bomba sau glonţul, ca materie, repezită din ţeava unui tun sau a unei puşti cată a-şi urmà fatalmente calea sau linia, formând o curbă după legile-i prescrise odată; tot ce întâmpină în cale, cată a distruge după forţa ce i s'a dat; în

[1] puternic.; [2] ignară, neştiutoare.

www.dacoromanica.ro

dreapta sau în stânga nu ştie a se abate, de nimic nu este responsabilă. Responsabilă este mintea ce a îndreptat ţeava, ce a făcut a se întinde mâna şi a da foc pulberii din ţeavă.

Când săgeata se repede de mâna unui tată, vai de fiul ce stă în calea ei. Materia este fatală, nu ştie a se abate din legile ei, ce i s'au prescris.

Lancea, ca materie, având punta [1] sau fierul ascuţit, străbate prin tot ce este mai moale decât fierul, după forţa cu care este împinsă. Omul, ca materie, se poate repezi ca şi săgeata; cu mintea însă, cu voie liberă se poate arestà [2], se poate abate în dreapta sau în stânga, şi când dă înainte cu lancea întinsă, străbătând şi distrugând tot ce întâmpină, atunci cu atât este mai responsabil, cu cât răul ce a comis e mai mare.

Şi când omul devine numai pasiv sau subaltern, supuindu-se comandelor altora, responsabilitatea cade asupra activului ce a dat comanda.

Unde libertatea lipseşte, acolo şi responsabilitatea lipseşte.

Corpul omului iară, ca materie, după legile nemutabile, este mai greu decât aerul. Omul ce le cunoaşte să nu se încerce a călcà aceste legi, că pedeapsa este imediată, adică numai decât.

Nici Papa, nici Cezarul să nu se cerce suindu-se pe creştetul cupolei dela San-Petru să se avânte de acolo, spre a sburà sau înnotà în aier, că nu va scăpà de pedeapsa ce îl aşteaptă.

Unde nu e inteligenţă şi echilibru sau dreptate, voia liberă nu e libertate, ci e forţă, o mişcare brutală şi toantă.

Libertatea spiritului universal este inteligentă şi făcătoare de bine, individul cu atâta este mai liber, cu cât este mai bun, mai drept, mai inteligent.

Libertatea individului, fiind o proprietate, toate proprietăţile au margini şi hotare. Libertatea fiecărui cată să înceteze acolo unde începe libertatea altuia.

Omul numai cu drepturi fără datorii, omul cu o libertate absolută şi exclusivă este un despot din cei mai tonţi, este o forţă brutală, este o fiară turbată fără nici o scânteie de inteligenţă.

Ca să împlinim ideia despre spirit şi materie, încheiem arătând că tot ce este materie cată fatalmente. mai curând sau mai târziu, a-şi schimbà forma prin mişcarea spiritului.

Tot ce începe sau se naşte sub o formă, neapărat sau

[1] ascuţişul (după fr. *pointe.*); [2] oprì.

www.dacoromanica.ro

fatalmente cată să moară spre a trece sau a reîncepe sub altă formă.

V.

LIBERTATE. Libertatea este nu numai proprietate, ci însuşi lege a spiritului, ce îl mărgineşte în natură de etern, de infinit şi de bun sau caritabil, lege ce îi regulează omniputerea, ce îi impune dreptul şi datoria de a fi în etern şi în nemărginit bun.

Legea ce este prescrisă odată spiritului, este prescrisă în acelaş timp tuturor faptelor spirituale, ce emană dintr'însul. Spiritul este liber de a fi tezaurul bunătăţilor.

In prima sa definiţie sau însemnare, libertatea este facultatea ce are o fiinţă activă de a se mişcà în toate părţile sau în tot cuprinsul naturii sale.

Insă libertatea, cum s'a zis, fiind o lege, nu este în sine alta, decât un drept şi o datorie totdeodată, şi vice-versa.

Spiritul dar are şi dreptul şi datoria de a fi în totdeauna şi pretutindeni bun.

Libertatea dar, fiind legea spiritului, definiţia ei se poate traduce în frazele următoare:

Libertatea este facultatea de a face binele;

Libertatea este dreptul de a face binele, cu datoria de a face binele.

Dreptul şi datoria, fiind legea libertăţii spiritului, sunt prin urmare lege şi a libertăţii tuturor oamenilor.

Prin urmare, dreptul şi datoria este numai la bine; căci a aveà drept la a face rău, dreptul n'ar mai fi decât strâmb.

Avem dar dreptul şi datoria la bine, la ameliorare, la progresare. Tot ce este perfectibil şi progresibil, acela este şi liber.

Libertate, cu un cuvânt, va să zică *caritate*. Libeo, va să zică *îmi place,* «libescu» sau iubesc, de unde şi *libov* slavon

Spiritul ar fi inert ca materia, dacă caritatea sau libertatea n'ar fi legea lui. Motivul sau mişcătorul la toate este amorul, plăcerea.

Prin urmare omul rău nu poate fi niciodată liber; este un sclav, când nu poate fi tiran.

Libertate spre rău, dacă n'ar însemnà abuz al libertăţii, ar fi una cu expresia *caritate spre rău.*

Liber, bun, caritabil, drept sau just sunt sinonime atributuri ale spiritului.

www.dacoromanica.ro

Ce mai putem zice noi ăştia, domnii liberali? Suntem buni, suntem caritabili, suntem drepţi cu inima şi cu mintea, ca să avem puterea şi ştiinţa de a fi liberi?

Şi fiindcă nu suntem buni şi drepţi, suntem sclavi după cum suntem, când suntem supuşi; şi suntem tirani, când suntem domni.

Isaia, când spiritul lui Dumnezeu se pune peste dânsul, iată cum se exprimă:

«Spălaţi-vă, curăţiţi-vă, ştergeţi răutăţile din sufletele voastre, să nu le mai vază ochii mei;

«Incetaţi dela răutăţile voastre, învăţaţi a face bine, căutaţi dreptatea, mântuiţi pe nedreptăţit, judecaţi orfanului, faceţi dreptate văduvei.

«Şi veniţi apoi şi vom vorbi împreună, zice domnul...»

Cine e domnul? Cel ce a scos din casa servituţii libertatea libertăţilor.

VI.

„NATURĂ". Când depe terenul material se pune cinevà a studià legile materiei, sub orice formă se prezintă ea, fiecare lege descoperită este o ştiinţă exactă.

Şi legile eterne ale materiei nu se inventă, pentrucă au existat din toată eternitatea, ele se află.

Insă şi spiritul îşi are, dimpreună cu proprietăţile sale, şi legile sale asemenea de eterne, asemenea de fatale sau neevitabile.

Spiritul se distinge din materie, ca şi timpul din spaţiu; nu se poate însă percepe, ca materia ce cade în simţirile noastre.

Spiritul nu se lasă a fi studiat, decât numai când prin prodigele[1] creaţiunii sale se manifestă asupra materiei. Şi fiindcă materia este nemărginită, ca şi spaţiul, şi fiindcă spiritul este infinit şi etern, ca şi timpul, studiul legilor materiei şi spiritului este nemărginit.

Legile materiei în genere şi ale spiritului se zic cu un cuvânt *natură*. Cine însă este legiuitorul?[2]

Tot ce am putut studià şi percepe din acest mare şi nemărginit condice, aceea ştim şi exact.

[1] minunile.

[2] Vezi *Isahar*, pag. 14 (EL. R.). — In aceasta ed., pag. 23—24.

www.dacoromanica.ro

„MATERIALIŞTII". Mare parte din naturalişti, printr'un studiu îndelung şi monoton, ajung ca într'o stare de monomanie, şi devenind unitari, nu recunosc decât un singur termen, un singur principiu, materia.

Aceşti materialişti deneagă spiritul, sufletul, inteligenţa, ideile înăscute, voia liberă, puterea morală, şi însuşi divinitatea.

Pentru ei tot e materie şi proprietăţi ale materiei, totul posedă numai forţă, totul este fatalitate.

Aceşti oameni, studiind mult, făcură ca şi călătorii, ce în toată vieaţa lor călătorind, se întâmplă să uite cu totul punctul de unde au plecat.

Materialiştii vorbesc mult de spaţiu, de toate câte sunt în spaţiu, şi timpul îl uită cu totul sau se fac că îl uită. Şi dacă nu-l uită, timpul poate rămâneà vid? Cu ce îl reîmplu?

Cum pot a-şi imaginà legi, ce le recunosc fără a recunoaşte un legiuitor; unde ar ajunge universul numai prin forţa materială ce posedă, fără puterea spirituală?

Tot ce este materie, este supus la adăugire şi la scădere, la mărire şi împuţinare.

Materia luată dintr'un loc şi pusă în altul este în locul în care s'a pus, şi numai este în locul de unde s'a luat.

Spre exemplu cine adună banii din pungile tuturor îi grămădeşte în pungile şi casele sale, şi pungile tuturor rămân vide, deşerte. Materia are a face cu locul.

Cu spiritul nu este aşà.

Poate cinevà să adune, să culeagă ideile tuturor să le rezume în sine, să-şi inavuţească mintea, şi fiecare ce şi-a dat ideile să rămâe tot cu dânsele înavuţite şi înmulţite prin travaliul minţii rezumătoare. Ce zic materialiştii la acest fenomen necontestabil?

Cine ia cele materiale ale altuia, se zice fur, răpitor; pretutindeni este temut şi persecutat.

Cine adună ideile contimporanilor şi predecesorilor săi, se zice rezumator, redemptor, încarnarea cuvântului, omul oamenilor, mintea minţilor. Lumea îl binecuvântă şi îi înalţă altare.

Alta este spiritul şi alta materia. Naturaliştii uită de unde au plecat. Cunosc multe, numai pe sine nu se cunosc.

Inteligenţa umană parţială se poate arestà [1] pe tot ce este material, a studià proprietăţile şi legile materiei îndelung şi din toate puncturile de vedere, cum şi manifestările spiritului.

Când însă inteligenţa se avântă exclusivamente în nemăr-

[1] opri.

www.dacoromanica.ro

ginitele domeniuri ale spiritului, inteligenţa în domeniul nematerial nu află nici un punct de susţinere, nici un punct pe care se poate arestà[1]. Mintea plană numai în vag, nu poate decât numai speculà, şi orice ştiinţă concepe este numai speculativă, n'are nimic de pozitiv, nimic de exact. Pentrucă partea nu poate cuprinde sau percepe totul.

Despre cele spirituale nu putem percepe decât acolo unde spiritul se manifestă pe materie.

Ca om, ca materie, cuget, aşà dar exist, viez, vieaţa nu e materie, nici proprietate a materiei ca forţa, şi forţa nu e inteligenţă.

Om şi viu, este una plus una, adica două;

Om mort este două minus una, adică numai una, numai corp, numai materie.

VII.

Spiritul, posedând mişcarea şi inteligenţa şi fiind imaterial, nu poate venì în contact cu materia decât prin tot ce este mai puţin material, prin părţile sau formele materiei cele mai fluide, cele mai sublimate[2], prin părţile ei cele mai imponderabile, cu un cuvânt, prin esenţa, sau, cum se zice pe românește, prin spiritul materiei, dacă este iertat a se zice aşà.

Mişcarea sau puterea spiritului se adresează la forţa materiei, ce stă latentă, şi o deşteaptă prin magnetism, prin electricitate, prin culoare sau căldură, prin lumină.

In grâne şi în sâmburi, spiritul dă vieaţă germenului prin căldură, prin lumină, prin electricitate, şi face a creşte şi a prosperà prin umiditate sau ploaie.

In tot ce este animal, spiritul vine în contact cu materia, prin atracţia masculului către femine, prin magnetism şi electricitate prin esenţa materiei corporale, în părţile cele mai simţibile.

Fluidele, materia imponderabilă sunt agenţii prin cari spiritul vine în contact cu materia, îi comunică vieaţa şi inteligenţa şi îi deşteaptă forţa.

Astfel s'a creat universul, deşteptându-se forţele din materia universală prin fluidele ei cele mai imponderabile, şi tot astfel printr'un etern şi tot june amor, universul este într'o perpetuă nuntă, perpetuă creaţie şi perpetuă generare, fie în tot, fie în în parte.

[1] oprì; [2] sublime.

www.dacoromanica.ro

Ne rezumăm dar:

Spiritul, fiind etern şi nemărginit ca şi timpul, matería fiind eternă şi nemărginită ca şi locul, materia este echivalentă spiritului şi echilibrul cată să fie recunossut, constatat.

Proprietăţile spiritului împreună sunt echivalente proprietăţilor materiei împreună.

Fiecare proprietate în parte a spiritului este echivalentă proprietăţii corelative a materiei.

Mişcarea şi puterea spiritului este echivalentă inerţiei şi forţei materiale.

Libertatea este echivalentă destinului sau fatalităţii.

Cât e de mare inteligenţa spiritului, pe atât e de mare ignoranţa şi brutalitatea materiei.

Şi toate aceste proprietăţi sunt nişte contra-pese în echilibrul universal.

Materia, ca inertă, este gravidă, stabilă, forte, tare, ignară [1] şi brută.

Spiritul, ca imaterial, este mobil de sine şi repede, caritabil; şi ca inteligent şi potent, în locul forţei sau tăriei, posedă puterea sau convingerea.

Spiritul, iar o mai repetăm, de bună voie îşi impune datorii, recunoscând drepturile materiei.

Datoria, rolul spiritului este de a cultivà, de a adorà, de a fecundà materia, de a o aduce din perfect în mai perfect, în nemărginit; el poate, iar nu forţează; convinge, iar nu violă.

Egiptenii, ca mai grosolani, aveau de simbol al amorului generator al spiritului pe cel mai afrodiziac din animale, pe ţap; şi Grecii, mai estetici, îl prefăcură în Pan.

Iar drept simbol al fecundităţii spiritului luară apa, şi totdeodată şi vasul ce cuprinde apa, adică canop, ciup sau cupă.

Grecii mai târziu, în filocalia sau gustul lor exchis [2], luară columba [3] drept simbol al amorului spiritului.

Creştinii, în cuvioşia şi filocalia lor, luară de simbol al spiritului tot columba.

Spiritul se consideră în toţi timpii că este în mare relaţie cu apele, adică cu gazele.

— Căci apele în plural au altă semnificaţie în limbile antice.

De aci expresiunile: Spiritul Domnului peste ape, Naraiana peste ape, cum şi simbolurile spiritului; ţapul şi canop, columba şi colimbitra sau scăldătoarea.

[1] neştiutoare; [2] fin, ales; [3] porumbelul.

www.dacoromanica.ro

Progresul şi conservaţia.

I.

In *Isahar*, pagina 17[1] am vorbit despre progres şi conservaţie, despre natura lor, despre necesitatea unuia de alta, despre complinirea sau întregirea unuia prin alta.

Acest articol suplimentar este spre a arătà cum îşi operează spiritul, prin materie, progresul asupra materiei.

Mişcarea, după cum s'a văzut, este proprietate a spiritului şi inerţia, proprietate a materiei.

A se mişcà însă în van, fără a produce nimic bun sau mai bun, nu poate fi în legile sau natura spiritului.

Spiritul nu se mişcă decât spre bine sau din bine spre mai bine, din perfect în mai perfect. Această mişcare sau înaintare se numeşte *progres*.

Materia, având proprietatea inerţiei, de sine n'ar puteà nici a produce cevà, de n'ar venì spiritul, spre a o mişcà şi a o fecundà.

Dacă materia, ca instrument, produce cevà şi dacă ceeace produce mai rămâne nepierdut, aceà proprietate de a menţine cele produse se numeşte *conservaţie*.

Conservaţia dar este o pauză, un repaus în cursul progresului.

Noi nu putem da conservaţiunii un înţeles excepţional de circonstanţe, când oamenii interesaţi la abuzuri şi la nişte fărădelegi, ce le numesc privilegiuri, se luptă a conservà tot ce nu este progres, sau a pune obstacole progresului. O asemenea stăruinţă de a menţine răul se numeşte conservaţie negativă.

Noi vorbim de cele în adevăr pozitive, de conservarea binelui. Ce este, în istoria întreagă a lumii şi în limbile tuturor popoarelor, o mică epocă din istoria Franţei, şi un abuz, ca sa nu zicem o profanaţie, a unei vorbe ce totdeauna şi-a avut locul cel mai onorabil în toate moralele sănătoase ? In româneşte niciodată omul risipitor n'a avut un nume aşà de bun ca omul păstrător său conservator.

Noi zicem că precum a se mişcà fără a produce nimica bun, nu va să zică progres, asemenea a sta locului fără a menţine cele bune şi folositoare nu va să zică conservaţie.

[1] In această ediţie, pag. 29.

www.dacoromanica.ro

Spiritul dar este principiul progresului, şi materia este principul conservaţiunii. Şi precum se are spiritul către materie, aşà se are progresul către conservaţie.

Unul alteia este complinire, şi progres fără conservaţie nu poate există, nici conservaţie fără progres.

Progresul este bine, pentrucă de ar fi un rău, răul este lipsa binelui. Răul este un ce negativ; şi spiritul fiind pozitiv, nu poate face nici o mişcare negativă.

Apoi fiecine ştie că o mişcare negativă va să zică încetare, stare în loc, inerţie, şi aceste proprietăţi sunt ale materiei, iar nu ale spiritului.

II.

Progresul, fiind un efect al mişcării spiritului, este bun şi nemărginit ca şi dânsul.

Ca să ne facem o ideie mai clară despre nemărginirea progresului, să punem înainte un exemplu de nişte progrese mărginite şi cunoscute, ce se pot înţelege de oricine.

O ASEMĂNARE: UN MAESTRU ŞI MUNCA SA[1]. Să ne imaginăm că un maestru inginer şi mecanic, un matematic întreg, un Arhimed modern, care precum ştie a-şi desemnà planurile sau modelele, ştie asemenea, travaliând singur lemnul, fierul şi arama, a-şi executà sau realizà idealul.

Şi zicem iar că acest maestru este aruncat din întâmplare ca un Robinson, într'o isolă [2] oarecare desertă şi care cu toate acestea posedă şi lemne, şi fier, şi aramă deajuns, cum şi alte materiale.

Maestrul în singurătatea sa inventă o maşină, o locomotivă cu vapor şi îşi propune a executà singur, spre a face un bine sieşi şi altora, şi cu acel bine a mai face şi alt bine şi aşà mai încolo. N'are însă nici un instrument, nici un loc unde să poată sta.

Mişcarea lui cea dintâi este spre a-şi construi din materialul ce află, un acoperământ, o casă, spre a aveà unde se albergà [3]. Iată un progres ce îl conservă.

Se mişcă apoi, caută cele necesarii spre a-şi construì un cămin sau un focar; din pielea fiarelor, ce a ucis ca vânător

[1] Toate subtitlurile de aici înainte lipsesc în original.
[2] insulă; [3] adăposti.

www.dacoromanica.ro

spre a se nutrì, îşi fabrică nişte foi. Iată alte progrese pe cari le conservă.

Din lemnele pădurilor îşi face o provizie de cărbuni, îşi alege un trunchiu de arbore sau o buturugă mare, proprie a-i servì de temeiu la o bucată mare de fier bun, de a-i servì drept nicovală. Işi mai alege din fierul ce are înainte o bucată ce i-ar puteà servì drept bătător sau ciocan ; apoi alte fiare mai subţiri ce, încovoindu-se sau legându-se, le poate da forma unui fel de cleşte. Iată alte progrese pe cari le conservă.

Materie, am zis, are deajuns înainte ; un fel de instrumente a ajuns a-şi formà, prin cari nu va puteà fasonà decât nişte obiecte foarte imperfecte.

Se pune dar a travalià din fierul ce nu cere nici atâta forţă, nici atâta bătătură, spre a devenì un nou instrument.

Fapta cea mai facilă şi mai întâi necesară este a-şi fabricà un fel de cuie sau piroane sau găuritori, ce cu puţin foc, cu puţină bătătură se pot formà pe aceà nicovală şi cu acel bătător sau un fel de ciocan.

Cu aceşti găuritori de diverse grosimi şi prin ajutorul bătătorului îşi poate găurì prin mijloc două petice de fier roşite şi amollate [1] în foc, pe cari mai lăţindu-le prin bătător la un capăt, unindu-le printr'un cuiu, ce petrece prin găurile date la mijloc, le aduce în stare de a puteà ţine mai bine decât cel dintâiu. Iată alt progres şi altă conservaţie.

Cu acest cleşte poate ajunge a ţine o bucată de fier mai groasă, scurtă cât se poate mai mult. Dintr'aceasta, supuind-o la un foc mai iute, îşi face un ciocan, mai perfect decât bătătorul cu care se servià. Iată alt progres şi altă conservaţie.

Cleştele nou şi ciocanul fac a nu se mai servì cu bucăţile de fier de mai înainte, ce cu atâta dificultate împliniau locul unor asemenea instrumente.

De acì înainte travaliul se facilitează, şi maestrul se pune a-şi fabricà mai multe cleşte, mai multe ciocane de diverse mărimi şi forme cari din cari mai perfecte.

Cu aceste instrumente începe a cugetà la a-şi schimbà nicovala, ce îi servià aşà de neîndemânatic până acì.

Ia alt fier, propriu spre a devenì o nicovală, îl bate şi îl ascute de ambele părţi, ca nişte braţe ; îi dă forma unui T. solid, îi ascute bine capătul liniei verticale, spre a se puteà înfige cu tărie în buturugă ; îi dă găurile necesare, unde să

[1] făcute moi.

www.dacoromanica.ro

se poată formà cuie de diverse grosimi. Iată alte progrese, alte conservaţiunii şi înmulţire de forţe proprii, spre a mai accelerà sau iuţì travaliul şi a fabrìcà mai cu perfecţie.

De aci înainte prin conservaţia progreselor ce a făcut, maestrul se pune a-şi fabricà toate instrumentele, procedând astfel, cum prin unul să poată fabricà pe altul, prin aceste două pe cel d'al treilea şi aşà mai înainte; şi trecând din progres în progres, din perfecţie în perfecţie, ajunge a-şi dotà făurirea de toate instrumentele bătătoare, găuritoare, tăietoare, pilitoare, poleitoare, etc. Aci ajunge la capătul unui period al îndelungului său travaliu.

Cu aceşte instrumente ale făurăriei este în stare a-şi fabricà cele necesare pentru lemnărie, secure, barde, tesle, ferăstraie, rândele, dalte, burghii, etc. Alte progrese, alte conservaţiuni.

De acì înainte începe a-şi fabricà instrumentele strungăriei şi arămăriei, până îşi dotează toate oficinele necesarii, spre a-şi puteà fabricà sau realizà idealul, maşina ce şi-a propus.

Nu se cuvine însă a uità să observăm că acum, în punctul de progrese unde a ajuns, prin instrumentele ce posedă şi conservă cu mare luare aminte, maestrul poate fabricà într'o zi ceeace mai înainte fără dânsele n'ar fi putut produce în luni, ani, sau poate nicidecum.

Incepe dar la cele necesare pentru maşină; face spiţe, obede, întregeşte roate, rotile; formează osii, drugi, vârteje, bende; trece din parte în parte, din amănunt în amănut, din progres în progres, că fiecare la rându-i devine o conservaţie, până când maşina încheindu-se este terminată după plan.

III.

Până acì maşina a fost un scop, terminată însă devine un mediu, un instrument, spre a ajunge cu dânsa la alt scop mai înalt, pentru care a fost predestinată.

Să zicem că maşina este o locomotivă cu vapor, care, aplicată la vase, la drumuri de fier, la fabrice, nu-şi poate cinevà închipuì progresele ce va produce, prin facilitarea comerţului şi industriei, prin aproprierea popoarelor, comunicaţia lor deasă, schimbul productelor şi ideilor, etc.

Luând calea progresului, dela primul ciocan şi cleşte ce şi-a putut face maestrul până la realizarea instrumentului numit maşină, şi de acì înainte pe viitor, vede cinevà că orice obiect realizat mai în urmă, de acelaş maestru, cu aceeaş programă şi cu acelaş scop, este mai perfect decât

www.dacoromanica.ro

cele ce au contribuit spre realizarea lui, şi că progresul cel nou poate luà mai cu folos locul progreselor celor vechi, şi că ceeace a fost odată un instrument, în urmă nu mai poate servì decât ca o materie destinată a luà altă formă.

Mai vedem iar că cu cât mai înaintează progresul, cu atâta forţele se mai înmulţesc, mişcarea şi travaliul devin mai repezi, şi că din progres în progres producţiunile materiale şi spirituale cresc cu progresie geometrică.

Se mai vede încă că maestrul e tot acela, cu acelaş geniu şi ştiinţă, atât când se servià cu două bucăţi de fier în loc de ciocan şi nicovală, ca să ajungă la realizarea unei maşini, cât şi când se servă cu maşina ca să ajungă la alte progrese mai înainte şi mai înmulţite. Geniul şi talentul şi ştiinţa erau tot acelea, instrumentele însă îi lipsiàu.

Este necesitate de a comparà în miniatură pe acest maestru, pe acest Arhimed modern, cu spiritul universal, cu marele maestru demiurg al Universului? Comparaţia este debilă, însă facilită mai mult înţelegerea.

Maestrul nostru este un individ, un atom; înaintea lui n'are decât o foarte mică parte de materie, un foarte mărginit loc, şi un timp nici cât vieaţa lui întreagă, şi o forţă cât a unui individ, înmulţită prin mari greutăţi, prin instrumentele ce şi-a creat singur.

Pe când spiritul universal are înainte spaţiul nemărginit, materia nemărginită, şi eternitatea şi dispune de omnipotenţa sa şi de toate forţele materiei universale.

Maestrul nostru în sine este un rezultat al altor progrese de dinaintea lui, şi materia ce are înainte, fier, aramă, etc. nu e în starea primitivă, cum se află în rărunchii munţilor, şi cu atâta mai puţin cum ar fi fost în starea haotică de amestecul elementelor. Materia lui este un product al altor produse mai dinainte, şi fierăria, arămăria, lemnăria, naupigia îşi au o cale lungă înapoi, prin care au trecut din progres în progres, până să ajungă în starea de progres în care se află; şi încă ştiinţa mecanicei şi altele au căutat să-şi facă calea lor până să poată facilità unui inginer mecanic executarea planului său.

PERFECTIBILITATEA. Din aceste observaţiuni asupra unui şir foarte mărginit de progrese în curs de câţivà ani, operate prin stăruinţa unui singur individ, ne putem face ideie de calea nemărginită a progresului universal, care este fără capăt nici de unde vine, nici unde se duce.

www.dacoromanica.ro

Prin aceste observaţiuni putem asemenea deduce că spiritul n'a putut debută decât cu materia informă sau haotică şi că începutul său a fost fără început.

Progresul dar în genere este nemărginit şi etern, ca şi timpul, ca şi spiritul.

Şi dacă progresul, fiind bun ca spiritul, trece din bine în mai bine, din perfect în mai perfect, scopul progresului dar este perfecţia.

Insă unde este perfecţia perfecţiunilor, perfecţia absolută? In capătul capetelor unde va ajunge progresul, adică în nemărginit.

Perfecţia dar este un ideal, un scop de care cu cât ne apropiem, cu atâta ne încredinţăm că suntem mai departe de dânsa.

Gradul de perfecţie în care ajungem trecând din progres în progres este o perfecţie relativă, pe care o putem numi *perfectibilitate*.

Tot dară ce este progresibil este şi perfectibil, şi vice-versa.

IV.

Toată fiinţa liberă nu poate fi condamnată nici la o mişcare continuă fără repaus, nici la o inerţie eternă, ci are libertatea de a sta când voeşte şi cât voeşte şi de a se mişcà oriunde şi oricând voeşte.

De ar fi fost condamnată tot înăuntru a se mişcà, atunci n'ar mai fi liberă, şi nici n'ar cunoaşte ce este conservaţia.

De ar fi fost condamnată a tot sta în etern în ceeace se află, pe lângă pierderea libertăţii, n'ar mai cunoaşte ce este progresul.

Din libertate dar emană şi progresul şi conservaţia, din a cărora unire sau echilibrare iese perfectibilitatea.

Perfectibilitatea iar desemnă sau reprezintă repausul, staţiunile, etapele progresului, şi perfecţia, cum s'a mai zis, este scopul unde merge progresul.

Umanitatea, fiind perfectibilă, se naşte, vieţueşte, se succedă din generaţie în generaţie, începe de unde a lăsat generaţia predecesoare.

In această mişcare dar va să zică că fiecare generaţie în calea ei ascendentă şi descendentă face o curbă sau un cerc, ce la fiecare rotire se mai lărgeşte, pentrucă generaţia ce vine începe cu toate progresele generaţiunii ce se duce.

Cercul dar al cunoştinţelor, al progresului material şi spi-

www.dacoromanica.ro

ritual, cercul perfectibilităţii fiecăreia generaţiuni e tot mai spaţios.

Michelet, vorbind despre mişcarea umanităţii, a zis: «Umanitatea se învârteşte într'un cerc, care neîncetat se tot lărgeşte în spiraliu.»

Noi vorbind despre mişcarea umanităţii şi descoperind în vieaţa indivizilor şi în istoria popoarelor ascinderea şi descinderea, zicem:

«Umanitatea, în calea sa, înaintează prin curbe ondulate: ascinde şi descinde, astfel cum generaţia viitoare să ascindă mai mult, şi cum mai multe generaţiuni formând un period, al doilea period să devie mai vast. Astfel dară rotirea în spiraliu este formată de atâtea curbe, câte şi generaţiuni şi individe».

Adică o generaţie ascinde sau se înalţă şi descinde; a doua se înalţă iar mai sus decât cea trecută şi descinde; a treia se înalţă şi mai sus etc., până când acestea formează împreună un period, spre exemplu al ascinderii şi descinderii Egiptului.

Vine apoi Grecia cu ascinderile şi descinderile generaţiunilor sale; şi ascinderea şi descinderea sa generală ca naţie, formează un period cu atâta mai mare, cu cât progresele operate în acest period sunt mai vaste.

De unde descinde Grecia, ascinde Roma prin atâtea curbe câte şi generaţiuni, şi în descinderea sa generală, de unde progresele Greciei erau mărginite numai în Asia, Roma le întinde dinpreună cu progresele sale proprii în tot imperiul roman, adică în toată Europa.

Descinde Roma, încep a ascinde stirpele mai noi, Gothii sau Germanii, Francii, Englezii; periodul progreselor ce aceste stirpe fac din generaţie în alta încinge la spiraliu toate perioadele lumii antice şi aşà mai încolo.

Aceste progrese n'ar fi fost cunoscute din generaţie în alta, dacă nu s'ar fi conservat.

Conservaţia dar este punctul de plecare al cunoscutului de unde ne mişcăm în fiecare generaţie spre progres sau perfectivitate, care este necunoscutul sau idealul dorit.

Conservaţia, fiind o staţie, nu poate servì drept repaus, decât până când se prepară, se elaboră alt progres nou.

Noul progres îi ia locul şi durează în stare de conservaţie, până ce vine alt progres.

Progresul fiind proprietate a spiritului nu se poate face cunoscut, de nu se va manifestà prin ameliorаţia materială, ce cade în simţiri.

Progresul este idealul, conservaţia este realul.

www.dacoromanica.ro

PARTEA A DOUA ISTORICĂ

Periodul I.

I.

Incetăm din partea teoriei asupra spiritului şi materiei. Să intrăm în partea practică, în istoria lumii.

Să urmăm cu spiritul generator, comparându-l cu un mire universal, plin de amor, sau cu un artist inteligent, genial, demiurg totdeauna omnipotent şi niciodată forte sau violator, pentrucă una este a puteà şi alta a forţà.

Un artist niciodată nu-şi începe opera decât dela început: mai întâi îşi trage planul idealului său, desemnându-i conturul, şi apoi vine la fiecare parte, la fiecare amănunt. Perfectibilitatea amănuntelor este perfectibilitatea operei, terminarea părţilor este terminarea totului.

Artistul însă are înainte pe deoparte drept spaţiu micul loc în care travalie [1], pe de alta drept materie un bloc de marmură, sau o telă, şi culori, iar drept timp, cel mult durata vieţii sale. Spiritul are înainte spaţiul nemărginit, materia infinită şi eternitatea.

CREAŢIUNEA. In primele perioade ale creaţiunii, toate forţele latente din materia informă şi în amestec fură deşteptate prin puterea şi mişcarea spre bine sau libertatea suavă şi dătătoare de vieaţă a spiritului.

In inerţia universală, toate forţele universale au căutat să se pue în mişcare; ca scânteia ce iese din sânul pietrei, lumina ieşi din întuneric. Lumină, electricitate, caloare [2] fură primele forţe ce fură atinse şi deşteptate de puterea spiritului, şi acestea deşteptară toate forţele latente ale materiei universale.

«Spiritul Domnului [3] plană peste ape» [4] — Primul echilibru se stabilì în tot planul nemărginit al universului în nenumă-

[1] lucrează; [2] căldură.

[3] Spiritul Domnului în ebraica însemnează Spiritul mare, Spiritul uniuniversal; astfel este şi expresia *muntele Domnului*, adică muntele cel mare. Superlativul adese se exprimă poeticamente prin divin, al lui Dumnezeu, tot ce este demn de divinitate. Astfel Românii se exprimă şi cu vorbele *împărătesc, domnesc*, ca să arate mare: *palate împărateşti, mere domneşti* (EL. R.).

[4] Ape în plural însemnă elemente, aiere sau gazuri, eter, lumină; verbul *planà* însemnează mişcare neviolatoare. (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

ratele sisteme de centre parţiale împrejurul centrului centrelor firmamentului.

Mişcarea mare comunicată forţelor mări stabiliră echilibrul universal. Planul universal fu tras şi stabilit. Spiritul ce plană putù aflà repaus. Demiurgul Arhimed putù zice: am unde să stau[1].

Zi una, periodul unul.

Aşà vorbeşte Biblia sau cartea creaţiunii, aşà poate vorbì ştiinţa.

In paranteze să arătăm şi cum spune Pimander că vorbeşte Toth sau Hermes trismegistul, în ale căruia ş 'inţe şi mistere fusese iniţiat şi Moise.

«Aveam înaintea ochilor un mare spectacol. Totul devenise lumină, lumină atât de blândă şi suavă, încât mă umpleà de deliciuri pe mine ce mă uitam (lumină lină şi dulce).

«Această lumină erà Cnef (spiritul) voind a se manifestà prin creaţie.

«Peste puţin o negură deasă şi spăimântabilă se răspândì, şi această negură devenì o natură umidă, agitată printr'un neexprimabil tumult.

«O mare vapoare scăpă dintr'însa cu uet, şi din acel uet ieşì o voce, ce credeam că e vocea luminei.

«Din vocea luminei ieşi verbul sau logos[2].

«Logos, cuvântul, stând peste natura umidă, o reîncălzià. Cnef (spiritul) transformase aceà massă apoasă într'o singură massă sferică, într'un ou imens, ce-l ţineà în gură, şi din rărunchii sferei apoase ieşià un foc subtil (caloarea[3]) şi se suià în înălţimile cerului.

«Un aier uşor, supuindu-se spiritului, se aşezà în acelaş timp în regia intermediară, între caloare şi apă.

«Insă terra[4] şi apa erau atât în amestec, încât faţa terrei, acoperită de apă, nu se arătà nicăieri.

«Verbul spiritual, ce se purtà peste ape, despărţì ţara de ape.

«Zeul Mens (minte) produse cu verbul[5] său un alt mens, al treilea Demiurg.

«Acest zeu-foc, această-divinitate spirit creă apoi şapte sectori, ce îmbrăţişară în cercurile lor lumea văzută.

«Zeul Demiurg şi Logos procedară apoi la creaţie.

«Din elementele interioare fură create animalele ce nu au

[1] In original, şi în greceşte; [2] vorba, cuvântul; [3] caldura; [4] pământul; [5] vorba.

www.dacoromanica.ro

rație. Aerul produse pasările, și apa peștii; pământul produse animalele ce aveà în sânul său, patrupedele târîtoare, bestiile feroce și domestice.

«Zeul pater cree în fine pe om după imaginea sa».

Indelung și foarte îndelung travaliu a căutat să puie spiritul cu materia inertă și informă.

In nemărginita, necontenita și eterna sa creație, câtă luptă de forțe universale, până să-și ia stelele formele, locul și echilibrul lor, până când țara să-și ia locul și misia în numărul nenumărat de legiuni de sori și de planeți.

Câte perioade de secole apoi în cursul său regular această țară n'a făcut până să se despartă apele de uscat și acest pământ să ajungă în stare de a-și puteà deschide sânul, spre a prepară nutrimentul la orice vietate, astfel cum cele din urmă să se formeze și să se nutrească din cele de mai înainte.

Omul venì în urma tuturor, și prin urmare avù dreptul peste toate, cum peste dânsul avură dreptul fiii lui, și tot astfel cum fiecare generație, ce vine, are dreptul de a moștenì și posede toate câte au aflat și posedat generațiunile trecute.

Omul, ca rezumat al tuturor animalelor, rezumă în sine toate facultățile, gesturile și înclinările și pasiunile tuturor.

Omul devenì instrumentul cel mai perfectibil, mai apt al acestui mare artist și poet [1], al spiritului universal voiu să zic, prin care avù a realizà prodigele [2] progresului material, spiritual și moral. In om se vor domptà [3] toate virtualitățile ce produseră toate animalele, prin om se vor domptà [4] și conduce toate forțele materiale.

Acest instrument a căutat, după legile prescrise în legile în calea progresului, din etapă în etapă a devenì din perfectibil în mai perfectibil.

II.

PRIMII OAMENI.— POPOARELE VECHI. Intre primii oameni și ultimele animale, nuanțele nu erau prea mult distincte. Herodot vorbește de niște ființe sau oameni pe cari îi numește Aegopozi, Troglodiți, Ictiofagi, ce nu se distingeau de urangutani, decât prin articulațiuni de

[1] Poet va să zică creator (EL. R.).
[2] minunile.
[3], [4] *stăpâni.*

www.dacoromanica.ro

vorbe cu o voce ca a nicteridelor sau liliecilor, ce se aseamănă cu a momiţelor.

Etiopienii sau Negrii, ce veniră după aceştia, deşi mai perfectibili, avură şi încă au multe din imperfecţiunile Aegopozilor, Troglodiţilor sau Ictiofagilor [1].

Stirpea mongolă sau a Arămiilor sau a Indo Chinezilor conservă încă mult din imperfecţiunile Negrilor şi se mai depărtează de a Troglodiţilor.

In fine stirpea caucaziană apărù cu toată inteligenţa de a distinge binele din rău şi deveni punctul de plecare al progresului spiritual şi moral.

In această stirpe se văd figurând întâi cei mai oacheşi, după cari urmează tot mai albi, până ajung la cei mai blonzi.

In stirpea caucaziană se văd întâi Arabii, Armenii, Babilonienii, Ebreii sau Fenicienii, Elenii sau Grecii, Romanii şi Galii, apoi Franco-Germanii sau Goţii, şi în fine Slavii din cari cei mai blonzi Ruşii.

De vom ţine cont de Aegopozii lui Herodot, ei reprezentau nişte abià oameni, sau stârpitura umanităţii.

Negrii reprezintă pruncia, leagănul umanităţii. Ei n'au tradiţiuni, n'au istorie dela dânşii ; alţii au vorbit şi scris despre ei. Omul nu-şi aduce aminte de leagănul său.

Indienii reprezintă copilăria umanităţii ; copilului îi plac fabulele, miraculosu! ; istoria antica a Indienilor toată este narată în mitii [2] cei mai supra-naturali, toţi actorii istoriei lor sunt macarchi, ce sunt divinităţi mai mari decât universul. Spre exemplu dela creaţie până la deluviu ei numără zece macarchi, din cari al şaptelea este extraordinar.

Chinezii reprezintă adolescenţa umanităţii ; istoria lor este romanţul plin de miracole ; actorii, eroii antichităţi lor nu mai sunt zei, ci imperatori în relaţie cu divinitatea. Ei dela creaţie până la deluviu numără zece imperatori, din care al şaptele tot extraordinar.

Babilonenii, stirpe arabă, între cari se vede şi Tharè, tatăl lui Abraam, reprezintă juneţea umanităţii. Istoria lor este romanţul istoric pe sistema regalistă, desbărat mai mult de cele miraculoase : tot mitul cuprinde o alegere, un adevăr avelat [3]. Ei numără zece regi dela creaţie până la deluviu.

[1] Herodot nu prea e crezut despre câte spune de această speţă de oameni imperfecţi. In seria animalelor însă ea umple o lacună, care va fi şi mai mare când Negrii vor fi absorbiţi de cei Albi şi vor dispare (EL. R.).

[2] basmele ; [3] desvelit, descoperit.

www.dacoromanica.ro

Egiptenii sunt rămăşiţele Etiopienilor, dominaţi de stirpea arabă. Sistema Egiptului nu este, cum se va vedeà, nici teocraţia Indienilor, nici imperalismul patriarhal al Chinezilor, ci absolutismul cel mai impilător.

Am arătat că al şaptelea personagiu dela creaţie până la deluviu se distinge din toate, el reprezentă geniul.

Ca să fie geniu, Indienii, după sistema lor teocratică, ziceau că nu puteà fi altcevà decât zeu. Chinezii ziceau că geniul cătà s fie imperator, Babilonii spuneau că e rege. După Egipteni, geniul nu puteà fi decât un ministru, servitor al lui Faraon, al despotismului. Acesta fu Toth sau Hermes.

Moi e narà aceiaşi miti[1]; îi preface însă după sistema lui umanitară şi egalitară. După dânsul, dela creaţie până la deluviu, e numără zece patriarhi, toţi oameni păstori. După dânsul, patriarhul al şaptelea, Enoh, inventatorul ştiinţelor şi astronomiei, omul care de viu fu răpit la cer, fiind în relaţie cu astrele, omul ce împărţì anul în 365 de zile, nu fu nici zeu, nici imperator, nici rege, şi cu atât mai puţin un Hermes sau un servitor al unui despot, ci un om simplu, primitiv, un patriarh. După Moise, geniul, ca să fie adevărat geniu, cată să se facă om, să trăească între semenii săi, să-i lumineze, să-i folosească, şi după natura lui să se înalţe de viu la cer.

III.

Sa revenim la Egipteni. Arătarăm că ei fură rămăşiţele Etiopienilor, dominaţi de stirpea mai inteligentă a Arabilor.

In Egipt, activul Arab, în loc de a-şi impune datorii, după legile spiritului, îşi arogă drepturi şi devenì despot; iar pasivului Etiopian nu-i căzù în parte decât datorii, şi devenì sclav.

Şi despoţii ştiu că sclavul nu se poate ţine în servitute, de nu va fi speriat, de nu i se va desecà orice putere spirituală, ce singură este în stare de a deşteptà şi dirige forţa materială.

Stirpea arabă organiză despotismul în Egipt, întroducând teocraţia Indienilor, cu mult mai centralizată, şi prin urmare mai anulătoare[2]. (Vezi *Incentrarea şi Descentrarea*).

Drepturile sacerdotale ale brahmanilor; drepturile nobilitare ale oştenilor, drepturile comerciale ale cetăţenilor din Indii, în Egipt toate se încentrară într'un singur individ, toate şi le însuşi regele.

[1] basme; [2] distrugătoare.

www.dacoromanica.ro

Regele în Egipt deveni mai mult decât marele preot cu toţi preoţii la un loc, el singur mai mult decât toţi oştenii sau semizeii (nobilii) la un loc; el deveni domn absolut şi al comerţului, industriei şi al pământurilor.

Biblia ne spune că un om de stirpe arabă, un descendent al lui Abraham, Josef voiu să zic, veni şi învăţă pe rege a face monopol pe grâne, ca printr'însele în timp de foamete să ia ţarinele poporului.

Regele deveni în Egipt faraon; şi faraon va să zică revărsător de lumină, soare, fiu al lui Osiris, al însuşi divinităţii. El, prin ajutorul castei sacerdotale, îşi însuşi dreptul divin asupra pământului, totul cătă să fie al lui, şi singur împărţi locuitorii Egiptului în caste, unele împilatoare, altele împilate, şi toate împreună sclave divinităţii sale.

Tot ce fu activ în Egipt îşi arogă drepturi şi iar drepturi, şi la tot ce fu pasiv, i se impuse datorii şi iar datorii. Echilibrul fu rupt cu totul. In locul puterii sufletului nu domină decât forţa materială, ce pretutindeni îşi imprimă timbrul, şi însuşi în momente în cari nu se vede decât *laboare* şi forţă materială. Laboarea este o operare fără voie liberă; travaliul presupune inteligenţă, putere a sufletului.

Dominaţia forţei se consolida ca nicăieri, şi se încentră într'un singur individ.

In Indii, toţi locuitorii erau de aceeaş stirpe, de acelaş grad de inteligenţă. Oştenii nu putură lasă pe mult dominarea ca un privilegiu exclusiv al popoarelor. Popii, ca să se susţie, cătara a cedă şi a împărţi frăţeşte; cetăţenii şi câmpenii se scularа, şi după lungi lupte în contra popoarelor şi bataioşilor de oşteni, îşi achistară şi ei drepturi şi deveniră cu toţii patru caste legitime.

In China, imperialismul se bază pe paternitate; imperatorul nu puteà domnì, de nu dominà ca pater, patriarhalemente; stirpea erà tot aceea.

In Babilonia, regele erà un patriarh şi un căpitan totdeodată al seminţiei sale şi al altor seminţii consângine, ieşite din aceeaş coapsă.

In Egipt fu din contra: o stirpe arabă şi mai inteligentă cucerì şi dominà o stirpe domoală şi pasivă.

Regele se înconjură de oşteni de stirpea lui, de Arabi, fanatici din natură, cu mare inteligenţă, atât spre a domnì, cât şi spre a servì cu mare devotament către despotul său, spre a puteà şi el fi, la rândul său, despot subalternilor săi.

Sacerdoţii Etiopieni la început cătară să devie servitorii

www.dacoromanica.ro

forţei, ca toată inteligenţa fără putere şi adevăr. In Etiopia erau dejà de mult întrunite şi stabilite credinţele false ale Brahmanilor Indiilor, despărţirea oamenilor în caste.

Când sarcedoţiul deveni proprietate stirpei arabe, rafinat şi organizat după o mare ástuţie[1], deveni fulger în mâna fanaraonismului.

Faraon deveni, cum se va vedeà, divinitate încarnată, cu totul şi cu totul forţă, deşi fără putere, pentrucă nu-şi luă de bază decât minciuna.

Iată o regalitate cum să li se scurgă ochii la toţi regi tr - cuţi şi viitori, iată adică umanitatea nu staţionară, nu coruptă, ci pervertită. Confuzia din Babel veni spre a se întronà pe piramide, şi de acolo a se întinde pe tot pământul.

Mişcarea libertăţii fu anulată cu totul înaintea forţei exclusive.

Libertatea în adevăr îşi avù şi-şi va aveà încă mult martirii săi. Insă şi regalitatea sau despotismul a căutat să-şi aiba şi mai mult devotaţii şi martirii săi. Primul despot a fost prima victimă pe altarul libertăţii.

Cât. timp s'a luptat lumea barbara, până să se supuie, nu legilor, ci fărădelegilor despotismului! Pentrucă despotismul singur puindu-se mai presus de legi, singur se pune afară din lege (hors la loi). Cine a voit, a putut ucide un despot ca pe orice fiară.

Toţi despoţii antichităţii, toţi câţi se încearcă până astăzi a 'ntinde curse sălbaticilor şi în numele unor credinţe a le pune fiare, au căzut victimă. Intrebaţi pe Iezuiţi ce pat printre hordele de sălbateci şi între popoarele barbare, adică cei mai aproape de natură.

Să continuăm cu istoria în mână.

PRINCIPIUL BINELUI ŞI AL RĂULUI LA EGIPTENI. Osiris, primul rege organizator al Egiptului, după maniera sa particulară, primul faraon, când se încercă a încatenà voia liberă, libertăţile locuitorilor, deodată cu conceperea despotismului, se concepù şi conspiraţia.

In capul a şaptezeci şi doi de eroi se puse un conspirator, un apărător al libertăţii, anume Tifon sau Ţifon. Aceştia, fiindcă erau tari şi audaci[2], se supranumiră giganţi.

De ce stirpe[3] a putut fi Tifon? De stirpe etiopiană sau arabă? Intrebaţi Europa din ce castă fu Luter, gigantul liberei conştiinţi; laic sau călugăr catolic? Cuiu cu cuiu se scoate afară.

[1] şiretenie; [2] îndrăzneţi; [3] neam.

www.dacoromanica.ro

Pe lângă acestea, Osiris, ca mascule, îşi aveà feminea sa, ce se numià Isis sau Iside.

Tifon îşi aveà şi el pe a sa ce se numià Neftè, frumoasă de minune.

Cronica scandaloasă depe atunci mai spune multe şi despre Iside cu Tifon şi despre Osiris cu Neftè.

Reginelor le place adesea câte un ministru, şi regilor le place câte o ministroaică, şi ce făcură ce dresară, că după aceste reguli ieşiră şi câţivà copii din flori.

Stirpea etiopiană nu prea erà aşà frumoasă. Pe ce erà să pue ochii Iside, dacă Tifon ar fi fost etiopian? Pe ce erà să pue ochii Osiris, dacă Neftè ar fi fost Etiopiană?

Tifon revoluţionarul fu dar pur sânge arab, şi nici mai mult nici mai puţin, într'o noapte ucise pe Osiris. Insă ştiţi cum este datina: «regele a murit; să trăească regele!»

Şi lupta fu mare între văduva Iside şi între giganţii de revoluţionari.

Alergă şi ea, ca toate reginele la toţi giganţii, de braţ şi de cap, la Gioni, la Hermesi, la toţi generalii sau căpitanii, la toţi miniştrii şi la toţi cuvioşii de ierofanţi. Având pe aceştia, gloatele căutau să fie cu dânsa. Şi cu cine a fost în todeauna opinca? Materia este una cu forţa.

Tifon cu ai săi fu învins. Iside cu ai săi fu învingatoare şi stabilì pe tron pe fiul său Horus.

Şi spre a întronà cu dânsul şi faraonismul, făcù pe toţi cuvioşii ierofanţi a mărturi şi a afirmà că Osiris a fost însuşi divinitatea, ce a fost incarnat şi s'a făcut rege, spre a da umanităţii un model de guvernare.

V.

Iată acum, cum dintr'un principiu, după toate logicele din lume iese o sistemă.

Când bărbatul unei femei este un jupân, femeia fireşte cată [1] să fie o jupânească;

Când bărbatul este un domn, femeia este doamnă;

Când bărbatul este rege, femeia este regină:

Când bărbatul este zeu, femeia este zee.

Şi dacă zeul este declarat recunoscut, probat de zeul zeilor, femeia lui este neapărat, fatalmente, zea zeilor.

Insă dacă Osiris şi Iside sunt monarhii cerului şi ai pă-

[1] trebuie.

www.dacoromanica.ro

mântului, ce cată[1] să fie generalii şi miniştrii lor? Fireşte, fatalmente, tot divinităţi, geniuri cereşti, îngeri, arhangheli, Gioni, Erculi, domni ai forţelor, Emeşi, Tothi trismegişti.

Şi prin urmare Horus, fiul lui Osiris şi Iside, succesorul lor, cată să fie iar o divinitate pe pământ, şi aşà din tată în fiiu, tot zei, şi tot zee; şi de aci înainte noroc şi tot noroc.

Osiris fu în adevăr ucis de Tifon şi de ai săi, aceasta nu se puteà ascunde sau negà, pentrucă toată lumea o văzuse cu ochii.

Insă Osiris, ca zeu, s'a făcut că moare, şi s'a suit la cer unde erà locul lui; pe pământ nu descinsese decât provizoriu, până una alta.

Iside, după întronarea lui Horus, fiul său, mai purcese gravidă şi fătă un copil, şi apoi câţi a mai dat Dumnezeu. Cu cine făceà acei copilaşi? Tot cu răposatul Osiris, pentrucă el, ca zeu, se ştià de toţi că nu murise. Vedeţi cum în toate vine norocul, când adopţi odată din capul locului o sistemă cum se cade.

Iside apoi, ca zee, cătà să se sature odată în străinătate cu pământul, cătà să se ducă odată în patria ei, în cer; şi fiul său Horus, mai curând sau mai târziu, cătà şi el să facă această călătorie.

Luară dar de mai înainte măsuri dinpreună cu eminenţele, cu toate preasfinţeniile ierofanţilor să se decidă odată toate, ca să pue, cum zicem noi modernii, puncturile pe toţi *i*.

Dacă adică Osiris este probat şi ştiut de toţi că este zeul mare, Iside zea mare, descendenţii lor toţi unul după altul tot zei, tot faraoni; şi miniştrii lor, tot agatodemoni, geniuri bune, tot îngeri, tot arhangheli după limbile noastre; ce cătà să fie Tifon şi femeia sa Neftè, şi soţii lui cei 72, şi descendenţii lor, şi imitatorii lor?

Aceia, fireşte, s'a aflat cu cale de toate cuvioşiile sacerdotale a fi şi ei tot Baali, adică tot nemuritori în alt mod. Giganţii dar, ce s'au luptat pentru libertate, cătà să devie din cap până în picioare Titani sau Ţitani, sau Satani, spirite făcătoare de rău, inimici ai cerului.

Iată dar o sistemă întreagă, cu toate consecinţele trase dintr'un singur princip; că adică Osiris, primul violator, uzurpator de libertăţi, este însuşi Dumnezeu; că forţa este divinitate şi că apărătorul libertăţilor este dracul.

De aci se divinziară toate forţele, toate elementele, tot ce

[1] trebuie.

www.dacoromanica.ro

distruge şi e teribil, tot ce e materie. Vera[1] dualitate deveni unitate, monadă. Dinpreună cu spiritul fu anulată şi libertatea, iată răul din ruperea cu totul a echilibrului.

Şi acestui rău, i se dete nume de bine, de divinitate, în contra căruia se inventă principiul răului, Tifon. Adică materia şi forţa[2] să fie binele, şi spiritul şi puterea să fie răul; despotismul să fie divinitatea, şi libertatea să fie dracul. Cum se împacă cu aceasta toţi papeţii!

După acestea, binele faraonic nu erà decât răul, şi răul este lipsa binelui, un termen negativ. Unde poate ajunge lumea cu nişte asemenea doctrine, dacă acestui rău, numit bine, i se dă alt principiu al răului, alt termen negativ.

VI.

Însă toată lumea nu erà numai etiopiană, stirpea arabă erà multă; şi Faraon, fiind divinitate, nu mai lăsà nici un drept, nici o libertate de conştiinţă lumii, viermilor de oameni, decât celor ce aveau onoare de a fi servitorii, miniştrii, sbirii, carneficii, preoţii altarului lui.

Stirpea arabă se încuscrise, se încrucişase cu stirpea etiopiană.

Dascălul, având relaţiuni cu dascălii, devine şi mai dascăl; având relaţiuni cu copiii, cu şcolarii, rămâne tot dascăl cum a fost, se mai copilăreşte şi el, dar matureşte, luminează pe şcolari.

Stirpea arabă în Egipt rămase staţionară, însă făcù a mai progresà cea etiopiană şi materialmente în culoare şi gesturi, şi spiritualmente; humele şi viermii de sclavi începură a cugetà, şi pe lângă dânşii mai veniră după Iosef atâţia Ebrei, tu tatăl lui Iacob, toţi de stirpe primitivă arabă şi nepervercită, şi aceştia ajunseră şi ei sclavi.

Şi sclavii cugetau ca dracul, ca maestrul lor Tifon.

Şi sistema faraonică nu se mărginì numai asupra celor vii; asupra celor morţi se întinse cu mai mare vigoare şi în eternitate. Vai de liberalul chinuit de viu, de se întâmplă să moară.

Temniţele, torturile, suferinţele cugetătorilor vii nu erau nimic pe lângă torturile şi suferinţele ce îi aşteptau după moarte.

Domnul şi monarhul şi judele suprem al iadului erà tot Osiris; sbirii şi carneficii infernali erau tot miniştrii lui Osiris.

---

[1] adevărata ; [2] violenţă.

www.dacoromanica.ro

Acolo n'aveà nici o parte adversarul acestuia, Tifon, că tot ar mai fi dat oarecare repaus unui păcătos ce ar fi cutezat în vieaţă să cugete că e om şi că s'ar fi cuvenit să aibă şi el o parte din drepturi şi din libertate.

Osiris nu erà Jupiter, să lase Iadul pe mâna fratelui său Pluton; şi cu atât mai vârtos, ca Dumnezeul catolicismului ce, în pisma luì Christ, ce sdrobise dracii, să lase iadul tot pe mâna dracilor.

Osiris nu lăsà nimic adversarului său, nimic nu împărţì cu nimeni. In Iad ca şi în cer dominaţia cătà să fie a lui, pedeapsa pretutindeni cătà să fie a lui.

Osiris fu tipul tuturor Cesarilor, tutulor despoţilor şi deaceea tot un domn cată să fie şi în Petersburg şi în Siberia, şi în Paris şi în Caiana, şi în palat şi în puşcărie.

Ca să se ştie că cine va cutezà să păcătuească a se luà după spurcatul de Tifon, n'are mântuire şi scăpare nici mort.

O dată sistemă! Imperatorii şi domnitorii creştini ştiu ei de ce le cere inima să fie mai bine catolici, decât ortodocşi şi protestanţi, pentrucă bietul catolicism cu dreptul sau divin, cu inchiziţiunile sale, cu aservirea conştiinţei şi cu atâtea multe este un leit faraonism mascat. Păcat numai că de când au ieşit ereziile, oamenii numai au credinţă, şi i-a cam trecut moda şi catolicismului, subt orice formă s'ar arătà.

Pe această sistemă dar, adevărul fu ascuns, ştiinţa prohibită, ascunsă sub mistere, privilegiu numai al adoratorilor divinităţii pământeşti, al preoţilor, voiu să zic.

Un preot anume Prometeu, ce cuteză a divulgà ştiinţa, fu condamnat a i se sdruncinà ficaţii de viu.

Ştiinţa, artele, medicina, arta de a scrie erà privilegiu al castei sacerdotale; până şi meseria lucrativă de rufiani[1] erà tot a ierofanţilor. Aţi văzut cum ştiură să aducă din condeiu pe copilaşii din văduvie ai Isidei.

Artele celelalte, măestriile, ca să nu se propage mai mult, se deteră de moştenire din tată în fiu prin caste.

Omul fu condamnat a trăì într'o monotonie perpetuă; catena[2] ştiinţelor şi artelor erà ruptă; fiecare familie n'aveà decât o singură toartă.

Astfel în faraonismul modern al fabricelor, proletarul nu învaţă decât numai a da cu ciocanul, numai a pili, sau polei, şi numai a pilì cutare sau cutare părticică, şi numai astfel îşi petrece toată vieaţa, abrutizându-se.

[1] corupţi; [2] lanţul.

www.dacoromanica.ro

VII.

INFLUENŢA EGIPTULUI PRIMITIV LA ALTE POPOARE. Pe când Egiptul, discipol al teocraţiei Indiilor, pozà dejà de maestru, Brahmanii din partea lor se sforţau să-l întreacă prin legile lui Manu.

Asiria luà cu toptanul şi divinităţile şi sistemele Egiptului şi Indiilor.

Imperatorii patriarhali ai Chinei începură a nu se lăsà mai jos decât Faraonii Egiptului.

Persia erà dejà îmbuibată de dualitatea himerică a principiului binelui şi al răului. Şi binele lor nu erà decât lipsa adevărată a binelui, erà forţa materială.

In toată Asia, forţa materială, elementele, focul, apa, aerul, pământul erau divinităţi; şi divinităţi tari, cât elementele, fatale şi toante, inexorabile ca materia, rele ca toate muierile urîte şi fără bărbat, divinităţi setoase de sânge uman.

Insă unde este împilare, acolo şi gemet; unde e durere, acolo şi ţipăt; unde e nedreptatea, acolo şi protestaţie.

Injustitia, strâmbătatea, pe lângă altele, are şi darul de a fi strâmbă, adică de a se nedreptăţi, de a se strâmbà însuşi pe sine, de a da răul însuşi celui ce îi face bine, de a pedepsì şi sacrificà însuşi pe servitorii săi.

Miniştrii nedreptăţii ajung până în fine a se face demagogii celor impilaţi.

Gemeà umanitatea pretutindeni, pe oriunde erau cetăţi şi templuri, şi turnuri, şi carcere. De mai erà vreo libertate, erà numai între popoarele nomaze şi păstori.

Zeul vechiu al păgânătăţii erau forţele, şi umanitatea împilată, începând a cugetà, începù a se luptà în contra forţei [1].

Toţi împilaţii de pretutindeni aşteptà un mântuitor, şi fiindcă acest liberator se aşteptà pretutindeni, pretutindeni se aflară inteligenţi, spre a se pune în capul popoarelor.

In Indii apărù Xachia sau Buda, în China Con-Cong; şi unde nu se arătà nimeni, toţi desmoştenii, toţi paria, toţi ciandalà îşi luară lumea în cap; străbătură pelagurile, mările, şi se răspândiră în Europa ca Pelasgi, spre a formà societăţi noi, staturi noi.

Despotismul asiatic erà dejà vechiu; i se desecase forţele; şi când e cinevà tare, este mai generos, mai sincer.

Despotismul, desecat de forţe, aleargă la dol [2], la astuţie [3],

[1] violenţei; [2] viclenie; [3] şiretenie.

www.dacoromanica.ro

este crud, este capricios, arţăgos, ca toate cotoroanţele cicălitoare.

Despotismul în tăria sa este audace [1], omoară pe faţă, se servă de securea carneficelui [2] în pieţele publice.

Despotismul mătufit [3], desecat de forţe este codaciu, ucide depe la spate prin mâna plătită a sbirilor şi bravilor [4] de meserie.

Despotismul desecat, de are armată, o ţine de lux; angelii săi gardieni sunt tâlharii, şi pe mâna lor abandonă ţara: nici proprietate, nici onoare, nici vieaţă nu mai sunt în sicuritate [5].

Iată cauza primelor emigraţiuni asiatice.

In Egipt, fiind despotismul mai mare, împilaţii începură a fi altoiţi de doctrinele Arabilor primitivi, cari dejà începuseră a se luptà cu forţa.

O figură mare se vede în Biblie.

Un Iacob, nepot al Arabului Abraham, o noapte întreagă se luptă până dimineaţa, se luptă de moarte, şi când se lumină de ziuă, umbra erà răsturnată la pământ, genunchiile lui Iacob erau pe pieptul ei, umbra abià răsuflà.

«Basta! îi zise umbra, şi umbra erà Dumnezeul forţei [6], Dumnezeul vechiu. Basta! s'a făcut lumină, ai învins; de azi înainte, nu veï mai fi numit Iacob, ci Israel, adică vingător al divinităţii şi solidar cu oamenii».

(O! ce noapte lungă, câţi secoli de întuneric, în care numai forţa fu Dumnezeu! Spuntă [7] în fine aurora; ardică capul omule, îndreptează-te în picioare, căci Israel a rămas schiop [8].

Brote al Greciei, devino antrop [9], sclavule al antichităţii aşteaptă că ai să devii Christ, uns preot şi rege adevărat tot deodată, fiu al adevăratului Dumnezeu).

Descendenţii acestui Israel, acestui vingător al forţei brutale, acestui solidar cu oamenii, veniră în Egipt şi fură confundaţi cu toţi sclavii şi mai abjecţi decât dânşii. Până când cu toţii îmcepură a zicę:

«După moarte rău; în eternitate, sub privegherea şi torturile lui Osiris; în vieaţă, rău, sub jugul descendenţilor lui; încai cât trăim, să cugetăm şi să facem ca Tifon. Tifon revoluţionarul să fie domnul şi patronul nostru».

Şi de acì iată începutul revoluţiunilor, iată şi emigraţiunile

[1] îndrăzneţ; [2] călăului; [3] în decadenţă.

[4] omorîtori plătiţi; termenul se găseşte şi la Asachi (*v. Nuvele istorice*, Buc. «Minerva», 1915, pag. 179), împrumutat din italieneşte.

[5] siguranţă; [6] violenţei; [7] se iveşte; [8] *Biblia*, Genese, cap. XXXII, verset 31 (EL. R.); [9] om.

www.dacoromanica.ro

din Egipt, până când unul după altul ieşiră, Inachi, Cecropi, Moisi, Cadmi, mai în acelaş secol.

«Jos cu forţa, ce se zice autoritate!» se auzià din gură în gură, în societăţi secrete, de faţă în pieţele publice, pe drumul emigraţilor.

— Dar ce să se pue în locul ei? Acì erà diferenţa de opiniuni şi de sisteme.

VIII.

Inah şi Cecrope veniră în Grecia, la oameni primitivi şi mai sălbatici, şi veniră cu tradiţiunile egiptene, cu zeii Egiptului şi schimbându-le numele după limba locală, le schimbară sau răsturnară şi sistema.

«Jos cu doamna autoritate, care este numai forţă! N'a invins Osiris, ci Tifon. N'a învins Saturn, ci revoluţionarul Jupiter. Jos din cer şi depe pământ forţa!» Revoluţia devenì divinitatea Grecilor.

Neftè adversara Isidei, Neftè natura stearpă şi femină, la Greci devenì mascule şi fecundătoare, devenì Neptun şi frate al divinităţii supreme, al lui Jupiter.

Sais egipteana devenì Palas Minerva, în totdeauna castă.

Iside luxurioasa devenì casta Diană.

Divinităţile luară forme umane şi deveniră tipul frumosului.

Atâta s'au priceput, atât au făcut pe deoparte Inah şi Cecrope, revoluţionari din Egipt şi pe de alta Cadmu, emigrat din Fenicia, ce divulgă şi populariză alfabetul, de unde erà numai un mister al preoţilor.

Atât s'au priceput, o repetăm, atât au făcut; dar avură înaintea lor un popor primitiv, vivace ca un sălbatic, iute ca şi căprioara munţilor. Fu deajuns să le spue că omul nu mai este *brotos,* ci *antrop;* şi că cei dilecţi[1] înaintea cerului nu mai sunt decât fiii revoluţiunii, fiii lui Jupiter Pater.

Forţa începù a devenì putere, şi o adevărată autoritate, bazată pe libertate, pe logos[2].

---

[1] iubiţi.
[2] cuvânt.

www.dacoromanica.ro

VIII.

MOISE ŞI RELIGIUNEA LUI. Cu Moise nu fu aşà. In planul său cel nou, în principiile sale, în evenimentele sale fu mai fericit decât Inah şi Cecrope; în poporul însă, ce avù înainte, fu cu totul disgraţiat [1]; el avù un popor învechit în sclavie, învechit în rele.

Moise, ca iniţiat în toate misterele, crescut la curte, fu mai instruit. Moise fu pe deoparte unul din elita Egiptului, sapientisim [2] cu erudiţia, altisim [3] prin creşterea sa, iar pe dealta descendent al lui Iacob, care terasase [4] forţa.

Moise ucise un curtezan din camarilă, un sbir al poliţiei, ce maltratà pe naţionalii săi, şi fusese nevoit a se refugià în deşerturi şi a cere ospitalitate la Iotor, preot poate al dogmelor lui Xachia sau Buda, ce se răspândià în toată Asia, neavând scăpare în Indii, sau preot poate al cultului primitiv.

Moise îşi meditä planul optzeci de ani, şi când văzù pe adevăratul Dumnezeu, nu-l văzù în forţă, nu în elemente, nu în soare, nu în stele, ci în lumina ce ieşià dintr'un rug, lumină suavă [5] ce luminează fără a arde sau a consumà, lumină dătătoare de vieaţă, ce viază [6] în toate şi însuşi într'un mărăcine de rug.

Moise, când se returnă în Egipt, propaganda erà făcută de ai săi, societăţile secrete încinseră tot Egiptul: toţi desmoşteniţii din toate ginţile erau cu dânsul, Ebrei, Egipteni, Arabi din alte seminţii.

Două milioane cinci sute de mii erau cu dânsul şi îl aşteptau muşcându-şi unghiile.

El se prezentă înaintea lui Faraon în numele adevăratei divinităţi, ca o altă divinitate.

Intr'o noapte, toţi fiii primogeniţi, toţi moştenitorii privilegiurilor Egiptului fură ucişi. Ingerul exterminator sdrobì toate capetele hidrei.

Toiagul în mână, sacul în spinare, şi drum din cetatea păcatului, drum din lumea veche, drum spre o societate nouă.

El nu vorbià mult, el făceà mult, limbagiul lui erau semnele; şi semnele lui erau elementele, catastrofele, plagele Egiptului pentru despoţi, marea, uraganele, norii, fulgerele, tunetele, apele vii, apele moarte.

Drum către ţara promisă, către societatea model, şi drum prin Marea Roşie. Prin unde de sânge trece revoluţia.

[1] nenorocos; [2] foarte înţelept; [3] distins; [4] sdrobise; [5] plăcută; [6] trăeşte.

www.dacoromanica.ro

Faraon vine! Treci mai curând, Israele, că te înghit undele, sau rămâi tot în cetatea păcatului; în lumea veche nu te aşteaptă decât servitutea.

Poporul ales trece, şi Moise şi ai săi în urma lui; şi acesta, cum ajunge dincolo în deşert, tace, şi ţintă se duce la templu lui Baal Tifon, ce se ardică pe un promontoriu în deşert; la templul dracului lui Faraon, la templul patronului şi tipului antic al revoluţionarilor; şi din pragul acestui templu, drept în picioare, cu braţele încrucişate pe piept, cu degetul cel mare al dreptei la gură, mut ca statua tacerii, contemplă cum se îneacă toată autoritatea falsă, toată forţa faraonică: care de gueră[1], cal şi călăreţ dispărură ca plumbul în apele vehemenţi.

Imnul apoi: «Să cântăm Domnului, căci prin victorie s'a glorificat!

«Repezit-a urgia sa şi i-a devorat ca paiele.

«La suflarea nărilor mâniei sale despărţitu-s'au apele şi i-au acoperit pe dânşii, etc.»

— Cine însă este domnul acela?

— Numele lui este inefabil[2], gura omului să nu-l profane, el este *cel ce este*. El nu e zeu, este *fiinţă*, vieaţa vieţelor.

Tot ce este, este adevăr, tot ce nu este, este minciună; păgâni, nu profanaţi numele adevărului prin erorile voastre.

— Dar ce este acest adevăr, această fiinţă?

— Ascultă-l cum singur îşi dă definiţia:

«Eu sunt domnul Dumnezeul tău, care te-a exdus[3] din casa servituţii.

«Să nu ai Dumnezei[4] afară de mine.»

— N'auziţi, sclavilor, că acest domn Dumnezeu este libertatea libertăţilor? Şi că alt Dumnezeu nu e decât libertatea?

Moise în cer nu vede revoluţia ca Cecrope, el vede libertatea, vede spiritul liber, atotbun şi atotpotent, spiritul ce mântuie sclavi din servitute, spiritul ce plană peste elemente.

Revoluţia nu e în cer, ci un arhanghel al acestui spirit pe pământ, care aprinde inimile celor ce cu mâna înalte să scoală să scuture jugul.

[1] răsboiu.
[2] nu se poate spune.
[3] scos.
[4] Zeu în limba ebraică însemnează potent, domn, stăpân, ciocoiu (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

Periodul al doilea.

I.

Unde e materie, nu e decât forţă [1]; unde este spirit, acolo este putere.

Unde predomină materia, acolo predomină forţa, şi prin urmare dreptul celui mai tare, fără datorii.

Unde predomină spiritul, acolo predomină puterea, şi prin urmare dreptul celui mai debil [2].

Doctrinele Indiilor, Egiptului erau bazate pe forţă, toate divinităţile erau forţe, elemente, materie. Dogmele religioase, credinţele insinuate popoarelor nu serviau decât spre consolidarea sau perpetuarea despotismului.

Umanitatea erà stătută de suferinţe şi de dureri; omul însă aveà instinctul sinelui, fiecare simţià că este într'însul un eu, şi acel *eu* cugetă, şi acel *eu* are o origine cu totul distinsă [3] de a materiei; şi după atâţia secoli acel *eu* a cătat să proteste odată.

Când omul protestă în cetăţi, a cătat să cază victimă atât a despoţilor, cât şi a sclavilor. Despoţii prin sclavi şi-au terasat [4] adversarii.

Când atâţia Prometei se încercară a arătà rătăciţilor adevărul, orbilor lumina, creerilor şi inimilor îngheţate a le comunicà căldura vieţii şi ştiinţa, Prometeii fură condamnaţi ca furi de cele divine, ca furi ai focului din cer şi condamnaţi a li se roade ficaţii de vulturi.

A fi condamnat la moarte, a murì nu este nimic, când moare cinevà împăcat cu conştiinţa.

Pentru liberatori se inventă alt chin, cu chinul morţii şi tortura remuşcării, iată cum:

A se pervertì cuivà conştiinţa, a se fasonà mintea omului astfel, încât să crează că comite răul, când face binele; a-l face să nu cuteze niciodată a face binele, că va trece de fur de cele divine, de apostat; aceasta va să zică a face din conştiinţă, o remuşcare, şi această remuşcare este vulturul ce de viu roade ficaţii cuivà.

Mulţi au sacrificat vieaţa cu bucurie; a-şi sacrificà însă, dinpreună cu vieaţa şi onoarea, aceasta este eroismul eroismilor, egal cu puterea divinităţii. Un Prometeu născut fără scutece

[1] violenţa; [2] slab; [3] deosebită; [4] sdrobit.

www.dacoromanica.ro

în iesle avù aceată putere ; se descinse a murì pe lemn, între doi latri [1]. Vulturul remuşcării de el nu se apropià.

Atâţia şi atâţia secoli, dogma că omul este după imaginea divinităţii fu persecutată prin toate cetăţile, prin toate societăţile umane, ca o profanaţie, şi nu se puteà profesà decât printre popoarele nomade.

Omul cată să fie humă, vierme ; sacerdotele numai erà ceva, şi despoţii numai erau fiii şi delegaţii divinităţilor.

Arborele ştiinţei erà condamnat de dogmele Indiilor şi ale Egiptului, să-şi ascunză rădăcinile, să şi le întinză până în fundul iadului şi de acolo să-şi tragă sucul. «Cu moarte să moară cine va gustà din fructele lui».

Xachia în Indii, cu braţu-i titanian smulse arburele ştiinţei, şi discipolii lui, transplantându-l în China, răsturnă şi dogma şi sistema. Arborele ştiinţei fu arătat, demonstrat că îşi are rădăcinile în cer, şi ramurile cad ca nişte raze pe pământ. Cine gustă din fructele lui, ia vieaţă nouă, vede lumina vie [2].

II.

Tot erau materie, şi forţă, şi fatalitate în Indii şi în Egipt şi în toată Asia ; pentrucă spiritul, şi puterea, şi voia liberă nu erau recunoscute, n'aveau drept de cetate. Echilibrul nu numai că erà rupt, ci un termen erà cu totul anulat. Dogma unităţii materiei domnià în toată inerţia ei.

Primii rebeli, primii apostaţi cunoscuţi în contra acestei dogme fatale, fură Prometeu, Xachia, Moise, Inach, Cecrope, şi Cadm.

Moise şi Cadmul mai furară şi alt foc din cer şi îl divulgară viermilor, humelor, broţilor de oameni. Divulgară alfabetul ! Cum să nu turbeze forţa faraonilor antici şi moderni?

Doua societăţi, două modele se stabiliră în fine, una în Palestina, în ţara promisă, şi alta în Helada. China rămase izolată, necunoscută de lumea antică şi prea puţin cunoscută de lumea modernă.

In ţara promisă fu recunoscut de Dumnezeu liberatorul sau libertatea, Iehovah.

In Helada, revoluţionarul, Revoluţia, Jupiter.

In Palestina se stabili o republică democratică federativă, pentrucă capul statului, domnul, libertatea, domniau nevăzuţi în ceruri. «Să n'ai ţie alţi zei» adică-domni.

[1] tâlhari ; [2] Vezi istoria universală, tomul I-iu (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

In Helada, pentrucă revoluționarul se dogmatiză că a fost zeu, puiu de zeu, se stabiliră regaturi, cari până în fine se confederară.

Zeul însă mai avù frați, și copii, și consângi divini; aceștia după dreptate căutau să fie egali, căci spiritul se manifestase dejà și se agità ca activ. In cer, prin dodecada [1] zeilor se dogmatiză o republică de zei. Pe pământ, prin urmare, regatele au căutat neapărat să se transforme în republice aristocratice și federative.

Pentrucă credințele, idealurile ce își fac oamenii despre cer, și le realizează pe pământ.

Moise, ca să desființeze temnițele și torturele, renegă, desființă mai întâi iadul. Iehovah al lui nu are rival, nu are adversari. Moise nu vorbește nicăieri de dracul, dracul este o invenție sau o imitație a regalității ereditare a lui Solomon.

Iadul, la Ebrei, nu însemnà decât moartea, întunerecul. Rău pentru Moise nu erà decât lipsa binelui, adică sau ruperea echilibrului între activ și pasiv, sau dizlocarea lor.

Șarpele pasiv devine activ și amăgește pe femeie; și femeia pasivă devine activă și seduce pe bărbat, iată pierderea binelui, iată răul în mitul [2] lui.

Acest mit existà dejà în tot orientul, Moise nu puteà face să-l uite oamenii. Omul erà dejà condamnat de mult la moarte, de va gustà din fructele arborelui științei; narează dar și el acest mit; însă afirmă că femeia este destinată de a sfărâmà capul șarpelui; ea va civilizà sau mai bine va moralizà pe om.

Instituția carcerelor și a carneficilor [3] nu fu cunoscută în Palestina până la regalitate, pentrucă nu fu cunoscut nici iadul, nici dracul.

Pentru criminali sau ucigători, Moise instituì patru cetăți inviolabile de refugiu, sau penitențiare. Acolo se refugià culpabilul; și statul fu scutit de a salarià carnefici.

Consângii [4] ucisului singuri cu dorul lor aveau dreptul de a pedepsì pe ucigător, iar nu niște judici [5] salariați, cu tot sângele rece. Criminalul, refugiat în cetățile de azil, scăpat din mâna celui cu drept de răsbunare, după ani puteà să fie iertat.

Crima de les-maiestate nu este cunoscută în noua societate-model; crima de les-divinitate erà foarte sever pedepsită, pentrucă erà crimă de les-libertate.

In Moise se văd niște reforme, putem zice, cu totul radicale.

[1] 12; [2] basmul; [3] calău; [4] rudele; [5] judecători.

www.dacoromanica.ro

El o rupe cu totul cu trecutul, nu numai în instituţiuni, ci şi în termini sau denumiri.

La el, sacrificatorii, servitorii altarului nu se mai zic ierofanţi, ierei [1] sacerdoţi, adică sacri sau sânţi, ci simplu cu un nume istoric de leviţi, după numele străbunului lor, ca toate celelalte semenţii.

In limbagiul lui nu se mai aud vorbele de miracole sau minuni, ci *semne,* simboluri ;

Mitul, fabula, alegoria, după Moise, se zice avelăţie [2], apocalipse.

Termenii de auguri divini, ghicitori, ce presupun fraudă, şarlatanie, fură aboliţi [3]. Ce: cari văd bine, bazaţi pe experienţă, pe adevăr, pe ştiinţă, fură numiţi *văzători, oratori publici, profeţi,* adică predicatori (profet, predicator va să zică : *fao, dico,* şi *pro* sau *pre,* predic, predicator).

Tot ce se ziceà zeu în Egipt şi în toată Asia, pentru Moise însemnà materie, forţă brutală, forţă fatală, ciocoi, cum am zice noi, despot.

Moise făcù şi mai mult : nimic numai nară despre datinele şi costumele Egiptului, ca să nu-şi mai aducă aminte posteritatea de dânsele. Ce bine ar fi fost, dacă evangheliştii n'ar mai fi descris datinele şi ipocrizia fariseilor! Călugării creştini n'ar fi avut pe cine imità. Cel puţin ar fi inventat altcevà.

III.

COMPARAŢIA ÎNTRE EVREI ŞI GRECI, CA RELIGIUNE.

Reformele acestea radicale nu se văd în Helada ; pentrucă Inah, Cecrope şi Cadm vin pe tărâmul ei cu toate tradiţiunile, preţinerile şi prejudiţiurile Egiptului şi Feniciei.

Vin cu toţi zeii păgânătăţii, cu toate inegalităţile sau inferiorităţile zeilor subalterni, cu toţi fiii de zei sau semi zeii lor. Un om de rând s'ar fi considerat de eretic, de apostat, de ar fi cutezat a zice că este egal unui Cecropide, unui Heraclide, unui Achile, unor descendenţi ai lui Castor şi Polux.

Oamenii de rând, ce aveau sânge prin vine, nu puteau în Helada fi egali eroilor, principii lor aveau ichor, adică mai mult decât ambrosie divină, care circulà prin vinele lor.

Sacerdoţii Heladei nu erau nişte cetăţeni de rând, însărci-

[1] preoţi ; [2] revelaţie ; [3] înlăturaţi.

www.dacoromanica.ro

naţi cu depozitul legii, ca leviţii lui Israel, ci nişte favoriţi ai zeilor, nişte mijlocitori între oameni şi zei. Ei legitimau fiii bastarzi, ei adeveriau cum au născut Danaele şi Ledele.

Helada nu fu decât Egiptul răsturnat cu aceleaşi elemente; Palestina fu Egiptul denegat, abandonat cu totul.

Palestina însă fu plină de fiii sclavilor din Egipt, idei nouă cu totul înalte şi divine, altoite în tulpină vechie. Helada fusese plină de vechi Pelasgi, de vechi protestatori, de un fel de barbari, ca Goţii, Ostrogoţii, Normandii, Francii Europei, stirpe incultă, dar viguroasă, dar necorupta, nepervertită, câmp primitor de orice sămânţă.

In Palestina conduceà un Moise, un Josuè al lui Navi, câţivà pontifici succesivi şi judici [1] şi în fine foarte rari câţivà profeţi protestatori, ce ajungeau a fi condamnaţi la moarte.

In Helada din contra erà o stirpe de oameni, toţi capabili de a devenì Moisi, şi Josuè, şi profeţi, toţi capabili d'a se armà cu junghiul [2] lui Aod şi al lui Iehojada.

Acestor popoare fu de ajuns a li se înrădăcinà credinţa că cel mai mare zeu, domn al cerului şi al pământului, este revoluţia, că fructele Sapienţei sau ştiinţei nu sunt prohibite [3], ci că ştiinţa este fiica [4] seprevergină [5] născută din creştetul divinităţii supreme. Le fu de ajuns să ştie că în cer este republică.

Prin aceste principii mintea oamenilor naturii îşi luà avântul spre a domptà [6] şi cultivà materia.

Şi de unde în Palestina, cu nişte popoare de sclavi, republica democratică degeneră în monarhie absolută, în judaism, contra tuturor protestaţiunior depozitarilor legii, în Grecia regalităţile cătară să facă loc până în fine republicelor democratice şi federative. Credinţele până în fine aduc la fapte.

Forţa materiei cătà să ceadă [7] înaintea puterii spiritului. Divinităţile monstruoase ale Egiptului luară forme umane.

Forţa stâncelor de piatră, forţa metalurilor cătà a se mlădià sub puterea spiritului înprumutată daltei artiştilor.

Şi fiindcă spiritul, este caritabil, delicat, curtes, spiritul inobilă materia, îi dete formele cele mai delicate cele mai perfecte. Gustul deveni un cult.

Brotul ardică capul în sus şi devenì *antrop*. Puterea gustului, frumosului, sublimului învinse sau convinse forţa materiei. Artele, ştiinţele fură divinizate, avură altare; virtutea

[1] judecători; [2] pumnalul; [3] oprite; [4] în original *filiu*; [5] veşnic fecioara; [6] stăpâni; [7] cedeze.

www.dacoromanica.ro

devenì virtute, cultul pentru libertate ardicà la rangul de zei pe toţi apărătorii patriei, pe toţi tiranoctonii, şi o minune! regicidul fu înălţat la rangul de zei!

Singură credinţa că Dumnezeu e revoluţia, singură această credinţă produse Soloni şi Licurgi, Harmodii şi Aristogitoni, Leonidi şi Temistocli cu soldaţii lor, Aristidi şi Timoleoni;

Homeri, Pindari, Safe, Eschili, Sofocli şi Euripidi;

Erodoţi, Tucididi şi Xenofonţi;

Isocraţi şi Demosteni;

Pitagori, Socraţi, Aristoteli şi Platoni;

Apeli şi Fidii.

Până când mai există timpul, până când mai este un mâine, tot mai e un progres; şi fără mişcare, fără înaintare, fără reforme salutarii, fără revoluţie, nu e progres.

Primeniţi-vă, primeniţi-vă, oameni, că altmintrelea vă împuţiţi de necurăţie şi de lingoare. Primeniţi domnitorii, ca să nu devie tirani.

Forţa materiei singură e o besniţă fatală, o durdă ce striveşte şi distruge cu greutatea. Numai agera putere a spiritului, o poate dirige şi utilizà.

IV.

LA EVREI. In Palestina, multul erà materie pasivă, oameni învechiţi în relele Egiptului, fiii şi nepoţii acestora cu aceleaşi înclinări şi datine, cu aceleaşi erori; şi inteligenţa spiritului erà între puţini. Sclavul ignoranţei erà o regulă generală; omul liber cu mintea şi cu inima erà o excepţie.

In Helada din contra, multul erà om al naturii, descendent de protestatori în grămadă de emigraţi, multul erà liber; şi puţinul conservà erorile şi prejudiţiile Egiptului; semizeii, Heraclizii prin urmare au căutat să dispară. Servitutea fu o excepţie.

In Palestina, sclavii nu putură fără stăpân şi până în fine cerură un rege. Mai marele preot le dete în fine un rege; le spuse însă că nu e graţia lui Dumnezeu, ci pedeapsa, biciul lui pentru cererea şi faptele lor. Iată originea regalităţii pentru creştini, ce sunt continuătorii mozaismului, — Regele e flagelul, iar nu voe şi cu atât mai puţin graţia celui ce mântue din casa servituţii.

Sclavii abdicară şi la dreptul de alegere. Le-au fost mult că au şi ales pe Saul şi pe David. Israel devenì Iudeu sau Judan, adică partizan al dinastiei lui Iuda.

www.dacoromanica.ro

Două seminţii întemeiară o dinastie. Solomon, ca să poată domni, se încercă a introduce idolatria, adoraţia materiei sau a forţei; neputând însă a o stabili, introduse dogma binelui şi a răului, dete, după doctrinele Persiei şi ale Egiptului, lui Dumnezeu un adversar, inventă pe Satan, cu alte cuvinte introduse faraonismul; reînoi pe Osiris şi pe Tifon, prin Sabaot al lui şi prin Satan.

Zece seminţii protestară şi se despărţiră în stat separat, în care se mai conservară legile lui Moise. Iudeii prefăcură aceste legi din verset în verset, ca să-şi poată legitimà abuzurile şi privilegiile, şi iată două versiuni de Biblie, a Iudeilor Ebraica, şi a Israeliţilor, dintre cari fură şi cei şaptezeci, ce o traduseră sub Ptolomeu în elineşte.

Din desbinarea în Iudei sau Judani şi Israeliţi, urmară servitute în Babilonia, doctrine antiliberale, datine şi credinţe antimozaice, aduse de cetatea confuziunii; aristocraţie de naştere, farisaism, servilism înaintea succesorilor faraonismului, Perşilor, Ptolomeilor, Cesarilor, catastrofe, disoluţie.

Şi printre acestea, protestaţiuni perpetue din partea conservatorilor de libertăţi, de doctrine salutarii, de eroism, protestaţiuni şi aspiraţiuni înalte şi nobile ale profeţilor, eroism de Iudite, de Macabei.

Micul, meschinul, hidosul, servilul în genere, şi marele, frumosul şi liberalul în excepţie.

Cu toate acestea faraonismul, de oriunde erà, de oriunde se adoptà, de oricare succesor al lui, faraonismul aveà ochii puşi pe aceste două tere [1], pe aceste două cuiburi, unde spiritul se agità să domoale materia, să stabile echilibrul între forţă şi putere. Grecia şi Palestina sta în ochii faraonismului.

Şi cu Grecia împreună am uitat să spunem că mergeà în paralel şi Roma republicană, pentrucă aveà tot credinţele Heladei. Zeul ei erà tot Jupiter, tot revoluţia, cu diferenţă numai că origina Elenilor erà din emigraţi protestatori, şi a Romanilor din principi ca Enea şi din tâlhari ca Romul şi consorţi [2].

Faraonismul transplantat în Persia nu lăsà repaus Palestinei şi Heladei.

Faraonismul imitat de Filip şi Alexandru nu lăsà repaus Heladei şi Palestinei.

Reînoit prin Ptolomei, cŏrupse de tot Palestina şi Grecia; Altoit în Roma prin misterele şi cultul Isidei, întemeiat de

[1] pământuri, ţări (Grecia şi Palestina); [2] toţ araşi.

www.dacoromanica.ro

Cesar şi August, nu mai dete pace, nici nu mai lăsă vieaţă nici Palestinei, nici Heladei, ca şi repu ılicei Romei. Tiberii, şi ceilalţi Cesari, succesori adevăraţi ai Faraonilor, împliniră restul.

Faraonismul nu-şi sătură turbarea, decât când distruse republica Romei şi reduse ţările liberţăţii, Palestina şi Helada, provincii ale imperiului păgân, ca să nu zicem roman; pentrucă tot mai erà un mare număr de republicani, ce deveniră primii martiri ai christianismului.

Un singur despot, faraon divinizat, în Roma, proconsuli în Palestina şi Helada, sub nume de Ahaia.

Periodul al treilea.

I.

Helada însă prin Socraţii şi Platonii săi, află cuvântul, logos; şi profeţii Palestinei, văzătorii ei, îl văzuseră mai dinainte şi aspiraseră la avenimentul [1] lui.

Cuvântul este principiul tuturor legilor eterne ale naturii materiale şi naturii spirituale. Cuvântul erà la Dumnezeu şi Dumnezeu este cuvântul.

Cuvântul este focarul tutulor scânteielor divine ale raţiunii universale, repărţite cu justiţie şi economie divină peste tot ce vieză.

Cuvântul este expresia inteligenţei spiritului, şi cu cât predomină materia şi prin urmare forţa, cu atâta puterea cuvântului se împuţinează. Unde este exclusivamente materia, acolo cuvântul dispare cu totul.

Tot omul îşi are partea sa, scânteia de cuvânt.

Omul corupt n'ascultă de cuvânt.

Omul pervertit nu numai n'ascultă, dar nici nu ştie de cuvânt.

Unde societatea este coruptă şi pervertită, unde, după zisa profetului, n'a mai rămas până la unul, unde toţi s'au abătut, toţi împreună s'au înrăutăţit; unde n'a mai rămas de sănătos nici cât să pui degetul pe corpul colectiv al societăţii; acolo ce se făcură atâtea m liarde de scântei ale cuvântului universal?

Toate acele scântei, ca să zicem aşà, se retrag şi se adună,

[1] venirea.

www.dacoromanica.ro

ca într'un focar, într'un singur individ. El singur cugetă şi raţionează cât toţi. Şi acel mare feṇomen se numeşte *încarnarea cuvântului.*

Deaceea pretutindeni unde sunt mari viţiuri într'o societate, acolo d'alături cu dânsele sunt şi mari virtuţi în alte individe, spre a nu se rumpe echilibrul.

Varii şi multe geniuri se văd în societatea antică a Eliadei; virtute însă marę la un loc nu se vede decât în Socrate, când se corumpe societatea elenă.

Şi fiindcă nici o societate nu se degradase, nici se corupsese ca în Palestina, devenită Iudee, ací încarnaţia cuvântului, după toate legile eterne, căta a-şi aveà locul spre mântuirea umanităţii. Acolo corupţia erà mai mare, acolo şi tradiţiunile, credinţele despre avenimentul [1] unui redemptor, unui liberator. erau înrădăcinate.

Omul căzut s'a fost numit Adam, după tradiţiunile abramiene, omul regenerator, cuvântul, încarnat a căta a fi numit Adam cel nou. Omul prin om a căta să fie regenerat, pentrucă s'a văzut că instrumentul cel mai perfect al spiritului, prin care îşi oferă progresele sale, este omul.

Faraonismul roman al Cesarilor îşi aveà origina în faraonismul Egiptului, tot adică acolo unde, ca o protestaţie, şi principiile libertăţii îşi avură începutul şi se transplantaseră în Helada şi Italia, precum şi în Palestina.

Cuvântul, recunoscut de Eleni, văzut de văzătorii [2] Palestinei, se încarnă în Betleem, dela spiritul cel mai curat şi sfânt, din sânul virginităţii, şi se născù în presepiu (?), ca ultimul din proletari, spre a realţà şi regenerà umanitatea dela picioare, dela părţile ei cele mai suefrinde şi mai abjecte.

Sus umanitate! Dumnezeu este om, şi omul e Dumnezeu; sus sclavule! ungere s'a pus pe capul tău, şi te-ai sacrat preot şi rege totdeodată; cuvântul etern, cuvântul demiurg îţi recunoaşte persoana de sacră şi inviolabilă.

Toţi fiii laborii şi ai durerii, toţi pescarii şi desmoşteniţii, veniţi la dânsul, sus la Golgota şi de acolo la victorie; spargeţi porţile temniţelor, căci Domnul vostru a spart porţile ladului.

Luaţi cu toţii spirit sfânt şi în toate limbile spuneţi până la marginile lumii nuvela [3] cea bună.

Câţi sunteţi orbi, deschideţi ochii la lumină şi la puterea cuvântului, şi vedeţi că nu mai puteţi fi sclavi, averea altuia.

[1] venirea; [2] profeţii; [3] vestea.

www.dacoromanica.ro

Câţi sunteţi surzi: auziţi odată că Dumnezeu-libertatea este Dumnezeu-cuvântul.

Câţi sunteţi muţi, câţi aveţi gura astupată de căluşul Cesarului, noului Faraon, destupaţi-vă gurile, deslegaţi-vă limbile şi strigaţi depe acoperişele caselor că sunteţi toţi liberi, preoţi şi fii ai lui Dumnezeu, fraţi în cuvânt şi în torturile crucii.

Popoare-Lazăr, scoală din gunoiu, scoală însuşi din mormânt şi ia-ţi drepturile, locul tău la soarele dreptăţii.

Eclesie [1] prostituată, eclesie-Magdalină, ce îţi desveliai carmenii [2] numai înaintea celor tari şi avuţi, ce îţi prodigai profumele pe capul Cesarului şi Fariseilor, ale cărei cugetări erau numai pentru desfătarea domnilor lumii;

Eclesie prostituată, depozitara *legii,* vino-ţi în sine, Magdalino, ascultă cuvântul, mult ai iubit, mult ţi se vor ierta păcatele. Poporul-Lazăr, fratele tău, nu mai zace în gunoiu, nu mai e mort; a scuturat depe dânsul linţoiul.

Mirul tău, de unde erà pentru capul regilor şi preoţilor, varsă-l tot pe picioarele fiului omului, pe picioarele umanităţii, peste popor, ce suportă toate greutăţile.

Perii capului tău, toate cugetările adică, ce ies din capul tău, vie toate şi acopere aceste picioare, acest popor îngreunat de atâtea sarcine; cugetă, cugetă, Magdalino-eclesie, cugetă numai la popor, până se va ridicà, creşte-l şi fă-i educaţie.

Magdalino reintregită, de unde ai fost curvă şi rufiană [3] Domnilor, de azi înainte eşti mireasă, uxor, consoartă legitimă a cuvântului.

Poporule [4], mirul tot, până la ultima, picătură este pe capul tău, mort ai fost şi ai înviat, şi ai înviat chrîst, adică uns preot şi rege, persoana ta este sacră.

Ca preot, singur ai dreptul, fără intervenirea nimănui, a te rugà lui Dumnezeu în spirit şi în adevăr, în tot locul şi în tot timpul. Nu localizà divinitatea în Ierusalim.

Omule nou, după cum este sacră persoana ta, aşà este şi a aproapelui tău.

Prin urmare iubeşte pe aproapele ca însuşi pe sine-ţi.

Ce nu-ţi place să-ţi facă altul, nu face nici tu altuia.

Ceeace-ţi place să-ţi facă altul, fă şi tu altuia.

A iubì pe cei ce te iubesc, o fac şi păgânii.

Tu iubeşte şi pe cei ce te urăsc, doreşte repentirea [5] şi în-

[1] Societatea, omenirea; [2] frumuseţile; [3] stricată; [4] în original *popole;* [5] căirea.

www.dacoromanica.ro

dreptarea lor, binele lor, pentrucă în îndreptarea comună, în binele comun stă şi binele tău.

Iată împlinirea, iată continuarea legii.

II.

Ideile, doctrinele noi, protestaţiunile, tot progresul moral ieşit din sânul Egiptului, nu-şi putuseră află locul nici în Egipt, nici oriunde doctrinele şi sistema faraonismului se întemeiase.

Inah şi Cecrope le duseră la descendenţii emigraţilor Pelasgi, la fiii naturii.

Moise le duse, dimpreună cu un popor învechit, în servitute, în mijlocul deşertului, şi de acolo succesorul său în ţara promisă.

Ce este în material, aceea este şi în spiritual, pentrucă spiritul am zis că este corelativ şi paralel cu materia.

Frunza de calitate bună n'are viitor, n'are vieaţă în trunchiul învechit şi viermulos.

Progresul, doctrinele salutarii ieşite dintr'un popor în elita de oameni, n'au viitor, n'au vieaţă, nu pot aveà dreptul de cetate în acelaş popor.

Incarnarea cuvântului se oferă în Palestina, pentrucă acolo erau şi tradiţiunile, doctrinele lui Moise, conservate, înaintate, propagate prin profeţi.

Primii creştini se recrutară din elita Israeliţilor, adversarilor continuatori ai mozaismului. Iudeii sau Judanii nu puteau fi apţi spre a adoptà nişte principii şi doctrine ce le renegaseră dejà de mult şi în cari nu-şi vedeau decât pierderea intereselor şi predominării lor asupra poporului.

Pe când faraonismul Cesarilor, după ce reduse în ruină şi Ierusalema, se credeà că libertatea s'a stins pretutindeni ca şi în toată Italia, din acele ruine ale Ierusalemei, din acele familii fugare de Judani şi de Israeliţi, ieşiră şi câtevà familii de creştini, ce se risipiră în Asia mică, în Grecia şi ajunseră până în cetatea Cesarilor.

Primii ce veniră la creştinism fură Grecii platonieni, ce cunoşteau de cuvânt, de logos, parte mare din stoici, atât Greci cât şi Romani, restul republicanilor din Roma şi din Italia, toţi sclavii, toţi desmoşteniţii, toate victimile imperialismului, faraonismului Cesarilor şi patricienilor.

Cu cât se întinseră şi se înmulţiră creştinii, cu atât începură a deveni redutabili oamenilor forţei, lumii vechi şi pă-

www.dacoromanica.ro

gâne. Patricienii, comercianţii, toţi precupeţii de corpuri şi de suflete umane, toţi cămătarii, proprietarii de sclavi, toţi agenţii şi sbirii forţei, despotismului universal, deşteptară prepusurile [1] Cesarilor şi începură a persecută pe creştini din tot imperiul ca pe nişte inimici ai ordinei, ca pe nişte destructori ai tuturor bazelor pe cari se întemeià societatea.

III.

SOCIETATEA ROMANĂ ŞI CREŞTINISMUL.

Spre a-şi face cinevà o ideie de societatea romană, se cuvine a face alt studiu special. In câtevà linii vom arătà acì câtevà punturi principale.

Sub imperiu, Cezar imperatorul erà Dumnezeu: calul imperatorului însuşi erà adesea divinizat. Concubina Cesarului erà o divinitate, junele, ce ar fi avut onoarea dè a fi răpit, ca un Ganimede, în regiunile eteriene de Cesarul-Jupiter, a doua zi aveà altare din partea cetăţii întregi.

Liberaţii favoriţi ai Patricienilor, toată partea comerciantă trafică cu vânzarea şi cumpărătoarea de oameni.

Patricienele, curtezanele, auzind că băile în sânge uman ţin pielea fragedă şi frescă şi fac faţa frumoasă, înjunghiau pe toată ziua oameni cumpăraţi şi în sângele lor proaspăt îşi făceau băile.

Precupeţii de corpuri şi de suflete umane cumpărau dela căpitanii ce se întorceau dela resbel oameni de ştiinţe şi de arte, captivaţi din cetăţile învinse, retori, filozofi, matematici, artişti. Cu dânşii formau colegiuri de băieţi şi de fete cumpărate, învăţau pe unii ştiinţe şi arte şi îi vindeau ca pe bărbaţi instruiţi, cu preţuri foarte scumpe; din fetele instruite stabiliau case de prostituţie, făceau actriţe, istrioane.

Prin sclavi arhitecţi se construiau edificiurile colosale, punţi, monumente. Apolodor arhitectul, ce a construit puntea lui Traian, a fost un sclav, instruit şi educat astfel.

Artizanii şi meseriaşii erau mai toţi sclavi; oameni, geniuri, ca Talma, ca Paganini, în acei timpi ar fi fost nişte sclavi, sau nişte istrioni; oameni ca Franclin, ca Arago, ca Michel Angel şi Rafael, ca Rosini şi Mozart ar fi fost nişte sclavi.

Oameni ca eu care scriu, ca voi cari mă citiţi am fi fost mai rău decât sclavii, am fi fost nişte liberaţi. — Liberaţii erau mai răi decât lacheii, ciocoii.

[1] bănuielile.

www.dacoromanica.ro

Ei bine oameni ca cei enumăraţi, cum suntem toţi Românii şi cum am fost în totdeauna, fără a fi patricieni din naştere, alergau fireşte a îmbrăţişà dogmele şi credinţele salutarii ale primilor creştini. Căci adesea sclavul din societatea romană erà arhiereu în societatea secretă a creştinilor.

Acolo aflà egalitatea, înfrăţirea, acolo ungerea prin baptesmă[1], acolo ajutorul reciproc, acolo consolaţia, toate virtuţile legii antice, şi mai mult decât toate, o virtute nouă, necunoscută până atunci, caritatea.

Virtuţile stoice erau o umbră pe lângă virtuţile creştine; eroismul Grecilor şi Romanilor nu se puteau comparà pe lângă eroismul martirilor creştini. Dela tată până la prunc, dela bărbatul cel mai viguros până la muma cea mai călduroasă şi până la virgina cea mai timidă întreceau tot eroismul antic.

Curajul şi pacienţa[2] martirilor puneà în admiraţie şi uimire şi pe însuşi carefici[3] lor, ce lepădau instrumentele torturei şi alergau să moară şi ei aşà de frumos, invocând numele celui crucificat pentru mântuirea sclavilor Cesarismului, sclavilor păcatului.

Primele persecuţii ale Israeliţilor creştinaţi furà numai în Palestina dela Judani. Autorităţile romane erau indiferente la încriminările Judanilor, căci nu considerau creştinismul decât ca o sectă din Iudea.

In primul secol, avură timp creştinii a se îmulţi şi organizà sub indiferenţa imperiului.

Unsprezece mari şi oficiale persecuţiuni avură în tot imperiu.

Răul creştinismului tot veni dela faraonismul Romei. Sfântul Ioan, filozoful şi evanghelistul, ne descrie sub velul Apocalipsei toată corupţia Romei desnervate[4], nouei Babilonie şi prevede toate persecuţiunile din partea acestei prostituate, ce stând pe hidra cu şapte capete soarbe din cupa de aur sângele uman şi se îmbată de sângele uman.

Sfântul Ioan uită, ca să zic aşà, relele Romei Cesarilor, când prevede relele ce au să vie peste societatea sa, eclesia creştinilor dela Roma papală, şi atunci prostituatei îi dă numele cel mai teribil, cel mai blestemat, numele 666[5].

[1] botez.
[2] răbdarea.
[3] gâzii.
[4] decăzute.
[5] Ce însemnează *latinos*, după Sfântul Irineu. Vezi nota acestui număr. (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

IV.

SUB CONSTANTIN CEL MARE. Pe la începutul secolului al IV-lea, creştinii erau deja întinşi în toate părţile imperiului, în toate ramurile guvernului.

Păgânismul erà desnervat [1], batjocorit de sceptici ca Lucian, şi însuşi de imperatori, ce îşi numiau caii membri ai sinodului sau congregaţiuni sacerdoţiului păgân.

Numai în creştini se vedeà suc de vieaţă fizică şi morală, apatia [2] stoică, pacienţa [3] cea mai exemplară, probitatea, blândeţea, caritatea, solidaritatea visată de Israel, eroismul, toate virtuţile în fine aduse la perfecţie. Viitorul erà al creştinilor, al omului nou, peste lumea veche, ce sta să cază în ruine.

In administraţie şi în tribunale, creştinii erau cei mai integri şi mai drepţi.

In armată, creştinii erau cei mai fideli şi mai eroi, pentrucă cu toţii, la orice împrejurare, erau închinaţi crucii, adică morţii celei mai cumplite.

Constantin, ce aspirà la tron, văzù în creştini un mare element de speculaţie, şi devenì protectorul lor, ca să fie susţinut şi înălţat de dânşii.

Prin creştini, Constantin se suì la imperiu şi nu văzù siguritate [4] decât în părţile Orientului, unde Dacia dejà erà toată creştină, şi în Helada şi Asia mică păgânismul crescuse cu totul.

Işi mută reşedinţa în Bizanţiu, numindu-l Constantinopol şi Roma nouă, Roma creştină.

Creştinii, ardicând crucea în locul aquilei asupra stindardelor, crezură că creştinismul a triumfat. Insă vai! de aci înainte începe adevărata şi serioasa reacţie, adică idolatria mascată, parodia christianismului.

Insă mai dinainte, papii Romei, văzând desnervarea [5] şi corupţia Romanilor, începuseră a aspirà la dominaţia asupra spiritului umanităţii. Istoria eclesiei vorbeşte de papa Ştefan, pe cari mai mulţi arhierei îl declară de antichrist.

Eugène Sue vorbeşte, în *Misterele poporului*, de Titricu, agentul lui Ştefan I-iu în Galii şi desvăluie planurile Romei papale. Acest Titricu se făcuse creştin, cu condiţie dela Papa Ştefan de a-l ajutà să vie la imperiu şi a realizà planurile sale antichriste [6].

[1] decăzut; [2] nepăsarea la persecuţiuni; [3] răbdarea; [4] siguranţă; [5] decăderea; [6] Vezi *Misterele poporului*, vol. VI şi VII (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

Cine ne asigură că Constantin n'avù asemenea tentaţiuni, sau că ambiţia lui nu le-a căutat, cum se zice, cu lumânarea, când faptele lui învederează o reacţie şi o parodie totală a christianismului?

V.

DEOSEBIREA ÎNTRE „CREŞTINISM" ŞI „ECLESIE".

Aci este timpul de a vorbi că una este christianismul ca doctrină, ca un întreg de dogme salutarii, ca *lege* sau religie, şi alta este eclesia.

Eclesie, după unii, va să zică adunare, ca şi sinagogă, ce în adevăr va să zică adunare. După cum se vede, în primul secol eclesia va să zică societate, adică toţi creştinii, câţi se află într'o cetate oarecare, cu toţi la un loc formează o eclesie, o congregaţie; şi prin urmare şi locul lor de adunare, în care se concertau despre ale comunei şi se rugau lui Dumnezeu. Eclesia nu erà templu.

Eclesiile, până la Constantin, pe nicăieri n'aveau drept de cetate decât numai în Dacia, care se emancipase de Roma păgână şi imperială încă dela Aurelian; şi până când fură persecutate, erau constituite în toată curăţia şi simplitatea lor de apostoli.

Dela Constantin, eclesiile toate sau toate congregaţiunile ori comunităţile de creştini au căutat să devie o singură societate sau eclesie œcumenică, adică universală şi federativă, la care dela început aspirau toate, rămâind fiecare eclesie sau cuprins autocefală adică de sine [1].

In sinodul dela Nicea, unde prezidă Constantin (să luăm bine aminte) unde prezidà Cezarul Constantin, acolo se şi constitui *una sfântă catolică* [2] (citeşte œcumenică sau sinodică pe româneşte) şi apostolică eclesie.

De aci înainte eclesia devenì oficială; şi instituţiunile, ierarhia, regulele cum să se administreze societatea creştină, drepturile şi datoriile ei se numiră eclesie.

Alta fu eclesia primitivă instituită, de apostoli, şi alta eclesia oficială.

Eclesia primitivă fu numită mireasa lui Christ şi prin urmare mater a creştinilor. Spiritul ce vià într'însa erà sufletul marelui corp colectiv al creştinătăţii. Eclesia primitivă erà

[1] Vezi Instituţiunile României (EL. R.). — In această ediţie, vol. II, pag. 24.
[2] Catolicismul d'atunci dată (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

şcoala şi focarul progresului. Toate ilustraţiunile secolului se adunaseră în sânul ei. Lumea veche erà retrogradă, staţionară, păgână, tot progresul se operà în eclesie.

Ce se făcù cu eclesia oficială?

Eclesia oficială devenì concubina Cesarului; fu toată la comandele şi la capriciurile lui; vitregă a creştinilor, nu mai cugetà decât, ca toate concubinele, la toaleta sa, la ierarhia sa, la drepturi fără datorii.

Lăcomia o făcù să nu mai invite poporul decât la pacienţă, la suferinţe, la privaţiuni, la lepădare de toate bunurile de pe pământ. Nuvela cea bună, ce se tot da de trei sute de ani, nu mai fu pentru vieaţa aceasta, ci după moarte în cer.

Şi iadul păgânilor, pe care îl sdrobise Christ, redemptorul [1] umanităţii întregi, eclesia oficială iar îl reînfiinţă pentru toate cuvintele vechiului faraonism.

Christ venise ca să anunţe un sempretern [2] an al domnului, adică să distrugă toate carcerile, toate închisorile de datorii, toate constrângerile corpului. Cum puteau Cesarul şi cămătarii fără acestea? Eclesia reînfiinţă iadul, ca să legitime puşcăriile şi torturile.

Papii, prelaţii făcură pact cu Cesarul şi ziseră popoarelor:

«Fericiţi cei săraci de duh sau de minte[3].

«Fericiţi cei ce plâng (fără să le mai promită vreo consolaţie decât după moarte).

«Daţi-ne, o popoare, toate averile, toate pământurile, tot ce aveţi a lăsà copiilor voştri, tot ce este pe pământ să fie al Cesarului şi al nostru, al patricienilor, şi mai târziu al principilor şi baronilor (dela dânşii apoi le luau tot ei, şi cei despuiaţi de averile lor se alegeau cu comorile din cer).

«Respectaţi dreptul păgân sau roman. Domnii să rămâe cu sclavii lor, cu dreptul de vieaţă şi de moarte asupra lor; cămătarii cu camăta lor şi cu dreptul de a-şi vinde pe debitorii lor; precupeţiii de corpurile şi de sufletele umane fie cu precupeţia lor.

«Legea romană sau păgână să fie legea voastră pozitivă pe pământ; legea lui Christ să fie o lege ideală, o utopie demnă de lumea cealaltă».

[1] mântuitorul; [2] veşnic.

[3] Una este *to pnevmati*[1] ortodox şi alta *tu pnevmatos*[2] catolic; una este *modesti, umili* (cu minte) şi alta *săraci de minte* (EL. R.).

[1], [2] In original cu litere greceşti.

www.dacoromanica.ro

Şi eclesia oficială, prelaţii, ţiind limbagiul acesta, făcură şi mai mult, sărutară pulberea picioarelor seninătăţii sale Cesarului; Cesarul le dete coroane imperiale (mitre) şi tiare, mantii imperiale, titluri de preasfinţi, pământuri, sclavi, etc.

Eclesia primitivă erà sufletul societăţii. Legea ei erà pentateucul; şi ea devenì garanţia legii, adică relege.

Eclesia oficială fu ca sufletul ce iese din corp, când se lăsă a se despărţi de stat.

Dacă legea statului erà dreptul roman, cum puteà legea lui Christ să fie religia sau garanţia acestui drept păgân?

Şi dacă erà garanţia acestui drept barbar, cum mai puteà fi legea lui Christ?

A despărţi eclesia de stat, a zice: puterea spirituală deoparte şi puterea timporală de alta, este una cu a despărţi sufletul de corp. Şi această absurditate, această violare, ce făcù să domine tot păgânismul, tot idolatria, se numì marea deslegare a problemei sociale.

Singură eclesia federativă a Daciei rămase credincioasă mireasă a lui Christ, constituită după canoanele apostolilor, pentrucă se emancipase de Roma păgână încă dela Aurelian.

Nimic nu fu d'amestec între ea şi Cesar.

Ea prezidă neîncetat 17 secole toate corpurile legislative, ca religia să poată garantà legea;

Ea prezidă la alegerea domnilor.

Ea până astăzi ne fu adevărată mater, iar nu vitregă.

Ea ne conservă numele de Romăni, căci ne cultivà şi ne conservà limba.

Ea singură vorbeşte şi se roagă lui Dumnezeu în limba fiilor ei.

De când te-au batjocorit sbirii Cesarilor, o sfântă şi preacurata noastră mater? De când pontificii tăi deveniră sclavi desfrânaţilor? De când noi, fiii tăi, suferim cu apatie martirul tău, despuierea ta?

VI.

PROTESTĂRILE CONTRA BISERICII CREŞTINE.

Eclesia oficială, şi la răsărit şi mai vârtos la apus, întronă şi consolidă din nou faraonismul şi servì spiritul. De unde eclesia lui Christ fu atâţia secoli sanctuarul şi focarul progresului, eclesia oficială nu numai stete staţionară, ci retrogradă în păgânism. Toate progresele de acì înainte se operară afară din sânul ei, şi ea le persecută.

www.dacoromanica.ro

Spiritul lui Christ, alungat din altar, se puse peste laici, peste cei drepți cu inima.

De acì apoi protestațiuni în toate părțile.

Primele protestațiuni fură la apus în contra lui Ştefan I-iu, papa Romei, din partea arhiereilor. Şi fiindcă Cesarul pe atunci n'aveà nimic d'amestec cu eclesia, Ştefan, neprotejat de tiranie, rămase cu numele de antichrist.

Protestațiunile dela răsărit fură învinse de fulgerile anatemelor eclesiei oficiale, protejate de Cesar.

Primii protestatori ai răsăritului fură nevoiți a se refugià la barbari, la păgâni. Nestorienii alergară la Arabi şi îndoctrinară pe Mahomet a venì să protesteze cu sabia în mână.

Cu sabia în mână să proclame egalitatea, cu mâna înaltă să dea oamenilor câte a fost promis Christ. Cutezà să spue popoarelor că el este spiritul consolator, ce a promis Christ că va trimite după dânsul.

Insă vai! spirit consolator, spirit de libertate şi egalitate, propagat în stirpe arabă, în stirpe dejà foarte veche; stirpe aptă spre a servì despotului, ca să poată dominà ca tiran în huzur [1].

Frunză de arbure delicios altoită în tulpină veche şi viermuloasă; vin nou şi generos, în butie veche şi dogită, după expresia evangeliului.

Islamismul nu făcù decât să areste [2] corupția în Bizanțiu, a mântuì eclesia de a devenì concubina Cesarului. Sultanii n'avură nimic d'amestec cu eclesia.

Islamismul, ca o protestație armată, încurajă şi susținù toate protestațiunile.

In occident, protestațiunile Valdesilor şi Albinesilor [3] fură înecate în sânge şi reduse în cenuşă pe rugurile papilor.

Libertatea conştiinței, dinpreună cu Abelarzii, Ioani Husii, dinpreună cu Hughenoții, avură milioane de martiri.

Analele inchiziținii făcură lumea a se spàimântà de torturile papalității.

Luter şi Calvin apar ca protestație încarnată şi triumfătoare, şi liberă jumătate Europa de faraonismul papal.

Libertatea conştiinței devine o dogmă mai în toată Germania, în Ungaria, în Elveția, în Englitera, şi mai târziu în America.

Această libertate a minții inventă Constituția şi smulse varga de fier din mâna absolutismului.

[1] îndestulare; [2] oprească; [3] Albingensilor.

www.dacoromanica.ro

Şi protestanţii Europei totdeauna au simpatizat cu protestanţii Asiei, Englitera a susţinut întotdeauna Turcia; de câte ori au intrat Turcii în Austria papală, totdeauna s'au bucurat Ungurii şi Germania protestantă.

Revoluţia religioasă aduse revoluţia politică, pentrucă ceeace crede omul, am mai zis-o, aceea şi realizează în faptele sale, în modul relaţiunilor sale speciale şi politice.

Franţa catolică, prin protestaţiunile sale, preferì a devenì sceptică şi atele, decât să rămâe papistă; şi când văzù că nu poate altfel a se mântuì de jugul faraonic al dreptului divin, speriè lumea, sbucină tronurile prin protestaţia ei armată, prin revoluţia cea mare, voiu să zic.

Jos cu tronul şi cu altarul! fu ţipătul cel mare, jos cu religia! şi ardicară statua raţiunii.

Raţia fu divinitatea Franţei. Insă ce este raţia decât logos, cuvântul?

«Cuvântul erà la Dumnezeu şi Dumnezeu erà cuvântul».

Aveà conştiinţă acel popor revoltat, ce ziceà şi ce făceà, când proclamà pe Dumnezeul lor cel nou?

Erà o renturnare sistematică, precugetată dela ateismul enciclopediştilor, dela scepticismul volterian la vera[1] şi primitiva creştinătate, la vera[2] liberare a umanităţii? Sau un instinct, o lege eternă a omului, de a cătà lumina când e la întunerec, de a alergà la raţie, când se vede victima erorii, de a cere libertate, când se vede în servitute?

Când Francezii strigară jos cu religia, erà un semn că simţiseră până în oase că religia catolică nu mai erà garanţia legii, adică a raţiunii.

VII.

IN TIMPURILE MODERNE. Omul are în adevăr instinctul sau legea înscrisă să ceară apă când are sete; când îi e frig, să caute căldura; şi când e victima eroarei, să caute a-l mântuì adevărul sau raţia, să sfarme altarele minciunii şi să alerge la cultul raţiunii.

Insă învăţul sau deprinderea cu trecutul, preţinerile şi prejudiţiile cu cari s'a crescut, îl făcură foarte adesea, când va să iasă dintr'o eroare, să dea la alta, când va să abandone o sistemă, să cază în alta cu totul contrarie şi tot atât de pernicioasă[3].

[1], [2] adevărata; [3] primejdioasă.

www.dacoromanica.ro

Revoluţia mare a Franţei distruse şi tronul şi altarul trecutului, desfiinţă şi regalitatea şi sacerdoţiul; însă ce puse în locul lor?

— Republica; şi după datinele rămase din istorie, după educaţia ce avusese Franţa, revoluţionarii nu putură decât a imită pe Bruţii ce alungaseră pe Tarquinii şi înfiinţară o republică unitară, centralizată, cu toate dregătoriile, cu toată nomenclatura republicei romane. In locul departamentului unui rege, înfiinţară despotismul capitalei. De n'ar fi fost preţinuţi, ar fi inventat, ca stirpea germană, iar n'ar fi imitat.

Nu luară lecţie din istorie că unitatea este mama despotismului, fie regal, fie republican, şi că republica unitară sau încentrată duce fatalmente la imperiu, la tiranie nouă, la disoluţie, la starea unui bas-imperiu, unui imperiu bizantin.

Despotismul unei capitale, despotismul a mii de despoţi e cu mult mai împilător decât despotismul unui singur om; şi republica incentrată, ne mai putând a se reîntoarce la regalitate, cade fatalmente sub dictatura unuia din republicani, unui imperator.

Republica şi tot guvernul constituţional este cel mai nesuferit şi cel mai detestabil din guverne, dacă nu asigură mai întâi inviolabilitatea individuală, şi inviolabilitatea colectivă, dacă nu respectă libertatea persoanei, şi cu atâta mai mult a comunei, şi cu atâta mai mult a judeţului, ce se compune de mai multe persoane.

Prima republică model, ce apărù în lume după legile eterne ale naturii, fu republica societăţilor sau eclesiilor creştine.

Eclesia primitiva sacră mai întai prin baptesmă şi ungere individul, persoana, şi comunitatea sau comuna, compuindu-se de persoane inviolabile şi libere, sacrate, eclesia sau comuna deveni şi mai sacră şi mai inviolabilă, autocefală sau independentă de sine. Şi în fine eclesie cu eclesie independentă formară episcopaţe chiriarhe, adică suverane. Apoi arhiepiscopate, apoi patriarhate şi toate împreună o eclesie œcumenică sau universală, cu un cap nevăzut, Christ.

Eclesia creştină primitivă dete mai întâi un model de o republică federativă, care singură este după legile lui Dumnezeu [1]. Eclesia Apusului apoi după sistema faraonică deveni

[1] Vezi instituţiunile României[1] şi articolul următor: *Nici incentrare, nici descentrare, ci concentrare* (EL. R.).

[1] In această ediţie, vol. II pag. 24.

www.dacoromanica.ro

despotă absolută cu un singur centru. Iată cauza protestaţiunilor, şi a desbinărilor, şi a căderii mai târziu a papalităţii.

Eclesia Răsăritului, conservând sistema federativă şi naturală, încetară protestaţiunile în sânul ei, şi va avea înainte secoli de durată, ca şi sistemele planetare.

După sistema federativă a eclesiei Răsăritului sau după un instinct natural al oamenilor, republica Elveţiei, creată de Germani departe de a fi unitară sau încentrată, se constituì în republică federativă şi va durà secoli, pentrucă respectă libertăţile şi individuale şi colective.

Pentru acelaş cuvânt putù să se consolide, şi să dure, şi să prospere republica Americei septentrionale, pentrucă se constituì în democraţie federativă.

Franţa de două ori proclamă republica şi de două ori căzù subt dictatura imperialismului, pentrucă de două ori imità republica unitară, încentrată, despotică a Romei.

Aceasta este natura republicei unitare: când este anarhie în capitală, anarhie să fie în toate provinciile; şi când este despotism în capitală, despotismul să domine peste tot.

Oricine a luat sistema faraonică, ca Faraonii a păţit, mai curând sau mai târziu; cine s'a opus şi s'a luptat contra naturii, până în fine a cătat să cază, pentrucă până în fine tot natura învinge.

Şi natura nu este decât legile împreună şi ale materiei şi ale spiritului, ce neîncetat tind spre a stabilì şi menţine echilibrul între putere şi forţă. Nimeni să nu brave nici fatalitatea, nici libertatea.

VIII.

Iată cauza pentru care nu dură prima republică a Franţei şi căzù sub dictatura imperialismului, şi apoi sub restauraţia burboniană, şi apoi, ca să cerce, se sculă cu altă revoluţie orleanistă la 1830.

Cu a treia revoluţie, la 1848, proclamă iar republică, unitară. Saţii[1] oamenii de atâtea sisteme, mai mult şi mai puţin faraonice, în a doua republică se arătară Cecropi şi Moisi noi, spre a propune remediuri radicale, multe şi varii.

Una din vocile cele mai mari fu şi a lui Proudhon, care fu cu atâta mai mare, cu cât se părù mai paradoxală.

[1] satui.

www.dacoromanica.ro

Insă ce a zis el mai mult, sau ce a zis mai puţin decât Cecropie şi decât Moise?

De a zis Moise că Osiris nu e Dumnezeu ci Satan, tot aşà a zis şi Prudon că Dumnezeu e Satan, că adică Dumnezeul, care susţine pe despoţi, nu poate fi decât dracul gol; sau că Dumnezeu, care ar susţine faraonismul papal, nu e decât protectorul despotismului.

Şi când a zis că *Dumnezeu a murit,* n'a înţeles oare că protectorul despoţilor neputând, fi Dumnezeu, decât o ficţiune ca Osiris, nu mai poate există înaintea luminii sau adevărului?

Când Prudhon a zis că a murit *Dumnezeu-Satan,* adică divinitatea satanică, şi că Dumnezeu cel nou şi cel adevărat este omul sau umanitatea, în ce a fost contrariu doctrinelor lui Christ, care a fost expresia, cuvântul lui Dumnezeu?

Doctrina lui Christ nu ne asigură tot aşà că Dumnezeu s'a făcut om, ca să facă pe om Dumnezeu? Când Proudhon zice, ca şi revoluţia cea mare, că raţia este Dumnezeu, au nu şi christianismul a zis că Dumnezeu este cuvântul?

Pentruce unul să pară oamenilor paradoxal, şi christianismul şi mozaismul nu? Pentrucă ne-a orbit faraonismul nou.

(Cât pentru ideile sociale ale lui Proudhon, vom vorbì cu altă ocazie, vezi *Biblicele,* pag. 109—118).

Mozaismul a fost protestaţia în contra faraonismului egiptean.

Christianismul, protestaţia în contra faraonismu ui roman.

Islamismul, protestaţia în contra faraonismului bizantin.

Şi revoluţiunile Franţei, protestaţiuni în contra faraonismului papal şi regal.

Insă tot ce n'au propus oamenii Franţei, este sistema federativă, şi libertatea nu poate aveà vieaţă în sistema unitară,

Franţa se compune de o stirpe galică veche, care, crescută în datori, care a fost pasivă; şi de o stirpă francă mai nouă, care venind cu dreptul sabiei, a fost activă.

Sistema unitară fatalmente va dominà mult într'însa, ca şi în Egipt, şi pentru popoarele ce doresc în adevăr libertatea, Franţa nu poate fi luată de model. Locul libertăţii este America. Acolo în tulpina sălbatică s'au altoit ideile celor ce au voit şi n'au putut liberà Europa, acolo acele idei pot să aibă vieaţă şi viitor.

www.dacoromanica.ro

IX.

Fiindcă vorbirăm mai sus de mozaism, christianism, etc. ne aduserăm aminte a arătă şi punctul de plecare şi calea progresului credinţelor sau religiunilor.

Punctul de plecare al sentimentului religos la sălbatici este fetişismul.

In prima lui etapă la barbari este teocraţia.

In a doua etapă la civilizaţi sau cetăţeniţi sau poleiţi, ca să nu zicem spoiţi, este idolatria.

Cu cât omul se mai îmblânzeşte, se mai moraliză sau se armoniză, cu atâta iese din idolatrie, şi religia lui devine antropolatrie, adică adorarea omului.

Christianismul, care este religia viitorului, enunţată ca o bună nuvelă [1] de acum două mii de ani aproape înaintă şi mai departe cu facultatea de a adorà. Religia lui Christ este ptoholatria, adică adoraţia proletarului, a săracului.

Ptoholatria este religia omului reîntregit, omului în adevăr liber, religia spiritului atotbun.

«Am fost gol şi nu m'aţi îmbrăcat.

«Am fost flămând şi nu mi-aţi dat să mănânc.

«Am fost setos şi nu m'aţi adăpat.

«Am fost pe patul lingoarei şi nu m'aţi căutat.

«Am fost în temniţă şi nu m'aţi cercetat».

— «Când, Doamne?

— «A fost fratele meu. săracul».

Iată cultul ce voeşte Christ-logos, Christ-raţia dela omul cel nou.

«Inoitu-ne-am sau am rămas tot în omul vechiu?»

Ajuns-am în era caritaţii, sau suntem încă tot în civilizaţie, în idolatria patimilor, ca Elenii lui Pericle şi ca Romanii lui August?

Câţivà oameni noi şi caritabili, câţivà adevăraţi creştini din secol în secol nu pot încă înfiinţà creştinătatea. Reacţia idolatriei moderne datează dela începutul secolului al IV-lea.

S'au numit oamenii creştini cu milioanele, dar pentruce mai sacrifică mii şi milioane de ecatombe zeului Marte, zeului resbel?

Pentruce cultul viţelului de aur este cultul cel mai mare şi cel mai întins?

[1] veste.

www.dacoromanica.ro

Templurile Venerei au schimbat numai numele.

Templurile lui Bacus au schimbat numai numele.

Preotesele Venerei şi ale lui Bacus nu sunt în fiinţă?

Ce schimbare s'a făcut, dacă lui Pluton i s'a schimbat numele în Satan, şi iadul, după ce l-a spurcat Christ, s'a reedificat, s'a restaurat şi mai teribil de papi?

Papii, prelaţii, toţi călugării, citind Evanghelia, imitat-au pe Christ, sau au înmulţit şi rafinat ipocrizia şi răutatea fariseilor şi şi-au făcut dintr'însele virtuţile cele mai principale?

Nu suntem încă creştini, ci tot civilizatori idolatri, cu multe resturi încă din teocraţia barbarilor şi din fetişismul sălbaticilor.

Mai are mult spiritul până să cultive materia, s'o armonizeze şi să stabilească echilibrul între puterea lui şi forţa materiei. Tot forţa predomină.

X.

Consultând cinevà istoria, luând dearândul stirpele umane şi popoarele lor unul după altul, începând dela Negri până la cei mai albi, nu vede decât un progres continuu, din perfect în mai perfect, un progres, voiu să zic, al puterii spiritului asupra forţei materiei.

Calea acestui progres se pare lungă; însă materia, fiind nemărginită ca şi spaţiul, şi spiritul fiind nemărginit ca şi timpul, prin urmare şi progresul cată să fie nemărginit şi infinit, ca şi spaţiul şi timpul.

Lungă dar e calea progresului, pentrucă lung şi lung e travaliul spiritului, până să învingă inerţia materiei, ce este nemărginită, până să ajungă a stabili echilibrul între putere şi forţă, între libertate şi fatalitate.

Teoria ce am stabilit, despre natura libertăţii şi a fatalităţii, am probat-o cu istoria fazelor sau etăţilor umanităţii, şi fiecare cititor se poate convinge că oriunde a predominat materia, acolo a predominat fatalitatea şi forţa.

Cu cât omul este mai ignorant, mai aproape de bestie, de asprimea pietrei, cu atâta este mai fatal, patimile lui mai violente şi egale forţelor materiei.

Omul, ce se aseamănă bestiei, devine mai fatal decât avalanga ce cade din munţi, mai fatal decât bomba ce scapă din ţeava tunului.

Omul cu cât este mai mult materie, cu atâta, când este domn, devine despot, când este sclav, n'are decât inerţia ma-

www.dacoromanica.ro

teriei, sdrobită de ciocanul forței; și când se revoltă de multele suferințe, nu se deșteaptă în el decât forța materiei, forța salpetrei, forța vapoarelor, ce sparge și sdrobește, forța leului impuns, forța elefantului turbat.

Omul-materie nu este decât ori sclav, ori despot; nu cunoaște decât dreptul celui mai tare. Despre dreptul celui mai debil n'are altă cunoștință decât simțirea ce i-a dat natura, ca tuturor animalelor pentru puii lor, o simțire periodică.

Oriunde și oricând spiritul n'a ajuns încă a cultivà, a înobilà și armonizà materia, acolo oamenii nu sunt decât unii despoți și alții sclavi, și tot acolo ies și protestatorii și reformatorii cei mari.

Și mintea acestora, fiind echivalentă minților ce s'ar cuveni să aibă toți contimporanii lor, mintea lor colectivă ce prevede pentru toți, devanță [1] epoca lor cu zecimi de secole.

Pentrucă spiritul, în mișcarea sa continuă, neputând a se arestà [2], dacă forța materială îl arestă, cu cât îl comprimă mai îndelung, cu atât în explozia lui, ca să zicem așà, se repede mai departe în viitor, decât unde erà să ajungă prin mersul său regulat. Deaceea revoluțiunile se avântă prin mari bonduri [3]; încât oamenii nu mai cunosc terenul politic și social pe cari sunt avântați.

Iată cauza acțiunilor și reacțiunilor în popoare; și iată pentruce erorile, prejudițiunile, preținerile se succed din generație în alta. Sclavii nu știu să fie domni, precum ignoranța nu poate fi știință.

Și când știința se constitue, când adevărul se manifestă, mai are nevoie încă de secole până să pătrunză massele, pentrucă massele, din trecutul lor, sunt mai mult decât corupte, sunt pervertite [4].

Deaceea Bacon a zis că de ar fi cu putință să piară toate științele, să piarză omul cu totul memoria trecutului, toată această rație umană, fasonată sau pervertită, și să înceapă din nou calea progresului.

Când odată se rupe echilibrul, când o balanță, stând în cumpănă, se mișcă printr'o forță oarecare și apucă o parte la vale, echilibrul nu se stabilește numai decât. Cealaltă parte

[1] întrece; [2] opri; [3] sărituri (fr. *bond*).

[4] A fi un om sau un popor stricat, rupt, plin de plage și de ulcere materiale sau morale, tot este speranță de a se drege, de a se repară, a fi însa pervertit sau întors pe dos ca un ciorap... Ce poate face cu dânsul un Moise sau un Socrate, ori Luther? (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

trage mai aceeaş forţă la vale, şi aşà, când în sus, când jos, abià după mai multe legănări sau sbuciumări se restabileşte echilibrul.

Din faraonismul Egiptului, avântându-se spiritul în idealul lui Moise, lui Cecrope şi lui Xachia [1] faraonismul, prin reacţia sa, îşi ia forţe noi în Persia, în Palestina prin filipism, alexandrism şi epicurianism; în Roma, prin imperialism.

Din această situaţie spiritul s'agită prin platonism şi christianism, şi devanţă secole, materia prin greutatea sa trage de cealaltă parte, până când îşi restabileşte cultul, prin noua idolatrie a papalităţii şi a noului drept, zis tot divin.

Spiritul s'agită prin protestaţiuni şi revoluţiuni noi, din ce în ce cu atât mai puţin violenţi, cu cât predomină spiritul sau ştiinţa, până când, înmulţindu-se, popularizându-se ştinţa, maturindu-se pòpoarele se va stabili echilibrul între spirit şi materie, şi prin urmare între libertate şi fatalitate, între putere şi forţă.

Cu cât un popor sau un stat iese din acest timp de transiţie, ce se zice civilizaţie, poleire sau spoitură, cu atâta vedem că se împuţinează forţa şi se măreşte puterea.

In Europa, Englezii sunt mai înaintaţi pe calea progresului, şi acolo cu atât despotismul este mai domol, cu cât spiritul este mai convingător.

In America, unde în arbure nou s'a altoit liberalismul englez, libertatea este elementul de vieaţă, fără de care n'ar puteà trăi oamenii; şi guvernul, fiind potent, n'are necesitate de forţă.

In America şi Elveţia, guvernul are puterea adevărului, iar nu forţa hidrei cu mii de capete, adică a minciunii. Guvernele caută a convinge, iar nu a învinge.

— «Legitime domn al cerurilor, consolatorule spiririt al adevărului,

Carele pretutindenea eşti şi toate le împlineşti,

Tezaurul bunătăţilor şi dătătorule de vieaţă,

Vino şi-ţi pune tabernacolul în mijlocul nostru şi ne curăţeşte de toată macula [2] şi de toată tribulaţia supărare; şi salvă, Bunule, sufleţelele noastre.

Insemnare. — Câte am zis în 39 de pagine în extenso, se cuprind în zece rânduri ale acestei rugi.

---

[1] Buda; [2] pata.

www.dacoromanica.ro

Egoismul şi abnegaţia.

I.

Egoismul ştim toţi că derivă dela vorba *ego,* adică *eu.*

Insă ce este cel *ego,* sau *eu* pentru toţi oameni ce raţionează?

Ca să zicem *eu,* cată să existăm, să fim vii, să percepem cele de dinafară de noi, să raţionăm.

Ego dar, sau *eu* este o proprietate, un atribut al părţii inteligente din noi, este o proprietate a sufletului, iar nu a corpului, o proprietate a spiritului, iar nu al materiei.

Spiritul, ca activ şi atotbun, a cărui misie este a cultivà materia (căci nimeni nu-şi urăşte corpul său, ci îl nutreşte şi îl încălzeşte) spiritul de bunăvoie concede această proprietate, ca un drept, corpului sau materiei, fiind pasivă (vezi spiritul şi materia).

Plecând dela acest punct, fiecare vede că egoismul este simţământul ce are fiecare individ pentru conservarea, prosperarea sinelui şi a speciei sale.

Dacă spiritul şi-ar fi rezervat pentru sine egoismul său, ca drept al său, şi ar fi lăsat materiei abnegaţiunea ca o datorie, echilibrul s'ar fí rupt, pentrucă de o parte ar fi fost numai dreptul exclusiv, şi de alta numai datoria exclusivă. Răul ar fi fost în nemărginit de mare.

Ca bun dar, spiritul concede în totdeauna egoismul său, ca un drept materiei, spre conservare şi de bună voie se încarcă cu abnegaţiunea ca cu o datorie.

Materia, neposedând inteligenţa, şi după legile eterne neputând creşte decât numai când i se adauge, în dreptul ce posede dar trage sau atrage la sine, fără să ştie, şi îşi asimilă materia necesară spre conservare, alimentare sau creştere, spre a fi bine în condiţiunile în cari se află, ca element, ca mineral, ca vegetal, ca animal, ca om.

Când corpului îi e foame, egoismul, ce este proprietate a sufletului, se simte dator a-i da impulsiunea necesară spre a se nutrì.

Când corpului îi este sete, egoismul îndată îl împinge spre a-şi satisface cererea.

La oricare necesitate sau pericol al corpului, egoismul este ca un angel custode spre a-l apără de pericol şi a-i satisface cererile.

www.dacoromanica.ro

Are corpul necesitate de căldură pentrucă l-a pătruns frigul? Egoismul face tot spre a nu înghieţà corpul.

Egoismul, ca proprietate a sufletului, face şi mai mult decât a întâmpinà cererile corpului în toate ocaziunile. Egoismul prevede şi provede.

Egoismul ne face a ne aprovizionà de cu vară despre cele necesare iarna, a ne provede din juneţe despre cele necesare la căruntеţe.

AMOR, FANATISM, AMICIŢIE, AMBIŢIE[1]. Egoismul ne face a dorì să ne satisfacem simţămintele, câte cele cinci dorinţe ale simţurilor materiale, ale văzului, auzului, gustului, odoratului şi tactului, cum şi dorinţele simţirilor afective sau morale, cari sunt amorul, amicia familiarul şi ambiţia.

A satisface însă simţurile noastre afective este una cu a prevede despre fiinţele ćele avem şi adorăm.

Fără egoism n'am prevede pentru obiectele scumpe inimei noastre, pentru consorţi, pentru fii, pentru părinţi şi fraţi, pentru amici, pentru compatrioţi, pentru omenirea întreagă.

Fără egoism n'am prevede pentru cei de aproape ai noştri, ¡ entru consorţii, fiii şi fraţii atât în prezent, cât şi în viitor familism).

Fără egoism adevărat ne-am purtà către amicii noştri astfel cum să ne devie inimici, căci am aveà numai instinctul fiarei (amicie).

Fără egoismul adevărat, ambiţia nu ar mai fi decât o morgă toantă, o fudulie stupidă, o detestabilă vanitate. Egoismul adevărat face pe capul unui stat a devenì om mare în interesul propriu, dorind a-şi lăsà numele în inimile celor după dânsul. Egoismul adevărat face pe general a se purtà cum să fie amat de soldaţii săi, ca cu dânşii să repoarte victoria. Egoismul adevărat face a se desvoltà geniurile şi talentele în perspectiva de a devenì celebre (ambiţie).

Cu un cuvânt din egoism emană amorul, familismul, amicia, ambiţia.

De n'ar fi fost sufletul bun, n'ar fi conces corpului ca un drept, această proprietate a sa, egoismul. Sufletul s'a uitat pe sine pe *ego* al său şi şi-a impus abnegaţiunea ca o datorie.

[1] Subtitlul acesta, ca şi cele urmatoare, lipsesc în original.

www.dacoromanica.ro

II.

INSTINCTUL DE CONSERVARE. Materia, însă ca inertă, ca negligentă, neposedând decât fatalitatea sau legile cari îi sunt prescrise ca nişte privelegiuri, a căutat ca în toate plantele şi animalele să ceară şi neîncetat să ceară tot ce îi este necesar spre a deveni arbure sau animal a creşte şi a-şi propagà specia.

Omul, în apariţiunea lui pe pământ, a făcut, ca toate animalele, ceeace face şi astăzi când este prunc, a cerut şi a tot cerut şi căutat să ia spre nutrimente şi necesarele sale cu orice preţ.

Pruncul nu va să ştie de au sau nu părinţii săi, el cere şi plânge, pentrucă de nu va mâncà şi bea, el moare, şi instinctul conservaţiunii, care este egoismul în germine, nedesvoltat încă, îl împinge a cere sau a căutà.

Omul primitiv a fost, ziserăm, ca orice animal sau ca orice prunc, corpul i-a cerut tot de care avut necesitate şi sufletul prin egoism l-a făcut să ia de oriunde a aflat şi l-a lasat şi natura. Dela părinţi s'a permis a se luà şi a se da la copii, iar părinţilor nu s'a permis dela natura a luà bucătura dela gura pruncilor.

Cu cât omul fu la început mai mult corp, mai mult materie decât spirit, mai mult material decât moral, cu atâta egoismul lui, fiind foarte excesiv, semănà cu instinctul fiarei; şi când din selbe, se stabilì în societate, acest egoism exclusiv al fiecăruià devenì un rău pentru ceilalţi.

Nevoia, necesitatea forţă mai curând sau mai târziu pe oameni a se învoì între sine, spre a-şi pune oarecare condiţiuni sau regule, ca să mai domoale egoismul, însuşi în favoarea egoismului.

Fiecare adică îşi mai sacrificà din drepturile egoismului său ca să-şi mai sacrifice şi ceilalţi; şi astfel toţi să fie siguri de ale sale şi de vieaţa sa.

De n'ar fi fost oamenii egoisti, s'ar fi lăsat prada primului venit om sau primei venite fiare.

Egoismul a împins pe fiecare să ceară asigurare în contra egoismului altuia.

SOLIDARITATEA, ABNEGAŢIUNEA. Din egoismul dar individual al fiecăruia emană solidaritatea generală a tuturor.

Cine însă s'a simţit mai tare în egoismul său, fără a-l şti demolì a făcut şi face cu semenele său ceeace face lupul cu oaia.

www.dacoromanica.ro

Acest abuz al materiei ce posede forţa a cătat până în fine ca spiritul, prin a sa putere, să-l domoale, cultivând materia.

Primii legiuitori, primii moralişti, cum se formară societăţile, fură nevoiţi a combate egoismul ca un rău (după cum şi este în adevăr, când este exclusiv).

Combătură neîncetat egoismul cu ce puturâ inventà oamenii, cu divinităţi, cu iadul după moarte, cu pedepse corporale, cu vieaţa exemplară şi recomandară în locul lui abnegaţiunea.

La egoism exclusiv, opuseră abnegaţiune exclusivă, până când ajunseră a crede şi a predicà că binele suprem, perfecţia cea mai înaltă stă în abnegaţiune.

Nu fu nici o religie, nici o morală care să nu pue înainte abnegaţiunea sau lepădarea de sine ca virtutea cea mai înaltă. Pe altarele abnegaţiunii nu fură aduse drept victime nici tauri, nici ţapi, ci ecatombe şi ecatombe de oameni.

Dintr'o margine, moraliştii trecură la alta, dintr'un neadevăr la alt neadevăr, dintr'un rău la alt rău ; pentrucă, de unde egoismul exclusiv rupeà echilibrul între drepturile corpului şi proprietăţile sufletului, abnegaţia exclusivă, după morala acestora, rupeà echilibrul, de ceealaltă parte, între drepturile spiritului şi proprietăţile corpului.

Pentrucă dacă egoismul exclusiv este în adevăr un rău, ce ar fi oare când doctrina unei abnegaţiuni exclusive ar cuprinde inimile tuturor oamenilor şi cu toţii s'ar determinà o singură săptămână a nu se mai nutrì şi adăpà, a abnegà la toate?

III.

ABNEGAŢIUNEA PRIMILOR LEGIUITORI ŞI MORALIŞTI.

Nu credem însă că primii legiuitori şi primii moralişti, sau capii şi iniţiatorii moralei, au putut fi în eroarea aceasta dea combate exclusivamente egoismul, ca un rău absolut, şi de a pune în locul lui exclusivamente, abnegaţiunea, ca un bine, absolut.

Oameni ca Moise, Xachia [1], Confuciu, Zoroastru, Pitagora, Socrate, Platon, ca omul-Dumnezeu, Christ, îşi întemeiară morala pe binele comun.

Moise zice ca fiecare să-şi aibă ale sale neatinse de nimeni, şi ţarina sa, şi animalul său, şi toată averea sa. Prin aceasta dară apără şi încuviinţează egoismul fiecăruia.

A amà [2] pe aproapele său ca însuşi pe sine, nu va să zică

[1] Buda ; [2] iubi.

www.dacoromanica.ro

a se urî pe sineşi, a cădeà în abnegaţiune pentru alţii, ci, fiindcă pe sine ne amăm din drept şi din faptă, să amăm [1] şi pe aproapele nostru.

Culmea de aur a moraliştilor Chinei nu erà decât punctul cel mai culminant al echilibrului. Se suie omul până la un punct la virtute, ca pe un munte, de acolo din punctul cel mai înalt, cât va păşi mai înainte, nu face decât a descinde.

Pan metron ariston, măsura în toate, este cel mai perfect bine; *miden ag in,* nimic peste măsură al moraliştilor Greci, şi *nici prea prea, nici foarte foarte* al moralei populare a Românilor învederează că toţi înţelepţii naţiunilor şi însuşi instinctul popular au recunoscut binele în echilibrul antitezelor.

Nici egoism mai mult, nici abnegaţie mai multă. Pentrucă omul este şi spirit şi materie şi pentrucă am demonstrat că sufletul este echivalent corpului şi ca activ se cuvine a-şi alege datoria lăsând materiei dreptul ca una ce este pasivă.

Însă, o minune! oriunde egoismul devine normă şi conductorul exclusiv al oamenilor sau al celor mai mulţi, acolo, în compensaţinne, legile eterne ale providenţei, spre a restabilì echilibrul, pun atâta caritate sau abnegaţiune în inima celor mai puţini sau celor mai rari, încât acestea să echivaleze egoismului celor mai mulţi.

Pe lângă acestea, primii legiuitori şi începători ai moralei, de n'ar fi trăit în epoce de egoism absolut, în epoce sau de barbarie sau de corupţiune, n'ar fi avut de ce să recomande abnegaţiunea, dacă şi dânsa ar fi fost simţită şi practicată între oameni, ca şi egoismul.

Scopul lor a fost spre a stabilì echilibrul între cerinţele sufletului şi ale corpului, spre a deşteptà în oameni simţirile afective. Corpul, ca materie ce posedă forţa, sufletul, ca spirit ce posedă puterea, au cătat să fie într'o îndelungată luptă şi travaliul [2] spiritului a cătat să fie foarte îndelung în luptă, spre a stabilì echilibrul ca din omul material şi din omul intelectual să răsufle omul moral.

Primii legiuitori şi moralişti, în timpii primitivi de egoism exclusiv, au cătat să fie din aceia ce au avut o mare şi foarte mare doză de filantropie, şi unica lor pasiune a fost întru a se uità pe sine, a se luptà în toată vieaţa lor spre a învinge obstacolele; pentru binele altora s'au abandonat într'o întreagă abnegaţiune spre a devenì exemplu.

Când cinevà se află în luptă se cuvine să ştim că se află

[1] iubim; [2] munca.

www.dacoromanica.ro

într'o stare excepţională: instinctul de apărare, devotamentul pentru alţii, entuziasmul înaintea idealului său îl fac a operà prodige [1] de eroism şi de abnegaţiune. Când are cinevà a se luptà cu egoismul exclusiv, este nevoit ca să devie el însuşi abnegaţia exclusivă, spre a stabilì echilibrul; şi apoi spiritul nu în van şi-a impus datoria abnegaţiunii, cedând materiei dreptul egoismului.

Moise a aratat el singur atâta abnegaţiune pe cât egoism şi ingratitudine a arătat poporul său întreg. Abnegaţia lui a cumpănit sau a tras cât egoismul celorlalţi toţi.

Socrate arătă asemenea atâta abnegaţiune pe cât acesta lipsià cu totul din concetăţenii săi.

Christ, ca om şi reprezentant al umanităţii întregi, şi Dumnezeu totdeodată, ca reprezentant al spiritului universal şi demiurg, a arătat atâta abnegaţiune pentru sine, pe cât egoism a încuibat, încuibă şi va încuibà omenirea întreagă; fără această mare şi nemărginită abnegaţiune nu s'ar fi putut echilibrà egoismul întregei umanităţi. S'a făcut om, ca să facă pe om Dumnezeu. Probă că abnegaţia lui n'a fost de om, ci de Dumnezeu-cuvânt, de raţiune divină şi universală, este între altele că a abnegat şi până la onoare.

Moise a murit, fără a i se şti unde i-a fost mormântul Socrate s'a lăsat să-l omoare, când puteà să scape, după propunerea discipolilor săi; a murit însă cu onoarea sa.

Christ, într'o abnegaţiune totală în vieaţa sa, s'a lăsat să-şi dea sufletul prin supliciul cel mai neomenos, s'a lăsat să fie condamnat şi ucis ca un scelerat, să fie pus în rândul ladronilor.

Făcutu-o-v-a vreun om aceasta? Lăsatu-s'a de bună voie să fie şi ucis şi dezonorat totdeodată pentru binele altora, pentru binele însuşi acelora cari strigà *să se crucifice*. Şi de a făcut-o cinevà, sufletul lui a căutat să fie o divinitate întreagă. Puterea aceasta nu o are omul.

Imitatorii lui Christ, apostolii şi martirii au făcut ca Christ, s'au luptat prin abnegaţiune în ale traiului în contra egoismului epicurienilor, prin abnegaţiunea vieţii în contra cruzimii păgânilor, cu puterea sufletului lor în contra forţei faraonismului Romei, şi totdeauna spre a convinge, iar nu a învinge.

Câţi, în timp de egoism general, au imitat pe Moise, pe Socrate, pe apostoli şi pe martiri, puind abnegaţiune totală în contra egoismului total, au făcut ceeace fac toţi oştenii,

[1] minuni.

www.dacoromanica.ro

toţi luptătorii, cari, în câmpul resbelului se luptă cu atâta în contra inimicului, pe cât cei ce au rămas p'acasă îşi caută în repaus şi plăcere de câte le dictează egoismul lor; şi acolo, cei cari mor în luptă sunt cei cari au ieşit în frunte, lăsând în urma lor să ia premiile şi cununile cei cari vor supravieţui, din cari cei mai mulţi sunt cei cari au rămas în coada.

IV.

SPECULATORII ABNEGAŢIUNII. Atâta abnegaţie din partea unor asemenea oameni rumpe în adevăr echilibrul în existenţa lor proprie; şi acì este tot sacrificiul ce în toţi timpii şi în toate locurile li s'a recunoscut.

Noi n'am vorbit de aceştia la finele paragrafului al II-lea al acestui tratat; nu sunt ei cari prin doctrinele lor au combătut egoismul şi au prea înălţat abnegaţiunea. Ei au făcut mai mult şi au vorbit mai puţin; au adaus dela dânşii ceeace lipsià dela alţii; şi au rumpt echilibrul în sinele lor propriu, spre a-l restabili între oameni.

Răul nu vine dela dânşii, vrând a se luptà prin abnegaţiune în contra egoismului.

Răul vine dela aceia ce nici n'au inventat abnegaţiunea, ca o contra-pesă[1] egoismului, nici nu sunt în stare de a o practicà, ci învăţând nişte regule de morală pe dinafară, au luat drept exemplare pe toţi bărbaţii abnegaţiunii, nu spre a-i imità, ci spre a speculà în numele lor credulitatea multitudinei[2]. Aceşti ipocriţi, văzând abnegaţiunea generală pentru bărbaţii cei mari, ştiură a se folosi, declamând abnegaţiune, şi făcându-şi o meserie, iar nu o practică din morală. Specia aceasta de ipocriţi, şi însuşi când au ajuns a cunoaşte că binele stă în echilibru între abnegaţiune şi egoism, şi atunci însuşi îşi formară o morală numai pentru auditorii şi adepţii lor creduli. Unul din aceştia a fost şi Seneca. El spuneà că tot răul vine dela aur sau dela bani, şi în toată morala lui îndeamnă pe toţi zicând că cine are aur şi argint să-l arunce în mare. Când a murit însă, i s'a aflat o mulţime de talenţi de aur! El nu i-a fost aruncat în mare.

Specia aceasta de oameni, în morala lor, pare că ar zice: «Ca să fie cu dreptate, ca să fie cumpănă dreaptă, aidem să stabilim echilibru: eu să fiu cu egoismul într'o parte şi tu cu abnegaţiunea într'alta; tu să-mi dai neîncetat şi eu să iau

[1] contra-greutate; [2] mulţimii.

www.dacoromanica.ro

neîncetat. Tu să fii desculţ, desbrăcat, nemâncat, pălit, să ajungi piele şi oase, şi eu să fiu încălţat, învulpat, îmbuibat, rumen, bucăliu şi pântecos».

De este dascăl de morală sau scriitor de morală, pe tine te îndeamnă la abnegaţiune, şi el strânge la avere.

De este calugăr, abate sau prelat, şi de predică morala, religia lui, morala lui se întemeiază pe abnegaţiune; sătul, îmbuibat, asigurat despre viitor, depe amvon predica celor desculţi şi flamânzi abnegaţiunea, iar celor avuţi le zice: avuţiile lumii aceştia sunt vanitate, lipsiţi-vă de avere, lăsaţi-va pe voi şi pe copiii voştri săraci, daţi-ne nouă moşiile voastre, averile voastre, ca să vă adunaţi comori în cer.

Iar de sunt suverani specia aceasta de oameni, dau onori şi ranguri unor asemenea moralişti, ce învaţă şi deprind popoare la sărăcie, la suferinţă, la a da tot fără murmura, la abnegaţiune ca să dea tot, să luăm şi noi, să luaţi şi voi; poporul cu abnegaţiunea, şi noi cu egoismul, el cu ce este greu şi spinos, noi cu ce este uşure şi neted.

V.

De s'ar mărgini încai în modul acesta de morală a lor particulară; nu le este de ajuns usurele şi metodul pentru dânşii, iar greul şi spinosul pentru alţii, să-i lase în pace a-şi duce sarcina suferinţelor şi durerilor, ce le-a căzut în parte. Pe lângă sarcină, şi critică, şi batjocură, şi persecuţiuni.

Pentrucă au preferit unii de sine, şi alţii pentruce le-au căzut în parte de a fi ca nişte oi, şi ca nişte vite de laboare [1], cei ce s'a făcut lupi, nu le mai iartă până când nu le va mâncà, mâncându-se între ei.

Tot însă ce este mai hidos şi mai revoltant din toate este spectacolul moraliştilor salariaţi şi al prelaţilor ce îndeamnă poporul la pacienţă [2], la suferinţă, la martiri, şi a binecuvântà jugul care îi impilă şi îi degradă.

Modul acesta de dreptate, de morală sau de echilibru este mare în specia sa, mare cât toate fărădelegile la un loc. Ca sa facem a-l pricepe toţi cei cari nu cunosc istoria, suntem nevoiţi a aduce înainte din cele contimporane, cari deşi nu atât de grave ca cele din secolii antici şi ai mediului ev, se pot înţelege însă pentrucă s'au văzut toţi câţi trăesc.

Voiu să vorbesc, în paranteze, de oamenii dela 1848.

[1] munca; [2] rabdare.

www.dacoromanica.ro

(Această paranteză s'a publicat dimpreună cu întregul acestui articol în *Trompeta Carpaților* din 27 Fevruarie anul 1866. Nu mai credem acum necesar de a întreține pe cititori despre faptele și oamenii pe cari îi cunosc și despre cari istoria nepărtinitoare îi va pune la locul lor).

VI.

ECHILIBRUL ÎNTRE EGOISM ȘI ABNEGAȚIUNE.

Din câte s'a zis, din câte poate observà cinevà, studiind istoria lumii, nu vede decât o stăruință continuă, amoroasă și caritabilă a puterei spiritului spre a domolì, modulà, forța materiei, stabilind echilibru între libertate și fatalitate, între abnegațiune și egoism.

Acest echilibru a căutat să existe în tot, pentruca fără dânsul n'ar mai existà totul, nici material, nici moral.

Când au fost popoare pe de o parte sclavi, tiranii lor pe de alta și-au însușit pentru dânșii exclusiv atâta libertate, cât s'ar fi cuvenit a se reparțì tuturor indivizilor din servitute.

Când multul oamenilor iară a avut atâta egoism, puținul sau excepțiunile și-au impus atâta abnegațiune cât se echivalà egoismului celorlalți.

Însă perfecția unei opere nu stă în desenul conturelor, ci în perfecționarea amănuntelor.

Echilibrul sta în tot, ca un model pentru părți; și scopul spiritului, ca artist demiurg, este spre a perfecționà părțile, amănuntele, a perfecționà individele.

Acest echilibru între egoism și abnegațiune cata prin urmare a se stabilì în fiecare individ. Aceeaș persoană, precum se cuvine să aibă și drepturi și datorii tot deodată, asemenea se cuvine să aibă atâta doză de abnegațiune pe cât are de egoism, pentrucă este și suflet și corp totdeodata.

Spre a fi tot omul în stare normală, se cuvine să-și conserve echilibrul de amândouă aceste părți, să nu fie cum zice Românul, *Nea'ntr'o parte,* să nu dea moralmente, cum am zice, nici pe spate, nici pe brânci, nici în dreapta, nici în stânga :

Atât cată să avem fiecare aceeaș doză și de abnegație și de egoism și să stabilim fiecare echilibrul în noi înșine, încât, vorbind tot moralmente, să nu cădem nici pe spate în abnegațiune întreagă cu cel cu egoismul întreg peste noi, nici înainte, beți de egoism și cu genuchii pe pieptul celui ce a abnegat la drepturile sale.

www.dacoromanica.ro

Să nu ne facem nici oi, nici lupi, să fim oameni cu toţii, dela capul statului până la cel din urmă cetăţean.

Nici să mâncăm pe alţii, nici să lăsăm să ne mânce alţii.

Morala cea adevărată stă intru a armonizà fiecare în noi înşine egoismul cu abnegaţiunea ; între aceşti doi termeni nu încape luptă, ci nuntă, unul este necesar celuilalt, unul complineşte pe celălalt.

Zişii moralişti, de n'au fost ipocriţi, au avut cel puţin o mare doză de nepricepere ; n'au înţeles nici pe Moise, nici pe Christ, când au combătut egoismul ca un viţiu şi au prea înălţat abnegaţiunea ca o virtute.

Binele, virtutea stă în echilibru în aceşti doi termeni, între aceste două antiteze. Moise şi toţi legislatorii şi moralişti adevăraţi, Christ mai pe sus de toţi pe acest echilibru şi-au stabilit morala. Când a zis : amă [1] pe aproapele tău ca însuşi pe tine (n'a zis mai mult decât pe tine) ; şi iar când a zis : nimeni nu-şi urăşte corpul său, ci şi-l nutreşte şi încălzeşte, n'a putut putut pune abnegaţiunea drept culme a perfecţiunii.

Când însă se cuvine să avem abnegaţiune în faptele noastre şi când egoism ? Va întrebà cinevà ; cum să stabilim acest echilibru intim în toate împrejurările ce ni se întâmplă în vieaţă ?

Pentru aceasta mintea omului singură îi poate servì de normă şi de conductor.

Echilibru nu va să zică decât cumpănă dreaptă, dreptate.

Ce nu vrei să-ţi facă altul, nu face nici tu altuia.

Ce vrei să-ţi facă altul, fă şi tu altuia.

Nu-ţi uri corpul, ci nutreşte-l şi încălzeşte-l din ale tale proprii, iar nu din ale altuia.

Fiecare cu ale sale.

Caută-ţi neîncetat foloasele şi interesele, caută-le însă în foloasele şi interesele publice, iar nu în dauna publică, sau a aproapelui tău.

Caută-ţi interesele, achistându-ţi [2] ştiinţe exacte, arte, măestrii necesare publicului şi care te pot face avut şi independent, folosind societatea.

Comerţul, industria, agricultura te pot înavuţi ; aleargă la dânsele ; însă caută :

Fă comerţ omenesc, iar nu faraonic, jidănesc, [3] folosindu-te pe sine în dauna altora ; caută industria creştină, iar nu faraonică — servindu-te cu sclavii în fabrică — ; recearcă agri-

[1] iubeşte ; [2] învăţând, deprinzându-te ; [3] Vezi *Comerţul antic şi Comerţul modern* (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

cultura liberă şi societară, iar nu prin laboare faraonică de sclavi, de iloţi şi iobagi.

Am zis. şi iar o mai repet, că se pot între oameni foloase generale fără dauna nimănui, numai între fiare nu se poate; ele numai se nutresc prin devorare şi destrucţiune; ele numai sunt fatale, fiind mai mult materie.

Fii în adevăr egoist pentru sineţi, pentru ai tai, pentru ale tale proprie; abneagă însă cu totul de a atinge ale altuia.

Sacrificiul, abnegaţiunea nu sunt necesare decât la împrejurări grave şi mari: când vine străinul a-ţi lua averile şi drepturile şi libertăţile, şi ale tale, şi ale fraţilor tăi, a-ţi domină ţara, a-ţi subjugà naţiunea, atunci e timp de sacrificiu şi de abnegaţiune şi acest sacrificiu nu se face decât în favoarea egoismului celui mai sublim, atât individual, cât şi colectiv. Niciodată, ca atunci, poporul, naţia întreagă este datoare a strigà ca un singur om, sunt şi voiu să fiu *ego*. Patriotismul este cel mai sublim şi cel mai divin egoism.

Sacrifică sau abnegă de bunăvoie în totdeauna o mică parte de ale tale în favoarea binelui sau egoismului general.

Contribueşte din tot sufletul pentru serviciurile statului, pentru armata, căci libertatea are necesitate de putere; pentru instrucţiunea publică — căci de acolo te-ai instruit, de acolo se vor instruì fiii şi descedenţii tăi, spre a deveni cetaţeni şi a fi onoarea patriei.

Una însă este a contribuì şi alta a aruncà în mare şi în foc; una este a sacrificà toţi câte cevà pentru binele public şi alta a sacrificà, spre a satisface rapacitatea, a îmbuibà lenea, a da puşca în mâna celor ce omoară cetaţenii în strade şi violă libertăţile şi domiciliurile. In asemenea cazuri, egoismul exclusiv al celor ce se opun la asemenea contribuţiuni este una din cele mai înalte virtuţi.

Fii mare egoist pentru libertatea şi onoarea ta şi a concetaţenilor tai.

Când este bătut, când este ucis un reprezentant al naţiunii şi al tău la poarta Generalei Adunări [1], crede şi simte că eşti tu însuţi bătut şi ucis, fii egoistul cel mai mare.

Când se violă domiciliul oricărui cetăţean, fie acesta şi însuşi inimic al tău, crede că s'a violat domiciliul tău propriu, apără-l şi protestă, căci a abnegà în asemenea cazuri este una cu a renegà.

---

[1] Aluziune la asasinatul lui Barbu Katargiu în poarta Adunării reprezentanţilor naţiunii (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

Palma ce se dă peste faţa concetăţeanului tău consideră-o că este data însuşi peste faţa ta. In asemenea cazuri, de este cu putinţă, împrumută-te cu egoismul tuturor, devină egoismul colectiv şi încarnat, pe cât n'au alţii egoism la un asemenea ultragiu [1] restabileşte tu echilibrul prin marele tău egoism.

Devino om liber, apără-ţi şi conservă libertatea individuală şi libertăţile publice, fii liber cu spiritul, şi atunci raţia sau mintea îţi va spune cum să ţii echilibrul între egoism şi abnegaţiune, când să fii egoist şi când să abnegi sau la parte din ale tale sau la toate şi însuşi la vieaţă.

Unde sunt popoarele barbare, abnegaţia consistă numai în credinţă; iar în practică, în fapte, pretutindeni egoismul, pe când morala lor nu declamă decât abnegaţiune.

Cu cât popoarele se luminează, cu atâta şi abnegaţia şi egoismul devin o credinţă şi o practică totdeodata, şi cu atâta unirea la un loc a acestora devine o adevărată morală.

LA NOI. Să zicem cevà şi despre noi Românii. La noi, spre exemplu, credinţa şi practica atât a egoismului, cât şi a abnegaţiunii în echilibru a fost mai mult la indivizi în parte, decât în genere peste toţi: când a fost să se faca cevà pentru binele publicului, vreo contribuţiune de bună voie, se văzù în adevăr unii cari sacrificară sume mari (şi în vechime moşii noştri îşi sacrificau toată averea, abnegau la tot, îşi lăsau descendenţii săraci, spre a dotà mănăstiri şi spitaluri). Iar totul [2] în genere erà în cea mai mare parte indiferent. Intre popoarele luminate, nimeni nu abneagă până acolo, nimeni nu sacrifică mult; toţi însă dau câte cevà. Treizeci şi şase milioane de Francezi, contribuind cu câte un franc la o binefacere publică, la un monument naţional, realizează 36 milioane de franci; între Români pot şi vor până la o sută de inşi a contribui la o faptă mare, şi dau cu generozitate şi până la zece mii franci fiecare, şi nu realizează decât abià un milion de franci. Şi dacă unul singur ar sacrificà acest milion de franci, el pe sine s'ar sărăci şi n'ar realizà aceea ce naţia franceză ar înfiinţà, puind fiecare obolul său.

Astfel, spre exemplu, când carul este înţepenit în nomol, de vor pune doi şi trei inşi umărul spre a-l scoate, ei se spetesc şi carul rămâne tot în loc; iar de vor pune sute şi mii numai mâna, carul iese şi nimeni nu pate nimic.

1865, Decemvrie 20.

[1] insulta; [2] societatea.

www.dacoromanica.ro

Legea şi fărădelegea.

I.

CE E OMUL? Se ştie, credem, de cititorii noştri că mai adesea când tratăm despre un sujet sau objet oare-care, începem mai întâi dela definiţiunea lui, il cercetăm adică din toate părţile, din toate punctele de vedere, ca să-i aflăm natura, origina lui, de se poate.

A da însă o definiţiune exactă sau justă, este una din cele mai serioase şi mai dificile ocupaţiuni ale filozofului. A defini, după noi, va să *ştii* în adevăr.

Platon, se zice, că voind a da definiţiunea omului, voind adică a arătà ce este omul, zice că: Omul este un animal cu două picioare şi fără aripi. Cercetat-a oare Platon bine ce este omul?

Diogene, ca să-şi râză de definiţiunea lui Platon, luă un cocoş şi tăindu-i aripele intră cu dânsul în şcoala lui Platon, şi zise: iata omul lui Platon.

Sapienţii mai târziu care de care, ca sa nu pată ca filozoful Atenei, deteră atâtea şi atâtea definiţiuni mai exacte şi mai distingătoare generelui [1] uman.

Unii ziseră că omul este un animal raţionabil; par'că celelalte animale ar fi nebune sau descreierate, par'că nu şi-ar aveà doza lor de raţiune ce li se cuvine în starea lor normală.

Alţii ziseră că omul este o fiinţă inteligentă şi morală. Aci lipseşte animalul.

Aristotele zise că omul este un animal politic [2], *zoon politicon* [3].

Un naturalist zise: planta viază, animalul viază şi simte; omul viază, simte şi cugetă; — şi animalele însă cugetă.

Franklin zise că omul este un animal ce îşi fabrică singur uneltele sau instrumentele. Cu această definiţiune se arată numai partea inteligentă a omului, nu şi cea morală.

Alţii adauseră că inteligenţa omului este mai presus decât a celorlalte animale, prin facultatea specială de a face abstracţiuni.

Ca să completăm însă definiţiunea, noi adăugăm că tot ce distinge pè om din celelalte animale este numai facultatea de a-şi comunicà ideile; şi prin urmare zicem:

[1] genului, neamului; [2] sociabil; [3] In original cu litere greceşti.

www.dacoromanica.ro

Omul este un animal sociabil, comunicativ şi cel mai raţionabil şi perfectibil (am puteà zice în nemărginit) din toate animalele.

Unde sociabilitatea sau spiritul de asociaţiune lipseşte, unde comunicaţia căilor materiale şi intelectuale nu este deschisă, spre a ne schimbà productele travaliului [1] şi minţii, acolo locuitorii, deşi vor fi raţionabili şi inteligenţi, sunt încă foarte departe de a se numì *oameni.*

Gnoti s'avton [2], *cunoaşte-te pe sine,* este una ce caută de a-ţi da adevărata definiţiune.

Lupul de astăzi n'are nici o diferenţă de străbunii săi din timpii luì Malteisala sau ai lui Adam.

Leul din zilele noastre nu este nici mai blând, nici mai cultivat decât leii din cea mai înaltă antichitate.

Toate animalele, afară de om, stau în primitiva lor stare, fără să fi mai facut vreun progres.

Pentruce?

Pentrucă, deşi toate şi-au porţiunea lor de inteligenţă şi de raţiune, deşi unele sunt cam sociabile, trăind unele şi umblând în turme, laborând [3] altele împreună, ca albinele şi castorii, nu sunt însă şi comunicative, n au facultatea de a-şi comunicà cugetarea, de a-şi transmite cunoştinţele şi păţirile sau experienţa nici dela una la alta, nici din generaţiune în alta.

Platon ar fi dat mai bine definiţiunea omului, dacă ca Elen s'ar fi exprimat în limbajul contimporanilor săi, zicând: «ceeace mai 'nainte se ziceà *brotos,* astăzi se zice *antrop*», şi n'ar mai fi dat sa înţeleagă!

S'au dus timpii depe când omul erà considerat de *brut,* pascător, rumegător, un animal ce cătà numai a-şi umpleà foalele, cum puteà şi de unde puteà.

Antrop va să zică căutator în sus, aţintător către cele înalte, fiinţa liberă ce sta faţă în faţă cu divinitatea.

Ce este dară sau ce voim a fi omul? Un *brotos,* un brut, sau un *antrop?*

Pe Platon l-ar fi înţeles oamenii mai bine, de ar fi zis antropul este antrop şi nu mai este nici humă, nici brut; precum ne înţeleg pe noi, când zicem omul este om şi asinul asin.

Când zicem: dă-mi făină amestecată cu sare şi dimpreună cu àpa facută cocă şi apoi coaptă, i se pare cuivà că spunem o ghicitoare.

[1] muncii; [2] In original cu litere greceşti; [3] lucrând.

www.dacoromanica.ro

E mai facil şi mai înţeles, când zicem simplu curat: *dă-mi pâine.*

Un Român simplu zise într'o zi unui ţăran, ce intra la dânsul: *şezi* Stane pe ăl *scaun,* şi Stan îl pricepù numai decât.

Mai târziu pe omul simplu îl duse bunioară păcatele, învăţând *carte,* să înveţe şi câte cevà din gramatică. Atunci mai întâlnindu-se cu Stan, nu-i mai zise Stane şezi pe ăl scaun, ci, substantive propriu, de genere[1] masculin, de număr singular, de cazul numinativ, şezi pe ăl substantiv comun, de genere[2] neutru, etc. Bietul Stan atunci nu-l mai pricepù de loc.

Cele mai bune şi mai clare definiţiuni sunt adesea însuşi numele cu cari sunt numite obiectele.

In limbile primitive, ieşite din sânul naturii. vorbele sau numele obiectelor erau totdeodată şi cele mai exacte definiţiuni.

Pentru cine ştie, spre exemplu, greceşte, poate vedeà că în nişte vorbe ca *geografie, geometrie, geologie, astronomie* şi alte asemenea, dinpreună cu vorba, este şi definiţia.

Grecul, când zice eclesie, înţelege congregaţie, adunare, societate de oameni de elită; când zice *sineleusis,* înţelege venire la un loc.

Tot astfel şi Românul, când ziceà *obştească adunare,* înţelegeà adunare generală şi presupuneà oameni, şi cá cei adunaţi cătà[3] să fie trataţi de oameni; astăzi însă, când fără ştirea nici a datinelor, nici a legilor, aude *cameră,* poporul în genere nu înţelege decât păreţi şi uşă, care se deschide şi se închide de cei ce posed cheia; mai înţelege la camera fireşte, şi ferestre, peste cari sunt nevoiţi a sari cei cari nu pot apucà să iasă pe uşă.

Expresia *obştească adunare* este nu numai o exactă definiţie a instituţiunii reprezentaţiunii naţionale, ci şi o programa despre drepturile unui popor, pe când *camera* din contra este vorbă cabalistică înţeleasă figurat numai de cei ce uzurpa sau de cei ce abdică la acele drepturi.

N'am terminat cu exemplele, dacă nu ne-am aduce aminte să am promis a vorbì despre *lege* şi despre *fărădelege.*

A vorbì despre aceste două obiecte, avem mai întâi după datina noastră, sau după un învăţ ce am apucat a începe dela început, adică dela originea lor, care ne va da cea mai bună ci mai exactă definiţune.

[1], [2] genul.
[3] trebuia.

www.dacoromanica.ro

II.

Văzurăm că numele cele mai bune şi cele mai proprii ale obiectelor sunt acelea ce de sine sunt cea mai adevărată definiţie, acelea ce totdeodată sunt şi principii şi programa elaborării, ce am aveà a face despre acel obiect.

Vorba sau numele *lege* este din acele fericite nume, şi nici într'o limbă ca cea românească n'am puteà vorbi sau scrie mai bine şi mai clar despre *lege;* pentrucă singură din limbile de familie latină işi conservă încă vigoarea şi verginătatea limbelor ieşite din sânul naturii.

Vorbind literatură, se ştie de toţi că literatura tratează despre toate; în domeniul ei intră şi proză, şi poezie, şi ştiinţe, şi arte, şi măestrii [1], şi cele politice, şi cele sociale, şi legislatură, şi strategică, etc.

Se ştie iara că literatura derivă dela *litere.*

DESPRE LITERE. Să începem dar dela litere.

Semnele sau literele cu cari scriem astăzi, fiind romane, se ştie ca sunt elenice modificate, şi fiind elenice, sunt feniciane sau ebraice, întoarse dela dreapta spre stânga.

Ca ebraice, ele, caşi Moise, şi-au luat începutul în Egipt, ca un rezultat al stenografiei ieroglifelor şi semnelor ideografiei.

LA EGIPTENI. Ieroglifele erau un alfabet înmulţit, reprezentat prin animale sau alte obiecte.

Spre exemplu, litera *a* se arătà prin pasărea ibis, *b* sau *bet* erà reprezentată prin casă, cu fereastra ei la mijloc; consoana *g* se reprezentà printr'o cămilă, *ghimel* sau *gamă;* consoana *l* se representà printr'un leu lup, iepure... prin mai multe obiecte, al cărora nume monosilabe începeà cu sonul *l.*

Ideografia, din contra, nu erà un alfabet prin care s'ar fi putut formà silabe şi articulà vorbe, erà o reprezentaţie simbolică, din care ne-au rămas semne, ca ţifrele arabice 1, 2, 3, 4, 5,... ce fără silabe arată o vorbă sau o ideie ce prin alfabet se scrie *una, două, trei*... Altfel sunt şi semnele zodiacului: , ce imită curgerea apei, însemnează vărsătorul; ıı,

[1] meserii.

www.dacoromanica.ro

însemnează gemeni, ♉, însemnează taur, etc.; ♁ pământul; astfel sunt şi semnele algebrice: + plus, — minus, = egal > < inegal, adică mai mare sau mic, şi alte asemenea, ce în fiecare limbă arată aceeaş idee, cu alte nume sau vorbe.

Alfabetul fu o compilaţie din câtevà semne ideografice şi din câtevà ieroglife simplificate, fu o combinaţie ce aplană şi dificultăţile ideografiei, care cereà atâtea semne sau litere câte şi vorbe într'o limbă, şi dificultăţile întârzierii hieroglifelor, până să se desemne case, cămile, lei, lupi, etc.

Limba egipteană se compuneà de vorbe mai monosilabe, ca şi chineza, spre exemplu, pasărea ibis se ziceà *a,* şi puteà să arate vocala *a* printr'o ibis.

Ca să dăm o idee în limba română despre ieroglife, am puteà arătà litera *b* printr'un bou, pe *o* printr'un ou, pe *l* printr'un leu, pe *c* printr'un cal, sau corb, sau cuc; pe *g,* printr'o gaiţă; pe *r,* printr'o roată, pe *ş,* printr'un şarpe, etc. Am desemnà dară un cal şi un şarpe în loc de *c-s,* după care, puind pasărea ibis sau *a,* am citì *casă.*

Dacă, luându-ne după limbajul domnilor ablativari, am voì a zice în loc de *regisor, regisore,* şi dacă am voì a-l reprezentà prin alfabetul ieroglific, am desemnà doi sau mai mulţi *regi,* cu coroanele lor pe cap, cu varga lor de fier sau de aur în mână, cu purpura lor pe umeri, cum să se cunoască dedeparte, şi după dânşii am mai desemnà şi un *soare* cu razele lui cu tot, atunci lumea, copiii cari nu ştiu citì, nici n'au auzit de litere şi de carte, văzându-i ar zice, *regi-sore.* Asemenea dacă profetul s'ar zice *profé,* desemnând un profet, fie în toanele lui, fie în catalipsie, şi lângă dânsul un *soare,* şi fiecare văzându-l ar citì în marea satisfacţiune a tuturor domnilor ablativari *profet* sau *profe-sore,* scamotând un *s,* în loc de *profesor.*

Dacă s'ar întinde cinevà mai mult decât Egiptenii, desemnând obiecte exprimate prin nume polisilabe, din ieroglife, ar ajunge la rebusuri, în cari limba franceză îşi dă cu atâta profuziune coastele.

Când ar desemnà cinevà un *puiu* oarecare, fie de columbă, fie de cioară şi l-ar pune prin *soare,* apoi ar desemnà nişte *cai,* un *pat,* pronumele *îmi,* un *amor* şi apoi nişte *oase,* cine le-ar vedeà, ar zice:

«*Puiu prin-soare c'ai pat-imi amor-oase*».

In genere ieroglifele erau un alfabet, fiind limba egipteană, cum am zis, monosilabă. Adesea însă treceà când în regiunea ideografică, când în cea emblematică.

www.dacoromanica.ro

Astfel, în loc de a depinge[1] două semne, ca să arate *om,* desemnă un *om;* când vrea să se exprime în plural, desemnă doi oameni[2]. Dacă omul erà de genul masculin, i se puneà articolul masculin, de erà femine, i se puneà articolul feminin în toată evidenţa, ca să se cunoască, căci fără această condiţiune, cacografia n'ar fi fost în stare de a exprimà adevărata cugetare a desemnatorului.

Dacă forma de om reprezentà o divinitate, articolul, ca simbol al forţei şi al creaţiunii, i se puneà drept sceptru în mână şi mai târziu, pentru buna cuviinţă i se dete forma de o cheie.

Incheiem dar că din ieroglife, parte erà fonetică ca un alfabet şi parte ideografică ca embleme. Din cele fonetice ca *iepure, leu, lup,* ce reprezentà sonul sau consoana *l,* spre a scrie mai repede, se preferi partea cea mai caracteristică a iepurelui, adică urechile, *ll,* şi mai târziu o singură ureche *l,* aşà şi abrevaţia leului deveni λ, de unde *lamda* elenic.

LA CELELALTE POPOARE VECHI. Din aceste semne abreviatę ieşi modul scrierii ieratice şi demotice egiptene, de unde emană apoi alfabetul siriac, fenician, grec, latin. Acest alfabet, ce se ţineà ca un secret între ierofanţi, se divulgà şi se populariză mai târziu de bărbaţi ca Moise.

In arta ideografiei, justiţia sau dreptatea se reprezentà printr'o balanţă ca T şi acest semn devenì rădăcine lui *tao* al Chinezilor, ce însemneaza dreptate, divinitate, *tora* ebraica ce însemneazà *lege, temis* la Greci. Insă T reprezintă două unghiuri drepte, ce sunt egale unui triunghiu △, şi triunghiul este egal unui semicerc D, ce este egal unui cerc împărţit în două prin diametrul Θ. Aşa dar, ca figuri matematice T = △ D — Θ; iată dar rădăcinile lui tao, tora, *devs*[3] *dios*[4] deus, deu, *theos*[5].

După ideografi iar lumina se reprezentà prin două raze, şi când voiau să arate lumina ce vine de jos o reprezentà aşa △, când voiau să arate lumina ce de jos se sue la ceruri, o reprezentau aşà ▽; primul semn dete origina lui △ maiuscul elenic. de unde rădăcina lui *lampein*[6], *lyceovghes*[7], lux, luce, lucire, iumina, etc.

[1] desemna.

[2] In limbile primitive de multe ori, *om, om* însemnà *oameni:* precum în limba română *puiu puiu.* însemneazà *puilor* (EL. R.).

[3], [4], [5], [6], [7] în original cu litere greceşti.

www.dacoromanica.ro

⋀, lumina materială, începù a însemnà şi lumina intelectuală şi morală ce de sus vine peste om, spre a-i luminà mintea şi inima, iar facultatea de a-şi înălţà omul mintea până la cele mai înalte, până la divinitate, se reprezentă prin două raze, nu cari descind, ci cari se înalţă, adică astfel ⋁ ; care dete origina lui ν al Grecilor, lui *n* al nostru, lui *nun* ebraic, de unde apoi rădăcina lui *novo* [1], *nosco, cu-noscu,* precum şi rădăcina sau emblema ϒ sau *g* de unde *gignosco* [2] geniu.

In matematice, semnul + va să zică *plus* şi *minus;* în ideografie ⋀⋁ vrea să zică lumina de sus unită cu mintea omului, lumina divină d'alături cu geniul uman.

Aceste două semne la un loc însemnau raţie luminată, justiţie, adevăr. Prin urmare *lg* [3] este nu numai rădăcina, ci emblema însuşi a lui *logos* [4]; cât despre vocale, fie *e,* fie *o,* n'avem a zice nimic, căci ele se schimbă una în alta *lago* [5], *logos* [6], *legsis* [7], lego, sau *lexis* [8] *legs,* sau *lex,* sau *lege* român şi italian.

III.

LEGE. Iată dar ce însemnează *lege:* justiţie, adevăr, raţie luminată, raţie divină.

Deaceea primele legi ce cunoaştem din cea mai înaltă antichitate, prima carte sau constituţie în zece articole, ce se dete depe muntele Sinai, fu numit *decalog,* zece raţiuni sau raţionamente, iar nu zece comandamente sau porunci, pentrucă divinitatea, ca raţie supremă, convinge, iar nu comandă. Sistema despotică, faraonică sau papală profană mai târziu decalogul prin denumirea de *zece comandamente,* denumire cu totul anti-iehovaică, anti-christiană şi de les-divinitate.

«Eu sunt domnul Dumnezeul tău, carele te exduse [9] din casa servituţii; să n'ai ţie alţi zei, afară de mine.

Când acest Ων. această fiinţă supremă se declară, se defină singură că scoate, exduce pe sclavi din servitute, va să zică că este libertatea libertăţilor, iar nu idolul Osiris, străbunul faraonilor. Şi când zice să nu avem alţi zei [10], regi, despoţi sau domni, decât pe cel ce mântue din servitute, aceasta nu este o comandă, o poruncă faraonică, cezariană sau impe-

[1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8] în original cu litere greceşti; [9] scoase; [10] Zeu în ebraică însemnează rege, despot, tiran, ciocoiu sau ciocan (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

rială, ci un adevăr ce pătrunde până în fundul inimii şi ne face a tresări de convicţiune.

«Onoră pe tatal tău şi pe mama ta, ca să-ţi fie ţie bine, etc.», adică ca sa te onoare şi pe tine fiii tăi; aceasta nu este o comandă, ci un raţionament, care, de nu l-ar fi exprimat Moise, l-ar fi produs spontaneu pretutindeni mintea umană, după cum îl şi cunoşteau oamenii mai înainte de Moise.

«De patru ori patru fac şaisprezece» este un adevăr etern, care şi fără Pitagora a existat mai înainte de creaţiune şi va există în toată eternitatea.

«Trei unghiuri ale unui triunghiu fac cât două unghiuri drepte» este o lege, un adevar etern şi nemutabil.

Nu înmulţim nişte asemenea exemple temându-ne d'a cădeà prea mult în gergul [1] ştiinţific şi a fi apoi neinţeleşi.

Matematicii, mecanicii, astronomii, naturaliştii, toţi barbaţii ştiinţelor exacte ştiu în adevăr ce se înţelege, când pronunţă vorba *lege*.

Legea este mai mult decât axiomă, este un adevăr, o justiţie de sine şi în sine, este expresia raţiunii supreme.

Ioan, cel mai filozof şi cel mai poet din evanghelişti, divinitaţii încarnate în fiul omului îi dete numele de *logos*.

Când oamenii fac legi, acestea, dacă nu pot aveà eternitatea legilor naturii, cată cel puţin să fie nişte reguli sau nişte învoiri cari să convingă, să uşureze, să satisfacă pe cei ce sufer.

Când însă, spre exemplu, se comit nişte învoiri, după cari toţi se obligă ca să-şi descopere capul înaintea unui om, care îşi arogă dreptul d'a sta singur acoperit, ca un idol înaintea unui popor întreg prosternat: dacă oamenii ar consimţi şi ar subscrie însuşi de bună voie o asemenea învoire sau pact, ce cuvânt oare ar putea da despre o asemenea consimţire, decât singurul cuvânt al sclavilor Romei imperiale şi pontificale, cuvântul iloţilor Spartei, anatemelor faraoniene şi babiloniene, pariilor şi ceandalilor Indiilor?

Pentru asemenea fiinţe, ce ajung în atâta degradare, de a numì legi nişte asemenea păcătoase învoiri, vin adesea nişte oameni inspiraţi la durerile şi împilarea umanităţii căzute, şi în numele ei proclamă nişte reguli, nişte legăminte şi prescriu să le observe, să le ţie cu jurământ poporul întreg. In asemenea cazuri, numai atunci acele reguli sau legăminte provenite din partea unui singur individ sau unei minorităţi,

[1] exprimarea.

www.dacoromanica.ro

oarecare, numai atunci pot să ia numele de *legi* sau de *logi,* când lumea se convinge că au în sine-le adevărul etern, justiţia divină, raţiunea nemutabilă.

Oamenii de bunăcredinţa, când s'au sacrificat pe sine, spre a mântuì omenirea căzută, şi s'au hotărît a da în adevăr nişte legi, ca inspirate din ceruri, şi atunci însuşi nu le-au împins cu forţa, fără consimţimântul poporului adunăt la un loc, pentrucă natura legii, ca şi a raţiunii, este de a convinge, iar nu d'a învinge.

IV.

FĂRĂDELEGE. Moise, când în numele lui Iehova se prezentă a mântui din servitute un popor de căzut şi a-i da legi regeneratoare şi salutare, adună poporul întreg, bătrâni şi juni, bărbaţi şi femei, şi ca să se întinză suvenirea mai departe în generaţiunile fiitoare, adună şi însuşi pruncii şi copiii; istoria nu ne arată un vot universal mai antic decât acesta.

Acestui popor adunat nu-i prezintă nişte vorbe cabalistice, nepricepute de nimeni, ci ii vorbì de interesele lui, de drepturile lui, de averea lui, de tot ce simţiau şi pricepeau ei mai mult.

Le zise :

— Israel sau Israeliţi, acestea zice Domnul: «Eu sunt Domnul Dumnezeul vostru, care v'am excdus[1] din casa servituţii. De acum înainte nu mai sunteţi sclavi, să nu mai aveţi alţi domni sau zei. Ţarinele voastre de azi înainte să fie ale voastre, iar nu, ca în Egipt, ale lui Faraon». Voiţi?

— Voim! răspunseră cu toţii, bărbaţi, femei, juni şi bătrâni; şi copilaşii după dânşii strigară: voim, voim.

— Familiile voastre, casele voastre, vitele voastre, toate câte aveţi, să fie ale voastre, asigurate în etern, fără să se atingă Faraon sau altcinevà de dânsele. Voiţi?

— Voim, voim, cum să nu voim?

— De acum înainte voi singuri să vă alegeţi dintre zeci, dintre sute, dintre mii, cari să vă judice, să va administreze, să vă conducă spre a întâmpinà pe inimicii voştri şi a va aparà familiile şi averile. Auziţi? Singuri să vă alegeţi pe dirigatorii voştri, iar nu să vi-i impuie Faraon sau altul ca dânşii. Voiţi?

[1] scos.

www.dacoromanica.ro

— Voim ! voim ! răspunseră cu toţii ; şi copiii repetară : voim !

Pentruce oare voiră cu toţii in unanimitate ? Pentrucă tot ce li se zise în numele lui Dumnezeu erà just, erà adevăr, şi prin urmare erau *legi* sau *logi*.

Oricine vorbeşte adevăr, dreptate, cuvânt sau *logos*, poate şi are dreptul şi datoria să cuteze a zice că vorbeşte in numele lui Dumnezeu.

De le-ar fi zis însă :

— Israel, acestea zice Domnul : «Aici şi oriunde vă voiu duce, să ştiţi, că nu aveţi nici proprietate ; aveţi să fiţi după cum aţi fost în Misraim (Egipt) sub Faraon.

«Cu diferinţă numai, că ţarinele voastre, familiile voastre, averile voastre, braţele voastre, timpul vostru, de unde erà ale lui Faraon, au să fie ale lui Moise şi Aron, şi ale descendenţilor lor.

«Ţara voastră să fie a lui, armatele voastre să fie ale lui, să jure în numele lui. Adunările bătrânilor voştri să jure lui credinţă, iar nu lui Dumnezeu şi naţiunii.

«Dregătorii ce au să vă judice, să vă administreze, să vă conducă, să nu-i alegeţi voi ci Moise şi sămânţa lui are să vi-i impue spre a vă conduce cu vargă de fier, şi a vă sfărîmà ca pe vasele olarului...» Voiţi ?...

Ce credeţi că ar fi răspuns acei Evrei, acei popoli eranţi [1], stătuţi de fatigă [2], uimiţi de fulgerile şi sunetele ce nu mai văzuseră, nu mai auziseră până atunci ?

In loc de a se entuziasmà şi extazià la acele fulgere şi trăsnete, în loc de a le numì gloria Domnului, s'ar fi spăimântat cu toţii, plini de disperaţiune şi de cel mai sacru din desdemne s'ar fi sculat cu toţii de unde erau cu faţa la pământ, şi ar fi strigat ca un singur om :

— Ba **mulţumim** dumitale, jupân Moise ! Aceste vorbe nu sunt legi, n'au dreptate, n'au adevăr, acestea sunt *fără-de-legi*, vorbe adică fără logos sau raţiune.

- Minţi, jupâne, că acestea vin dela Dumnezeu, ce ne-ai spus că ne-a scos din casa servituţii, ca să ne dea pe mâinile tale, şi în moştenire seminţiei tale de viipere. Minţi că ne-ai chemat la vot universal şi la libertate ; câte ne spui n'aduc decât la servitute universală, la faraonism universal. Titanul sau satanul străbunul faraonilor, n'a mînţit ca tine.

[1] popoare ratacitoare.
[2] osteneală.

www.dacoromanica.ro

V.

EXPRESIUNEA „LEGE" LA ROMÂNI.

Iată pentruce am zis că numai în limba română putem vorbi şi scrie despre *lege* şi *fărădelege,* pentrucă nu mai Românul conservă adevărata însemnare a vorbei *lege,* şi când faptele sunt fără cuvânt sau logos, fără adevăr, fără dreptate, numai Românul le numeşte *fărădelege.*

Domnilor, câţi sunteţi şi filozofi, câţi sunteţi doctori în legi, câţi sunteţi poligloţi, spuneţi dacă cunoaşteţi vreo limbă, antică sau modernă, care inichităţii şi oricărui pact fără dreptate să-i zică *fără-de-lege?*

Românul nu înţelege cu vorba *lege* ceeace Francezul s'a deprins a înţelege prin vorba *loi* şi ceeace Latinul imperiului şi din mediul ev, îndoctrinat de faraonismul papal, începù a înţelege prin vorba *lex.*

Românul înţeleg însuşi aceea ce străbunii săi din timpii lui Numa Pompiliu înţeleg prin *lex,* adică cevà ce vine de sus dela o divinitate oarecare, spre a mântuì pe oameni, şi care însemnând adevăr, dreptate venită de sus, căută să fie discutată de poporul întreg, dela Brut întâi până la ultimul Brut.

Subt imperiu, când Tiberii, Neronii, Domiţianii, Comodii, şi Eliogabalii se deificau singuri şi ziceau că voinţele, capriciile lor sunt legi, se ştie ce pătiră înaintea unui popor ce de atâte şecole cunoşteà ce va să zică legea.

Şi pe atunci Romanii, ce locuiseră Dacia şi ai căror părinţi fuseseră mulţi creştinaţi de Petru şi Pavel în Roma, şi alţii creştinaţi în Dacia de Clemente, ce fusese exilat în Dacia, şi de discipolii lui, Românii, zic, din Dacia nu mai ştiau şi nici nu mai vreau să ştie despre ce înţelegeau păgânii imperiului cu vorba *lex*; aceşti Români nici până astăzi nu ştiu ce înţeleg Francezii cu vorba *loi.*

Românii, când zic *lege,* înţeleg veritate supremă, justiţie divină, Dumnezeu; în vocabularul lor neexistând vorba *religio,* n'aveau altă vorbă decât *lege,* spre a exprimà aceea ce Europa întreagă şi inteligenţa Română de astăzi înţeleg cu *religio.*

Românii, când văd un om pierdut cu inima şi cu sufletul, încă zic despre dânsul *om fără-lege şi fără Dumnezeu.*

Legea Românilor, dela Aurelian, de când s'au emancipat de dominaţia păgână a Romei şi până la Matei Basarab, a fost în cele lumeşti pentateucul, iar în cele sufleteşti sau ale ecle-

www.dacoromanica.ro

siei evangeliul, actele apostolilor şi canoanele acestora şi ale sinoadelor.

Ceeace Europa catolică, îmbuibată de tradiţiunile imperiului roman, înţelege astăzi prin vorba *lege,* Românii au numit-o *învoire, tocmeală* (bună ţară, au zis, rea tocmeală) şi când mai târziu în tocmeală începù a se amestecà aluat roman sau păgân, zis *basilicale,* ca în timpii lui Matei Basarab, Ipsilante şi Carageà, acelei tocmeli la care ei n'au fost întrebaţi ca s'o numească pe limba lor proprie, îi ziseră după limba scribilor de atunci *pravilă;* i-a ferit Dumnezeu de a o numi *lege.*

Ei au putut numì tocmeală, învoire, legătură orice aşezare, fie între două individe, fie în genere pentru toată societatea, şi s'au supus, cum au putut, de voie de nevoie, la aceà învoire, fără însă a o numì vreodată lege.

Şi apoi când cele cuprinse în aceà tocmeală n'aveau nici dreptate, nici adevăr, nici cuvânt sau raţiune, atunci în totdeauna au numit-o *fără-de-lege,* adică cevà fără dreptate, fără *cuvânt.*

Ca Românii nimeni nu se poate exprimà mai bine să arate întregul legii, natura şi originea ei.

Câte fac oamenii, ieşind din legile naturii sau mai bine ale lui Dumnezeu, după geniul limbii române, se pot numì, în limbagiul timpului nostru mai inavuţit, pacte, contracte sociale, instituţiuni, regulamente, statute, constituţie, convenţie, etc. etc., nu însă şi *lege;* o asemenea denumire pentru asemenea învoiri s'ar părea un solicism, un barbarism la adevărata ureche română. Lege înaintea Românului este numai aceea ce este divin, nemutabil, şi pe care nimeni n'o poate schimbà, fără de a devenì renegat.

Şapte puteri garante drepturilor Românilor ne însemnară în timpuri din urmă un punct de plecare pe calea autonomiei noastre recunoscute, şi avură lealitatea, sentimentul justiţiei de a numì acel pact convenţie, iar nu lege.

Şi noi, nişte pigmei, să cutezăm a numì legi, toate fără-delegile comise de ministerele succesive dela un timp încoà, revestite cu încuviinţarea unor adunări recrutate înadins şi de un publicist răpit dela plebea ce n'are nici părere, nici vot?

«Respect şi supunere la legi», am zis în totdeauna. La fără-delegi însă... ho! până acì. Jos cu fără-delegile! pentru dânsele nu putem aveà decât ură şi dispreţ. şi nu putem convocà decât desdemnul general şi gladiul [1] justiţiei.

[1] sabia.

www.dacoromanica.ro

Fără-de-legile nu pot fi respectate de nimeni, şi oricine are dreptate de a le călcà, şi proba învederată este că le calcă şi însuşi cei cari le fac.

VI.

Am vorbit de pactele sau contractele sociale, după cari se învoesc locuitorii unei ţări a se regulà, a se guvernà şi a trăi între sine.

Să lăsăm Europa, peste care a trecut imperiul roman, feudalitatea şi civilizaţia, a-şi despărţi legile, după Monstesquieu, în religioase, morale, politice şi civile, etc.

S'o lăsăm să sufere a se contrazice unele cu altele şi să admită că în unele legi poate să existe adevărul etern şi în altele minciuna şi dreptul celui mai tare, celui mai vulpean.

Noi, precum ştim a zice că omul este om, fără a-l despărţi, ca Aristotele, în liberi şi sclavi, asemenea ştim că legea pretutindeni, şi în credinţă, şi în morală, şi în politică, şi în societate cată să fie tot *lege,* adică logos.

Vom face poate un alt tratat, în care vom discutà câte se zic de domni ca Odillon Barrot şi alţii. Acum zicem numai că nu putem aşteptà mai mult dela nişte oameni ce prîn tradiţiuni eronee [1] din copilăria şi juneţea lor n'au învăţat alta decât că legile sunt ca oalele necoapte, la cari guvernele, judecătorii şi avocaţii pot să le pue mănuşa oriunde voesc.

Dacă legea este un adevăr, o dreptate, *două* şi *două* cată să facă *patru* şi în sanctuar, şi în cetate, şi în colibă, şi în palat; dreptul nu poate fi strâmb niciodată, decât dupăce se va strâmbà, şi atunci nu mai este drept.

Vom vorbì despre aceasta aiurea mai pe larg.

Ceeace Europa de astăzi înţelege prin vorba lege, adică instituţiuni umane, bune sau rele, Grecii antici o numiau *nomos* [2].

Să cercetăm şi originea acestui nume.

Am zis că mintea umană erà reprezentată prin semnul *n,* de unde, cum am zis, *novs* [3] (minte), *nosco.*

Când sapienţilor, marilor cugetători le veni ideia că omul este o fiinţă îndoită, compusă din minte şi materie, sau corp, atunci începură a reprezentà această prîn *i* plus *n,* adică materie plus minte, făcând semnul acesta: *in,* adică *m.*

Semnul *m* dară, în cele mai multe limbi, este emblema sau rădăcina lui *me,* [4] *mena* [5] *me, mine, moi, mih, moia,* etc.

[1] greşite; [2], [3], [4], [5] In original cu litere greceşti.

www.dacoromanica.ro

M, dară, înseamnă acel *eu* filozofic şi prin urmare *om: m,* însă, fiind i + n, m + n este egal lui i + n + n = lui i + 2 n; şi iar mn = i + n. n = i + n aridicat la a doua putere.

MN, prin urmare, erà formula sau atributul sau numele omului, cu îndoita minte sau cu mintea aridicată la a doua, a treia putere. Precum coarnele erau atributul lui Amon, precum fulgerul erà atributul lui Jupiter, asemenea MN erà atributul primilor legislatori.

Primul legiuitor al Indiilor, oricare ar fi fost numele lui propriu, fu calificat cu numele de Ma Nù, altul al Egiptenilor cu numele de MeNes, altul al Grecilor sau al Cretei, cu numele de MeNos, pe care îl dotară şi cu o pereche de coarne, ca şi pe Moise, până când şi însuşi Pompiliu al Romanilor, când deveni legiuitor, fu gratificat cu supranumele de NuMà. Legiuitorul Germanilor asemeni nu lipsì de a fi revestit cu numele de MaN.

Lui Moise, având la începutul numelui litera M, i se mai adause şi simbolul geniului V, care modernii, poate şi contimporanii lui, după datinele din Egipt, ziseră că sunt coarne, pentrucă coarnele la Ebrei erau simbolul forţei şi al orgoliului [1]. În van n'o fi zicând şi Românii că *a scos coarne* pentru cel care se îngânfă de mândrie. In Egipt, coarnele erau simbolul însuşi al divinităţii.

Pe zeul Amon nici l-ar fi cunoscut cinevà de zeu, de nu ar fi avut coarne; despre boul Apis nici nu mai vorbim, dacă erà odată bou.

Iată din cele de sus, din simbolul sau formula *mn,* cum Grecii numiră *nomoi* [2] legămintele sau regulele de purtare între oameni şi cum Romanii nomodotului [3] lor îi deteră numele de Numa.

Cel care dotează dar societăţile cu instituţiuni umane cată să aibă minte, şi minte cât se poate mai multă şi mai mare, şi minte care să înceapă dela a se regulà pe sine, până să pretinză a regulà pe alţii.

Mn se vede în vorbele Mens, minte, Minerva, Memnon, Mnemosyne şi în toţi *nomii* Greciei.

Aşà dar, şi din punctul acesta de vedere, veritatea [4] cată să existe totdeauna, în legi; nu este iertat dară ca în legile zise pozitive să între *strâmbul* în locul *dreptului.*

Să n'aşteptăm dară dela ignoranţa coruptă, dela viciuri,

[1] mândriei; [2] In original cu litere greceşti; [3] dătătorului de legi.
[4] adevărul.

www.dacoromanica.ro

nici dela însuşi sapienţa celor rău indoctrinaţi şi învăţaţi, a ieşi vreo dată adevăraţi *nomi* şi cu atât mai puţin *legi* sau *logi*...

Logos, după divina noastră credinţă, nu s'a conceput decât în sânul verginităţii, curăţiei cele mai perfecte.

(Scris după plebiscitul lui Cuza, şi publicat în «Revista Dunării» în 19 Decemvrie 1865).

Legea şi religia[1].

S'a văzut ceeace oamenii primitivi şi toţi sapienţii lumii din toţi timpii şi din toate locurile au înţeles cu vorba *lege*.

Fiind dară legea o raţie absolută, eternă şi nemutabilă, un adevăr necontestabil şi recunoscut de toţi, în antichitate, oricine, convins de binefacerile unor adevăruri salutarii, s'a prezentat înaintea unui popor cu o lege oarecare, sau cu un codice cuprinzător de mai multe legi, a putut, după tot cuvântul, a se prezentà cu dânsele în numele unei divinităţi.

Astfel vedem pe Moise în deşert, depe muntele Sinai, a se prezentà cu legile sale.

Astfel mai târziu Pompiliu, ce fu supranumit NM, adică Numa, îşi dete legile din partea divinităţii Egeria.

Tot astfel evangelistul Ioan ne asigură că logos sau legea erà la Dumnezeu şi Dumnezeu' erà logos.

Astfel iar Mahomet dă o carte (coran, carte va să zică, ca biblie) şi spune că tot versetul dintr'insa îi venià dela Dumnezeu prin arhanghelul Gabriel.

Şi tot astfel, şi cu mai mare cuvânt, pot toţi oamenii ştiinţelor, când descoperă câte o lege din marele codice al naturii, pot spune în toată convicţiunea şi în tot adevărul că aceà lege vine dela Dumnezeu, de mai presus de toţi oamenii şi de tot universul, ce se supune în etern la acele legi nemutabile, ce toată concură spre a stabilì şi menţine echilibrul universal, adică pe româneşte *dreptatea* universală (nu zicem justiţia).

Primii legislatori, spre a-şi garantà legile, le supuneau la convicţiunea şi aprobaţiunea publică, şi spunând că vin dela Dumnezeu (după cum în adevăr şi vin, când sunt în adevăr legi) făceau apel la credinţa celor ce nu puteau să aibă con-

[1] In original *relegea*.

www.dacoromanica.ro

vicţia sau ştiinţa, făceau nişte dogme din principiile de unde emanau acele legi ca nişte consecinţe, după acele dogme făceau educaţiunea publicului, instituau datine, sărbători, ceremonii solemnele, culturi, şi astfel legea, ca să fie garantată din generaţiune în alta, devenià relege.

Relegea dar este garanţia legii, şi astfel în aceeaş carte, în Testamentul vechiu se cuprinde şi legea şi relegea.

Tot astfel în Testamentul nou se cuprinde împlinirea şi a legii şi a relegii.

Tot astfel în Coran este şi legea şi relegea Islamului.

II.

RELIGIA FAŢĂ DE LEGI. Când însă imperatorii romani se învoiră cu papii, cu eclesia [1] ca legea zisă pozitivă a creştinilor să rămâe tot fărădelegiile păgânismului, şi când mai târziu papii încuviinţară fărădelegile feudalităţii, atunci religia lui Christ cum mai puteà garantà fărădelegile păgâne şi feudale?

Daca legea lui Christ unge sau sacră pe tot omul ce vine în lume de orice condiţiune, cum religia mai poate încuviinţà sclavia?

Dacă legea lui Moise sau a lui Christ nu iartă camăta, nici constrângerea corporală sau vinderea debitorului, cum religia poate garantà acest drept păgân?

Când legea pozitivă este în sine o fărădelege, şi relegea sau religia este o credinţă, o aspiraţie către dreptate şi mântuire din fărădelege, atunci cum mai pot sta una înaintea alteia, sau împreună, decât spre a se distruge mai curând sau mai târziu între sine.

In Indii, fărădelegea, numită lege, împărţià oamenii mai întâi în patru caste, zise legitime; în brahmani, în eroi sau oşteni, în comercianţi şi laboratori sau agricultori, şi apoi în mai multe caste, cari de cari mai puţin legitime şi mai abjecte, ieşite din amestecul acestor caste şi din cele ieşite dintr'însele.

Religia acolo ca din rele principii—rele rezultate—venià să confirme, să legitime această inumană împărţire, arătând că la început zeul Brahma a creat patru Adami.

Pe unul l-a scos din capul său şi l-a destinat a fi brahman sau preot, el şi descendenţii săi.

[1] soc. creştina.

www.dacoromanica.ro

Pe al doilea l-a scos din braţele sale şi l-a destinat a fi şi el din descendenţii lui oşteni eroi, semizei, nobili din tată în fiu.

Pe al treilea l-a scos din... coapsă (ca să nu spunem cum se exprimă textul) şi l-a destinat din tată în fiu să fie comerciant.

Pe al patrulea l-a scos din talpă şi l-a destinat din tată în fiu să fie laborator sau plugar.

Ce mai timpi! Ce mai credinţe! După lege, şi religii; însă erau solidare una alteia.

In Egipt, după fărădelegile numite legi, Faraon erà domn absolut al pământului şi al oamenilor. Religia aveà misia de a întemeià prin credinţă şi a perpetuà aceste drepturi lui Faraon, arătând că el se trage din tată în fiu din divinitate, că este el singur divinitatea absolută pe pământ (vezi articolul *Spiritul şi Materia*), religia falsă consolidà şi garantà legea falsă; sistema erà consecuentă.

Moise, ce protestà cu mâna înaltă în contra fărădelegilor faraonice, îşi bazà şi perpetuà legea egalitară pe credinţele umanitare ce dete poporului.

După el, un singur Adam fu creat la început şi toţi oamenii având aceeaş origină, sunt egali şi fraţi.

Libertatea oamenilor o întemeiază pe însuşi fiinţa lui Dumnezeu, ce ordonă să nu cunoască oamenii alt zeu sau domn decât pe cel ce mântue din casa servituţii.

Ca să legiuească că funcţionarii publici nu sunt domni, ci servitori aleşi, asigură poporul că acestea zice Dumnezeu: «sa vă alegeţi voi dintre zeci, dintre sute, dintre mii, ca să va conducă, să vă administreze, să vă judice».

Religia în Israel este confirmarea şi garanţia legii.

Grecia la început se constituì în regate federative, cu regi şi aristocraţi; religia întemeiază credinţe de o dodecadă [1] de zei mari în cer şi o multitudine [2] de divinităţi de a doua şi a treia mână; ca să legitime aristocraţia, recunoaşte nişte semizei sau fii şi descedenţi ai zeilor; şi astfel se urmă şi în Italia.

Hercule, Castor şi Poluce, după afirmarea relgiei, fură fii ai lui Jupiter, Achile fiu al Tetidei; etc.

Şi apoi dacă religia s'a întemeiat bine şi s'a popularizat peste tot, încrediţând că este republică în cer, a căutat să schimbe, după credinţă, şi legea ce formă republică în toată Grecia.

[1] 12; [2] mulţime.

www.dacoromanica.ro

Christianismul, nu fu decât împlinirea legii date de Moise, perfecţionarea ei; pentrucă însuşi Christ ziceà: n'am venit a abolì [1], ci a împlinì legea».

Primii creştini, abjurând la judaism şi la păgânism, se constituiră în societăţi noi.

ECLESIILE. Acestea nu fură numite nici regate, nici republice, nici democraţie, ca să n'aibă nimic de asemenea cu societăţile lumii vechi sau cu păgânismul, fură numite *eclesii,* societăţi de oameni de elită.

Primii creştini au fugit şi de vorba *democraţie,* ce însemnează domnire a poporului. Acel verb *cratô* mirosià a despotism.

Primii creştini nu voiau despotismul nici din partea unuia, nici din partea multora; aveau de exemplu democraţia Atenei ce condamnà pe Socrate la citută, şi republica aristocratică a fariseilor, ce condamnà cuvântul la cruce.

Vorba *libertate* prea puţin se aude între primii creştini; mai totdeauna această vorbă este exprimată prin termenul *mântuire,* pentrucă mântuirea este o libertate perfectă, integrală, şi a corpului, şi a sufletului; în societăţile păgâne şi în societăţile civilizate, oamenii au fost mai mult liberi de a murì de foame şi de durere.

A fi mântuit sau salvat este mai mult decât liber. Moise a fost liberator; Christ a fost mai mult, a fost salvatorul.

Primele societăţi creştine se constituiră dar, nu in democraţie, unde fiecare individ erà sclav cetăţii (luaţi aminte la verbul *cratô*) ci în eclesii compuse pe individe mai mult decât libere, de individe sacrate.

Şi aceste eclesii autocefale deveniră federative, solidari una cu alta.

Legea acestor societăţi nu puteà fi nici păgână sau romană, nici judaică; legea lor, codicele lor politic fu Pentateucul israelit pur şi primitiv, adăugit sau perfecţionat după necesităţile timpului prin canoanele apostolilor.

Relegea apoi sau credinţele primilor creştini venià spre a garantà legea.

Dacă crezi într'unul Dumnezeu, părintele tututor, fraternitatea egalitatea şi libertatea sau mântuirea sunt garantate.

Dacă acest Dumnezeu este crezut în unitate simplă, uni-

[1] a stricà.

www.dacoromanica.ro

tatea simplă este nulă. Ca să fie ființă adevărată, iar nu fictivă, cată să fie trinitate [1].

Tatăl reprezentă începutul tuturor, fiul este Logos, reprezentând materia universală, sfântul spirit, spiritul universal.

A adorà această ființă ce nu o vedem, este a o adorà în imaginea sa, care este omul, a o cultivà întreit, în omul material, în omul intelectual și în omul moral. Mântuire sau libertate perfectă nu e, fără educațiune întreită a științelor, măestriilor și a artelor.

A crede că Christ, reprezentantul umanității, este fiul lui Dumnezeu și însuși Dumnezeu, este una cu a garantà mântuirea umanității, inviolabilitatea persoanei, apoteoza omului, pentrucă Dumnezeu s'a făcut om, ca să facă pe om Dumnezeu.

Iată societatea model, cetatea apocaliptică, visată de profeți, văzută de evanghelistul.

Inimicul, adversarul acestei societăți fu Roma. Evanghelistul Ioan o numește 666, ce însemnează *Latinos, Romă, Papalitate,* răul relelor de rele [2].

Imperatorii Romei deveniră creștini, spre a parodià sau pervertì christianismul, spre a perpetuà păgânismul sub altă formă.

Impuseră omului nou, societăților chreștine, legea păgânismului, dreptul zis roman, și le lăsară religia ca niște credințe, fără nici un rezultat altul, decât a suferì cu o pacientă [3] ce nu se puteà aflà la păgâni.

Papii și prelații renegară legea lui Christ, și cu religia nu se serviră decât spre a face din popoare supuși mai docili și mai muți decât vitele fără cuvânt.

Spre acest scop se află marea și atât de pronată sau cocoțată ideie de a despărți eclesia [4] de stat, ale sufletești de ale corpului!

Insă ce este eclesia decât societatea, și cum putem despărți societatea sau poporul de stat sau de guvern?

Ce să facă guvernul fără societate sau eclesie, și ce să facă societatea fără guvern?

Ce să facă corpul fără suflet, și sufletul fără corp? A despărți ale sufletului de ale corpului, este una cu a ucide pe om.

Inaintea unei asemenea sisteme ieșiră protestațiuni și la răsărit și apus.

[1] Vezi *Unitatea, Dualitatea și Trinitatea* (EL. R.); [2] Vezi nota numărului 666 (EL. R.); [3] răbdare; [4] biserica.

www.dacoromanica.ro

Nestorienii se duseră a îndoctrină pe Arabi, ce conservau tradiţiunile abramiene.

Islamismul lui Mahomet nu fu decât o mare protestaţie asiatică cu mâna armată, ca şi revoluţia Franţei dela 89.

Legea lui Mahomet fu garantată prin religie. Aceeaş carte, Coranul, cuprinde şi una şi alta.

IV.

A fi administraţi şi judecaţi după dreptul păgân sau roman, şi mai târziu după dreptul feudal, şi a aveà credinţa sau religia lui Christ, este sau pe deoparte a batjocori religia, sau pe de alta mai curând ori mai târziu religia a desfiinţà fărădelegea şi a o reformà în lege.

Imperatorii şi regii toţi, papii şi patriarhii, prelaţii şi baronii toţi ai basului imperiu [1] şi ai feudalităţii, decât să fi despărţit eclesia de stat, mai bine ar fi lăsat pe creştini cu legea şi religia lor, şi ei dimpreună cu legea păgână s'ar fi înţestat [2] să rămâe tot păgâni cu religia lor, ce le garantà drepturile, privilegiile.

Păgâni au fost şi au rămas; însă de unde erà păgâni sinceri şi oneşti, au devenit păgâni ipocriţi, de unde erau persecutori ai christianismului, au devenit batjocoritorii lui.

Romanii şi Grecii, cu păgânismul antic, când legea le erà uniformă cu religia, prin unirea societăţii cu statul, au operat minuni de eroism şi de sapienţă [3].

De când au abandonat legea şi au batjocorit religia nouă, ca să devie parodiatorii christianismului, de când au desbinat societatea de guvern, eclesia de stat, de atunci, nemai fiind suflet în corpul cel mare social, de atunci la răsărit veniră Saracinii şi la apus Barbarii, şi le luară moştenirea.

Câţi sunteţi astăzi capi ai naţiunilor, ori deveniţi păgâni, după cum vă sunt legile de păgâne, ca să vi se asemene credinţele cu faptele, ori, după religia mântuitoare a lui Christ, schimbaţi-vă şi legea, ca să vi se asemene faptele cu credinţa.

Imperatorii Romei erau mai consequenţi, imperatorul roman erà cap şi al religiei şi al legii; de când se despărţì una de alta, de atunci începù disoluţia.

Aţi crezut să abateţi lumea, umanitatea din calea progresului, însă dacă va sta timpul va sta şi progresul.

Religia lui Christ este a raţiunii, a cuvântului, este adevăr;

[1] imp. roman de rasarit; [2] încapaţânat; [3] înţelepciune.

www.dacoromanica.ro

şi adevărul este etern. Cât va există raţia, adevărul, va există şi religia libertăţii integrale, a mântuirii, voiu să zic.

Joanii Husi, Luterii, revoluţia şi republica Elveţiei, revoluţiunile Franţei, republica federativă a Americei nu sunt decât nişte protestaţiuni mari în numele raţiunii şi libertăţii integrale, nişte încercări mari, spre a face ca legile adevărate, legile liberatoare să devie dogme şi dogmele christiane să devie legi pozitive.

Toate reformele în Rusia provin de sus, dela inteligenţă, dela imperatori, ce, fiind creştini ortodoxi, ei pricep mai bine evangeliul, şi ei au dat probe că voesc a liberà poporul, ca să confirme legea cu religia.

Dacă dela începutul christianismului a rămas undevà ca eclesiile sau societăţile să fie tot federative, ca legea să fie tot una cu religia, întrebând istoria ne spune că nicăiri puritatea christianismului nu s'a conservat şi menţinut, decât la noi în Dacia, emancipată dela Aurelian de imperialismul şi de dreptul păgân.

La noi neîncetat legea a fost religie; societatea a fost una cu eclesia, şi precum eclesiile au fost federative şi solidare, asemenea şi comunele sau purgalabiile au fost federative şi solidare.

Această sistemă christiană a făcut să dureze România peste 17 secole, să reziste în contra tuturor barbarilor, ce au devastat ambele imperiuri dela apus şi răsărit.

Şi de când pericolul fu mai mare dela apariţia Tătarilor şi Turcilór, republicele noastre federative fiind nevoite a fi neîncetat cu mâna pe sabie, cu toate drepturile lor, fără a abdicà la nici unul, neîncetat se lăsară a fi guvernate de un campodux sau voivod ales în comun, şi aceste domniate sau voivodate există până acum, pentrucă una le-a şi fost şi statul şi eclesia.

Dreptul acestor republice a fost de a alege şi pe capul statului şi pe capul religiunii. Şi capul religiuni în totdeauna a prezidat corpurile legiuitoare, ca legea în totdeauna să fie conformă cu religia.

De când s'a introdus în legile noastre aluat de drept păgân, de *basilicale,* de când s'a introdus aluat de drepturi feudale, de când s'a început după imitaţiune dela păgâni a distinge dintre eclesie şi stat, de când s'a uitat mai mult sau mai puţin dreptul republicelor federative ale României de a-şi alege ele însuşi pe capii bisericei şi ai statului, de atunci

www.dacoromanica.ro

suntem pe calea disoluţiunii, ca tot corpul ce îl abandonă sufletul.

Creştinătorii Goţilor încă din timpii lui Aurelian fură Românii.

Creştinătorii Slavilor fură Românii Metodiu şi Chiril.

Primii combătători şi protestători contra catolicismului sau despotismului papal se văd Românii, sub fraţii Asani, ce liberară Bizanţiul de imperatori catolici.

Primii luptători cu Turcii, primele bulevarde ale Europei în contra acestui torent fură Românii.

Ţările noastre au fost singure ţări model în confederaţiune creştină. Ţările noastre în mediul ev au fost şi mai organizate şi mai instruite şi mai civilizate decât toată Europa feodală.

Prima eclesie creştină ce-şi traduse biblioteca sa în limba vorbitoare, fu eclesia română, ce poate deşteptă şi pe Luter la aceasta.

Primele şcoale de limbile orientale se stabiliră în România.

Instructorul lui Petru cel Mare al Rusiei fu spătarul Cârnul Moldavul.

De am rămas apoi în urma Europei, n'am ramas nici cu credinţele, nici cu dogmele, nici cu instituţiunile liberale în urma ei, ci numai cu cantitatea sau cu numărul, cu forţa materială.

Nobilitate ereditară n'am avut de fel, şi Franţa liberală a trecut prin torente de sânge până să ajungă (şi n'a ajuns încă) la egalitatea noastră; duci, marchizi, comiţi ereditari tot mai are.

Europa, când cere libertăţi, strigă jos cu legea; noi am conservat libertăţile în numele legii, şi le cerem în numele legii.

Dacă Elveţia, şi America mai târziu, au devenit republice federative, după tipul eclesiilor primitive, România a fost instituită astfel dela al III-lea secol.

Europa ne-a întrecut numai cu forţa materială, cu măestriile [1], cu ştiinţele, cu artele, pentrucă a avut mai multe braţe, mai mult repaus; însă cu repărţirea mai dreapta a averilor, cu dreptul la travaliu [2] şi la vieaţă va aveà încă mult până să ne ajungă.

Şi cu cât ne vom depărtà de instituţiunile eclesiei primitive, de care se apropie America, cu cât vom imità Europa papală şi feudală, cu atât ne vom pierde ca naţie.

[1] meseriile; [2] muncă.

www.dacoromanica.ro

Vedeţi ce ne-au adus toate câte am imitat din Franţa unitară, din Franţa ce poate fi egalitară, însă foarte târziu liberală, şi liberatoare.

Franţa nu va fi liberă, decât când o va liberă exemplul Germaniei şi Americei federative.

Franţa catolică va fi liberată de Franţa protestatoare şi însuşi de Franţa atee.

Curând va veni timpul a arătà Franţei dela 89, dela 1830 şi 1848, că n'a făcut, nici proclamat ceeace a proclamat România din 1848.

1866, Ianuarie 10.

Nici încentrarea, nici descentrarea, ci concentrarea.

I.

CAII DELA ARIE. Ca să fim înţeleşi de toţi, să lăsăm pentru un moment gergul [1], sau jargonul [2] ştiinţific şi să vorbim pe limba primitivă a Românului.

Ţăranii, în genere, ţepei sau parului, ce este bătut în mijlocul ariei, îi zic *ţef*, geometrii îi zic *centru*.

Când treeră, Românii petrec o funie lungă, cu un ochiu sau laţ peste acel par şi de dânsa leagă caii, ce, fiecare la locul său, aleargă împrejurul parului sau centrului.

Du-te oricare eşti unitar, sau în sistemele politice, sau în cele religioase, du-te la oricare sătean, fie cel mai simplu din lume, când treieră şi întreabă-l:

— Ce vrei tu, măi Stane? vrei să-ţi iau caii şi să ţi-i trag unul câte unul, după cum se trag puii jumuliţi prin frigare, să ţi-i trag prin parul acela, ce l-ai bătut în mijlocul ariei, sau să le tai funia şi să le dau drumul pe câmp?

Românul ar sta, şi după ce s'ar uità mult la dumneatà şi-ar face cruce şi ţi-ar răspunde:

— Dar năsdrăvan eşti, domnule? Când te apucă, mult te ţine?

De l-ai apucà mai răstit şi i-ai adăugi:

— Nu, spune, că nu te las: caii în ţeapă? sau risipiţi pe câmp?

— Ci lasă-mă, omule, să-mi caut de treierat; ce mă tot întrebi ce voiu? Iacă, asta voiu: voiu să treier, să-mi alerge

1, 2 exprimarea.

www.dacoromanica.ro

căişorii fiecare la locul său, legaţi de funie, să-mi alerge peste spicele de grâu împrejurul ţefului. Asta voiu, şi lasă-mă în pace, c'apoi îmi sare şi mie ţandăra, şi...

Pune-i atunci, bunioară, pistolul în piept sau baioneta în coastă şi întreabă-l, cum să vază că nu e de glumă:

— Ce vrei Române? Funia tăiată, sau caii colo în ţeapă? Spune, că te culc la pământ.

Bietul om, de va şti că e singur şi că n'are la cine strigà şi cere ajutor, îţi va răspunde plin de spaimă şi scărpinându-se în cap:

— Ştii ce, jupâne? Dacă a ajuns treaba p'atât, dacă suntem ca în codru, mai rău decât pe mâinile hoţilor şi nu vrei să-mi laşi caii la locul lor, taiele mai bine funia să-şi ia câmpii, că tot i-oiu mai găsì; dar de pus în ţeapă!... ai parte că eşti mai tare decât mine, c'ai vedeà apoi pe dracul.

II.

Văzuşi, domnule centralizator sau unitar, cum judecă, cu capul lui, cu mintea lui, dată dela Dumnezeu, tot Românul ce nu ştie nici carte, nici ce este *centru*, nici ce este *încentrarea, descentrarea* şi *concentrarea?*

A luà caii unul câte unul şi a-i trece, ca prin frigare, prin parul din mijlocul ariei, este a-i încentrà sau centralizà, faptă ce nicidecum nu e în gustul Românului. Iar dacă domnia ta, domnule de sistema centralizării, vrei să-ţi facă cinevà aşà cu caii dumitale, cu averea dumitale, atunci altă vorbă, eu unul respect gustul şi libertatea tuturor, fă cum îţi place, cu toate că-mi pare rău de bieţii cai.

A desface şi tăià funia ce ţine caii în arie treerând şi a-i lăsà s'o ia peste câmp care încotro va apucà, va să zică a descentrà sau descentralizà.

Românul nu voeşte nici una, nici alta, dar la nevoie preferă mai bine ceeace zicem descentrare; iar încât pentru ceeace zici dumneatà centralizare, l-ai auzit cum îi sare ţandăra.

Insă ce voeşte el, când cere să-l laşi să treiere, adică caii să fie prinşi de funie şi fiecare la locul lor respectiv să alerge împrejurul ţefului, dacă şi-a prins funia cu un laţ larg?

El bine vezi că cere concentrarea, adică toţi caii să gravite împrejurul aceluiaş centru şi de l-ai învăţà şi pe el limba noastră a procopsiţilor, ţi-ar zice: nici încentrarea, nici descentrarea, domnule, ci concentrarea.

www.dacoromanica.ro

Cine l-a învăţat pe dânsul să judece aşà fără să ştie, nu sistemele din lume, ci nici vorba *sistemă* ce va să zică?

„CONCENTRAREA" SAU „ECHILIBRUL UNIVERSAL".

Fireşte că Dumnezeu, logica universală, natura, ce cuprinde toate legile lui Dumnezeu.

In aceste legi, nimic nu este nici încentrat, nici descentrat în univers, ci toate sunt concentrate.

Sistema lui Dumnezeu, prin care ţine universul este concentrativă, sau federativă.

Mii şi milioane de centre, cu sistema lor parţială, gravită împrejurul unui centru universal.

Să luăm, spre exemplu, unul din aceste centre, să luăm soarele cu sistema lui.

Ce ar fi de sistema solară, când acest soare ar asorbì toate planetele lui dimpreună cu pământul nostru, şi ar face una cu dânsul? Sau ce ar mai fi, când ar încentrà pe toţi, dimpreună cu volumul său propriu, şi toată sistema ar reduce-o într'un singur punct matematic, cu cât îi e şi adevăratul centru? N'ar devenì sistema solară un punct, un nimic?

Şi ce-ar mai fi iară, când din contră ar lăsà pe toate planetele, nu numai să se descentre dela centrul lui, ci fiecare atom sau particelă a fiecărei planete să mai descentre din centru său propriu şi parţial?

Fireşte o disoluţie.

Şi una şi alta ar fi rău, cu diferenţă însă că din încentrare, ce este una cu nula, nu s'ar mai puteà creà nimic, pe când din descentrarea sau disoluţiunea atomelor s'ar puteà creà lumea din nou, sub alte forme poate.

Insă sistema naturii sau a lui Dumnezeu, în marea sa bunătate şi înţelepciune, s'a aflat cu cale să fie sistema concentrării sau a echilibrului universal.

Dumnezeu, ca fiinţa cea mai liberală, n'a tolerat sau n'a binecuvântat decât sistema federativă; aşà s'a făcut, şi a zis Dumnezeù că *este bine foarte.*

Şi atâta de liberală este această sistemă federativă, încât orice planet la locul său şi orice este în oricare planet la locul său se bucură de autonomia sa, deşi gravitează în jurul aceluiaş centru.

Spre exemplu pământul, fără a se încentrà cu soarele, fără a se descentrà de dânsul, se bucură de legile sale proprii, de autonomia sa.

Şi orice e viu asupra pământului, om şi animal, gravită

www.dacoromanica.ro

în adevăr împrejurul centrului acestui glob, fără a cădeà în lună, în soare sau a se prăvăli în spaţiu; se bucură însă de voia sa, de libertatea sa, fără a fi tras în centrul sau buricul pământului, sau a fi lipit, pironit, înfipt, ca arborele, în locul unde s'a născut.

Tot ce are mişcare are şi oarecare doză de voie liberă.

III.

CENTRALIZAREA E DESPOTISM. De n'am fi văzut sistema federativă peste tot în universul întreg, tot am fi descoperit-o în parte în oameni, studiind natura umană.

Omul ca sociabil, comunicativ şi raţionabil, nu poate sta izolat, şi însuşi în starea de sălbătăcie.

Şi precum om cu om se adună şi formează o comună sau o cetate, asemenea popor cu popor se adună şi formează o naţiune. Aceasta este o lege nemutabilă; dintr'însa nu poate să iasă nici omul, nici planeţii, fără a suferì nişte grave consecinţe.

Până când oamenii au fost conduşi de legile lui Dumnezeu, ce sunt, ca să zicem aşà, înscrise dela naştere în inimile lor, prin instinct aşà s'au adunat, aşà s'au asociat.

Societaţile Greciei, dela cari avem mai multe cunoştinţe istorice, dela începutul lor, prin instinctul natural, se formară în cetăţi sau regate mici independente, şi apoi aceste cuprinsuri, fie ca regate, fie ca republice, se unirà împreună în confederaţiune.

Primii creştini, ce veniră să se desbrace cu totul de omul cel vechiu să pue o linie de demarcaţiune între ei şi lumea veche, lumea faraonică şi romană, cu un cuvânt lumea păgână, prin confederaţiune îşi constituiră eclesiile sau societăţile lor.

Germanii mai târziu, ca stirpe mai nouă şi nepervertită de doctrine faraonice, fără cunoştinţe de drepturi romane, prin instinctul lor propriu, învăţaţi, luminaţi, cum se zice, numai dela Dumnezeu, oricum ajunseră a se organizà în parte, împreună însă ajunseră la o confederaţiune.

De unde a ieşit sistema unitară, sistema încentăriis au centralizării exclusive? Unde o vedem mai întâi aparând în istoria lumii sau a omului?

Nu la sălbatici, nu la popoare nomade, ci la barbari, acolo unde omul devenì lupul omului, la ciomăgaşi, acolo unde în puterea braţului şi a măciucei începură unii să ia ale altora,

www.dacoromanica.ro

şi pământuri, şi drepturi, şi libertăţi, la descendenţii lui Cain, după expresia biblică, cu un cuvânt acolo unde oamenii s'au abătut de la legile lui Dumnezeu sau ale naturii, la fratricid.

Biblia ne spune, Cain fraticidul a apucat spre Răsărit dela Eufrat, şi acolo a construit Enochiile, adică cetăţile crimelor şi păcatelor.

Parţile despre răsărit ale Eufratului, părţile Gangelui sunt Indiile; şi în Indii se vede mai întâi sistema unitară a centralizării, sistema despotismului întemeiată, consolidată, susţinută de teocraţie, de dreptul zis divin.

Stirpea arabă, discipol al şcoalei teocratice din Indii, întrecù pe maestru său, întemeiînd dreptul divin în Egipt, peste stirpea pasivă etiopiană. Conchista, adică sabia şi lancea, fondară sistema contra-naturală a centralizării, unde unul este totul şi ceilalţi nulă.

Astfel se vede despotismul şi în Babilonia, şi în Persia, şi mai târziu în Roma imperială.

Sistema unităţii, sistema încentrării, este identică cu faraonismul, ce perverti umanitatea întreagă, şi din ale căruia preţineri [1] încă nu poate scăpă lumea de patru mii de ani.

Această sistemă nu face decât a-şi schimbă numele şi câte odată şi forma; în sine însă este tot aceea şi se perpetuă sub diverse nume şi forme.

Teocraţie, faraonism, regalitate, imperialism, oligarhie, ohloraţie [2], republică unitară, catolicism este unul şi acelaş obiect, ce are unul şi acelaş scop, un centru general, care să absoarbă toate centrele parţiale, toate persoanele individuale şi colective, în cari un singur om sau o singură cetate să fie tot, şi ceilalţi oameni, pe cât se poate, aproape de nimic.

Un om, o cetate, o castă să poseadă tot, şi avere şi materie, şi drepturi, şi ştiinţă; monopolul comerţului, industriei, artelor să se dea numai servitorilor, susţinătorilor, apărătorilor acestei sisteme unitare.

Cu un cuvânt, Unitatea este mama despotismului.

UNITATE ŞI UNIRE. Cine a voit să scuture jugul despotismului, ca prin instinct s'a mântuit mai întâi de dogma *unităţii* şi a alergat la a *unirii*.

Unitatea, după cum am mai zis şi altă dată, este monadă, adică unul şi cu nula şi cu nula...

---

[1] idei învechite; [2] atotputernicia mulţimii.

www.dacoromanica.ro

Unirea, din contra, arată că toţi suntem cevà, şi cată să fim cevà, pentrucă unirea este unul şi cu unul şi cu unul...

Unirea este om liber, cu om liber, popor liber şi cu popor liber; naţie liberă şi cu naţiune liberă.

Dă-mi, jupâne, boii şi carul ce mi-ai luat, zice Românul, dă-mi drepturile ce mi-ai luat, dă-mi scula mea înapoi şi apoi să vorbim de unire.

Până când mă uit la toate ce mi le-ai luat şi te bucuri numai tu de dânsele, nu-mi mai vorbì de unire, nu-mi mai spune că eşti un princip împielițat.

Unirea este una din miracolele amorului carităţii, şi dragoste nu există când unul sau unii vor să fie tot şi alţii nimic, unii să poseadă toate şi alţii nimic [1].

Unirea este când fiecare îşi are ale sale. Se poate unì toată lumea în adevăr, şi prin justiţie sau dreptate se menţine şi se perpetuă unirea. Şi unde nu e caritate nu este nici dreptate nici adevăr.

Unitatea este o inovaţie a eroarei sau a minciunii, pentrucă unitate nu există. Unitatea simplă este nulă, un nimic, şi la nimic, la disoluţiune aduce dogma ei.

Tot este compus în univers şi însuşi atomul cel mai nedivizibil. Pentrucă tot atomul, tot punctul este un cerc şi tot cercul este egal sau echivalent unui triunghiu, prin urmare toată unitatea părută este o trinitate.

IV.

Dela dogma falsă a unităţii simple au ieşit toate erorile, toţi despotismii religioşi şi politici, toate suferinţele, toată stagnaţia umanităţii.

Umanitatea simplă să zicem că este un punct matematic. Ce poate face un geometru, un matematic. un om de rând cu un singur punct? Nu poate trage sau formà nici o linie.

Deaceea toate popoarele ce s'au crescut şi s'au format după dogma unităţii au rămas staţionare, pentrucă după cum le-a fost credinţa, aşà s'au nevoit să şi urmeze în vieaţa practică, în vieaţa politică şi socială.

Avem de exemplu pe Chinezi, pe Ebrei, pe Musulmani... Toţi cu unitatea stau pe loc, toţi, cu unitatea în cer vor să se supue unui singur monarh pe pământ, care mai curând sau mai târziu devine un despot.

[1] Vezi *Unirea şi Unitatea* (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

Dualitatea este cevà, sunt doi termeni, două puncturi din cari se poate trage o linie, o mişcare înainte sau înapoi.

Şi dacă aceşti doi termeni sunt pozitivi, adică dacă există amândoi, şi unul este împlinirea altuia, atunci linia, calea se face înainte, adică această diadă produce cevà.

Din spirit şi materie iese creaţia sau universul.

Din mire şi mireasă iese familie;

Din operatori şi material iese edificiu;

Din maestru şi discipoli iese o şcoală sau o doctrină oarecare, ect.

Prin urmare este o trinitate, un triunghiu care este măsura prin care se măsoară universul (vezi *Isahar,* pag. 13 şi 14)[1].

Dacă însă din aceşti doi termeni, unul este pozitiv, ca averea, care este cevà, şi cellalt este negativ, ca neaverea sau sărăcia, care este lipsa averii sau nimicul, atunci dualitatea este părută, căci în realitate nu e decât unitatea compusă.

Astfel este şi dualitatea bine şi rău; binele este pozitiv răul este lipsa binelui şi nu e decât nimicul, este negativ.

Nişte asemenea dualişti în părere, ca nişte unitari, nu numai că au rămas staţionari, ci au şi retrogradat, s'au perverţit din starea primitivă a naturii. Astfel se văd mai multe secte în Indii şi în China, astfel Chaldeii, Persii, Babilonenii, Egiptenii cu Osiris şi Tifon.

Astfel uniteismul Ebreilor degeneră în sabeismul solomonic, în Sabaot şi Satan şi tot astfel deismul islamului, îmbuibat de sabeismul persan şi de judaismul, ieşit din Babilonia, degeneră într'un părut dualism cu un singur termen, ce mai mult pervertì umanitatea, decât s'o ţie staţionară.

Dualitatea cu doi termeni pozitivi şi egali şi de aceeaş natură este dualitatea cea mai monstruoasă:

Doi bărbaţi în maritagiu între sine sau pe aceeaş femeie;

Două femei măritate între sine sau pe acelaş bărbat;

Doi flecari la un loc;

Doi lacomi la un loc;

Doi lupi p'o vacă;

Doi regi pe acelaş tron, etc.;

Rivalii de astăzi pe tronul României;

Sunt nişte dualităţi din cele mai monstruoase, din cele mai sterpe, din cele mai pernicioase, pervertitoare, înapoitoare societăţilor umane.

---

[1] In această ediţie, vol. I-iu, pag. 22-23.

www.dacoromanica.ro

V.

LA POPOARELE VECHI. Când umanitatea, prin dogme şi credinţe false, se abate din calea legilor naturii, şi consecinţele rele se înmulţesc din generaţiune în generaţiune încât nu mai este speranţă de nici un bine, de nici o uşurare dela palat şi altar până la colibă; atunci cine credeţi că ia iniţiativa spre regenerare?

Eruditii? Indoctrinaţii în doctrinele vechi şi false? Oamenii rutinei, vreun om din popor mai luminat decât ceilalţi? Nu.

Natura este maestrul primordial, natura este depozitarul înaltului legislator universal; şi când dascălii au pervertit lumea, natura singură a luat iniţiativa a pune lumea iar pe calea naturii.

Atunci oamenii cei mai puţin instruiţi, cei mai puţin duşi la nici o biserică, poporul ce este mai apropiat de natură, acela începe mai întâi a ţipă şi la ţipătul lui află ocaziune a se scula şi câtevà inteligînţi sau mai puţin corupte, ori pervertite, sau mecontante [1], ori paraponisite, sau ambiţioase, şi vin a se pune în capul popoarelor spre a-i conduce (de nu sunt învechite în rele) sau spre a-i specula.

Atunci câte idei ies din sânul poporului acela, ies din sânul naturii, atunci vocea poporului este vocea lui Dumnezeu.

Atunci lumea strigă, jos cu Osiris, jos cu Saturn. Sus cu Tifon, sus cu Jupiter, adică jos cu zeul ficţiunii! sus cu realitatea! sau jos faraonismul, sus cu revoluţiunea!

Unitatea atunci vezi că dispare; toată sistema unitară a centralizaţiunii se desface, în agitaţia revoluţiunii toate legămintele sociale sunt rupte, tot individul e de capul său, tot individul devine un *eu,* o persoană independentă până la un timp.

Şi atunci, dintr'un *eu* şi alt *eu,* dintr'un *ins* şi alt *ins,* din unul şi alt-unul începe a se formà unirea, societatea nouă.

In societatea, nouă ce ieşì din Egipt, în societatea lui Israil, individele declarate recunoscute de libere şi fiecare cu al său, se formă douăsprezece popoare sau seminţii, libere, independente, fiecare cu cuprinsul sau pământul său separat, fiecare cu capii săi aleşi, şi toţi împreună autonomi, formând o confederaţiune.

Iată o unire, care de[şi] s'ar puteà numì unitate, însă aceà unitate nu este materială, care nu poate să existe, ci o uni-

[1] nemulţumite.

www.dacoromanica.ro

tate morală, colectivă, compusă de atâtea individe, de atâtea popoare diferite şi autonome, de atâtea instituţiuni locale, şi adesea de atâtea limbi şi doctrine diverse.

De vom trece în Grecia, regenerarea n'o vedem ieşită decât tot din sânul naturii, tot din elemente pelasge de emigraţi. Instinctul lor către organizare fu tot sistema federativă între diverse elemente autonome.

In Italia sau Ausonia nu fu aşà, pentrucă acolo nu se vede la început decât pe deoparte popor adus de puiul de zei (şi zeu va să zică ciocoiu), de principele Enea. Indoctrinat acest popor şi învechit în principiul unităţii sau centralizării, şi pe de altă parte tâlhar, până în fine îşi află un cap ca Romul.

Tâlharul nu este decât un centralizator de meserie; el are o mâncărime ca averile tuturor să le puie într'un singur loc, în punga sa.

Astea fură elementele principale din cari se formară locuitorii Ausoniei. Şi religia sau credinţele lor, fiind bazate pe republica politeismului din cer, cătară în fine să ajungă, ca şi Grecii, la republică: de fel însă fiind pui de principi şi de tâlhari, republica lor devenì nu numai aristocratică, ci şi unitară; Roma, capitala, să fie tot; şi restul nimic, Roma despotă

Sistema unitară, sistema centralizării a cătat să fete, ca pretutindeni, despotismul mai întâi patrician şi apoi imperial, apoi papal. Căci dacă patricienii n'ar fi fost despoţi, popoarele i-ar fi susţinut să nu cază, popoarele preferă fireşte despotismul unuia, despotismul a mii de tirani.

Uniteismul sau unitarismul aduc fatalmente la imperialism, sau cu o vorbă mai puţin clasică, dar mai bine înţeleasă, la *poruncism.*

Când apoi umanitatea întreagă începù să geamă din nou sub acest faraonism nou, altoit din Egipt în stirpea romană, bazat pe o forţă formidabilă şi întins peste tot, cum peste tot să ajungă cuţitul la os, atunci tot natura venì să repare natura.

Atunci ţipetele se auziră ieşind din sânul popoarelor, atunci ideile salutare, principiile trinităţii liberatoare nu fură pricepute decât de pescari în Palestina, de resturile de republicani ai Greciei şi Italiei.

Şi prima societate a eclesiei nu fu decât federativă.

Tot individul liber, toată eclesia autocefală, toată episcopia chiriarhă şi independentă, cu supremaţia unui patriarhat, şi toate patriarhatele împreună, formând o singură eclesie œcumenică sau universală, federativă. Iată iar o unitate morală, iar nu materială.

www.dacoromanica.ro

Acest model de societate nouă, ca un adevăr al sistemei naturii, al legilor eterne ale lui Dumnezeu, devenì neapărat, şi cu drept cuvânt, o dogmă.

Insă popoarele învechite în dogmele false ale unităţii, deşi se creştinară, politicamente rămaseră tot unitare, tot subt despotismul unui singur despot, şi cei interesaţi a menţine această sistemă preînoiră faraonismul subt o formă nouă.

LA GERMANI. Primii cari pricepură mai bine dogma trinitară, dogma federativă, nu fură Romanii, Grecii şi Galii, stirpele învechite în doctrine false; primii fură Barbarii, sălbaticii noi, Gotii, Ostrogotii, Germanii, Francii etc., oamenii naturii.

Specia aceasta de oameni, specia aceasta de Barbari sălbatici, neîndoctrinaţi în nici o credinţă unitară, nestabiliţi încă şi alungaţi poate de toate societăţile învechite în dogmele faraonice, specia aceasta de oameni, zic, şi de nu le-ar fi vorbit nimeni de sistema federativă a primilor creştini, ar fi inventat-o singuri, pentrucă le-a dictat-o natura.

Lumea veche erà fasonată toată după dogma datoriei exclusive fără drepturi. Drepturile erau ale monarhului sau ale oligarhilor.

Barbarii de stirpe germană apărură cu drepturi. Fiecare barbar primitiv, necorupt, nu ştie decât să se apere şi să se susţie: «Nu pune mâna pe mine, că dau», şi dă şi însuşi în căpitanul lui.

Şi specia aceasta de căpitani nu puteau sta unul lângă altul, decât fiecare cu drepturile sale, decât în confederaţiune, spre a-şi puteà face şi ei un loc la soare în lumea veche, în lumea romană sau faraonică.

Imperialismul şi patriciatul roman, devenind detestabile, insuportabile tuturor popoarelor, şi mai vârtos creştinilor primitivi, nu mai avură nici o susţinere, cătară să cază înaintea invaziunii acestor barbari şi să se desmembre. Desmoşteniţilor lumii le venià mai bine cu barbarii, cel puţin ei erau pedepsitorii despoţilor. Altfel totdeauna Românilor le venià mai bine de câte ori veniau Turcii, decât când erau cu fanarioţii şi ciocoii pe spinarea lor.

Barbarii dominară Europa şi se constituiră într'o sistemă federativă incultă, neperfectă la început, care este feudalitatea, adică o confederaţie sălbatică, păgână.

Cum se creştină această stirpe de barbari, de oameni primitivi şi noi, plini de vigoare şi de viitor, doctrinele christia-

www.dacoromanica.ro

nismului primitiv aflară vieaţă şi viitor, altoite în această tulpină sălbatică.

Stirpea germană, ungându-se, îmblânzindu-se, în loc de a trece sau a întârzià, prin civilizaţia păgână, prin acest interval de transiţiune al tradiţiunilor clasice, în loc de a se îmbuibà de modele elenice şi romane, trecù prin christianismul pur sau se grăbì a trece în era garantismului, al căreia început fu confederaţia creştină; erà de solidaritate reciprocă, ce prepară era armonică, care singură fu scopul lui Christ.

(Aceà erà armonică, vorbind în parenteze, este era promisă a cuvântului-jude şi repărţitor universal, domnirea paracletului, a spiritului consolator, a spiritului veritàţii) [1].

Stirpea germană fu care mai întâi se constituì în confederaţiune bine înţeleasă sau creştină.

Ea protestă în contra faraonismului papal şi proclamă libertatea conştiinţii.

Din elementul ei ieşì republica federativă a Elveţiei.

Din ea ieşiră guvernele constituţionale al Engliterei şi ale Germaniei.

Dela Englezi, ce sunt tot de stirpe germană, se coloniză America şi până în fine se realiză idealul elitei Englezilor, republica federativă sau în adevăr creştină.

Şi când unii din această stirpe se îndoctrinară în principiile unitare de monarhie, si atunci vedem că învăţul din fire n'are lecuire, Germanul catolic în federatism cată să revie.

Austria, spre exemplu, deşi imperialistă, deşi cu imperatorul Romanilor încă al ei, a fugit însă în totdeauna de sistema absorbirii, de sistema încentralizării. Fiecare naţie de subt dominiul ei, Unguri, Bohemi, Italieni, Saşi fură respectaţi mai mult, sau mai puţin, în datinele, în legile, în drepturile în limba ei.

Dacă Românii au rămas mai pe jos, este că au fost şi sunt stirpe vechi, stirpe cresçută cu datorii fără drepturi, stirpe învechită în sistema de unitarism. De s'au agitat şi ei vreodată, a fost sau ca să se unească cu faraonismul papal, sau ca să combată libertăţile în favoarea imperatorului.

Însă acest imperator, fiind de stirpe germană, nu i-a absorbit în germanism, tot le-a octroiat [2] oarecari drepturi.

[1] adevărului.
[2] acordat.

www.dacoromanica.ro

VI.

Apropozito de stirpi vechi şi unitariste.

Ebreii, ca unitari, din democraţie căzură în regalitate absolută şi de acì în servitute, în risipire, şi de acì pretutindeni tot servitori faraonismului sub toate formele, farisei, precupeţi, spioni, sbiri ai poliţiilor toate, lipitori, plagele societăţilor.

Romanii, scuturând jugul regalităţii, nu-şi formară decât republică unitară, din care căzură în imperalism, în faraonismul papal, în disoluţiune, şi la Răsărit şi la Apus.

Când venì peste dânşii la apus stirpea germană sau geniul acestei stirpe, se încercară a se constitui în republice federative, geniul nou ii făcură a mai pricepe geniul christianismului, dar catolicismul a cătat[1] să predomine.

Republicele federative de oameni pasivi în datorie exclusivă au cătat să se transforme în regate cu capi sau regi de stirpe germană stirpe activă a dreptului.

Astăzi luminile secolului ii mai deşteptară, şi în agitaţia lor, nu cerură decât unitatea Italiei, ei nu pot pricepe încă unirea sau confederaţia unei Italii libere.

Elenii, dominaţi de Filipi şi Alexandri, uimiţi de victoriile acestuia, dominaţi de Romani, creştinaţi, educaţi în noile doctrine, de pontifici, ce deveniseră organele Cesarului, abjurând şi la numele de Eleni, pe care eclesia oficială îl fulgeră ca pe un nume de indolent, prefăcându-se în Romani, deprinşi, fasonaţi în unitarismul bizantin şi apoi al islamismului, când vrură a scutură jugul dela unitarismul Islamului, nu voiau să cază decât în unitarismul ţarismului.

Grecii au uitat cu totul că sunt descendenţii acelor democraţii federative, au uitat că sunt şi creştini trinitari, ortodoxia lor nu se poate mântui de aspiraţiuni *catolice,* de doctrine romane d'ale lui Constantin; eclesia lor vor să fie tot *catolică,* absolută, iar nu sinodică, sau constituţională. Pretenţiunile oamenilor ei sunt să domine în contra canoanelor asupra eclesiei autocefale a Romanilor.

Grecii, regeneraţi, alergară tot la o regalitate unitară. Nu ştiu cum se vor mulţumi locuitorii din Eptanes.

Galii şi Iberieni (Spaniolii şi Portugezii), stirpe învechită în dogmele exclusive ale datoriei, în druidism, care cereà sângele

[1] a trebuit.

www.dacoromanica.ro

unei vergine şi tatăl cătă s'o ducă singur, spre a o junghià la altar.

Galii, stirpe pasivă, subjugată de Romani, condusă cu vargă de fier şi mai mult pe calea datoriei fără drepturi, subjugată apoi, cu Romanii dimpreună, de Franci, nu se învechì decât tot în doctrine unitare.

Unitarismul roman, dimpreună cu unitarismnl papal, cutropiră şi abrutizară pe Gali.

Venind Francii, subjugară şi elementul galic şi elementul roman. Acesta din urmă, locuind mai mult prin cetăţi, şi ne mai putând a fi domn, devenì ciocoiul elementului franc, instrumentul lui, curtierul sau samsarul lui, cu un cuvânt care din Romani nu devenì popă catolic, devenì burghez, spre a a exploatà şi pe domnii Franci şi pe poporul Gal.

Popii înnemeriră mai bine, că luară moşiile domnilor, burghezii fură trataţi de marţafoi, până când în cele din urmă cătară a face cauză comună cu poporul.

Când se operă fuziunea şi cu toţii împreună formară o singură naţiune franceză din trei elemente, ideile, simţimintele unora se comunicară altora, faraonismul însă roman se dete în moştenire de către papi principiilor feudale, şi apoi unora dintre dânşii şi dreptul divin şi drepturile patricienilor.

Jugul acesta, împilând şi elementul roman şi elementul galic, protestaţiunile Husilor, Luherilor, Calvinilor deşteptând popoarele de stirpe germană, Englezii, spre exemplu, aceste protestaţiuni, contagioase de natura lor, se întinseră şi în Franţa.

După un mare scepticism despre credinţele catolicismului, după un travaliu mare al filozofilor sau enciclopediştilor izbucnì în fine revoluţia mare, care surpă şi tron, şi altare, şi coroane şi tiare.

Şi când se proclamă republica, doctrinele vechi unitare, ce făcuseră educaţia poporului şi burgheziei, şcoala clasică, făcură să ia de model republica unitară a Romei.

După republica unitară venì fatalmente, tot ca în Roma, dictatura şi imperiul.

După imperiu, restauraţia, tot cu sistema unitară.

Această sistemă erà veche; lumea erà saţie [1] de dânsa, urà despotismul imperial, urà însă şi dreptul divin; erà însă speriată şi de excesele republicei, fără a pricepe că acele excese proveniau nu dela republica simplă, ci dela republica unitară, dela republica despotică dela republica păgână.

[1] sătulă.

www.dacoromanica.ro

Când supărările se sparseră într'o a doua revoluţiune, fugind şi de republică şi de dreptul divin, alergară la o regalitate constituţională, la un rege al burgheziei.

In adevăr libertatea deveni un fapt, ca niciodată în Franţa; dreptul omului, visat de filozofi, fu recunoscut şi avù drept de cetate.

Insă ce faci unui popor, deprins cu egalitatea ca într'un aer sau element de vieaţă, deprins atâţia secoli cu datoria fără drept, fasonat după dogmele catolice a abdică totdeauna la libertate?

Libertatea pentru Francezi este numai un ideal, o teorie fără practică; este ca credinţa în abnegaţiune a călugărilor, ce în faptă nu e decât egoismul *burtos*, împielițat şi pântecos.

Francezul strigă libertate, şi fatalmente, fără a şti, cade tot în egalitate, fie însuşi înaintea ghilotinei.

Revoluţie apoi din nou, republică unitară, imperiu, egalitate înaintea jugului, egalitate fără libertate, centralizare.

Secolii însă sunt prea înaintaţi, federatismul se întinde între Germani şi Englezi, Elveţia este aci, America s'a apropiat cu vaporul şi cu electricitatea. Dacă nu Franţa întreagă, elita Franţei a început a cugetà că imperialismul, centralizaţia nu duce decât la disoluţiune.

Imperatorul actual[1] declarà acum doi ani înaintea corpurilor legislative că unitarismul, centralizarea nu duce decât la disoluţiune, şi propuse că să înceapă a mai *descentralizà*.

Limba franceză, fiind săracă, n'a fost în stare să exprime ideia întreagă a imperatorului. Francezii n'au fost deprinşi a se exprimà cu vorba *concentralizare*.

Nu credem ca imperatorul să fi voit să treacă dintr'un rău la altul, dela încentralizare la descentralizare. Ideia imperatorului a fost, credem, să facă o Franţă concentralizată sau federativă, dând fiecăruia departament libertăţile sale, autonomia sa.

De n'ar fi târziu însă, de n'ar fi o ideie, ca şi a imperatorilor Romani, ce, devenind creştini şi văzând centrifugismul provinciilor, disoluţiunea, şi vrând a imità constituirea federativă a eclesiei, voiră şi ei a concede fiecăreia provincii libertăţi şi drepturi muncipale.

De ar fi proclamat elementul german republica, republica Germaniei ar fi fost dela începutul ei, din faşele ei, federativă, republică de protestanţi.

[1] Napoleon al III-lea.

www.dacoromanica.ro

Oriunde domină catolicismul, nu e confederaţie, nu e libertate, nu e constituţie.

Să ne uităm la Spania, la Italia, la Franţa, la Austria. Dacă Belgia, pentru cuvinte mari, face o excepţiune, excepţia totdeauna nu este decât ca să confirme regula.

Imi aduc aminte la 1848, toţi preoţii catolici predicau popoarelor peste tot, în imperiul Austriei, că şi de ar voi împĕratorul să le dea Constituţiune, ei, poporul, turma cea credincioasă să nu primească, căci Constituţia nu e decât fata Satanei, invenţia eresiei lui Luter şi Calvin.

VII.

LA ROMÂNI. Este timp să venim şi la Românii noştri, la Românii ortodoxi în adevăr, iar nu la Românii nici catolici ca Grecii (?), nici uniaţi ca cei îndoctrinaţi de Roma papală.

Românii din Dacia sunt nişte resturi de republicani (de origina lor în paranteză tot descedenţi sau ai Romanilor lui Romulus sau ai părţii pasive ori subjugate a anticei Ausonii), nişte republicani amorţiţi în christianismul primitiv şi pur, izolaţi de Roma imperială şi emancipaţi de dânsa, ca şi Englezii din America de dominaţia Engliterei.

Ca creştini emancipaţi în Dacia se constituiră în eclesii sau republici independente şi federative.

Când Roma imperială se transformă în Roma papală, adică într'un faraonism modern mai rafinat, într'un despotism asupra spiritului, ce este mai mare decât despotismul asupra corpului, Românii, cu credinţele christianismului primitiv, considerară catolicismul, după justa lui valoare, mai rău decât păgânismul.

Românii au rupt-o între toate cu Roma papală, mai mult decât cu Roma imperială.

S'au luptat cu catolicii, susţinând pe Bizantini, până alungară pe imperatorii latini.

S'au luptat neîncetat asupra propagandei catolice, după alungarea Tătarilor. Au abandonat mulţi Transilvania, cu Radu-Negru şi cu Dragoş, spre a formă, dimpreună cu cei de dincoace de Carpaţi, dominate federative, compuse din republici federative, spre a mântuì ţările de cavaleri, Templieri sau Ioaniţi.

Făcură mai târziu să dispara Dan, fratele lui Mircea, ce introduse propaganda călugărilor catolici minoriţi.

www.dacoromanica.ro

Puseră mai în urmă în capul lor pe Vlad al V-lea, victima catolicismului, ca să-i mântue de inchiziţiunile catolice şi de introducţia feudalităţii, complice papilor.

Preferiră mai bine confederaţia cu sultanii decât cu principii catolici.

Ajutară eclesia Răsăritului, după ce căzù săracă sub jugul musulman.

Trăiră într'o dictatură perpetuă de domniat peste patru secole, fără a desfiinţà părcălăbiile sau republicile federative, fără a introduce drepturile de naştere sau ereditare

Şi în fine aluatul mai întâi de drept roman, de *basilica*, nu-l introduseră decât străinii.

Şi când începură a visà la o unire adevărată, la o confederaţiune creştină de Români, demnă de secolul al XIX lea, cine credeţi că i-a îndoctrinat sau i-a indus în eroarea când a unităţii sau încentrării. Credeţi oare că Român pe Român s'a înşelat?

Nu, pentrucă de i-ar fi întrebat cinevà sincer şi pe limba lor:

— Vrear'aţi voi ca pungile tuturor să-se deşerte în pungile derbedeilor de toate limbile din Bucureşti?

Ei ar fi răspuns un «nu» cât toate zilele de mare sau de lung.

De i-ar fi întrebat cinevà:

— Vrear'aţi voi, câte cetăţi şi urbe sunteţi, să se pustieze toate în folosul Bucureştilor, *stăpâniţi* de străini şi de vagabonzi de prin cafeuri?

Ei ar fi răspuns: nu.

Şi dacă s'ar fi întors la Bucureşti şi i-ar fi întrebat:

— Dar voi vrear'aţi să vie să vă cucerească nu Moldovenii, ci lepădăturile Moldovei dimpreună cu toţi Jidanii circumtăiaţi şi necircumtăiaţi?

Ei ar fi răspuns tot nu, şi iar nu.

De ar fi întrebat toate judeţele, toate satele unul câte unul:

— Vrear'aţi să daţi bani de şosele şi să n'aveţi nici drumuri?

— Vrear'aţi să vi se înmulţească birurile în nemărginit şi să fiţi mai rău decât înainte?

Vrear'aţi să vă ia copiii îndoit şi împătrit la oştire, şi prin urmare să daţi împătrit, ca să-i hrăniţi, fără să producă nimic, fără să apere ţara de străini, fără s'o apere nici de tâlhari, ci numai copiii voştri să ne omoare copiii noştri şi mamele noastre, când le vor *poruncì harambaşii* şi tâlharii?

Cu toţii ar fi răspuns: nu, nu, nu!

Întrebaţi-i aşà pe româneşte, să vă priceapă bine, dacă vreţi, şi să aflaţi adevărata opiniune şi s'o comunicaţi şi Europei.

www.dacoromanica.ro

Şi cari sunt aceia ce veniră cu nişte întrebări cabalistice, pricepute numai de Europa veche şi neînţelese de Români?

Credeţi că sunt Români curaţi cei cari cu unirea au înţeles unitatea?

Nici unul n'a fost Român curat, ci:

Ori din rămăşitele Fanarioţilor, evgenişti din Bucureşti şi din Iaşi.

Ori discipolii sau ciracii acestora.

Ori Români din cei uniţi cu doctrinele Romei catolice.

Luaţi-i unul câte unul şi veţi vedeà că aceştia sunt astăzi storcătorii voştri, din aceştia au de gând să vă stoarcă pe viitor.

Şi de veţi da cu toţii în doctrinele lor, de veţi cere unitatea, este semn că mai aveti din restul sângelui tâlharului de Roman şi din al republicanilor unitari, ce fatalmente căzù în faraonismul modern, în *poruncialism*, ce este una cu imperialismul.

Aceasta va să zică păcatul original, şi la Ebrei, şi la Greci şi la Romani, şi la Gali.

De am fi fost de stirpe germană, n'am fi făcut aşà: am fi făcut ca Elveţienii, ca Englezii, ca Americanii. Cel puţin am fi dat noi capi sau principi altor naţiuni, iar nu am fi luat dela alţii.

VIII.

N'au fost Români cei cari au dopsit întrebările ce sbuciumă România de zece ani încoà.

De ar fi fost Români, ar fi întrebat româneşte:

— Vrei să-ţi trag caii ca prin frigare în parul acela din mijloc, sau să le tai funia s'apuce câmpii?

Şi Românul ar fi răspuns: ba eu vroiu să treier; şi dacă nu mă laşi să fac de ce m'am apucat, să produc cevà, mai bine taie funia cailor, că tot i-oiu mai găsì.

Omul naturii, omul lui Dumnezeu nu vrea nici încentrarea, nici descentrarea, ci concentrarea, fără a cunoaşte termenii, fără a şti că încentrarea este faraonism, şi că descentrarea este disoluţie, anarhie.

Românul nu ştie nici ce este puterea *centripetă*, nici ce este puterea *centrifugă*, nici ce este fizica şi mecanica, ci numai aşà, din instinct, după cum îl luminează pe el Dumnezeu, după cum legile lui Dumnezeu sunt neevitabile şi nemutabile, spune că vrea să treiere. Adică caii lui nici să se mai

www.dacoromanica.ro

apropie de ţef, sau centru, nici să se mai depărteze ; ci după cum i-a spus el, să dea roată împrejurul ţefului.

Omul simplu din toate naţiunile şi din toţi secolii a voit şi voeşte concentrarea, adică echilibru între puterea centripetă şi puterea centrifugă.

Când umblă, caută cât poate să nu-şi piarză ceeace procopsiţii numesc echilibru ; şi când şi-l pierde, zice că a căzut, iar nu că s'a înălţat, şi-l auzi :

— Bine că nu mi-am frânt piciorul, ori că nu mi-am spart capul !

Spuneţi Românilor că centru e una cu buricul pământului, şi veţi vedeà dacă vor să se încentre sau să se centralize ca dumneavoastră cei procopsiţi.

Dar ce ? Dumneavoastră oare cereţi ? Nu, vă mai faceţi aşà proşti, nu vreţi nici dumneavoastră, dar îndemnaţi pe alţii să se centralize, şi dumneavoastră să fiţi sau centru sau la centru, unde intră averile tuturor, ca în tonelul [1] Danaidelor.

Specia centralizatorilor, dacă nu poate devenì Cesar, vrea să fie încă servul Cesarului.

1866, Aprilie 17.

Comerţul antic şi comerţul modern.

Prima epocă.

I.

Comerţul, ca multe specialităţi şi meserii, îşi are originea în Asia.

Popoarele primitive fură mai întâi vânători, ca toţi sălbaticii, apoi păstori, ca nomazi, şi apoi, stabilindu-se, deveniră agricultori.

Ca mijlocitori între aceste stări de oameni, ieşiră neguţătorii sau comercianţii, spre a facilità schimbul productelor unor popoare la alţii.

ÎNŞELĂCIUNEA ŞI FURTUL ÎN COMERŢ.

La această meserie nu se puteau aplicà decât oameni mai apţi spre speculaţiune ; şi cupiditatea, ce în totdeauna, şi mai vârtos în starea de barbarie, predomină ca prin instinct, făcù pe neguţători a crede că această meserie

[1] butoiul.

www.dacoromanica.ro

de schimb se bazează pe *lucru* sau *câşlig,* cum se zice dincolo de Milcov; că cu atât, adică, prosperă mai mult, cu cât va da cinevà mai puţin pe un obiect sau un product, şi îl va vinde apoi pe mai mult. «Ieftin să cumperi, şi scump să vinzi.» Iată maxima comerţului primitiv.

De acì iată o meserie ce vine a se folosì din pierderea şi a producătorilor şi a consumătorilor.

Cupiditatea sau lăcomia de câşlig împinse apoi această meserie fatalmente în multe viţiuri, proprii de a amăgì lumea: minciună, fraudă, dol sau vulpenie, jurăminte, şi însuşi furare, fură bine venite la primii comercianţi, dacă îi ajută spre a-şi mări foloasele.

Descendenţii sau discipolii primilor comercianţi până astăzi prin tradiţie conservă aceleaşi gesturi, ţin acelaş limbaj pretutindeni.

«Zău pre legea mea! dacă nu păgubesc.

«Să mă bată Dumnezeu! dacă nu mă ţine pe mine mai mult!

«Pentru dumneatà am hotărit să păgubesc, numai să te fac muşteriu.

«Haide! dar crede-mă că nu-mi dai nici pe jumătate din cât mă ţine». Şi alte asemenea.

Şi când zice că păgubeşte pe jumătate, se simte cel mai mulţumit în sine, dacă îţi va luà două sau trei preţuri din valoarea cuvenită.

Să mai vorbim şi despre darea cu cotul? Despre lipsa la dramuri? Schimbarea mărfii? Incărcarea la compt? Rivalitatea şi lupta fiecăruia de a-şi stinge, dacă s'ar puteà, pe concurentul său? Tendinţa fiecăruia la monopol? Inventarea cametei, ce ruină pe oricine are nevoie de a se împrumutà?

Din cea mai înaltă antichitate iară, toţi câţi începură a se speculà cu cumpărătoarea şi vinderea de vite şi însuşi de oameni, nu li s'a părut aşà de greu, nici aşà de scrupulos a alergà şi la furat.

Până astăzi câţi sunt neguţători de cai, cei mai mulţi sunt şi hoţi sau gazde de hoţi de cai. Ba au încă şi ingenioasa zicătoare care o spun cu mare plăcere:

«Orice fură cinevà, cată să-l ducă la spinare: bietul cal însă, te duce el pe tine».

Astăzi traficul cu oamenii nu este iertat. Mai înainte se vindeau şi se cumpărau bieţii Ţigani. Astăzi fetele Românilor numai au împlut Alexandria în Egipt şi Constantinopole, furate de nişte zişi negustori şi vândute acolo spre prostituţiune.

Şi apoi, precum dela negoţ de cai ajunge cinevà la furt

www.dacoromanica.ro

de cai, asemenea dela furt, fatalmente, ajunge şi la omor, spre a-şi asigurà cele furate.

II.

ORIGINA NEGUSTORILOR ÎN ANTICHITATE.

Toate acestea şi altele, ce s'au practicat şi se practică încă pe oriunde lumea e barbară, aduseră pe oameni din cea mai înaltă antichitate şi până la noi a nu aveà o bună ideie despre tot ce este *bazârghian* sau pragmateft, sau cupeţ, sau şi negustor. In antichitate ajungeau oamenii a aveà scârbă de această meserie, ca de cea mai innobilă [1].

In Indii se credeà că Brahma a creat la început patru Adami: pe primul l-a scos din cap, şi dintr'însul se trag preoţii; pe al doilea din braţe, şi dintr'însul ieşiră oştenii, cavalerii, nobilii; pe al treilea l-a scos din talpe, şi dintr'însul au ieşit laboratorii; pe al patrulea l-a scos din părţile cele mai ruşinoase, din scrementele sale, şi dintr'însul se trag negustorii.

Iată originea comercianţilor la Indii, din cauza faptelor acestei caste (pentrucă comercianţii aparte erau o castă, ce nu se puteau însurà decât cu fete d'ale lor, sau d'ale laboratorilor [2]; de s'ar fi întâmplat a ieşi vreun copil dintr'un negustor şi fată sau de nobil sau de popă, acela, săracul, erà afurisit, erà paria).

Precum apoi *cesta* nu se supără când devine *acesta*, nici *lăuta*, când devine *alăută*; şi nici *lămâia*, când devine *alămâie*, asemenea credem că nici *Brahma* nu s'ar fi cuvenit să se supere, când la Ebrei deveni Abraham. Brahma la Indieni avù de consoarte sau soţie pe scumpa sa surioară, ce o chema Sara suati. După aceeaş datină, şi străbunul Ebreilor, Abraham, îşi luă de soţie pe surora patriarhiei sale, Sara; se disculpă însă înaintea lui Abimeleh, zicând că nu îi este sororă din mumă (că atunci ar fi fost păcatul, pe semne, mai mare), ci din tată [3].

Abraham aveà şi un nepot, anume Lot, care se ştie că după arderea Sodomelor şi Gomerhrei, îmbătându-l fetele, se întâmplá să aibă dela dânsele doi fii, Moab, din care ieşiră Moabiţii, şi Aman, din care işiră Amananiţii (*Genese*, cap. XIX, vers. 37 şi 38).

[1] nenobilă; [2] muncitorilor.

[3] Şi apoi, în adevăr, sororă îmi şi este din tată, iar nu din mamă; mi. se făcù dar mie soţie (*Genese*, cap. XX, vers. 12 EL. R.).

www.dacoromanica.ro

Abraham avù încă şi un fiu, făcut cu sclava sa, Agar, ce se numì Ismael.

Şi apoi alt fiu legitim, Isac, ce l-a făcut cu femeia sa Sara.

De acì se vede că din familia lui Abraham ieşiră două stirpe de oameni, una legitimă, sau pură, din Isac, din care ieşiră Ebreii, şi alta impură, ce ieşì din aldulter, ca Ismaeliţii, şi din incest, ca Moabiţii şi Amananiţii.

Aşà Ebreii, ca oameni de omenie, ca păstori, se cutremurau când auziau de cetăţi, de turnuri, sau închisori; p'acolo nu locuiau decât strenepoţi tot de-ai lui Cain; se cutremurau mai vârtos, când auziau de negustori.

După credinţele sau convincţiunile lor, specia aceasta de oameni nu puteà să fie vreo seminţie legitimă, căţà să fie product sau al adulterului sau al incestului.

Pe negustori, dară îi numiau Ismaeliţi, [1] Moabiţi, Amananiţi, ce speculă cu sudorile oamenilor simpli şi drepţi cu inima; şi pe atunci a zice cinevà Ismaelit, Moabit... erà vai de om! erà cevà mai teribil decât a zice astăzi *marţafoi,* sau, ferească Dumnezeu, *burtă verde.*

Iată dar şi după Ebrei origina negustorilor, tot origine despre care nu prea se aude de bine.

La Eleni, şi la Romani, oameni mai cu gust, mai estetici, sau, cum am zice, mai drepţi, toţi muritorii aveau aceeaş origine; numai că, după stare, după meserie, după sex, fiecare îşi aveà câte un zeu în Olimp de protector.

Jupiter sau Joe erà zeul suveranilor şi părintele celor vii. Morţii se dau pe mâna lui Pluton.

Neptun erà cu mult mai mare decât Englezii de astăzi, erà zeul şi suveranul tuturor mărilor, dimpreună cu Amfitrite, demna sa consoartă.

Marte erà zeul resbelelor sau al oştenilor.

Apolon erà zeul ştiinţelor şi artelor, şi cu un cuvânt, ca prezident al muzelor şi ca un soare radios ce erà, mai erà şi patronul tuturor sapienţilor [2] şi tuturor artiştilor.

Diana, ca o castă divă, erà zea virginătăţii şi cu atâta mai vârtos a tuturor virginilor.

Mai elegantă şi mai graţioasă decât Diana, luxurioasa Venus erà mama şi zea amorurilor. Străbunele noastre, Romanele, o adorau din toată inima şi din tot sufletul; strănepoatele

[1] Când fraţii lui Iosef, ca nişte fraţi buni, hotarîra a-l vinde la nişte Ismaeliţi, ca nişte Madianiţi, ce erau, il cumpărară pe 20 auree (*Genese,* cap. XXXII, vers. 28 (EL. R.); [2] învăţaţilor.

www.dacoromanica.ro

lor până astăzi nu pun mâna nici pe fus, nici pe ac, nici pe ghem, nici numără la gerbe [1] în ziua Vinerii, ca să nu li se întâmple vreun pocinog sau în căsătorie sau în amor.

Femeile geloase alergau cu rugi la Junone, regina Olimpului, ca să le facă vendicta [2], ca una ce erà mai mult decât Stana pățita.

Vulcan erà zeul tuturor făurarilor, ce își scot pâinea cu ciocanul.

De agricultori, de păstori, etc., nu mai vorbim, că aceștia trăiau din laboarea lor proprie cu ale lor proprii, n'aveau nevoie de protecțiuni mari. Aveau și ei zei, dar mai mici.

Mai erau niște oameni, cărora le plăceà mai bine a mâncà, cum se zice, *d'a gata* din averile altora. Credințele populare și oficiale prevăzuseră să dea și acestora un protector. Furii, latrii [3], mincinoșii, mijlocitorii la fapte galante nu puteau să rămâe afară din lege, fără nici un zeu, și dacă Radu Anghel avù, cât trăì, atâția patroni și protectori, de ce în antichitate toți furii și latrii la un loc să nu aibă nici încă un patron pe culmea Olimpului. Elenii umblau cu judecata, iar nu cu lopata: le dete și lor un zeu, și pe cine să aleagă de a-i protege din tot cugetul decât pe olimpianul Figaro, pe Mercur, ce de fel erà și cam bun de mână; n'apucà să pice, și el găsià.

Ce credeți însă, că după o enumerațiune atât de lungă, negustorii la Eleni au rămas fără zeu, fără protector? Nicidecum, li se dete și lor unul, li se dete... cu iertăciune... tot îndemânaticul Mercur, ce protejà pe mincinoși și pe furi!

Vedeți dar că par'că a fost un făcut în antichitate; nu e popor, nu e credință să zică vreo vorbă bună și de bieții negustori! Eu, credeți-mă, că mă supăr de aceasta, și îmi pare rău, când aud și pe Români că țin tot una cu vorbe ca *marțafoiu, burtă verde* și câte și mai câte.

Să fie oare răutatea în genere a oamenilor, ce dete negoțului aceste origini cari de cari mai injurioase? Sau faptele, gesturile, apucăturile la cari erà nevoită să alerge această meserie? Sau fatalitatea că în epoca în care s'a născut, în loc de a fi condus de rațiune, ce a dominat la desvoltarea sau educația tuturor științelor și artelor, bietul comerț, ca prunc în mijlocul barbariei, avù drept guvernantă sau pedagogă cupiditatea [4]?

Noi credem ipoteza din urmă, și ne vom explicà când vom vorbi de comerțul modern.

---

[1] jurubițe sau jerbițe (de in, de lână, de bumbac, etc.).
[2] să le răsbune; [3] hoții; [4] lăcomia.

www.dacoromanica.ro

III.

COMERŢUL ÎN VECHIME. — LA FENICIENI, GRECI ŞI ROMANI. În istorie, ca popor exclusiv comerciant, nu se vede altul mai antic decât Fenicienii, cu porturile, cu cetăţile lor, Tir şi Sidon, şi cu flotele lor.

Dacă se cuvine să credem Biblia, Fenicienii, ca stirpe tot arabă sau siriacă, erau o aglomeraţie, ca la toate porturile, de Ismaeliţi, Madianiţi, Moabiţi şi Amananiţi, etc., etc. ce vorbiau aceeaş limbă cu Ebreii, ce aveau aceleaşi tradiţiuni, cu diferenţă că, după spusa Ebreilor, Fenicienii erau nişte Filisteni, erau «impia philista», căci pe deoparte erau sau bastarzi, cum s'a arătat, sau fii ai păcatului, ori incestului, şi pe de alta erau păgâni idolatri, sacrificau copii lui Moloh şi se furnicau (?) în templuri şi prin păduri.

Intre Filisteni se vede iar că locuì şi Abraham cu toată seminţia sa, ca străin, zile multe (*Genese*, cap. XXI, vers. 34).

Cu alte cuvinte Ebreii cu Fenicienii avură multe relaţiuni, şi până în fine îi avură în multe de maeştri, şi sprè a se închină la idoli, şi întru ale comerţului.

Spune-mi cu cine trăeşti, ca să spuiu cine eşti.

Şi iar, cu cine trăeşti, cu acela te şi asemeni.

Nu ştim bine, Fenecienii fură dascăli ai Ebreilor, sau Ebreii dascăli ai Fenicienilor.

Pictorilor, ştim însă că le place să depingă[1] pe Didone în costum d'o frumoasă Judană.

Ştiţi apoi că cetatea Catargine nu fu decât o colonie de Fenicieni, cu portul ei, cu traficul ei, cu sacrificiurile de copii la altare, şi prin urmare cu comerţul ei, bazat tot pe fraudă şi camătă.

Romanii la început nu fură decât mai întâi păstori. Tata Romulus şi frăţiorul său, Remus, fură alăptaţi de o lupă, căreia îi place mult să dea ocol pe lângă turme; apoi, după ce se aşezară şi ei, cu casele lor, cu cetatea lor... deveniră laboratori de pământ şi oşteni foarte bătăioşi.

Cetăţenii Romei se uitau la comerţ sau la trafic cu mare dispreţ; pe semne că auziseră dela străbunul lor Enea cam multe despre feniciana de Didone. Meseria de schimbători de producte, meseria de trafic între dânşii nu o făceau decât sclavii sau liberaţii, ce erau mai scârboşi decât sclavii. Semănau mult cu ciocoii noştri.

[1] picteze.

www.dacoromanica.ro

Până în epoca primului resbel punic, Romanii se serviau cu vasele insularilor. De acì înainte începură şi ei a-şi construì o flotă, şi ajunseră cu dânsa până a-şi arătà aquilele înaintea Cartaginei

Resbelele Romanilor cu rivalii lor făcură a se desvoltà şi comerţul roman, însă tot după datinele şi maximele maeştrilor de Feniciani şi Cartaginezi, tot în folosul comercianţilor şi în dauna producătorilor şi consumatorilor ; şi închipuiţi-vă apoi ca acest comerţ să fie pe mână de liberaţi, ce au fost odată sclavi, şi pus apoi sub protecţiunea aquilelor romane !

IV.

Cartaginea nu puteà să vază cu ochi buni desvoltarea comerţului în republica romană, sub un patronagiu atât de tare ; ostilităţile începură ; în porturile Italiei se formă o marină romana ; peste 120 de nave fură construite după modelul unei triiride, cu trei rânduri de rame, pe care o aruncaseră vânturile pe ţărmurii Italiei.

Prin această flotă fură dominate cetăţile Siciliei, şi apoi, după luarea Sardiniei şi Spaniei, tot această flotă veni a disputà Cartaginei imperiul Mărilor.

In cele după urmă, după resbele multe, Cartaginea distrusă odată, Romanii deveniră domnii Mediteranei, şi apoi flotele lor putură ajunge, fără împiedicare, în Grecia, la Orient şi la Egipt.

Comerţul Romei se întinse peste tot pământul cunoscut, ca şi armele ei.

Vingătorii Cartaginei, prin liberaţii lor, deveniră comercianţi, unind pe lângă maximele vechi şi forţa armelor. Nu întârziară dară de a trece în ochii celorlalte naţiuni ca nişte tirani cupizi şi nesăţioşi. Egiptul se scoală, popoarele se întărâtă, Cilicia şi Iliria umplu mările de piraţi, până când şi însuşi coloniile romane se revoltă în contra Romei, cum şi acum în urmă colonii Englezi din America se revoltară în contra Engliterei.

Pompei curăţă mările de piraţi şi îşi trage afecţia comercianţilor. Cesar, ca să nu rămâie fără susţinere, îşi pune toate puterile, spre a-şi trage afecţia oşienilor. Fiecare îşi aveà cugetele sale.

Victoriile pe deoparte, şi pe de alta comerţul roman întins pretutindeni, umplură Roma şi cetăţile Italiei de averile lumii. Avuţiile Cartaginei răpite, aurul Spaniei, aromatele, profumele

www.dacoromanica.ro

şi mătăsăriile orientului ţesute cu aur şi argint, nestimatele Indiilor, fructele din toate climatele, vinuri, oliu [1], sclavi din toate naţiunile, nu întârziară de a face din acei cumpătaţi agricultori, din acei soldaţi robuşti, activi şi determinaţi, din acei republicani austeri şi plini de virtuţi stoice, oamenii cei mai sfemeiaţi.

Exemplele că oamenii se înavuţesc cu dolul [2], frauda şi camăta, din care comerţul trăgeà mare folos, făcură pe cetăţenii republicei a se împărţi în două clase, una decât alta mai desfrânate: pe deoparte patricienii desnervaţi [3], molatici şi plini de morgă, şi pe de alta comercianţii egoişti, lacomi de avere, şi fără nici o conştiinţă, toţi sibariţi [4], cu un cuvânt, îmbuibându-se din desmoştenirea celorlalte stări.

Această stare prepară fatalmente calea către pierderea tutulor libertăţilor, către imperiu. In van nu s'a dat lui Mercur misia de a fi mijlocitorul lui Joe. Figarilor [5], după urma Almavivilor, le merge bine.

Epoca a doua.

I.

Dela dictatura lui Cesar, subt imperatori, luxul se încuibă în Roma şi o umplù de toate câte produceau Indiile, China şi Egiptul. In porturile Italiei abiă puteau să încapă multitudinea navelor, ce din toate părţile lumii aduceau luxul, opulenţa [6], superfluitatea şi în fine cea mai după urmă conrupţiune.

Comerţul antic, după principiile pe cari se bază, erà cu un cuvânt sorgintea corupţiunii naţiunilor ce s'au ocupat exclusivamente şi s'au dat la dânsul.

Astfel se stinse Fenicia, astfel dispărù Cartaginea, astfel începù a declinà Roma, a se desbinà şi a pierì. Astfel, după cum vom arătà îndată, Palestina sau Israel, devenind Judee, dispărù înainteà lui Titu; şi locuitorii ei se răspândiră peste tot pământul.

Astfel iară mai încoà, republicele Genevei şi Veneţiei dispărură, şi această soartă ar aşteptà şi pe Englitera şi alte ţări, dacă în ele, după marea revoluţiune a Franţei, n'ar fi apărut comerţul adevărat, comerţul modern.

Vorbirăm de Israeliţi şi de Judani; şi cată să ne întoarcem inapoi spre a stabilì diferenţa între aceste două fracţiuni.

[1] untdelemn; [2] viclenia; [3] corupţi; [4] moleşiţi; [5] plur. dela Figaro; [6] bogăţiile.

www.dacoromanica.ro

LA EVREI. Să lăsăm pe Fenicieni la o parte, ce se compuneau din diverse colonii; să venim la Ebrei, ce pretindeau a se trage din Isac, fiul legitim al lui Abraham. Ce făcură, ce dreseră şi aceşti Ebrei că până a nu ajunge în ţara promisă şi a se constitui în Israel se aflară mulţi dintre dânşii, ce s'apucară a-şi turnà *viţelul* de aur şi a-i stabilì cultul din capul locului, ca o divinitate ce erà a traficului.

Partea cea mai înţelegătoare reuşì a distruge acest idol şi urmà după legile lui Moise.

Nu întârziară însă după vreo trei secoli a se mai conrupe şi ei cu popoare vecine cu cari erau în contact. Începură a cam trage către idolatrie, a li se scurge ochii după viţelul de aur, a voì şi ei un rege, şi, după alegerea celui dintâiu, a stabilì o dinastie cu cel d'al doilea.

Cei din seminţia lui Iuda până în fine reuşiră. dimpreună cu cei din seminţia lui Beniamin, a-şi stabilì dinastia lor şi îşi deteră numele de Judani sau Judei, adică partizani ai Judeei.

Judanii sub Solomon se încercară a introduce idolatria, inventară pe draci şi îi puseră în opoziţiune cu Dumnezeu, ca să zică adică că Dumnezeu este suveranul, şi dracii revoluţionarii, istorie veche de când cu Faraonul de Osiris şi cu rebelii de Titani, Ţiţani sau Satani — le poate zice cinevà şi Şaitani, ca Turcii.

Judanii, cu mintea lor. de speculatori, alergară şi la falsificare, îşi făcură o versiune a lor a parte din Pentateuc, schimbând la virgule, la prepoziţiuni, la cazuri, la persoane şi la timpi de verbe, cum putură şi ei ca toţi falsificatori, spre a-şi legitimà privilegiile şi ţinerea de sclavi, etc. etc.

După moartea lui Solomon, sub Roboam fiul acestuia, toţi la câţi nu le plăceà a fi Judani, ci a ţine legile curate ale lui Moise şi a se numì cu numele naţional de Israeliţi, nu întârziară a li se urî cu toate solomoniile judăneşti şi formară un regat federativ şi constituţional de zece seminţii, despărţindu-se de Judani şi de Beniaminişti. Regatul constituţional şi conservator se numì al lui Israel, şi regatul dinastic se numì al Judeei.

De acì înainte, ca să poată dominà Judanii, ce nu făcură? Deveniră organe servile influenţei puterilor vecine, ca toţi ciocoii se făcură adulatori şi servi când ai Faraonilor, când ai Babiloniei, când ai Persiei; Ciru şi Alexandru, înaintea lor, nu erau nici mai mult nici mai puţin decât Mesia, din cap până în picioare; sub Tiberiu deveniră mai cesarişti decât Pilat, numai să se crucifice Christ, mântuitorul lor şi al lumii.

www.dacoromanica.ro

Israeliţii continuitori ai mozaismului adevărat până în fine adoptară christianismul ca o continuaţie, ca o împlinire a legii.

Judanii rămaseră sclavi prejudiţiilor lor, păgânităţii din carè gustaseră mult, şi cu meseria de a strecură, pentruca nu cumvà să distrugă o musculiţă, şi cu marele apetit de a înghiţi cămila sau casa văduvei, şi cu patriotismul de a-şi vinde şi patria la Romani, numai cu condiţie de a-i lăsà a-şi traficà şi stoarce pe compatrioţii lor, căci se ziceau şi *ortodoxi*.

Insă Romanii, în lăcomia în care ajunseseră subt imperatori, nu prea vreau să lase pe alţii să mai stoarcă; vreau să stoarcă şi să sugă numai ei. Şi apoi se întâmplà şi Judanilor farisei, ceeace se întâmplă la toţi ciocoii din lume; le veni şi lor, şi începură, bunioară, a fi în contra Cesarului, îndată ce acesta nu-i mai lăsă a stoarce numai ei; atunci îi apucà dorul de ţară.

Cesarul pe atunci nu prea ştià multe, erà Titu în persoană, ce nu puteà să sufere nici un ciocoiu din lume, fie însuşi şi judan. După câtevà turburări, Titu apărù înaintea Ierusalemei, încendiè cetatea, şi pe Judani, câţi mai rămaseră, îi răspândì pe faţa pământului.

De ce să se apuce acum? Felul ăsta de oameni, când nu mai pot fi ciocoi, devin, fireşte, traficatori sau negustori. Pretutindeni se acăţară de trafic şi ca o stirpe de Sirieni, îşi făcură o şcoală particulară a lor, cu atât mai innobilă decât a Fenicienilor şi Cartaginezilor, cu cât că nu negociau în ţara lor proprie, şi deveniră maeştri tuturor naţiunilor falite şi nefalite încă.

II.

SUB ROMANI. Imperatorii romani mai duseră apoi, cât pot duce toţi imperatorii uzurpatori, cât pot duce fiii republicei, când vin a-şi ucide republica, muma lor.

Imperiul roman se împărţi în două imperiuri, unul la Orient şi altul rămase la Occident, amândouă flagele umanităţii.

Fiii naturii, barbarii, veniră şi la Orient şi la Occident, spre a răsbunà natura şi a o face să înceapă din nou. Stirpea germană la Apus şi stirpea arabă la Răsărit, pline de vigoare amândouă şi de viitor, veniră a spulberà toate mijloacele de corupţiune, toate privilegiile şi ale patriciatului roman şi ale evgheniei bizantine. Astfel tempestele şi uraganele, tunetele şi trăsnetele curăţă atmosfera de miasme, distrug, ca să dea vieaţă nouă.

www.dacoromanica.ro

Lumea rămase în amorţire după acest mare deluviu, şi dupăce se nivelară clasele la Apus, după renaştere, iniţiativa progresului nou se luă sub protecţia şi dominarea stirpei celei noi, a Germanilor, Normandilor, Bretonilor, Francilor.

Grecii la Răsărit, Romanii la Apus, desnervaţi [1], despreţuitori virtuţilor şi sapienţei străbunilor, fără putere intelectuală de a le mai pricepe, fără forţă materială de a le apără, apărându-se pe sine, nu aflară altă cale, decât sau de a deveni instrumentele domnilor noi, sau, alergând la trafic, a se deprinde în şcoala de comerţ a Judanilor.

Elementul grec şi roman din Bizanţiu, pierzând evghenia, parte se turcì, parte deveni ciocoiul Turcilor, parte deveni *bazârghian,* pragmateft, negustor.

Elementul roman exclusiv la Apus, în loc d'a se păgâni, creştină pe Barbari, şi ne mai putând, spre exemplu în Galii, fi domnul aborigenilor [2] Gali, se făcù sau ciocoiul Francilor sau comerciant prin cetăţile ce locuià.

Europa prin urmare se împlù de atâţia comercianţi din toate naţiunile decăzute, de Judani, Greci, Romani, Ilirieni.

III.

SUB TURCI. In mediul ev, Europa erà iară plină de principi şi baroni cuceritori şi feudali cu servii lor aborigeni [3]. Partea cuceritoare, partea armată erà doamnă în castelele sale; partea laboratoare şî aborigenă, partea cucerită erà servă la câmpie; partea decăzută, partea falită deveni traficatoare şi se aglomeră prin cetăţi sau porturi.

In Germania, cată să spunem, că aborigenii [4] erau tot de o stirpe cu capii lor, deprinşi a trăi în clanuri [5]; capii considerau pe vasalii lor, nu ca nişte servi, ci ca nişte camarazi de arme.

Printre aceste elemente erà şi clerul, recrutat din toate naţiunile, între cari predomină elementul roman.

Cu cât ne suim la eclesia primitivă, şi la Răsărit, şi la Apus, cu atâta vedem bărbaţi mari, eruditi plini de virtuţi, ce propagau evangeliul şi îl explicau.

Eclesia, ungând individele, le constituià sacre, şi le apără de servitutea materială, de servitutea patimilor şi a viciurilor; ea singură cuprindeà în sine, dimpreună cu doctrinele mântuitoare ale christianismului, şi toate ideile mari ale antichităţii clasice, cari pieriseră sub jugul faraonismului imperial. Ea tună

[1] corupţi; [2], [3], [4] pamânteni; [5] triburi.

www.dacoromanica.ro

asupra tiranilor, ipocriților, avuților fără rărunchi, asupra îmbuibării sibariților [1], asupra amfiteatrelor, unde oamenii se aruncau înaintea fiarelor, spre petrecerea patricienilor și Mesalinelor; ea tună asupra negustătorilor de corpuri și de suflete umane, de parfumuri și aromate, de stofe de aur și argint, de porfiră și bison, de nestimate, de vinuri, de tot ce desfătează și îmbuibă pe cei tari din sudorile și sângele celor debili și scăpătați; ea în fine tună și asupra camătarilor.

Rolul eclesiei fu mare și sublim; sub păgânism își împlinià misia ca mireasă a lui Christ. De cum însă oamenii ei își deteră mâna cu Cesarul și se încercară a o face servitoarea lui, îndată din toate părțile apărură protestațiuni. Eclesia, devenind oficială, numai decât califică prin fulgere de anateme, cu numele de apostasii, de erezii aceste cutezătoare protestațiuni.

Prin protestație cu mâna armată se vede în Arabia unde un protestator nestorian se duse și indoctrină pe Mahomet a venì ca un consolator, spre a da câte a promis Christ și au fost răpit Cesarii, a desființà fastul bizantin și a arestà [2] corupțiunea.

Jugul islamului, neaflând nici o tendință spre bine între Bizantini, arestă [3] orice mișcare mai înainte spre rău. Mișcarea spre bine de fel nu erà; mișcarea spre rău fu arestată [4] de barbari, prin urmare inerție [5] completă. Erà necesitate în Orient de o inerție, de un somn lung, după o orgie atât de lungă a imperatorilor și evgheniștilor bizantini, spre a luà puteri nouă omenirea decazută.

Inteligența, pe unde mai erà, în adevăr nu mai putù vorbì, dar și foștii privilegiați, evgheniști nu mai avură de unde a se mai îmbuibà și desfrânà. Iataganul egaliză clasele.

Tot ce nu erà Musulman, fie Grec, fie Bulgar, fie Sârb, fie Armean, fie Jidan cătă sau a se turcì sau a devenì *bazârghian* [6].

Știința antică, suvenirile de glorie ale vechilor Heleni, limba Homerilor și Demostenilor, sapiența Platonilor, dimpreună cu verele [7] principii ale christianismului, nu puteau fi de ocupația bazarghenilor sau pragmateftilor, nici de a părinților de familie, ce abià își puteau duce sarcina sub jugul Osmanliului și cu atâta mai puțin de a palicarilor *clepți*, ce depe crestele munților își conservau independența cu arma în mână.

Eclesia încetă de a mai fi oficială, ca eclesie suferită, din contra, persecutată de Cesarul nou și cuceritor, încetă de a

[1] moleșiților; [2], [3], [4] opri; [5] stare pe loc; [6] negustor; [7] adevaratele.

www.dacoromanica.ro

fi instrumentul lui; acesta, în fanatismul său, i-ar fi refuzat orice servicii de şcoala ei bizantină. Primii Osmanlii, cu cât erau de barbari, cu atâta erau de primitivi şi li se păreau corupţi toţi ghiaurii.

Eclesia dar, ca o altă Magdalenă repentită [1], se resemnă, şi din sânul ei, sau mai bine din sânul cenobiilor primitive, începură a ieşi predicatori ca Miniaţii [2], dascăli ce iniţiară pe laici în frumuseţele clasicităţii antice, în virtuţile părinţilor Eclesiei.

Acei laici, elevi ai monarhilor cuvioşi şi instruiţi, se determinară cei mai mulţi a rămâne neînsuraţi, ca să poată servi în lume ca dascăli conaţionalilor şi coreligionarilor lor.

Şi aşà aceşti dascăli laici şi monahi ca Lambru, Bamba [3], Corai, Neofit Economul, Vardalah, Genadiu nu lăsară a se stinge scânteia sacră a cuvântului, a mântuirii, aflând cei mai mulţi ospitalitate şi onori şi recunoştinţă în România.

Aceştia tunau asupra împilării Turcilor, caşi asupra servilismului Fanarioţilor, caşi asupra apatiei marţafoilor de şcoala judană, ce exploatau şi Turc şi creştin.

IV.

ÎN OCCIDENT ÎN EVUL MEDIU. Câte se întâmplară la Răsărit, aceleaşi aveniseră [4] şi la Apus încă de mai înainte şi încă cu catastrofe şi mai însemnătoare.

Peste elementul desnervat de stirpe romană veniseră Barbari, de o stirpe mai viguroasă, mai inteligentă decât a Saracinilor.

In Italia predomină elementul german.

In Galii veniseră Francii, de aceeaş stirpe cu a Germanilor, ce supuseră elementul roman la acelaş jug cu elementul aborigen galic; serv şi comerciant fu tot una înaintea nobilului feudal.

Eclesia, lá apus, unde erà focarul cuvântului, al inteligenţei, învăţată de mai înainte de a fi instrumentul Cesarilor, nu întârziè de a creştinà pe barbari, şi în loc de a le înfrânà fuga [5] fieroasă [6] a barbarismului, le recunoscù privilegiile ce îşi însuşiseră, binecuvântă drepturile feudale, ca să împartă cu dânşii despuierile dela popor. Recunoscù suveranitatea barbarilor, spre a luà şi Papa locul Cesarului în Roma. Drep-

[1] căită; [2] Ilie Miniat, predicator grec in veacul al XVII-lea. A fost şi la curtea lui Brâncoveanu; [3] Vamva; [4] se întâmplaseră; [5] pornirea, avântul; [6] salbatiică.

www.dacoromanica.ro

turile principilor şi baronilor fură binecuvântate, ca şi cardinalii săi să aibă prerogativele principilor, ca şi prelaţii săi să aibă drepturile baronilor în moşiile de cari despuiaseră pe despuietori. Episcop şi baron deveniră împreună despoţii aborigenilor [1] din toată Europa.

Aceste apucături, aceste gesturi această tendinţă de reacţie către păgânătate, sub alte forme, atâtea încântece şi descântece sacerdotale nu le putură pricepe nici principii feudali, nici popoarele desmoştenite, şi cu atât mai vârtos comercianţii, ce exploatau şi pe unii şi pe alţi: precupeţii sunt rivali între sine. Între aceste trei feluri de trafic, de o parte al prelaţilor cu sufletele oamenilor şi cu averile lor, de alta al principilor feudali, cu corpurile şi cu averile lor; şi de altă parte al negustorilor, ce traficau cu toţi, inteligenţa se află tot în partea cea pură a eclesiei. Protestaţia începe din sânul eclesiei, Abelardii, Ioanii Huşi sunt premergătorii Luterilor şi Calvinilor. Eclesia oficială îi declară de eretici, precum odinioară cea din Orient declară de eretici pe toţi protestatorii.

Protestantismul veni naturalmanle în Occident, ca şi islamismul în Orient, cu acelaş scop, însă cu împrejurări cu totul altele.

Islamismul în Orient nu veni din partea aborigenilor [2] Greci, ci din partea unor barbari fără cunoştinţă, islamismul veni numai spre a întâmpină corupţiunea.

Protestantismul în Occident veni din sânul însuşi al eclesiei, din partea pământenilor, din elementul german, din partea inteligenţei pure şi conştiinţioase; veni cu un cuvânt spre a luminà.

Islamismul adormì lumea, spre a luà puteri noi; protestantismul o deşteptă.

V.

Pe de altă parte protestantismul, adresându-se la inteligenţă, făcù apel la cavalerismul nobililor Germaniei centrale, ai căror vasali, fiind de aceeaş stirpe cu dânşii, le erà, cum am mai zis, mai mult camarazi de arme; îi învită ca fiecare familie să-şi ia înapoi moşiile de cari abuzau călugării dela Roma, ca şi călugării Fanarioţi de moşiile părinţilor noştri; făcù apel la sapienţii Germaniei, la burghezia cetăţilor, ce se ocupau cu industria şi cu comerciul propriu al lor, iar nu ca

[1], [2] pământeni.

www.dacoromanica.ro

nişte venetici de şcoala judană. Ritter, sapient, burgez, sătean în Germania cu toţii făcură cauză comună cu compatriotul lor Luter şi protestară în contra tuturor abuzurilor dela Roma. In Germania nu puteà aveà loc nici o specie de *Saint-Barthélémy*.

In Galii din contra, Francii, fiind cotropitori, ca Turcii în Orient, protestantismul nu puteà fi ascultat decât de elementele desmoştenite, de cel galic şi cel roman, ce se şi contopiseră. Forţa, ce erà în mâna domnitorilor Franci, făcù să dispară orice protestaţie, dela început, dela Valdesi încă şi Albinesi [1], cum şi Huguenoţi, până la disfaimoasa St.-Barthélémy.

Aceste măsuri severe, aceste neomenii ale despotismului feudali din Franţa, această înţestare [2] a catolicismului nu puteà până în fine să nu aducă burghezia cetăţilor întru a-şi da mâna într'o zi cu poporul întreg dela câmpuri şi a înfiinţà revoluţia, preparată de inteligenţa cea mare a Franţei.

Pe atunci Englitera, ca şi Germania, erà în linişte, pentrucă cu mult mai înainte, ca protestante, apucaseră a face un pact între toate stările societăţii şi a recunoaşte drepturile şi datoriile fiecărei stări.

Stările societăţii, ca protestante, dejà erau în armonie în Englitera, pe când în Franţa ghilotina vendictei [3] nivelà clasele; şi cetăţenii Franţei, neputând devenì protestanţi, deveniră cu toţii atei.

Comerciul modern.

I.

Dela revoluţia mare, nivelându-se clasele, stabilindu-se egalitatea tuturor înaintea legilor, conchistându-şi burghezii aceleaşi drepturi cu foştii şi actualii duci şi marchizi, instrucţia, adevărul, averea, confortabilul îşi făcură loc şi se apropiară de toate stările; ştiinţele şi artele se răspândiră mai vârtos în starea de mijloc, în starea burghezilor.

Fostul roturier [4] de neguţător începù a raţionà; fiul lui devenì profesor, avocat, medic, sapient, artist, mare celebritate europeană, onoarea patriei sale, deputat, general, ministru, negociant. Comerciul în mâinile lui devenì o ştiinţă pozitivă, exactă; inima lui se inobilă, sufletul lui se înalţă şi luă iniţiativa spre a regenerà lumea, a o mântui.

[1] Albingensi; [2] încapăţânare; [3] răsbunării; [4] de jos.

www.dacoromanica.ro

Profeţii şi martirii redemţiuni [1] comerciului-paria de 4000 de ani ieşiră din fiii comercianţilor; ştiinţa asociaţiunilor şi legea seriilor ieşì dela foşti comercianţi ca Fourier Carol, ca Proudhon. Fariseii timpului au putut strigà: poate ieşì cevà bun dela Burtă verde? cum strigau odinioară: poate ieşì cevà bun din Nazaret? Redemţia [2] radicală, perfectă cătà să se nască în presepiu (staul).

Fourier, Proudhon au putut să aibă toate aberaţiunile, inerente la toate începuturile, neapărate la fuga [3] geniurilor, càror li se dă luptă din toate parţile; tot însă ce este adevăr la aceste două mari geniurì aparţine astăzi la ştiinţa pozitivă a comerciului.

Aceşti profeţi şi martiri ai redemţiunii [4] comerciale venira spre a regenerà lumea, ca şi christianismul la începutul lui, a face din comerciant un adevărat creştin. Teo apilii au pervertit creştinismul, comerciul nou îl va regenerà, dând pâinea spre fiinţă la toată suflarea. Ei strigară mai întâi cum să-i auză lumea: jos cu viţelul de aur! halt cu toate holocaustele [5] cerute de acest idol! Jos cu vampirul camătei, ce suge lumea prin milioane şi miliarde de guri! Jos cu minciunile şi frauda! Jos cu samsarii, ce storc şi pe producatori, şi pe consumatori, şi pe împrumutători, şi pe împrumutaţi!

Englezii şi Germanii pricepură mai bine şi mai întâi pe aceşti martiri. Olandezii, Belgienii, Elveţienii nu se lăsară mai jos. Francezii nu întârziară a-şi recunoaşte profeţii, ca să poată merge în paralel cu comerciul englez şi german.

II.

Camăta scăzù în Europa până la a se desfiinţà cu totul, rămânând numai ca o remuneraţie a schimbului.

Comerţul începù a se adresà, nu la camătă şi la trafic, ci la adevăratele sorginţi ale avuţiei, la natură, ce neîncetat şi în nedesecat produce, şi la travaliu, ce împreună cu natura ar puteà nutrì cu abundenţa pe toţi oamenii, şi însuşi de ar fi de 50 de ori mai mulţi decât cei de astăzi pe faţa pământului.

Comerţul antic, stupid, nu puteà să aibă nici o ştiinţă despre puterile prodigioase ale naturii, pentrucă tot ce erà mai ignorant şi mai vulpean nu alergà decât la comerţ. spre a-l compromite cu frauda, a-l ruinà cu camăta şi a paralizà

[1], [2], [4] liberarii; [3] avântul *(fr, fougue)*; [5] jertfe.

www.dacoromanica.ro

cu totul travaliul, ce este părintele, iar nu sclavul comerţului.

Comerţul modern, comerţul-ştiinţă, ieşind din sânul burgheziei, dela geniurile ce studiară natura, popoarele pământului şi prodigele travaliului [1], va ajunge în adevăr a face pe om după imagina lui Dumnezeu numai prin travaliu, căci numai prin travaliu devine omul creator.

Comerţul nou este singura speranţă a popoarelor, este politica adevărată a staturilor. Politica Engliterei nu există decât în desvoltarea şi avantajele comerţului, staturile ce îl înţeleg şi îl practică acelea vor domină universul. Englitera va fi ruinată ca Fenicia, Cartaginea şi Veneţia... de se va ţine de comerţul vechiu, de comerţul egoist; va fi însă regina lumii, de va devenì şcoala comerţului-ştiinţă.

Capitalurile până acum n'aşteptau decât resbele, foamete, calamităţi publice, spre a desvoltà o activitate şi a crede că se măresc, când oamenii gem, când travaliul e împiedicat; şi când calamităţile publice nu le veniau în ajutor, speranţa le era la camătă, ce ruină şi pe proprietarii de pământuri şi pe neguţători însuşi. Aşteptau a se mărì prin camătă, par'că ar fătà banii ca vitele, par'că ar germinà banii ca plantele!

Astăzi, precum din aburi se face picătură sau ploaie, precum din picăturile de ploaie se fac sorginţi şi pâraie, din acestea, râuri şi fluviuri, şi acestea toate fac mările, ce cu toate dimpreună răcoresc şi fecundă pământul, asemenea din sumele cele mai mici reunite în acţiuni prin asociaţiuni se formează capitaluri prodigioase, ce vin a operà miracule necunoscute în lumea antică şi în mediul ev.

Asemenea capitaluri, reunite prin acţiuni, vin a încurajà travaliul. iar nu a-l servì şi exploatà, se adresează la natură, spre a desvoltà agricultura şi a o face a prosperà, spre a face a se înmulţì şi înaintà industria, a facilità transportul şi pe mare şi pe uscat, a construì căi ferate şi batele [2] cu vapor, a apropià popoarele şi naţiunile, spre înavuţire reciprocă şi înfrăţire.

Vasele, dimpreună cu productele ce transportă, se pot înnecà; prin ajutorul însă asociaţiunilor, oamenii nu rămân ruinaţi; incendiul poate consumà case, stabilimente, productele naturii şi travaliului; asociaţiunile însă vin în ajutorul oamenilor, restituindu-le averile la loc.

Ceeace odinioară nu puteà, şi de ar fi voit, executà suveranii mari, ca Alexandri şi Cesarii, cu sute de mii de ar-

[1] minunile muncii; [2] vapoare cu aburi.

www.dacoromanica.ro

mată şi cu miliarde de arginţi, astăzi le execută comerţul, fără a sacrificà nici un individ.

Alexandru cel Mare a voit, dar n'a putut, deschide istmul de Suez; comerţul modern l-a deschis în folosul tuturor.

Comerţul, prin asociaţiuni, a pus mâna pe forţele naturii, şi de unde acestea mai adesea erau în dauna oamenilor, el le-a organizat spre înfrumuseţarea naturii şi folosul oamenilor; el umple astăzi văile şi găureşte munţii, aplană căile, deseacă paludele [1], însănătoşează locurile morboase [2], uneşte Asia, Africa şi America cu Europa, dă pâinea din toate zilele şi confortabilul la milioane de individe; le moraliză, în loc de a le corumpe.

Comerţul modern va ajunge până întru a asocià travaliul şi moşiile cu capitalurile, de unde până astăzi şi moşii şi travaliu erau aservite capitalului.

Tot ce erà mai innobil, mai inuman, şi prin urmare mai execrabil în antichitate erà, un comerciant.

Tot ce este mai nobil şi mai moral astăzi este un comerciant englez şi german.

Ce sunt eroii ca anticii Herculi, Thesei şi alţii pe lângă comercianţii moderni?

Ce sunt cavalerii de mediul ev pe lângă principii comerţului modern, pe lângă cruciatele acestora?

O asociaţie prin acţiuni apără astăzi mai mult decât toate expediţiunile din lume adunate la un loc. Acelea distrugeau mai mult, despuiau popoare nu numai pe cei învinşi, ci şi pe cei pe unde treceau, spre îmbuibarea vingătorilor. Asociaţiunile, pe unde îşi fac expediţiunile lor, aduc avuţia şi civilizaţia.

Castelele principilor feudali stau peste crestele munţilor, ca nişte aripi de vulturi, şi palida lor strălucire provenià din averile răpite ale laboratorilor şi burghezilor [3]. Palatele principilor comerţului modern sunt în mijlocul cetăţilor, în mijlocul câmpiilor, şi tot decorul, toată magnificenţa [4] lor regală provine numai din folosul comun. Câţi din aceştia se mai ţin încă de datinele comerţului judan, nu-i aşteaptă decât falita [5], ruina.

Comerţul nou este încă prunc; desvoltarea, creşterea sau educaţia lui este în viitor. Misia, predestinaţia lui este întru a mântuì omenirea, a o armonizà în adevăr. Ea va stabilì echi-

[1] bălţile; [2] producătoare de boli.
[3] muncitorilor şi orăşenilor.
[4] măreţia; [5] falimentul.

www.dacoromanica.ro

librul între toate antitezele; misia lui este de a face bilanţul activelor şi pasivelor popoarelor.

III.

Oricine ne-a auzit sau ne-a citit în prima parte a acestui tractat al nostru, suntem siguri că a crezut că noi venim spre a combate şi a umilì comerţul, asemanându-ne sau păgânilor cu credinţele ori fabulele lor, sau principilor şi baronilor feudali, a căror morgă nu puteà şti să raţioneze.

Noi făcurăm istoricul acestei specialităţi sau ramuri ce a fost în totdeauna o parte însemnătoare în toate societăţile umane. Prin istoricul nostru n'am avut înainte decât a arătà reaua soartă în care s'a conceput această specialitate în acei timpi de barbarie, a arătà calamităţile prin cari a trecut, din cauza principiilor pe cari se bazà, deriderile şi ultragiile ce a cătat să sufere.

Comerţul, ca oricare ştiinţă, este tot acela, fie în lumea antică, fie în lumea modernă. El din natura lui cătà să ajungă unde a ajuns astăzi; căci *comerţ* va să zică *relaţie,* şi prima calitate a omului ce îl distinge de celelalte animale este de a fi *comunicativ;* s'a conceput într'o epocă tristă de ignoranţă şi de barbarie şi a păţit mai mult decât filozofia, căzând în mâinile şarlatanilor, decât retorica, căzând în mâinile sofiştilor, decât religia, căzând în mâinile teocapililor.

Comerţul, la începutul său, a avut disgraţiata [1] soartă ce avù şi libertatea în ţările noastre, ajungând pe mâna oamenilor ignòranţi, cupizi [2], şi în al căror cap a fost un amestec, un haos de toate principiile, încât au înspăimântat toate sufletele pure, pe toţi oamenii binelui.

Oamenii corupţi şi coruptori au comis toate abuzurile în comerţ; acesta însă, din predestinaţia, din natura lui a cătat cât de târziu să ajungă acolo unde se afla astăzi.

Oamenii corupţi, ignoranţi, fiii perdiţiunii [3], au comis pretutindeni abuzurile, parodiind libertatea; aceasta însă până în fine a scăpat prin toate persecuţiunile din partea despotismului, şi parodiile din partea şarlatanilor şi n'a lipsit nicăiri de a se distinge din libertinagiu sau din desfrâu şi a învederà lumii că este fiica [4] cerului şi mântuitoarea lumii.

Comerţul, ca şi libertatea, este tot acela, oamenii păgânismului însă n'au fost oamenii libertaţii şi ai ştiinţei. Relele

[1] nenorocoasa; [2] lacomi; [3] ai pieirii; [4] In original *filia*.

www.dacoromanica.ro

ce am semnalat n'au venit dela comerţ, ci dela oamenii păcatului şi ai ignoranţei.

IV.

Vorbind despre redempţiunea[1] comerţului din ghiarele judaismului suntem datori câtevà linii, ca să ne înţeleagă şi alţii, aşà precum am cugetat şi cugetăm, scriind acest tratat.

Noi am făcut în totdeauna o mare distincţie între Israeliţi şi Judani. Israelit pentru noi şi istorie este un nume al unei naţiuni, ce şi-a avut un mare rol în lume cu instituţiunile, şi cu geniurile ce au ieşit dintr'însa. Judan nu este un nume naţional, ci o calificaţie, o denumire a unui partid a unei dinastii, ca Burboniştii în Franţa, Carliştii în Spania, etc.

Judanii, până când au avut un regat, o parte erau amatorii privilegiilor şi ai tuturor speculaţiunilor, ce nu le puteà suferì poporul sau naţia Israel.

Precum Grecii au avut pe Fanarioţi, precum Românii avură pe ciocoi, asemenea şi Israeliţii avură pe Judani.

Vom vorbì mai pe larg despre aceasta în articolul special întitulat *Israeliţii şi Judanii.*

Judaismul, după risipirea Judanilor de Titu în lume, devenì o şcoală, caşì farisaismul, caşi machiavelismul, caşì fanariotismul.

La şcoala aceasta învăţară toate naţiunile decăzute, Romani, Italieni, Greci, Armeni, Iliri sau Slavi, etc. etc.

Noi Românii, în Ţara Românească, n'am zis Israeliţilor niciodată Judani, ci Ebrei, numele de Israeliţi întâia dată s'a publicat de mine în scrisele cu mult mai înainte de 1848.

V.

LA ROMÂNI. Puţin ne-ar folosì însă acest paralel sau comparaţie între comerţul antic şi comerţul modern, care după apreciaţiunile noastre mai bucuros le-am numì comerţ judan şi comerţ adevarat creştin, în folosul tuturor şi în dauna nimului. Spre ce ne-ar folosì mai mult decât a petrece o oră cu istoricul pe scurt al acestei specialităţi? Noi am avut un scop pentru folosul general al României. Propuindu-ne a face o mică tractaţie de istorie sau de literatură,

[1] liberarea.

www.dacoromanica.ro

ne-am propus a face în adevăr politică, aşà cum înţelegem noi politica.

Am vorbit şi am scris atâta, ca să putem apoi a ne adresà la Români şi să ne poată şi ei înţelege, când îi vom întrebà:

«Noi Românii, ce fel de comerţ am cunoscut şi cunoaştem, ce fel de comerţ am avut şi avem? Comerţul modern şi creştin, sau comerţul antic şi judan? Comerţul nostru a fost o relaţie dela om către om, ca să ne folosim reciprocamente, sau relaţiuni cu rea credinţă, spre a ne înşelà unul pe altul şi a ne folosi unul de pierderea altuia?

Cari sunt apoi neguţătorii din ţările noastre? Sunt ei Români, sau nişte străini din diverse naţionalităţi, discipoli ai şcoalei judane, continuatori ai comerţului fenician, cartaginez, păgân, ce nu-şi poate aflà folosul decât în pieirea comună, şi ai căruia conducători sunt numai reaua credinţă, minciuna şi frauda?

Acest principiu n'a fost niciodată de natura Românilor, şi când după timpi s'au dat şi ei la comerţ, în cea mai mare parte n'au putut urmà după condiscipolii lor în şcoala judană şi au făcut un comerţ în parte, ca şi agricultorii, românesc, căutând a-şi desface productele sau marfa cu omenie.

VI.

Comerţul modern, devenit o ştiinţă, are nevoie încă de desvoltare şi de perfecţiune: volume întregi s'ar puteà scrie de mulţi bărbaţi şi în multe ramure ale lui.

Şi ca să devie în adevăr o ştiinţă pozitivă, cată să abandone toate principiile pe cari se întemeiau cei din antichitate şi din mediul ev.

Acel principiu fiind minciuna, reaua credinţă, frauda şi câte am mai spus la început, nu puteà aveà de rezultate decât fatalmente pierderi şi ale producătorilor, şi ale consumatorilor, şi până în fine şi comercianţilor, ca toate jocurile la noroc conduse de rea credinţă. Din rele principii şi mai rele rezultate.

Comerţul nou, ca să devie ştiinţă, cată să plece, ca dela un principiu, dela un adevăr necontestabil.

Este vorba de a înmulţi averea, fie individuală, fie domestică, fie publică? Nimeni nu se poate adresà decât la adevăratele sorginţi ale averii. Acestea sunt:

Pe deoparte natura, ce neîncetat şi în nedesecat produce.

Şi pe de alta travaliul.

www.dacoromanica.ro

Cultul viţelului de aur, toate maximele acestui cult, camăta şi altele nu au făcut de 4000 de ani decât, dispreţând şi una şi alta, a stoarce omenirea, luând pâinea dela gura săracului.

Ar crede cinevà că noi, vorbind de ştiinţa comerţului modern, am voi să înţelegem *economia politică.* Cam seamănă, după cum zice Românul, dar nu răsare.

Când economia politică s'ar fi numit *ctematonomie politică,* sau ştiinţa averilor, ne-am fi îndemnat a ne da mâna cu domnii economişti, pentrucă am fi văzut că au cel puţin conştiinţă despre ştiinţa lor şi de numele ce îi dau.

Când zice cinevà *astronomie,* înţelege ştiinţa ce ne vorbeşte de legile nestrămutate ale astrelor.

Când zice *agronomie,* înţelege legile despre cum să se cultive ţarinele.

Tot asemenea, când s'a zis întâia dată *economie,* s'au înţeles legile după cari se administrează o casă.

Primul tractat ce cunoaştem despre economie, este al lui Xenofonte. Acolo nu se vorbeşte decât despre cum să-şi facă cinevà casa, cum s'o împartă, în care parte a ei să locuească, în care părţi să-şi conserve proviziunile, etc., şi acì în adevăr nu vede cinevà decât nişte teorii şi reguli despre administraţia casei.

Insă ce este al casei nu este al politiei [1] s u al publicului, şi a zice cinevà economie politică, este tot uua ca şi când ar zice că ce este *propriu* este şi *comun!* Sunt multe dualităţi ce nu se pot concordà cu unele substanţe şi precum nu putem zice *sanctitate diabolică, diavolie divina, monarhie anarhică,* asemenea nu se poate zice nici *economie politică.* Ce este al casei, nu este şi al publicului. *Economie politică,* pentru noi, ni se pare cevà absurd.

Acì nu erà chestia de a face economiştii nişte maritagiuri monstruoase, ci de a ne arătà cum se înmulţesc averile, fie ale individelor, fie ale cetăţii. Averile se zic *ctemata* sau şi *chremata;* şi precum zicem *agronomie,* zicând *ctematonomie,* am puteà zice *ctematonomie politică,* sau *domestică* şi celelalte, sau ştiinţa despre prosperarea avuţiei particulare şi publice.

Noi dar am puteà numì ştiinţa comerţului adevărat, a relaţiunilor utile între oameni, ctematonomie, sau ştiinţa de a se înavuţì toţi oamenii, fără dauna nimului, adresându-se

[1] oraşului.

www.dacoromanica.ro

fiecare la sorginţile avuţiei, cari sunt natura şi travaliul, secundate de asociaţiune.

VII.

Să punem în paralel câtevà exemple:

A. — Să punem două părţi în relaţie oarecare. Unul sau mai mulţi împreună au 10 mii galbeni, altul are o moşie sau o proprietate de 20 mii galbeni.

După relaţiunile sau comerţul între păgâni, dacă cel cu moşia are necesitate de bani şi se împrumută cu 10 mii galbeni, împrutătorul îi cere, drept siguranţă, ca ipotecă, moşia de valoare îndoită de 20 mii galbeni, cu condiţie de a-i da, *după lege (păgână),* dobândă câte 10 la sută.

Împrumutul, dacă în 15 ani îi dă regulat câte 10 la sută pe an, răspunde în acest interval, 15 mii galbeni, şi capetele de 10 mii tot este dator. Iar dacă nu poate răspunde dobânda regulat, şi aceasta din an în an trecându-se la capete şi cerând altă dobândă, în cinci ani, proprietarul împrumutat cată să piarză moşia, pentrucă banii nu fată ca animalele, nici nu germină ca plantele. Mai târziu ajung şi împrumutătorii a pi de şi capitalele în speranţa dobândelor, pentrucă dobânda unui singur leu, într'o mie de ani se sue mai mult de 15 milioane de miliarde de chilometre cubice de aur. Nici de s'ar preface globul pământului întreg în aur, n'ar fi în stare de a răspunde dobânda unui leu. Iată cauza falimentelor.

Să ne adresăm însă la sorginţile averii la natură şi la travaliu prin asociaţiune.

Să punem moşia, despre care vorbirăm mai sus, drept valoarea de 20 mii galbeni, ca fond asigurtăor, şi alţi 10 mii galbeni ai unui capitalist, ce până acum aşteptà dela dobândă spre a-şi înmulţi capitalul, să le punem în asociaţie. Peste tot se face un fond de 30 mii galbeni.

Pentru aceste 30 mii galbeni se pot emite bonuri sau poliţe de jumătatea valorii fondului întreg, adică de 15 mii galbeni. Aceste hârtii sau bonuri pot circulà ca monetă, întâi pentrucă se pot schimbà la minut pe bani, din numărul de 10 mii galbeni.

Capitalistul şi proprietarul, după sistema veche a viţelului de aur, erà unul activ şi altul pasiv; după sistema nouă devin asociaţi, unul îşi asigură banii, şi cellalt îşi face circulabilă jumătate din averea sa.

Proprietarul îşi cultivă moşia prin sumele de cari dispune,

www.dacoromanica.ro

sau îşi liberă moşia de dobânzile ce i-o ameninţă; iar capitalistul, după ce îşi asigură capitalul, are foloase cu mult mai mari decât ale dobânzii. Iată avantaje în folosul amândurora şi în paguba nimului.

Acest mecanism suntem preparaţi sau a-l arătà într'o scriere separată, sau a-l explicà celor ce s'ar adresà la noi într'adins spre aceasta.

B. — După această sistemă s'ar puteà plăti datoriile statului, şi în cinci ani să se mântue de atâtea milioane în anuităţi. Ministerele noastre însă fug şi însuşi de a auzì nişte asemenea teorii, de a vedeà nişte asemenea proiecte.

Au treabă bieţii oameni cu marea ocupaţie de a afundà ţara în datorii, de a face împrumuturi, ca al lui Offenheim, şi cel din Constantinopole; nu-şi mai văd capul de atâtea *treburi*.

Numai cu reţinerea de 10 la sută din apuntamentele funcţionarilor s'ar puteà face o casă de credit reciproc între moşii şi capitaluri, adunate pentru dreptul la pensiuni.

Dacă din reţinerea câte 10 la sută s'ar pune câte un milion în casa de credit reciproc şi s'ar asocià cu moşii, după modul arătat subt lit. A, în 24 ani, în casă, capitalizându-se acele reţineri, ar ajunge până la ţifra de 300 milioane, ale căror procente ar ajunge cu prisos pentru darea pensiunilor, şi capitalul, din tot dreptul, ar fi al pensiunilor, pentrucă l-au şi depus.

Suntem dispuşi a da toate explicaţiunile asupra acestui subiect.

Dar n'au timp bieţii miniştri să se ocupe de asemenea utopii. A se despuià văduvele şi orfanii de depunerile în 24 şi 30 de ani ale părinţilor lor, se pare mult mai practic.

C. — O asemenea asociaţie a pământului cu capitalurile o ar puteà face Statul pe o scară mai mare; ar puteà pune din domeniurile statului drept fond, spre exemplu, la început de 200 milioane cu alte 100 milioane din numărul ce intră pe fiecare an în visterie şi din acţiuni.

Fiind un fond de 300 milioane asigurător înaintea publicului, statul ar puteà emite bonuri de 150 milioane schimbabile la minut.

Nu ne încape cadrul acestui tractat spre a pune într'însul tractate separate. Am vorbit deajuns în scrierea intitulată *Casă de credit reciproc*.

Explicaţiunile se dau mai pe larg în exemple din partea a a doua şi practică acelei scrieri. De vom fi căutaţi sau de guvern sau de particulari a da explicaţiunile necesare, vom

www.dacoromanica.ro

satisface, credem, pe toţi câţi se vor adresà serios la noi. Suntem încă foarte voioşi a da şi lecţiuni asupra acestei ştiinţe pozitive.

D. — Indată ce guvernul ar emite bonuri pe temeiul domeniurilor sale şi al veniturilor anuale, pe loc s'ar puteà pune în execuţie şi drumurile de fier, cu banii noştri proprii, cu bani ai Românilor.

Din toate ofertele ce ni se propun dela străini, nu vedem decât ruină pentru ţară şi aservirea ei la străini pe zecimi de ani.

Numai propunerea d-lui Offenhein ni se pare mai avantajoasă, căci învită statul de a se asocià cu a treia parte. Sistemele de asociaţiuni ţin de comerţul-ştiinţă, de comerţul modern. Foloase pentru ambele părţi, fără pierderi ale publicului.

Pe lângă acestea, pentru stat nu va fi nici o dificultate de a luà acţiuni pentru a treia parte, când pe tot anul va dispune dela 150, până la 200 milioane în bonurile emise.

Guvernul, luând parte în asociaţie, va aveà parte precum la folos, asemenea şi la controlul continuu ce va asigurà folosul.

In momentul când scrim, auzim că guvernul a luat dispoziţiuni de a se efectuà drumurile ferate în România cu bani româneşti, prin acţiuni realizate dintr'un procent de 6 la sută din veniturile funciare. Şi n'avem decât urări pentru reuşita acestui proiect.

E. — Asociaţiunile pot ajunge până întru a se nutrì oamenii, a locuì, încălzì, revestì şi aveà confortabilul gratis; pentrucă sorginţile avuţiei sunt natura şi travaliul, şi acestea ar puteà nutrì de 50 de ori mai mulţi, de ar fi oameni pe faţa pământului.

Dela acest început plecând, mulţi comercianţi din Paris au stabilit cu începutul anului trecut în cartierul templului *Magazinele-Unite,* de unde, preţul de orice cumpără cinevà, după câţivà ani, se dă înapoi după o obligaţiune garantă.

Reuşita acestui stabiliment va da impulsie şi la altele, până când va ajunge ca toată lumea să poată trăi după travaliul său în largul său, cu toate cele necesare la vieaţa, educaţia şi perfecţionarea sa.

www.dacoromanica.ro

NICI CENTRALIZAREA, NICI DESCENTRALIZAREA, CI CONCENTRALIZAREA.

Sub toate tonurile ne-am încercat a vorbi despre centralizare şi deşcentralizare, despre tiranie şi anarhie, şi am spus că nu ne place nici una nici alta, că ne luptăm şi în contra uneia şi în contra alteia.

Centralizarea este a se sforţà spre a aduce toate la centru, într'un singur punct; şi fiindcă aceasta nu se poate, este a dislocà toate, a le scrântì, a le paralizà, a face ceeace face oriçare despot, a zice eu sunt tot şi voi sunteţi nimic, sunteţi jucăria capriciurilor mele. Centralizarea este o luptă spre a distruge tot şi a se distruge până în cele după urmă pe sine.

Astfel a făcut faraonismul, astfel Filip şi Alexandru, astfel republica centralizatoare a Romei şi apoi imperiul ei, până ce ajunse la totală descentralizare sau disoluţiune.

Sub toate tonurile, am zis, am combătut şi centralizarea şi descentralizarea. Cunosc cititorii noştri câte am zis în *Unirea şi Unitatea,* şi apoi în articolul *Concentrarea,* cu un cuvânt în toate capitolele din această operă, ce tind spre echilibrarea antitezelor.

Ca să putem fi înţeleşi de toţi, am luat de exemplu caii dintr'o arie ce sunt puşi ca să treere.

Nici un Român nu credem că se va aflà care ar primì, când se duce să treere, nici să-i tragă cinevà caii prin parul din mijloc, ca puii printr'o frigare, să-i *încentralizeze,* nici să le taie funia şi să-i lase a luà peste câmpi în toate părţile, să-i *descentralizeze.* Fiecare voeşte să treere, adică fiecare cal să fie la locul său respectiv, mai mult sau mai puţin depărtat de par sau de centru, şi să dea ocol sau să gravite împrejurul aceluiaşi centru, adică să fie *concentralizaţi* spre treerare.

Cu un cuvânt, iar o mai repetim, a centralizà va să zică a anulà (dacă se poate) — a descentraliza, va să zică a disolvà, — a concentralizà, va să zică a face să existe, a conservà şi a face a progresà.

Fiecare atom îşi are centrul său, şi mai multe atome concentrate într'un centru general formează un tot. Astfel tot ce este animal, vegetal şi mineral asupra pământului gravitează împrejurul centrului acestei sfere şi formează un planet, dimpreună cu satelitul său luna ; şi astfel toţi planeţii dimpreună cu sateliţii lor gravitează împrejurul altui centru mai general, care este soarele, şi formează sistema solară ; şi tot astfel, poate, mai mulţi sori, dimpreună cu planeţii şi sateliţii planeţilor lor, gravită sau se concentră cu un centru universal, şi astfel se

www.dacoromanica.ro

conservă, dură, şi progresă universul. Legea concentrării este universală, nemutabilă, eternă, este legea vieţii.

Mai 'nainte de creaţiune au fost elementele în confuziune, în amestic, în haos a fost disoluţia. Creaţia a început odată cu concentralizarea, şi unde concentralizarea încetează, acolo încetează şi vieaţa, acolo începe moartea, începe disoluţia.

Legea concentralizării fiind legea naturii, nemutabilă şi eternă, este prin urmare şi înscrisă în inima fiecăruia om, şi unde nu e inteligenţă ca s'o priceapă, este instinct; şi unde nu este nici instinct, acolo natura de sine îşi conservă legile sale, şi materia fatalmente se supune fără abatere.

Nici un om, nici un popor, nici o naţie, nici un Stat n'a putut călcà nepedepsit această lege. Centralizarea şi descentralizarea, mai curând sau mai târziu, şi-au avut efectele sale dezastroase.

Să venim la sistemele de guvernăminte.

Cele centralizătoare s'au pierdut cu regii şi popoarele lor, ca Egiptul, ca Persia veche, ca Roma şi altele, prin excesul de a tot centralizà sau a tot împilà, prin excesul de a puteà zice «eu sunt tot, restul nimic» au adus oameni a se descentralizà, din tiranie la anarhie, la disoluţiune.

De atâtea ori am mai zis-o, şi iarăşi o mai repetim: primii ce apărură în istorie cu sistema centralizării fură revoluţionarii din Egipt: Moise şi Cecrope.

Dela mozaism avem o carte scrisă, cele cinci cărţi din Biblie, şi ací vedem organizându-se o societate concentralizată, o naţiune compusă din douăsprezece popoare sau seminţii, fiecare autonom, cu toate cele necesare spre traiul său, material, moral şi politic, cu pământurile sale, cu judicii[1] săi respectivi, cu administratorii sau diregătorii săi, cu ducii săi, cu instructorii săi; şi toate aceste seminţii cu centrul lor parţial, formând o singură naţiune cu centrul său general, cu guvernul său; şi aşà prosperă această naţie, până trăi concentralizată.

De când începù centralizarea, dimpreună cu despotismul regal, de atunci începură şi protestaţiuni, tendinţe spre descentralizare, până se desbină naţia în două centre separate, în două regate, în regatul partizanilor dinastiei lui Juda sau Judanilor şi în regatul lui Israel.

De ací înainte, alte subtdesbinări, până pieri orice putere morală, orice forţă materială, şi apoi servitute din nou, disoluţie, descentralizare totală.

[1] judecătorii.

www.dacoromanica.ro

Dela cecropism n'avem nimic scris, avem fapte. Grecia antică se vede organizată în societăţii mici, independente, autonome, unite însă împreună prin aceleaşi credinţe şi poate şi speranţe, prin sărbători, prin legăminte de alianţă ofensivă şi defensivă; vedem adică societăţi autonome confederate, popoare independente concentrate, spre a formà o singură naţiune din mai multe centre parţiale.

Vieaţa politică a Greciei fu toată în această confederaţiune, tot progresul ei, material şi moral, se operă în această vieaţă de concentralizare, mai multor popoare autonome.

Filip şi fiul acestuia, Alexandru, centralizară Grecia prin, conchistă [1], prin despotism, şi o prepară spre a devenì prada despotismului roman.

Subt acest despotism, subt această centralizare a imperiului roman. lumea din toate părţile se sbuciumă, spre a se descentralizà, până ajunse la o disoluţiune totală şi prada Barbarilor.

In acel haos de disoluţiune, o lume nouă apărù, ieşită din elita lui Israel şi a Heladei, din christianism şi platonism, omul nou fu sacrat prin ungere, baptesmă [2].

Şi aşà din individe sacre se formară comune sau eclesii, şi mai sacre.

Din comune sau eclesii se formară episcopate autonome şi independente.

Din episcopate chiriarche sau suverane se formară arhiepiscopate şi patriarhate, cari, concentralizându-se într'o confederaţiune strânsă, formară o eclesie una şi nedespărţită oecumenică sau universală, după tipul sistemei solare.

Aceastà organizare, deşi naturală, deşi eternă ca lumea, nu puteà încă servì de exemplu popoarelor vechi, Greci, Romani, Gali, Evrei, *învăţaţi,* deprinşi dejà sub jugul exclusiv al datoriei sau al centralizării.

Aceste popoare, învăţate cu jugul, despărţiră eclesia de stat, lăsară numai eclesia în confederaţiune sau în concentralizare, şi ei rămaseră tot cum au fost, a se organizà şi la Rasărit şi la Apus după voia domnilor noi, adică domnul a fi totul şi popoarele nimica, capitala a fi totul şi celelalte urbe nimica. Centralizarea dominà din nou pretutindeni în lumea profană.

Numai când barbarii se creştinară, numai popoarele de stirpea germană, fiind ieşite din sânul naturii, nu se putură centralizà

[1] cucerire; [2] botez.

www.dacoromanica.ro

ca Grecii şi Romanii ; ei începură a se concentraliză, a se confederà.

In popoarele de stirpea aceasta se putù realizà o concentralizare ca în republica federativă a Elveţiei, ca în confederaţia germană, ca în Statele-Unite ale Americei.

Popoarele *învăţate* în lumea veche rămaseră în omul vechiu ; popoarele neînvăţate, popoarele naturii se revestiră [1] cu mai mare facilitate sau mai repede în omul nou.

Noi Românii, creştinându-ne dela început, furăm organizaţi în comune şi staturi mici, confederate după tipul eclesiei. (Să se observe câte am zis în micul istoric despre instituţiunile României) [2].

Aceste comune şi mici staturi s'au confederat în judeţe, şi judeţele în domniate, sub Radu-Negru şi sub Dragoş, şi au rămas în purgălăbie autonome până la 2 Mai 1864.

Spiritul federativ, sau concentralizator al eclesiei Răsăritului a predominat în totdeauna în organizarea domniatelor noastre, spiritul centralizator nu s'a introdus în ţările noastre, decât dela Apus, ce fără greutate s'a putut altoì, ca să zicem aşà, în inteligenţa Românilor, fiind de origină *română,* în care a dominat spiritul *unităţii,* spiritul centralizării sau al despotismului.

Tot Românul neînvăţat nu voeşte nici să-i pui caii dela arie în ţeapă sau în centru, nici să le tai funia şi să-i laşi a-şi luà câmpii ; el vrea să treere.

Un amic din cei *învăţaţi* ne întreabă că ce s'ar întâmplà, când treizeci şi trei de cai s'ar înşirà împrejurul a trei pari câte 11 de fiecare ţef sau centru, spre a treerà ?

S'ar întâmplà aceea ce se întâmplă când din 33 de cai se formă trei arii, şi la fiecare, treerând câte 11 cai, se pot mânà de aproape mai cu facilitate, pe când puşi toţi la o arie, şi mânaţi toţi de departe, s'ar încurcà şi ar produce nişte inconveniente ce fiecare Român le poate prevedeà, când ar pune 33 de cai la o singură arie.

Acest amic ştie foarte bine ce este centru matematic şi ceeace prin analogie sau figurat se zice centru politic sau centru guvernamental.

Când caii se despart în mai multe părţi, spre a se pune la mai multe arii, nimeni nu bate parii atât de aproape, încât periferiile sau ariile să se taie între sine şi caii să se încurce.

[1] îmbrăcară ; [2] In aceasta ed., vol. II, pag. 24.

www.dacoromanica.ro

Şi când mai multe judeţe, ca nişte centre parţiale ale comunelor, se întrunesc spre a se concentrà într'un singur stat, cu un singur guvern, care este centrul general al centrelor, atunci judecă ca un om de stat, ca un reformat, ca întemeetorii confederaţiunii germane, ca Franklinii şi Wasingtonii, organizatorii Statelor-Unite.

Centralizarea este un rezultat al conchistelor. Cotropitorul cu armele în mână zice: eu sunt totul, voi nimica, eu şi ai mei suntem centru, prin urmare drepturile voastre se centraliză în dreptul meu, voi n'aveţi decât datorii, averile voastre se centraliză în averea mea, vieţile voastre sunt pentru vieaţa mea.

Nu mai pot rămâneà centralizaţi pe viitor decât popoarele *învăţate* cu despotismul.

Libertatea individuală, comunală, publică nu se poate stabilì, nici însuşi cunoaşte decât acolo unde individul este liber, comuna sau judeţul autonom, şi naţia prin asemenea noduri unită.

«Ca să mă unesc cu tine, zice fiecare individ ca prin instinct, dă-mi ce este al meu, dă-mi ce mi-ai luat.

«Ca să ne unim împreună, zice fiecare popor, fiecare judeţ, fiecare provincie, dă-mi cele necesare spre a mă administrà şi judecà, şi provedeà de aproape. Cât pentru guvernare, putem fi guvernaţi oricât de departe».

Să zicem că într'o singură urbă ar venì un centralizator, şi cu armele în mână ar zice tuturor familiilor: «aduceţi în casa mea, în punga mea toate veniturile voastre până la obol; şi eu vă voiu plătì cum ştiu chiria caselor, eu vă voiu da servitorii necesari şi voiu plăti; eu prin oamenii mei vă voiu ţine cuhnia şi masa; eu vă voiu da toate cele necesare, etc. Centralizaţi în casa mea toate averile voastre, toată economia şi administraţia voastră domestică se va cătà după placul sau capriciul meu».

Ce s'ar întâmplà după o asemenea centralizare? Cine ar aveà un venit al său propriu de 3.000 galbeni, spre exemplu, n'ar vedeà în casa şi la masa sa nici îndestularea celuia ce trăeşte cu o 1.000 galbeni, făcându-şi bugetul după placul şi economia sa; servitorii casei sale, impuşi dela guvernul centralizator, nu i-ar fi în casă decât mai rău decât nişte domni, ar fi nişte sbiri, nişte spioni; casa şi cele de prin prejur i s'ar dărăpănà; curtea, grădina, i s'ar părăginì, mo-

www.dacoromanica.ro

bilele i-ar fi delabrate[1], mizeria cea mai mare s'ar vedeà pretutindeni.

Astfel se întâmplă şi cu centralizarea administrativă, judiciară şi economică.

Guvernul centralizator zice tuturor judeţelor: daţi capitaţia, daţi patru la sută din venitul proprietăţii, daţi pentru punţi şi şosele, daţi, daţi, şi tot daţi, şi venitul tot al judeţului până la 8 şi 12 milioane pe an trimeteţi-l în visterie, şi eu vă voiu trimite servitorii sau *slujbaşii* voştri, administratorii, poliţaii, judecătorii să vă mai stoarcă; eu vă voiu face punţi şi şosele, eu vă voiu face şcoale, etc., etc.

Cât se cheltueşte pentru acestea din 8 până la 12 milioane pe an? Nici două milioane; şi nici tu drumuri, nici punţi, nici administraţie, nici dreptate, nici instrucţie publică (Vezi *Unirea şi Unitatea*).

Amicul este judeţean din Câmpu-Lung, şi poate face un compt despre câte milioane a contribuit în vreo zece ani acest judeţ pentru punţi şi şosele; şi încă până acum n'are nici zece stânjeni de drum. Iată efectele centralizării.

Instinctul fiecăreia judeţ, ca şi fiecăruia familii, este de a zice: lasă-mă pe mine cu veniturile şi spesele[2] mele, să-mi fac eu bugetul după necesităţile mele, să-mi fac eu economia mea, cum îmi va veni mai bine, să mă judec şi să mă administrez conform cu legile generale, cari se unesc într'un singur stat.

Una este instrucţia şi se poate împărţi la toţi egalmente, pentrucă toţi contribuesc egalmente.

Una este armata, şi se împarte în proporţiune spre apărarea şi a părţilor şi a totului.

Una este justiţia, şi se poate împărţi asemenea la toţi, ca fiecare să aibă la sine tot ce este necesar, ca să existe ca mic stat concentrat ca celelalte state, gravitând împrejurul aceluiaşi centru, care este guvernul unitar.

Lumea veche însă, lumea păgână, perpetuată prin tradiţiuni, nu poate pricepe aceste centre parţiale cum se pot concentrà la un centru general.

[1] stricate.
[2] cheltuielile.

www.dacoromanica.ro

Literatură. — Politică.

I.

ŞTIINŢA E ANTERIOARĂ ALFABETULUI.

Suindu-ne în cea mai înaltă antichitate, vedem că oamenii conoşteau atâtea ştiinţe, arte şi măestrii, fără să ştie carte, pentrucă alfabet sau cărţi nu existau.

Ruinele atâtor cetăţi antice, ca Babilonia, ca piramidele Egiptului, ne încredinţează o cunoştinţă întreagă despre arhitectură, mecanică sau ştiinţa dinamicei, cunoştinţe întregi de matematici aplicate la astronomie depe când nici urme de litere sau alfabet nu se văd.

Geometria, arhitectura, mecanica, astronomia, fizica, medicina, ştiinţele naturale, atâtea arte şi măestrii, voiu să zic, se cultivau în Egipt din cea mai înaltă antichitate, fără a fi cunoscut alfabetul sau literaturile.

Ştiinţele toate se comunicau iniţiatorilor sau elevilor prin voce vie, prin practică, astfel cum se învaţă până astăzi multe arte şi măestrii, desemnul sau pictura, spre exemplu, muzica şi sculptura, şi multe noţiuni însuşi de ştiinţe.

Ştiinţele se comunică prin via voce sau cel mult prin alte semne, ca ale ideografiei, ca ale ieroglifelor, ce serviau mai mult spre aducerea aminte, şi nicidecum spre a puteà face vreun tractat de ştiinţe.

De aci se învederează că una sunt ştiinţele, artele şi măestriile, şi alta sunt literele sau cărţile, până în zilele noastre. Se poate un om să ştie multe şi multe, ca anticii sapienţi [1], şi carte să nu ştie, şi neştiind carte, să nu-şi poată comunicà la cei ce nu sunt de faţă cunoştinţele sale.

De când se inventă alfabetul sau literele, ce singure pot traduce mai fidel şi reprezintà raţiunea umană, de atunci studiul ştiinţelor se facilită, şi în toate progresul devenì mai repede; ştiinţele, de unde erau ascunse sau oculte, se divulgară şi deveniră mai apropiabile; şi cu cât arta uzului literelor înaintà prin scriere, dela papir, pergam [2] până la hârtie şi până la tiparire, cu atâta ştiinţele, nu numai ca înaintară, ci deveniră mai populare şi societatea sau omenirea se folosì şi înaintà şi întru toate.

---

[1] învăţaţi; [2] pergament.

www.dacoromanica.ro

Fără litere, înaintarea ar fi fost foarte târziu. Ştiinţele, istoria, dintr'o generaţiune în alta ar fi riscat a se pierde; cu moartea unui sapient, s'ar fi pierdut şi sapienţa lui.

II.

TIPARUL ŞI PROGRESUL ŞTIINŢELOR.

Se poate într'o ţară, ca şi în Egiptul antic, să se afle multe geniuri, mulţi bărbaţi speciali în toate ştiinţele, artele şi măestriile, şi cu toate acestea aceà ţară, de nu va aveà cărţi cari să întindă ştiinţa şi s'o transmită dela o generaţiune la alta, aceà ţară, zic, va fi tot în stare de barbarie. Dacă Elada antică ne este mai cunoscută decât Egiptul, dacă s'a zis civilizată, este că dela bărbaţii ei speciali, prin litere, ne-au rămas de moştenire cunoştinţele, ştiinţele lor, capetele lor d'operă.

Civilizat este nu cel ce ştie multe numai pentru sine şi pentru epoca sa, ci acela care îşi comunică cunoştinţele şi le lasă de moştenire la posteritate, spre a se folosì şi a ajunge mai departe cu dânsele.

Dacă Europa dela renaştere este mai înaintată decât Grecia antică, cauza este că literele sunt într'o stare cu mult mai înaintată. Ceeace se sculptà în antichitate pe table de metal atâtea zile şi luni, astăzi se scrie într'o oră, şi ceeace s'ar scrie cu zecimile de ani, se tipăreşte într'o săptămână.

După perfecţiunea tipografiei prin vapor astăzi se tipăreşte şi se răspânde într'o zi în Europa întreagă câte altădată nu se puteà răspândì cu secolii.

Egiptul a fost barbar, cu toţi sapienţii lui, pentrucă n'a avut cărţi, n'a fost comunicativ. Turcia şi Rusia de astăzi sunt barbare pe lângă celelalte ţări ale Europei, pentrucă, deşi au oameni speciali foarte mulţi, n'au însă cărţi ce tratează de acele specialităţi.

Căutând la noi, făcând cinevà comparaţiune între starea dela 1820 şi cea de astăzi, vedem că avem cu sutele şi cu miile bărbaţi ce au studiat în ţară şi în străinătate, şi dacă aceşti bărbaţi speciali nu înavuţesc limba cu cărţi, ce tratează despre acele specialităţi, să nu ne facem iluziuni, sunt nişte barbari acei sapienţi, pentrucă nu sunt comunicativi.

Naţia ce posedă mai multe şi mai bune asemenea cărţi, ce înalţă sufletul, ce pot deslegà problemele cele mai dificile ale umanităţii, ce preîntâmpină nevoile societăţii, ce pot liberà pe om de sclavia ignoranţei, de sclavia sărăciei materiale şi

www.dacoromanica.ro

spirituale, aceà naţie este cea mai civilizată şi se află în civilizaţiunea cea mai durabilă.

LITERATURĂ. Cărţile ce tratează despre ştiinţe, arte şi măestrii, despre toate ce pot folosi şi fac a înaintà societatea, dela cele mai utile până la cele mai frumoase şi mai sublime, acele cărţi, toate la un loc, se numesc *literatura* unei limbi, unei naţiuni, şi cu cât acele cărţi vor fi mai multe, mai clare, mai utile, scrise mai cu artă şi cunoştinţă, cu atâta aceà literatură este mai amplă şi mai sublimă.

Şi pentruce cărţile unei limbi sunt identice cu literatura ei? Pentru cuvântul cel mai natural din toate, pentrucă numai literele sau alfabetul putură traduce cuvântul sau raţiunea umană şi a o comunicà aşà de fidel; ideografia şi ieroglifele n'ar fi fost în stare de a înfiinţà o literatură.

Dela apariţiunea literelor se înfiinţară şi cărţile.

III.

Nici o limbă nu se exprimă aşà de natural ca cea română, când este vorba de un om instruit, sapient, cuminte şi întreg întru toate.

Românul zice: «omul ăsta *ştie* carte», nu zice *a învăţat,* ci *ştie* carte; învăţul este o deprindere, iar nu *ştiinţă;* de-aceea se şi zice *învaţă pe dinafară.* Scăpaţi-ne de învăţământul public, domnilor miniştri, şi daţi-ne instrucţiune, sapienţă publică.

Mai zice Românul: «om cu carte multă», auziţi domnii mei? *multă,* iar nu *puţină,* şi cu atâta mai rău când nu e nicidecum.

Mai auziam încă în copilărie, că cartea nu are margini: sute şi mii de ani de ar trăi omul, tot nu poate şti cartea toata.

Oamenilor iar ce ştiu oricât de multe şi nu ştiu carte Grecii le zic *agramatos filosofos,* filozofi fără carte, filozofi neliteraţi.

Omul, în adevăr, nu poate să fie universal; poate să ştie una şi să nu ştie alta, şi precum se poate zice unui medic: cunoşti, domnule, medicina, dar nu cunoşti şi muzica; asemenea i se poate zice: eşti bun medic, dar carte nu ştii, şi nu se supără, dacă este aşà.

www.dacoromanica.ro

Deaceea să nu fie supărare dacă am zice în faţă fiecăruia din bărbaţii noştri speciali:

Vei fi, domnule, bun inginer, bun arhitect, bun mecanic, bun avocat; dar, cu iertăciune, carte nu prea ştii.

Vei fi bun muzicant, bun pictor, bun sculptor, dar carte nu ştii.

Vei fi ştiind, coconaşule, toate limbile, toate istoriile, numai carte şi istorie românească nu ştii, şi nu e culpa noastră, dacă Românii n'au nici o nevoie astăzi de dumneată.

Vei fi, domnule doctor, mare filozof, mare teolog, filozof şi teolog absolut, mare avocat, dar ce păcat că carte nu ştii, că ne-am fi bucurat şi noi!

Şi iarăşi, vice-versa, ca să nu fie supărare; vei fi ştiind, domnul meu, carte multă, dar ştiinţe şi arte nu cunoşti; şi crede-ne că ne pare rău din suflet, pentrucă ai fi putut face mare bine naţiunii.

Am vrut, a stabili un adevăr, că adică una sunt ştiinţele, şi alta este cartea, astfel precum fiecare specialitate diferă de alta, şi toate împreună, fac un întreg. Voiu să constat că literatura sau cartea este o specialitate aparte, şi cine nu s'a ocupat de dânsa, nu poate s'o cunoască.

IV.

LA NOI. Până când dar nu ne vom aplică întru a şti şi carte, şi mai vârtos carte românească, şi nu ne vom scrie câte ştim şi cunoaştem în limba naţională, raţională şi corectă, până când nu vom umpleà bibliotecele române cu cărţile noastre, ca să le lasăm la posteritate, să nu ne facem iluziuni, iar o mai repet, tot barbari vom fi.

De am fi, dimpreună cu toţi Românii din capitală şi din toate părţile României, de am fi toţi cu toţii, fiecare, câte un *panepistimon,* adică ştiitor de toate ştiinţele şi nu am ştì carte, sau nu am voì a ne comunicà prin scris sau prin cărţi la naţiunea întreagă şi la posteritate cunoştinţele, capitalul nostru intelectual şi moral, toţi noi aceşti îngeri, toate aceste geniuri de sapienţa, toţi cu toţii n'am fi decât nişte barbari, cu atâta mai cumpliţi decât barbarii primitivi, cu cât am şti mai multe decât dânşii. Posteritatea n'ar aveà decât a ne criticà, pentrucă nu i-am lăsat nimic din ştiinţele noastre.

Pe lângă acestea, fără cărţi naţionale, fără literatură naţională nu poate existà nici patrie, nici patriotism, nici naţionalitate; şi iată cauza pentruce părinţii noştri aveau mai mult

www.dacoromanica.ro

dor de ale Patriei, pentruca aveau fapta patriotismului, fără a cunoaşte numele sau vorba cu care ne decorăm noi în toate ocaziunile, cunoşteau numai ale ţării lor; şi ce-aceace cunoaşte omul, aceea şi poate iubì, dacă merită iubire.

Noi însă cum putem iubì ţara, dacă nu cunoaştem nici istoria ei, nici instituţiunile ei, nici limba ei?

Dela un timp încoà, stările avute şi-au crescut copiii prin profesori străini, în limbi străine, şi trimeţându-i apoi de mici în străinătate, acei copii se returnau în ţară fără nici o cunoştinţă de ale ei; superbi de câte ştiau, erau indiferenţi decâte nu cunoşteau. N'au vrut să cunoască ţara; nici ţara astăzi nu voeşte a-i cunoaşte. Iată cauza scăderii familiilor istorice.

Stările de mijloc şi cele neavute îşi dau copiii a trece prin colegiuri şi facultăţi (de când avem colegiuri şi facultăţi), cu profesori ce n'au nici o unitate între dânşii, fiecare cu sistema lui. Aceşti copii trec toate clasele începătoare, gimnaziale şi de facultăţi, mai mult se îndoctrină decât se instruesc; câte aud sau învaţă într'o clasă, în cealaltă profesorul se încearcă a-i desvăţà, şi aşà în 14 şi 16 ani de studiu trec din şcoalele noastre în cele din Franţa sau Germania, fără a şti româneşte; fiecare îşi are o manieră a sa de a scrie, după cât mai mult sau mai puţin l-a îndoctrinat dascălul ce l-a fost acaparat. Fiecare înşiră la litere, la vorbe, fără a-şi da nici un cuvânt de câte scrie, şi într'o limbă care numai românească nu este, plină de solicism şi de străinism.

In Franţa apoi sau în Germania, de se duc, şi acolo de se apucă de vreo specialitate, prea puţină carte franceză sau germană cunosc, căci foarte puţini vin înapoi în stare cum să scrie bine în limba franceză sau germană, cum să poată trece de autori în acele limbi; vin, voiu să zic, în ţară nici Români, nici Francezi, fără nici un legământ de unitate, care să-i lege între dânşii şi cu naţiunea întreagă.

Cei din stările avute, din familiile istorice, necunoscând nici istoria, nici instituţiunile naţiunii, au început a se crede, după câte au văzut în istoria Germaniei şi Franţei, că sunt nobili ereditari, că funcţiunile mari ale ţării au fost ale lor de moştenire.

Cei de stările de mijloc, necunoscând iar instituţiunile egalitare ale României, crezură pe cei din stările avute că sunt, nici mai mult, nici mai puţin, decât nişte baroni, şi comiţi feudali, nişte căţăuni de burgrafi şi margrafi, buni de dus, la ghilotină.

www.dacoromanica.ro

Dacă am fi ştiut cu toţii că naţia română dela început n'a cunoscut niciodată titluri şi drepturi ereditare, ci totdeauna şi-a recrutat capacităţile din toate stările societăţii, şi când s'a învechit o generaţie a venit cea nouă a-i luà locul din toate stările, n'am fi ajuns în această confuziune şi luptă absurdă. Cad Negruleştii [1] şi vin Mirceştii [2]; cad aceştia şi vin domni, bani din toate stările societăţii; se sting Buzeşti şi Calomfireşti, Leurdeni, şi vin Filipeşti, Lenşi, Nestori, se duc aceştia şi vine generaţia actuală, cu aceleaşi drepturi egalitare.

Cine n'a mai vrut să fie boier, ca Ienache Văcărescu, a se ocupà cu limba patriei, a încetat de sine de a mai fi boier sau cap al naţiunii şi au venit alţi fii ai patriei a-i luà locul.

V.

Am zis în adevăr că literatura unei limbi există în cărţile ce posedă aceà limbă; însă despre ce tractează acele cărţi, aceà literatură?

La oricare naţiune ne-am uità, cărţile sunt considerate ca cel mai preţios al lor tezaur intelectual şi moral, şi această veneraţie spontanee n'ar puteà veni dacă cărţile n'ar tratà despre cele de folos societăţii; toată cartea ce ar tinde spre a perverti oamenii, n'ar aduce decât oroare, şi departe de a intrà în literatura unei naţiuni, n'ar fi decât o pagină neagră în istoria limbii în care s'a scris, scornul autorului ei şi al epocei acestui autor.

Să luăm dearândul mai multe specialităţi despre cari prin scrierile lor se ocupă bărbaţii în folosul societăţii şi omenirii.

Cărţile de agricultură, de mineralogie, despre canalizarea râurilor, despre construirea căilor, despre navigaţiune; — cărţile ce tratează despre ştiinţe, arte, măestrii, despre comerţ şi industrie, şi înflorirea lor, — cărţile despre educaţiune, morală şi istorie, — istoria universală în genere şi a popoarelor în parte, biografiile oamenilor mari, istoria artei militare şi a tuturor expediţiunilor, dela Xenofonte până astăzi; cărţile de călătorii, romanţele însuşi istorice, ce ne arată societatea în toate mizeriile ei, unde vedem cu ochii şi pipăim cu degetul toate plagele omenirii şi cari ne fac a simţi durerile şi suferinţele celor desmoşteniţi; toate poemele mari în fine unde se crează idealele cele mai sublime, cari ne fac a visà perfec-

[1], [2] Urmaşii lui Negru Vodă şi ai lui Mircea.

www.dacoromanica.ro

ţiunea, şi până în fine a o şi realiză; acele cărţi, dela inventţiunea alfabetului până astăzi, nu au tratat şi nu tratează decât despre binele şi mulţumirea societăţii, spre ameliorarea ei, spre perfecţionarea omului, în cele sociale, şi în cele guvernamentale.

POLITICA. Ştiţi însă, domnii mei, cum se zice în limba în care s'a tratat pentru prima oară despre ştiinţe şi arte, în limba elenică, voiu să zic, cum se numeşte *urbea, cetatea, societatea?* Aceste obiecte se numesc *polis, politia;* şi prin urmare *politică* va să zică ştiinţa ce se ocupă despre binele material şi moral al societăţii.

Cine se ocupă de agricultură, de comerţ, de industrie şi le face a prosperà; cine se ocupă de ştiinţe, de arte şi măestrii, despre tot ce poate da cetăţenilor pâinea spre fiinţă, atât materială, cât şi morală, independenţa lor individuală şi colectivă;— cine se ocupă despre a asigurà prezentul şi viitorul naţiunii, despre a liberà pe oameni de jugul neaverii, de jugul ignoranţei, de jugul famei şi al imoralităţii, de jugul dinîntru şi de dinafară, cine se ocupă, pe lângă acestea, de fericirea cetăţenilor, întru a le înfrumuseţà toate câte văd şi aud, aceia nu se ocupă decât de *adevărata politică.* Iată dar că adevărata literatură a unei naţiuni este adevărata ei politică.

Diferinţa între politică şi literatură nu este decât că literatura cuprinde în sine politica, unde politica propriu zisă nu cuprinde literatura întreagă.

Literatura şi politica însă, spre spre a mântui societatea, spre a corespunde scopului său, are de datorie a fi totdeauna în adevăr, căci erorile, şi cele fără voie, fac a înapoià popoarele şi le ruinează.

O greşală în politică, şi prin urmare în literatură, la cei ce sunt capi ai politicei sau literaturii unei epoce, e mai mult decât o crimă, decât un rău, este crima ardicată la a şaptea putere, ca să mă exprim printr'un termen biblic. Crima stinge un individ sau o familie, eroarea în doctrine ţine popoarele cu miile de ani în întunerec şi sclavie, greşala în literatură sau în politică stinge naţiuni întregi.

VI.

Ocupaţi-vă, vorbiţi şi scrieţi, junilor, de limba naţională; ocupaţi-vă a o studià a o cultivà; şi a cultivà o limbă, va să zică a scrie într'însa despre toate ştiinţele şi artele, despre

www.dacoromanica.ro

toate epocele şi toate popoarele. Limba singură uneşte, întăreşte şi defineşte naţiunea; ocupaţi-vă de dânsa mai înainte de toate, şi nu veţi face prin aceasta decât cea mai fundamentală politică, veţi pune fundamentele naţionalităţii.

Câţi studiaţi matematicile, aplicaţi-le la inginerie, la arhitectură, la mecanică, la construiri de drum, la căi ferate, la plutirea râurilor, la arta militară, şi nu veţi face decât politica cea mai sănătoasă.

Câţi sunteţi filozofi, faceţi ca sapienţa voastră să afle cauzele tuturor relelor ce chinue societatea; mai descindeţi din regiunile supranaturale, mai descindeţi pe pământ până în colibele mizerabililor; mai lăsaţi sistemele şi vă ocupaţi numai de om, şi veţi face cea mai sublimă din politică.

Ocupaţi-vă de agricultură, câţi sunteţi proprietari mici şi mari; ocupaţi-vă de industrie şi de industria naţională, de comerţul, nu cel antic, ce e bazat pe trafic şi fraudă, ci de comerţul modern, ce a ajuns a fi o ştiinţă. Ocupă-te, adevăratule popor, de agricutură, de comerţ şi de industrie, şi vei întrece pe toţi Taleirandii şi Metternichii în politică.

Juni ofiţeri, toţi câţi încingeţi sabia spre apărarea patriei, studiaţi cu stăruinţă matematicile, toate ştiinţele tributare la arta militară, studiaţi istoria acestei arte şi a tuturor resbelelor sau campaniilor, aveţi conştiinţa de frumoasa voastră specialitate, fiţi credincioşi naţiunii şi tronului, apăraţi şi susţineţi ordinea, preparaţi-vă a apără patria în tot momentul, şi veţi face politica cea mai salutarie.

Cântaţi, poeţi, pe Dumnezeu, natura întreagă, amorurile cele sacre, înălţaţi pe femeie la gradul ei predestinat dela început, cântaţi pe toţi bărbaţii cei mari, înalţaţi-i de model înaintea posterităţii, înălţaţi virtutea prin tragediile voastre şi flagelaţi numai şi numai viţiul, iar nu pe om, în comediile şi satirele voastre, şi veţi deveni suveranii tuturor politicilor.

Ocupaţi-vă, câţi simţiţi în voi darul de sus, vocaţiunea preoţiei, ocupaţi-vă de vera [1] teologie, de vera [2] morală, de ştiinţa educaţiunii, însuraţi-vă şi deveniţi părinţi de familie, simţiţi amorul conjugal şi patern în inimile voastre, simţiţi durerea părinţilor, când îşi pierd copiii, şi a copiilor, când îşi pierd părinţii, simţiţi suferinţele şi jugul fiecărei familii prin suferinţele voastre proprii şi prin jugul ce-l purtaţi singuri, şi fiţi siguri că prin ştiinţele tributare la vocaţiunea voastră de preoţi, prin ocupaţiunile demne de înalta voastră misiune, veţi face politica cea mai divină.

[1], [2] adevărată.

www.dacoromanica.ro

VII.

Până acum nu mă adresai decât la o singură jumătate a umanităţii, la bărbaţi. Nu credeţi însă că am putut vreodată uită pe cealaltă jumătate, care este mama noastră, consoarta noastră, surora noastră, fiica noastră.

Să mi se ierte o mică abatere, ca să pot mai bine intrà în subiectul nostru, care este literatura sau adevărata politică.

In cartea cărţilor, ce se numeşte Vechiul Testament, în capitolele creaţiunii se văd în limbile ce pot traduce sau exprimà raţiunea trei verbi activi *creare, plasmare* sau *formare* şi *edificare.*

Când universul se face, ca să zicem aşà, din *nimic,* versetul 1 dela cap. I-iu, se exprimă: «In principiu *cree* Dumnezeu cerul şi pământul».

Materia există acum şi cată a luà forme atâtea şi varii, a se formà plantele, animalele uscatului, peştii mării, pasările aerului. Acì nu mai e vorba de creare, ci de *plasmare, formare,* tot este plasmat, dela firul de iarbă până la om.

Când apare femeia, nu se aude nici de creare, nici de plasmare, pentrucă este vorba de un edificiu.

Iată cum se exprimă versetul 22 al cap. II.

«Şi a *edificat* domnul Dumnezeu coasta ce luă din Adam în femeie».

Edificiu nici în marmură, nici în porfir, ci în femeie, iată primul templu viu ce adoră omul, şi adoră *în adevăr* până astăzi.

Primul obiect ce adoră omul, ca prunc, când vine în lume, este mama; amorul lui, fericirea, beatitudinea lui este la sânul mamei. Cine a putut adorà în pruncia, în copilăria, şi însuşi până în adolescenţa sa, cevà mai mult decât pe mama sa, pe surora sa?

June, obiectul său de predilecţiune este femeia; sufletul lui, în cea mai fervent adoraţiune, se adresă la dilecta [1] inimii, sale, fie amantă, fie promisă sau fidanţată, fie mireasă sau consoartă.

Vin copiii în bărbăţie, vine fiica; şi ce avem mai adorabil, câţi suntem părinţi, decât fiicele noastre?

Iată primul templu viu, primul edificiu, prima casă vie, ce edifică domnul Dumnezeu din coasta omului, din rărunchii lui.

Şi iată partea din noi înşine, ce fu destinată spre a sdrobi capul balaurului-barbariei, balaurului-ignoranţă, balaurului-

[1] iubita.

www.dacoromanica.ro

despotism, destinată spre a ne îmblânzi, a ne civilizà, cu un cuvânt spre e liberà pe om.

VIII.

Indată ce căzù omul, îndată ce se degradă în stare de barbar, primul semn după care se cunoscù barbaria, grosolonia lui, fu dispreţul către femeie, subjugarea ei.

Intre popoarele barbare, antice şi moderne, femeia este sclavă.

Şi cu barbar noi nu înţelegem nici pe săteni, nici însuşi pe sălbatici, aceştia au pe femeie de consoartă, de soţie, iar nu sclavă. Barbari sunt cei din cetăţi, ce legiuesc şi menţin sclavia femeiei.

In primul popor, cărui se dă primele legi umane şi divine, în Israel, voiu să zic, femeia se vede cântând imnul libertăţii. Mariam, surora lui Aaron ia timpanul şi cântă :

«Să cântăm domnului, căci cu victorie s'a glorificat.

«Cal şi calar [1] i-a derâpat [2], în Marea Roşie».

In Israel, până când femeia se vede liberă ieşiră Debore, Iudite, profetese, şi toate în genere năşteau fii liberi. Din una ca aceste femei se naşte şi însuşi fiul lui Dumnezeu.

In primul popor ce începe a se civilizà, între Eleni voiu să zic, bărbatul Orfeu descinde până în infern după consoarta sa Euridice. Femeia este preoteasă la altar; femeia mamă îşi trimeteà fii la resbel; şi dându-i pavăza, ea îi comandà: *sau cu dânsa, sau pe dânsa,* căci pe pavăza lor proprie se aduceau cei morţi în bătaie la căminul lor, înaintea ochilor mamei lor.

Intre Eleni ies Safe, ce disputà coroana Pindarilor şi repurtă victoria în concursuri. Intre creştinii, primitivi, femeile asistă la agonia Dumnezeuomului. Ele sunt mai înainte la învierea lui, ele mai întâi mărturisesc că a înviat Christ. Femeile, între primii creştini, se văd diaconese, preotese oficiante, profetese, prezicătoare, martire, ce ştiau şi aveau dreptul a mărturì.

Adevăraţii creştini dau drepturi egale femeilor; falşii creştini, creştinii numai cu numele reîncepură a tratà pe femeie ca toţi barbarii.

In Dacia, între Romani, unde pentru prima oară eclesia lui Christ avù nu numai ospitalitate, ci şi drept de cetate, între

[1] călăreţ, [2] înnecat.

www.dacoromanica.ro

Români, ce ei mai întâi s'au emancipat de Roma păgână şi imperială, între Români pentru prima oară femeia devenì persoană şi cetăţeană, cu sufletul său, cu numele său propriu, cu drepturile sale.

In toată Europa civilizată până astăzi femeia încă nu este din drept o persoană, femeiei i s'a refuzat şi i se refuză până astăzi numele său propriu, numai reginele domnitoare se bucură de acest prerogativ. Ele numai se pot numì pe nume Tereza, Ecaterina, Victoria, Izabela. Celelalte femei sunt averea bărbatului, nu poartă decât numele bărbatului, ca să poată însemna cevà.

După instituţiunile, legile şi datinele Europei civilizate, femeiei, ca să fie cevà, i se zice spre exemplu: *Madame Brâncoveanu, madame Băleanu,* etc. pe când în România femeiei s'ar fi părut o insultă a i se zice în faţă: *cucoană Brâncoveanco, cucoană Băleanco.* Femeile noastre, caşi reginele, au numele lor, cu care se onoară: *cocoana Safta, cocoana Maria, Catinca, Pulcheria,* etc., femeia este unsă dela baptesmă [1] regină, cu numele său propriu. Şi dacă femeia nu şi-a exercitat drepturile de cetăţeană, cauza n'au fost legile ce i-au recunoscut şi sacrat drepturile, ci ignoranţa în care s'au aflat şi femeile şi bărbaţii.

Femeia română, emancipată, liberă din drept, ca să devie şi în faptă, nu aveà lipsă decât de instrucţiune, luminare, în paralel cu a bărbaţilor.

Spre a trece la adevărata emancipare a femeiei între Români, n'ar fi fost nevoie de prefacerea legilor, ca în Europa, ci numai de o educaţiune integrală.

Legiuirile nouă imitate din Europa, şi mai puţin creştine, veniră a degradà pe femeie foarte mult înaintea dreptului, şi cu legiuirile imitarăm şi smorfurile [2]; femeile abdicară singure la numele lor propriu şi începură a se crede onorate, când stângacii noştri de domnişori începură a le zice, ca la dumnealor în Franţa, madame, deveniră de bună voie captive.

Sclavia este un rău, are însă cevà de gravid: jugul ce-l supoartă omul cu rezignaţiune şi n'aşteaptă decât momentul spre a-l scuturà. Sclavul ni se pare un martir; tot însă ce este mai trist şi mai lamentabil, este când sclavul ajunge a se degradà până acolo, încât să se crează onorat când poartă numele stăpânului, ca un sigiliu în faţa lui, ca un colan împrejurul gâtului.

[1] botez; [2] formele.

www.dacoromanica.ro

Tot ce era mai lamentabil pentru bieţii Ţigani înainte de 1848 era că i-am auzit eu cu urechile mele, când erau supăraţi de oarecare vexaţiuni, zicând:

«Vai de noi! coconaşule, par'că n'am mai fi Ţigani boiereşti! am ajuns mai rău decât Rumânii!»

Iată răul relelor, iată răul ardicat la a doua şi a treia putere. Cu smorfurile dela străini am adus pe femeile, surorile şi fiicele noastre, când poartă numele bărbaţilor, a se crede mai onorate decât mamele şi bunele noastre, ce, ca orice regină, îşi purtau numele său propriu.

X.

Să revenim la literatura ce este relativă în parte pentru cealaltă jumătate a omenirii, pentru surorile, consoţii, fiicele noastre.

Vorbiţi, scrieţi, ocupaţi-vă, juni şi bărbaţi, juni studioşi câţi mă citiţi, câţi sunteţi în România întreagă, ocupaţi-vă serios, cu cea mai mare fervoare, întru-a înmulţi şi răspândi cărţi pentru educaţiunea şi luminarea femeiei. Puneţi-vă cu toţi întru a o înnălţà la predestinaţiunea ei de a strivì în adevăr capul balaurului. Oricât de sus vom înălţà pe femeie cu inima şi cu sufletul, cu atâta mai sus ne înnălţăm pe noi înşine; şi oricât de jos o degradă legile pe cari le facem noi bărbaţii, pe atâta, şi încă şi mai jos, ne degradăm noi înşine.

Să facem din literatură puţină etimologie.

Literele sunt adesea, în etimologie şi algebră, fatale, caşi ţifrele în calcul. Din 2 şi 2, orice vom face, nu pot ieşì nici 5, nici 3, ci fatalmente tot 4.

In limbile antice, *puiul asinei* însemnà fatalmente *asin* curat, cu ambele lui urechi; *puiul vacei* însemnà viţel sau *bou.*

In limbile antice, omul erà calificat după muma lui; barbarii, popoarele primitive până astăzi, când vor să insulte un om, se leagă de biata mama lui.

In Egipt, când vrea să zică [cinevà] *morar,* ziceà *puiul morăresei;* când vrea să zică cerşetor, ziceà puiul cerşetoarei, caşi puiul asinei; şi de acì la poporul ce ieşì din sânul Egiptului, când vrea să zică odată om, tipul oamenilor, omul-Dumnezeu, ziceà *fiul omului;* şi tot asemenea în tot orientele, când voesc a zice sclav, zic *puiul sclavei.*

Aşà pe oriunde femeia este mai mult şi mai puţin sclavă, bărbaţii sunt puii mamei lor, puii sclavei; nu putem ieşì din astă fatalitate; cată mamele noastre să fie libere, adică lu-

www.dacoromanica.ro

minate, ca să putem zice că suntem liberi, pui de libertate.

In ţările unde oamenii se insultă de mamă, unde femeia este tratată numai de *lele,* fiecare este puiul mamei sale.

Când se va emancipà femeia după natura sa, după cerinţele sale, după sexul său, atunci se va emancipà şi bărbatul în adevăr după sexul său.

In van oamenii declamă în Europa şi pretutindeni, în locurile publice, şi strigă în împrejurări grave, şi câte odată şi ridicole, că mor până la unul; cei mai sinceri dintr'înşii se duc să moară, şi când văd nevoia, aleargă la o onestă retiradă[1]. Ne doare şi când ne sgâriem; şi de mor puii sclavei orientului şi puii sclavei occidentului, sunt legile aspre, disciplina severă, gura tunurilor ce îi aşteaptă, şi înapoi caşi înainte, ce îi împinge a muri.

Nu vom şti *în adevăr* să murim, până nu ne vor comandà muma sau soţia noastră: *du-te să mori.*

Spartanii deaceea ştiau să moară, şi 300 de inşi se luptară cu 200 de mii de barbari, fără a alergà la retrageri oneste, pentrucă mamele lor le ziceau.

Guilelm Tell deaceea a ştiut a învinge şi a-şi liberà patria, pentrucă femeia lui i-a zis *du-te să mori,* din pântecele meu nu voiu să iasă un puiu de sclavă.

Iniţiativa la liberarea Americei au luat-o femeile, pentrucă s'au decis dela una până la alta a nu mai purtà decât manufacturi de mâinile lor proprii, fără a cumpărà nici o manufactură engleză. Pe Englez cu nimica nu-l baţi, decât cu a nu-i cumpărà marfa; şi l-au bătut de moarte femeile Americei.

Ştefan al nostru deaceea a ştiut a învinge după o retragere, pentrucă mama lui i-a închis porţile cetăţii şi i-a zis: *du-te să mori.*

Ocupaţi-vă toţi câţi sunteţi bărbaţi de literatura ce înalţă pe femeie la predestinaţiunea ei. Ocupaţi-vă, femei, şi grăbiţi întru a ajunge la predestinaţiunea voastră, să îmblânziţi, adică, să umanizaţi, să desgrosolanizaţi pe om, sa daţi patriei cetăţeni liberi din fiii voştri şi cetăţene serioase din fiicele voastre; suflaţi în sufletele noastre amorul Patriei, amorul acela de care voi sunteţi capabili, când iubiţi cevà; faceţi din noi eroi demni de secolul al XIX-lea şi veţi face din noi nişte zei mai presus de zeii antichităţii, şi toate veţi fi surori născătoarei de Dumnezeu, ce vă reprezintă în ceruri.

[1] retragere.

www.dacoromanica.ro

Ocupaţia bărbaţilor întru a înălţă pe femeie şi a femeiei întru a perfecţionă pe bărbat va fi politica lui Dumnezeu, ce a zis femeiei a strivi capul balaurului.

XI.

Arătarăm, demostrarăm că literatura *adevărată* este cea mai adevărată politică.

Insă, dacă este aşà, ce este aceea ce oamenii, fără a-şi da cuvânt de vorbele ce pronunţă, numesc *politică,* şi care n'are nimic de comun cu ştiinţa ce se ocupă de binele comun?

Nu vă mirati de paradoxul acesta.

Viţiul, cel puţin, are pudoarea de a nu se numì singur viţiu, îi e ruşine cu numele său propriu şi îşi împinge cutezanţa până la a-şi da numele de virtute, de calitate bună.

Şarlatanii în orient îşi dau numele de *calos hiatros.*

Theocapelia, sau precupeţia cu divinitatea, se înţoală cu titlul de *sanctitate.*

Fărădelege, sub diverse forme, îşi dă numele de lege, şi încă de *lege pozitivă.*

Discordia vine în numele concordiei, spre a desbinà oamenii şi popoarele.

Strâmbul dela Balta-Liman [1] vine în numele dreptului şi al ordinei, spre a dezordonà societatea, zicând că stabileşte ordinea legală.

Venim noi la putere? — pentrucă, ca să nu fie mânie, cată să vorbim şi noi de — venim noi la putere? de! n'ai ce zice, vedem şi noi ce e cu frica lui Dumnezeu. Vin alţii la putere? Atunci vai de lume! a lipsit dreptatea depe pământ!

Cu un cuvânt, minciuna sbiară, de se sparge, că este adevărul întreg.

Pentruce dară şarlatania, ori de sus, ori jos, a celor ce specula cu popoarele, a celor ce aduc atâtea calamităţi pe societate, pentruce să nu se numească şi ea politică? adică ştiinţa ce se ocupă de binele societaţii? şi nu strică ea, strică cei ce nu înţeleg vorbele, şi crezându-i, dau ca orbii în cursele ei. Numai vulpenia şarlatanilor pe de o parte, şi ignoranţa popoarelor pe de alta zic că această desfruntată meserie este politică.

Departe de noi, departe de locul acesta, această iasmă,

[1] Convenţiunea dela Balta-Liman, 1849.

www.dacoromanica.ro

ce fără ştirea nici a lui Dumnezeu, nici a dracului se numeşte politică !

I-a intrat cuivà în cap a ajunge la minister, sau la tron, sau cel puţin a acaparà pe Suveran şi a-l înconjurà ca într'un cerc de fier ? Nici mai mult nici mai puţin, de politică se ocupă dumnealui, el acolo, toate cabalele, toate ipocriziile, toate calomniile şi însuşi toate crimele, ce este capabil a comite, cu numele de politică sunt scuzate. Apoi s'au inventat şi expresiunile : *suveranitatea scopului, scopul scuză mijloacele.* Insă ce au de comun acele neomenii cu binele societăţii cu ştiinţa politicei ?

Işi aleg unii meseria de a trăi din spinarea altora, fără a produce nimic ? Devin pentru aceasta adulatori când ai tiraniei, când ai anarhiei ? Baseţele [1] lor pe de o parte, demagogiile lor pe de alta, în ce au d'a face cu politica sau cu ştiinţa pentru binele societăţii ? Să cuteze însă cinevà a-i numì pe nume şi va vedeà ce pate, căci ei tot cu dinţii de politică şi de onoare se ţin, bieţii oameni.

Iţi aleg alţii meseria de a devenì instrumentele străinilor, tocmesc şi vând drepturile şi pământurile Patriei lor respective ? Din oricare ţară şi din orice epoca ar fi oamenii aceştia, pare că şi-ar fi dat mâna, pare că şi-ar fi dat cuvântul cu toţii de a-şi numì a lor meserie tot politică.

Apoi scoală-te tu să mă puiu eu, alergările după funcţiuni, samsarlâcul la concesiuni, partiduri ce frământă ţara pentru interesele a vreo 200 de individe dintr'o parte şi din alta, intrigele şi calomniile în alegeri, ca să fim numai noi şi ai noştri, ori într'o parte, ori dintr'alta, toate acestea mai au alt nume decât politică ?

Să mai vorbim şi de mercenarii sau neferii unor asemenea companii de cavaleri de industrie ? De căţeii unor asemenea vânătorii, în care vânatul sau prada sunt naţiuni întregi ? Aceştia, în ignoranţa lor, cred că fac politică ; comercianţii, meşteriţ îşi abandonă comerciul şi industria până ajung în sapă de lemn, crezând că intră în politică, tocmai când ies din meseria lor proprie.

Când vom căutà la cabinete, vedem tractate de eternă amicie, de eternă pace, ce în germine n'au decât un resbel vecin, tractate ce asigură neutralitatea unor ţări şi cei ce le suscriu n'au alt cuget decât care de care să-i calce teritoriul mai întâi. Apoi atâtea manopere, atâtea jocuri, atâtea

[1] Umilinţele.

www.dacoromanica.ro

învitări, spre a sculà popoarele vecinilor, căror au jurat eternă amicie, şi apoi a lăsà acele popoare victimă vendictei suveranului lor, etc. etc. Când va şti cinevà în ce stă adevărul cabinetelor, nu vede decât că minciuna este ardicată până la dogmă. Cu toate acestea, dela Faraoni până astăzi, popoarele tot politică cred că sunt aceste dulapuri, aceste neomenii; pentrucă aşà le spun şi dascălul şi vlădica, şi jurnalele, şi teatrele. Cine nu voeşte a numì pe numele său propriu această înaltă şarlatanie, îi poate zice, cel puţin, *diplomaţie,* sau mai pe româneşte taler cu două feţe.

XI.

Biata minciună! îi place şi ei a se dà de adevăr! şi jură săraca pe onoare, pe Dumnezeu, ce nu-l are, că este numai adevăr.

Biata şarlatanie! îi place şi ei să zică că e politică, că este ştiinţa pentru binele comun; şi nu strică ea, strică cine crede.

Eu unul însă n'am crezut-o ori de unde a venit, dela tronuri sau dela altare, dela tiranie sau dela anarhie, de sus sau de jos, din dreapta sau din stânga.

Şi deaceea spuiu că minciuna nu este adevăr, că şarlatania, prefăcătoria nu este politică şi că politica adevărată este literatura adevărată.

Mie mi s'a zis şi în parte şi oficial, că nu sunt bun de politică, ci numai de literatură. Este foarte adevărat că nu mă pricep întru nimic în pretinsa dumnealor politică şi nici nu mă pot... amestecà într'însa. Necapacitatea despre aceasta ce se află în mine îmi face onoare, pe atât cât îmi face onoare de a fi numit Român şi de a vorbì Românilor numai de literatură.

Pentrucă politica cea mai mare ce s'a făcut vreodată în Ţara Română a fost în epoca de literatura eclesiei române, când dela Matei Basarab până la Constantin Brâncovean s'au tradus în limba română cărţile eclesiei, în preziua regimului fanariot. Acele cărţi ne-au conservat limba şi naţionalitatea, căci altfel rămâneam mai rău decât Românii din Macedonia.

Politică mare s'a făcut de Şincai, de Văcărescu Ienache, de P. Maior, de George Lazăr, de Banul Bălăceanul, ce a făcut a se da ştiinţele în limba română, de Societatea Filarmonică, ce înfiinţă Teatrul Român. Politică mare au făcut toţi autorii şi poeţii României, ce au scris şi tipărit dela 1832 până la 1848, pentrucă au făcut numai literatură: şi puterile vecine

www.dacoromanica.ro

ştiau mai bine decât noi că facem adevărată politică şi de-aceea persecutară faptele noastre.

Dela 1859 până astăzi în toate părţile tot politică s'a declamat şi nicăiri nu s'a făcut adevărată politică ca în Ateneul Român, pentrucă numai literatură s'a făcut.

In periodul acestui an s'a vorbit:

Despre resurecţiunea poeziei păgâne în secolul al XIX-lea.
Despre cum se critică operele de artă.
Despre râsetele române sau caracterul caustic al Românilor.
Despre misiunea guvernului, ingerinţa guvernamentală şi iniţiativa privată.
Despre teatru.
Despre destrucţiunea şi reînoirea fiinţelor vii pe pământ.

Se va mai vorbi:

Despre instrucţiunea română în Transilvania.
Despre expoziţiunea universală.
Despre rolul românismului în chestiunea orientală.
Despre scrierea română cu litere latine.
Despre istoria instrucţiunilor ţării.
Despre poezia populară.
Despre pictorii români înainte de 1848.
Despre teoria impozitelor.
Despre antichitatea omului în creaţiune.
Despre Goethe.
Despre mărimea, scăderea şi rezultatele domniei române.
Despre creditul public.
Despre familie rolul şi influenţa ei în societate.
Despre-unde îşi culeg poeţii români coloritul de stil.
Despre organizaţiunea societăţii.
Despre educaţiune şi politică, şi oamenii de stat.

Ei bine, domnii mei, iată adevărată politică într'un stadiu de cinci luni! şi laudă şi glorie bărbaţilor, ce au luat iniţiativa spre a face a se deschide această sală înaintea publicului serios, ca să poată auzi în orele sale de petrecere cele ce pot fi spre folosul şi înaintarea societăţii.

Nu putem abandonà sujetul despre care tratăm, fără a atrage atenţiunea cititorilor noştri asupra laborioaselor vegheri a lui I. Râureanu.

Nobila însărcinare, ce de june încă îşi impuse, spre a se

www.dacoromanica.ro

ocupă despre a conduce junimea pe calea frumosului sau a virtuții, îl împinse, fără știrea sa poate, pe tărâmul celei mai fundamentale politice; în ultimii trei ani, începând dela 1867, publică până la patrusprezece elaborate, destinate spre a formà o mică *Bibliotecă pentru junimea de ambele sexe.* După noi, o politică veră [1] cată să înceapă dela desvoltarea minții şi formarea inimii junimii.

Elaborările acestui bărbat conştiincios prin veghieri îndelungate şi spese însemnătoare fac onoare profesiunii sale şi atrag din zi în zi atenţiunea bărbaţilor serioşi, atât pentru alegerea sujetelor ce a tratat, cât şi a limbii corecte şi a modului de scriere atât de gramatical.

Terminăm repetând că toţi câţi se ocupă de ştiinţă, spre a ameliorà societatea sau politica, studiind trecutul ei, conducând prezentul, spre a preparà un viitor mai ferice, şi prevăzând astfel pentru educaţiunea junimii, aceştia în adevăr pot zice că fâc adevărată politică; iar nu cei cari se pun în capul partidurilor şi mai vârtos împrejurul sau în coada acestora, spre a secundà veleităţile ambiţioşilor intriganţi, sbuciumând minţile şi desbinând societatea pentru interese condamnabile.

Şi dacă, în regiunea literaturii, am puteà zice că intră şi foile publice, dacă şi acestea apoi, ca literatură, ar pretinde că fac politică, atunci cu părere de rău şi din experienţă vedem că nu fac decât cea mai disgraţiată şi cea mai deplorabilă din literatură.

(Pronunţată în Ateneul Român în conferinţa din 10 Decemvrie 1868 [2].

Israeliţii şi Judanii.

ABRAHAM ŞI IACOV. După Biblie, Abram a fost fiu al lui Tarè, original din Caldea, cu patru generaţiuni în jos, strănepot al lui Eber, care erà din descendenţii lui Sem.

Abram cu ai săi, toţi de stirpe arabă, trăind o vieaţă nomadă cu armentele (?) şi turmele sale, se distingeà din celelalte

[1] adevărata.

[2] In Biblioteca Portativă s'au mai publicat câtevà din colecţiunea diadelor noastre, între cari intră şi *Politica şi Diplomaţia,* cum şi *Propriul şi comunul.* De vom apucà a da o a doua ediţiune, acolo se vor adăugi şi aceste dualităţi dimpreună cu altele, ce ne vor fi ocazionate din circonstanţe (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

popoare circumvecini prin numele de Eberi sau Ebrei, sau după numele zisului lor strămbun Eber, sau din cauza vieţii lor erante ori nomade, nefiind încă stabiliţi.

Când intră şi între popoarele acestea erante ideia de a se stabilì undevà şi de a formà o naţiune sau un stat, atunci, ca să-şi dea o origină ilustră, înălţară la un grad mai mare, după datinele de atunci, numele moşului Abram şi ziseră că Dumnezeu i-a zis să se numească Abraham.

Se ştie că pe atunci divinitatea cea mai înaltă şi cea mai în credit în tot orientul erà Brahma. Ebreii dar ziseră că cu voia şi ştirea lui Dumnezeu Brahma sau Abrahma este însuşi strămbunul lor, sau mai bine deteră numelui strămbunului lor o splendoare oarecum divină.

După credinţele Indiilor şi însuşi după ale Caldeilor, la început zeul Brahma, neputând face o mezalianţă, îşi luă, ca şi Jupiter, de soţie pe însuşi scumpa sa surioară.

Această surioară şi consoartă totdeodată a lui Brahma se numià Sarrah-suaty. Deteră dar Ebreii şi ei soţiei lui Abram numele de Sara, care după ce Abram deveni Abraham, deveni neapărat şi Sara Sarrah.

Şi mai pe urmă, ca să semene strămbunul lor întru toate cu Brahma, puseră în gura lui Abraham că a zis regelui Abimeleh că soţia sau consoarta îi erà soră.

Legenda încetul cu încetul se completă de ici de colo şi origina Ebreilor ajunse în linie dreaptă, dacă nu divină între toate, cel puţin dela un tată celebru, ce vorbià gură în gură cu Dumnezeu şi cu îngerii săi.

N'avem să zicem nimic despre aceasta. Toate popoarele au voit şi voesc să zică că au o origină cât s'a putut mai 'naltă, mai veche şi mai ilustră, pentruce Ebreilor să le ia cinevà dreptul acesta?

Faraonii ziceau că sunt descendenţi ai suveranului cerului şi pământului, Osire. Romanii asigurară că pater Enea erà fiu al Venerei şi că strămbunul Romul a fost fiu al lui Marte. Burbonii făcură sfânt din cap până în picioare pe strămbunul lor Ludovic. Ungurii făcură sfânt pe întemeietorul feudalităţii, Ştefan; şi de ce adică bieţii Ebrei să n'aibă şi ei un strămbun care să semene între toate cu zeul Brahma?

Ideia este legitimă, ingenioasă şi lăudabilă; tot ce este admirabil şi care nu se vede la nici un popor este că pe timpul lui Iacob, nepotul lui Abraham, când se înrădăcinase şi mai mult din tată în fiu ideia de a formà din acest popor erant o naţiune care, ca un singur corp sau individ să facă

www.dacoromanica.ro

un stat-model, se inventă, ca nicăiri, o figură din cele mai grandioase ce au mai apărut pe faţa pământului.

Pe atunci, şi încă şi mai încoace, forţa sau tăria, şi prin urmare despotismul, erà singura divinitate ce se puteà ţine în credit.

Omul a căutat să se lupte până astăzi cu forţa; a căutat să îmblânzească fiarele, să module materia după a sa voie şi necesitate, să străbată şi să domine mările, să invente şi să utilizeze focul, să topească metalele, să umple văile, să spargă munţii, să captive şi să conducă fulgerul, să ia cu un cuvânt locul divinităţilor antice, Neptun, Vulcan, Jupiter să rămâe jos pe lângă om, care domină toate elementele, ce treceau drept divinităţi.

Ei bine, acest Iacob, ca nepot al lui Abraham, îşi luă frumosul şi admirabilul rol de a reprezentà pe omul viitorului, şi a căutat să aibă, o noapte lungă şi întreagă, o luptă formidabilă, corp la corp cu o umbră, cu divinitatea acelor timpi, cu forţa voiu să zic, şi când se revărsà de zori, în primele albori, Omul erà vingător, terasase divinitatea-umbră; erà cu genuchii pe pieptul ei, cu pumnii în grumajii ei, abià gâfâià biata forţă, sub puterea spiritului uman.

De acì înainte omul triumfător, acel Iacob, ce reprezentà pe omul nou, a căutat să fie numit Israel, adică vingator al *eloimilor,* adică forţelor, şi solidar cu omul.

Misia omului nu se mai cuvenià a fi de acì înainte d'a se mai luptà şi bate ca fiarele cu semenele său, ci de a fi solidar cu dânsul, de a-şi aflà fiecare sicuritate [1] şi folos în sicuritatea [2] şi folosul altuia.

II.

Dela ideie însă până la realitate este un mare şi mare interval; toată ideia, până nu devine o faptă, este tot în stare de ideal.

Studiind cinevà istoria şi logica sau şirul evenimentelor ce se succed, vede că toate ideile mari şi salutarii, emanând din minţile cele mai eminente, îşi au pe aspiratorii la dânsele, ce se numiră văzători, prooroci sau profeţi, propagatori şi preparatori, pe executorul sau implinitorul lor, pe mesia al lor, şi după acesta pe luptătorii sau martirii ce se luptă, se sacrifică spre susţinerea şi stabilirea acestor idei.

1, 2 siguranţă.

www.dacoromanica.ro

Mai vede încă, pe de altă parte, că afară de adversarii sau inimicii lor, aceste idei îşi au şi pe falsii lor profeţi, pe speculatorii lor, pe falsii lor împlinitori, cari le parodiau, pe falsii lor apărători ce se decoră încă de vii din mijlocul orgiilor cu numele de martiri, şi cari, speculând tot, degeneră şi răstoarnă toate câte au fost preparat adevăraţii aspiratori şi executori.

Aceştia, văzând că timpii se apropie spre realizarea speranţelor oamenilor de elită, îşi zic: «foarte bine! însă alţii cu invenţiunea, noi cu foloasele dintr'însa; — alţii cu laborile preparative, noi cu productele din sudorile lor, — alţii cu execuţiunea sau împlinirea lor; noi cu domnia; — alţii cu sacrificiurile, noi cu beneficiurile».

Fie Iacob, care începù această ideie mare a solidarităţii între oameni sau popoare, fie altul mai înainte de dânsul, sau fie mai mulţi oameni de elită, nu intrăm în această cercetare; ideia însă se vede în marea figură biblică, când omul viitorului se numì *Israel,* vingător al forţei şi solidar cu oamenii.

De acì apoi aspiraţia, credinţa de a se formà şi organizà o naţiune sau un stat model, care din mai multe popoare să devie ca un singur corp, un singur individ; şi personificarea acestui ideal se numì *Israel.*

Ce s'a întâmplat însă? Realizatu-s'a îndată această mare ideie ieşită din sânul stirpei, ce se numià *semitică* şi din care se trag toate popoarele albe a Asiei şi Europei, iar nu numai Ebreii?

Nicidecum, căci realizarea unei asemenea idei cere, cum am zis, secole şi secole de preparare, secole şi secole de luptă, în contra şi a inimicilor şi a falsilor amici; cere sute şi mii de profeţi, înalte şi devotate minţi de executare, şi mii şi mii de adevăraţi martiri, şi geniuri încă şi mai ageri, inime şi mai devotate, energie fără preget, spre a repară erorile provenite din reaua execuţiune, din reacţiunile mişcărilor, spre a întâmpinà rătăcirea din urmă, ce este totdeauna mai rea decât cea dintâi... Compare cinevà faraonismul Egiptului cu faraonismul Romei.

Ideia de un *Israel* este mare cât umanitatea întreagă trecută, prezentă şi viitoare; şi dela un Iacob, ce după Biblie trecù cu doisprezece fii ai săi în Misraim sau Egipt, nu puteà nici să germine, nici să se desvolte şi cu atât mai puţin să-şi dea fructele sale o ideie atât de grandioasă, inoculată în acei unsprezece fii, ce până a devenì solidari, nu om cu om, ci încă frate cu frate, vânduseră pe fratele lor propriu la nişte cum-

www.dacoromanica.ro

părători de oameni, la niște negocianți de Ismaeliți; și cu atât mai puțin puteau germină această ideie dela sclavul Iosef, care ajungând unul din satrapii lui Faraon, îi dete consiliul, prevăzând foametea, să adune toate grânele sau bucatele, și cu acestea, la timp de nevoie, să cumpere pământurile și însuși corpurile poporului flămând, desmoștenindu-l de averile și de libertățile sale.

Această ideie și mai puțin încă puteà germină și a-și da fructele sale în mijlocul descendenților lui Iacob, ce nu se înmulțiră în Egipt, decât spre a înmulți numărul sclavilor și spre a se conrupe în tina servituții, după exemplul și capriciul despoților lor.

Această ideie nu putù află loc decât în capetele de elită, în inteligențele eminente, ce puteau să iasă din antica civilizațiune a Egiptului, care precum produse Prometei ce furară focul din cer, spre a luminà pe oameni, precum produse Orfei, Inachi și Cecropi, ce veniră a civilizà pe Eleni, produse și pe Moise, ce își făcuse educațiunea în sanctuarul tuturor științelor oculte.

Precum civilizația modernă a Europei produse Abelardi, Ioani Huși, Guilem Teli, Luteri, Franklini, Washingtoni, asemenea și civilizația antică își produse oameni ca frunzele arborelui științei, ce erà dejà vermulos, aveà să le altoească în tulpinele sălbatice și viguroase ale popoarelor mai noi.

Un exemplu asemenea vedem în timpii părinților noștri. Englezii cei mai liberi și progresiști nu putură altoì ideile mari ale fiilor Albionei decât peste oceane în America.

III.

MOISE. Moise, mai disgrațiat[1] decât toți, crezù să facă un popor liber și model dintr'o adunătură de sclavi învechiți în servitute, în corupțiune și viții.

Având nevoie de brațe, se adresă la toți paria și ciandalii Egiptului, la toate anatemele lui de orice stirpe și mai vârtos la descendenții lui Iacob.

Din capul locului văzù că-i este în pericol și pielea și capul, când mustrând pe unul din aceşti sclavi despre urîta lui vieață și dându-i consiliuri de a se purtà mai bine către semenii săi, acesta, ca toți agenții polițiilor, îl amenință că a fost ucis un sbir al faraonismului.

[1] nenorocos.

www.dacoromanica.ro

A cătat să-şi ia lumea în cap şi să se rătăcească prin munţi zeci şi zeci de ani, a meditâ şi a se consultà cu un sapient, anume Iotor, care îl făcù şi ginere.

Cine sau ce erà acest Iotor? Fireşte că numai sclav nu erà, pentrucă erà sacerdote al ştiinţei.

După atâţia zeci de ani, după ce exploră deşertele şi studie fluxele şi refluxele Mării Roşii, se returnă în Egipt, adresându-se din nou la descendenţii lui Iacob, spuindu-le:

Că ei sunt predestinaţi spre a devenì popor model, ca popor ales, că Dumnezeu a fost încheiat un pact de alianţă cu strămbunul lor Abraham (de le va fi fost strămbun) şi le promise o ţară cu mai multă sinceritate şi zel, după cum astăzi nişte falsi Moise le promit Palestina nouă, ţara Romanilor; şi tot în numele lui Dumnezeu le promise toate bunurile depe faţa pământului.

Toate însă erau în van; urechile lor erau surde, minţile tâmpite; când însă se adresă la cupiditatea, la lăcomia lor, dibăcia capitanului operă minuni.

Le zise: «Fiecare să-şi ucidă pe primogenitul domnului său, să prade fără nici un scrupul pe vecinul său şi cu braţ înalt să iasă din Egipt».

Nimic nu împunse şi electriză pe toţi golanii până la unul, ca această amuţare la pradă şi la ucidere!

Tristă şi deplorabilă situaţie! şi încă şi mai teribilă *ananga* sau nevoia de a alergà cinevà la asemenea expediente, spre a-şi realizà marele ideal.

Indemnarea la pradă şi la ucidere fu mai elocuentă decât toate cuvintele. Spun mulţi că suveranitatea scopului scuză mijloacele, însă cari fură rezultatele unui asemenea început?

Acest popor de sclavi, proclamat de suveran, de popor ales al lui Dumnezeu, cu vorba numai, cu proclamaţiunea numai nu se puteà desvăţà de câte învăţase în Egipt, ca toţi servii; acest popor, când nu mai fu sclav, devenì despot în toată eroarea rebeliunii.

La toată lipsa, la tot capriciul se revoltau spre a-şi ucide pe capii săi, pentrucă li se spuse că Dumnezeu le-a comandat încă din Egipt spre a-şi ucide domnii şi a deprădà vecinii, pentrucă li se spusese că ei sunt aleşii şi favoriţii celui prea înalt. Ce mai face cinevà cu asemenea gloate?

Pe când li se preparà decalogul sau admirabila constituţiune în zece raţionamente, care le asigurà familia, libertatea şi proprietatea, pe când li se proclamà un domn nevăzut, o divinitate nouă şi salvatoare, ce îi sacrà de liberi, scoţându-i

www.dacoromanica.ro

din casa servituţii, lor le erà mintea tot la boul Apis ; şi îşi fabricară din averile furate viţelul de aur, idolul lor erà aurul, doctrina lor traficul şi specula, dogma lor erà camăta şi frauda.

A căutat ducele [1] lor să-i poarte prin deşerturi 40 de ani, până să-şi lase acolo oasele toţi câţi işi mai aduceau aminte de Egipt şi de toate datinele şi învăţurile de acolo. A cutezat să crează, să spere că o generaţiune nouă va puteà să-şi realizeze idèalul, spre a formà un *Israel,* un popor model.

Vieaţa lui Moise fu plină de dureri şi turmente, calea lui plină de obstacole ; pe tot momentul se desperà înaintea ingratitudinei şi neînţelegerii unui popor *cerbicos,* după cum îl numià el.

Până în fine îşi luă lumea în cap şi se duse a murì cum nimeni să nu-l mai îngroape, nimeni să nu ştie nici unde i-au rămas oasele. Scriptura zice că nişte străini, nişte trimişi, cum se zice, dela Dumnezeu avură pietatea spre a-i luà corpul, ferindu-l de a devenì prada corbilor. Trimişii în limbile antice se numesc *îngeri.*

Ingerii lui Dumnezeu prevăzură [2] spre înmormântarea acestui disgraţiat.

IV.

IOSUE NAVI. Abià Josue al lui Navi, cu a doua şi a treia generaţiune ieşite din acest popor cerbicos de sclavi putù venì ca prin tăria braţului, în punta [3] lăncii şi gura gladiului [4] să cucerească pământul Filistenilor sau Palestina şi să-i stabilească pe dânsul, după legile lui Moise.

Nişte asemenea principii şi legi de cea mai întreagă libertate nu puteau să nu producă nişte generaţiuni mai inteligente, mai energice, mai geloase de libertăţile proclamate. Perfecţiunea însă cere nu numai cale deschisă şi infinită a progresului, ci şi sute şi mii de generaţiuni tot mai perfectibile, ce tind înainte şi nu se abat din această cale.

Şi cată să nu uităm iară că fiii, oricât vor progresà, totdeauna moştenesc şi din viţiurile părinţilor lor.

Democraţia federativă de douăsprezece cu cuprinsele sau judeţele lor autonome, instituită de Josue, după legile lui Moise, putù în adevăr produce excelenţi sacerdoţi, mari judici [5], bravi căpitani, distinşi, devotaţi oratori publici sau profeţi, eminenţi cetăţeni şi cetăţene : Aodi, Debore, Samueli.

---

[1] conducătorul ; [2] avură grija ; [3] vârful ; [4] săbiei ; [5] judecători.

www.dacoromanica.ro

Calea progresului e lungă, şi precum în cele fizice, asemenea şi în cele morale este necesitate de o necontenită încrucişare de individe în mai multe generaţiuni, până să se cureţe şi să se ameliore o stirpă oarecare, o specie oarecare, fie de oameni, fie de alte animale, fie însuşi de plante. Atavismul tot apare şi după mai multe generaţiuni [1].

Fiecare Ebreu erà foarte fireşte fiu al tatălui său, şi fimoştenind şi din viţiurile părinţilor lor, oricât ar înaintà spre bine, ajung a le şi mărì, înmulţi, când apucă înapoi spre scădere sau degenerare.

Legile lui Moise le zic neîncetat: *fiţi liberi,* şi nu le permite nici cumpărarea, nici vânzarea de corpuri sau suflete umane, decât serviciul omului pe şapte ani.

Ei, din natura lor, ca pui ai sclavilor din Egipt, tot spre servitudine au tins şi tind.

Legile lui Moise le zic: «Fiţi curaţi, deveniţi sfinţi prin purtarea voastră».

Şi nici un popor, ca dânşii, nu s'a distins în traiul cel mai îngălat; urdorile şi vermina [2] în care îşi complac a vieţuì provocară până şi lepra.

După ce se văzură puii sclavilor şi ei cu ţarine, cu cetăţi, cu legi şi cu libertăţi, ochii lor erau aţintiţi la vecinii lor idolatri, ce îşi aveau pe deoparte satrapii, despoţii şi regii lor, şi pe de alta sclavii lor, concubinele şi metresele lor; ce se dilectau în sărbătorile veneriene, ce se tăvăliau în orgiile silvestre şi cari îşi sacrificau copiii. Neftè ajunse până întru a considerà pe cel prea-înalt de egal al lui Moloh, sacrificându-i pe unica sa fiică.

Când se îmbuibară şi se depravară şi mai mult, libertăţile le erau ca o sarcină, nu le mai venià nicidecum bine cu democraţia lor, care n'aveà alt cap sau domn decât pe cel nevăzut din ceruri, care nu le puteà cere nici vergini la pat, nici juni la oaste şi la orgie, nici productele travaliului, nici contribuţiuni şi angarii.

Puilor de sclavi li se scurgeau ochii după fastele păgânilor, le cereà inima să aibă şi ei un despot, un rege.

In van primul sacerdote, depozitarul şi explicatorul legii îi exortà către popriul lor bine. In van le spuneà că regele,

[1] Cavala, ce în prima ei nuntă s'a măritat cu un asin, produce mânz cu urechile mari, şi din maritagiul cu armăsar. Acest fenomen se numeşte *atavism*. Sclavele din Egipt din mamă în fată până astăzi ne produc oameni ai servituţii, instrumente ale despotismului (EL. R).

[2] *purici, păduchi* şi în genere *murdărie*.

www.dacoromanica.ro

după legea lui Moise, nu este după voia celui prea-înalt, că regele, având a le cere femeile, şi fetele, şi junii, şi averile, nu este decât un flagel, o calamitate pe popor. Ei nu: rege şi rege voiau.

Ce să mai facă şi acest zelos sapient şi bătrân? Omului poţi să iei, nu poţi însă să-i dai cu forţa.

SUB REGI. «Dacă este aşà, popor gros în cerbice, popor îndărătnic, care vrei să mergi tot înapoi spre servitutea de unde ai ieşit, fii dar cu rege, zise Samuel; să ştii însă că acesta nu va fi graţia, ci flagelul lui Dumnezeu peste tine».

Îşi alesĕră un rege, pe cel mai bătăios şi mai măciucar dintre dânşii, pe Saul.

Unde mai fu Israel, poporul ales de aci înainte? Unde aleşii lui Dumnezeu ca naţiune? Unde zilele trecute de glorie, când poporul întreg, ca un singur om, n'aveà de inimici decât pe alienigeni[1], când la vocea ducilor şi profeţilor operà prodige[2] de curagiu, de valoare şi de eroism?

Ca religie iar, ca lege, mozaişti mai fură aceşti Ebrei, când abandonând legea lui Moise ce îi constituià în democraţie federativă, se luară după instituţiunile păgânilor sub jugul despotismului?

Pe cât admirăm geniul egipteanului Moise între toţi legislatorii naţiunilor pământului, legile lui liberale şi liberatoare, principiile lui, din cari emană christianismul, pe atâta, plângând pe acest om mare, deplorăm umanitatea întreagă că aduse fatalitatea ca germenii unor asemenea principii să fie semănaţi sau aruncaţi fără prevedere într'un popor atâta de cerbicos, atâta de îndărătnic, atât de apt spre a servì numai despotismului şi spre a nu profesà decât frauda şi traficul. Până astăzi descendenţii acestui popor susţin absolutismul, devenind organele tuturor despoţilor, tuturor poliţiilor.

Trăiră cu năpruiul de Saul, care, oricum, fiind mai ignorant şi mai nepriceput la rele, nu se atinse de dreptul electiv al poporului.

Aleseră mai târziu pe David din seminţia sau familia lui Iuda. Acesta, mai instruit, mai îndemânatic, puteà ca om privat şi păstor de oi fi un mare poet sau profet, apărând şi cântând cauza poporului, preînălţând pe Domnul, ca singurul cap al naţiunii, devenind însă rege, începù a visà la o regalitate ereditară.

[1] streini; [2] nimeni.

www.dacoromanica.ro

De aci înainte nu se mai rugă celui prea-înalt pentru prosperarea poporului, ci pentru binele exclusiv al familiei sale, îi plăceà să cânte în psalmii săi;

«Doamne, scuteşte pe rege şi pe fiul regelui».

V.

NUMELE „JUDEU". Toţi câţi mai ţineau încă de legile lui Moise, toţi câţi se mai încercau a regenerà pe Israel, sau a-l mai conservà să mai existe încai ca o umbră, fie oricât de degenerat, toţi câţi erau geloşi de drepturile şi libertăţile naţiunii, suspinând după vechia democraţie, toţi câţi doriau ca ţara promisă să fie, precum a fost, averea naţiunii, iar nu moşia familiei lui Iuda, ca din Palestina să devie Iudea, nu puteau auzi cu voe bună nişte asemenea psalmi, nici vedeau cu bucurie nişte asemenea semne de uzurpare.

Oamenii începură a murmurà şi a se preparà spre apărare, când văzură că se înmulţiau partizanii lui Iuda.

Naţia se împărţi în două partide: liberalii, naţionaliştii îşi conservară numele de Israel; uzurpătorii, oamenii dinastiei lui Iuda se numiră Iudei sau Judani.

Iudeu sau Judan nu este prin urmare nume de naţiune, nici care să distingă pe adepţii vreunei religiuni, ci nume de partid sau de facţiune, de partizan al Iudeiei.

Aceste două partide ajunseră şi până la mâini[1]; unii îşi apără libertăţile şi alţii pe noul dinast; valoarea, eroismul, de unde până acì se desvoltau spre apărare în contra alienigenilor[2], degenerară întru a susţine despotismul. Cauza poporului fiind justă, în câmpul liberalilor se puse şi însuşi Absalon, fiul lui David, care îşi pierdù vieaţa în această guerà[3] fratricidă.

Invinse în fine partidul lui Iuda, pentrucă spiritul lui Iehova, al celui ce mântuise din casa servituţii, se depărtase dela poporul ce abandonase instituţiunile lui Moise. Păgânismul se înmulţise între Ebrei. Israel aveà puţini apărători.

Se stabili cu victoria Judanilor regalitatea ereditară; vingătorii nu întârziară de a da numele de Judea regatului stabilit de dânşii. David lăsă de succesor la tron pe Solomon. Ca culme însă la toate păcatele, de unde se puteau derâpà în abizul corupţiunii şi ipocriziei, fu că toate aceste fărădelegi se legitimară în numele celui etern. De acì începutul fari-

[1] ajunseră la harţă; [2] streinilor; [3] răsboiu.

www.dacoromanica.ro

saismului, după al căruia tip se perfecţionă mai târziu şi şcoala lui Loiola.

Solomon nu fusese născut şi crescut la stână, ca tatăl său David; născut în purpură, crescut înconjurat de curtezani, se instruì în adevăr în multe, ştiind câte se puteau învăţà pe atunci şi de faţă şi oculte, cunoscând şi cele faraoniane, şi cele babiloniane, şi cele persane; talentul poeziei sau profeţiei îl puteà aveà dela tată-său.

Dacă tuturor poeţilor le place să aibă a face cu ficţiuni şi le vine atât de bine şi cu muzele, şi cu satirii, şi cu zeii, şi cu titanii, şi cu angelii, şi cu satanii, Solomon, ca poet şi rege totdeodată, în regala sa imaginaţiune şi vervă, stabilì creditul lui satan în toată Judea şi dete celui prea-înalt un adversar atât de teribil şi etern ca toate revoluţiunile la un loc.

Fabula faraonică a lui Osire şi Tifon, doctrinele Persanilor despre Ormuz şi Ariman erau necesare despotismului stabilit în Judea, pentrucă nici un rege n'ar fi putut domni după legile lui Moise.

Solomon se aliè cu Faraon, luă de soţie pe fiica acestuia, se aliè cu toţi regii păgâni din locurile circonvecine, luându-le câte o fiică legitimă; introduse poligamia: gineceul lui se compuneà de şapte sute de femei legitime şi de alte trei sute concubine; introduse idolatria, ce singură puteà legitimà şi susţine regalitatea; dă privelegii seminţiei lui Beniamin, puse impozite şi angare pe popor, ridică luxul şi corupţiunea până la culme.

Judanii, inclinaţi din capul locului către idolatrie, speculă şi trafic, îmbuibaţi de favoruri şi de privilegii, ajungând a egalizà cu toţi satrapii Asiei, nu puteau decat a încuviinţà abaterile lui Solomon din legile şi preceptele lui Moise şi a se întrece întru a imità pe domnul lor.

Ieroboam, ce deplângeà această abatere, nu întârziè de a fi suspect partizanilor lui Juda. Solomon puse să-l ucidă.

Ieroboam se refugiè în Egipt.

După nişte asemenea fapte şi exemple, ce puteà deveni Roboam, fiul acestui Sardanapal al judaismului?

VI.

După moartea lui Solomon, advenind la tron demnul său fiu Roboam, popoarele alergară, ca la toţi regii cei noi, şi cerură cu plângeri a li se uşurà impozitele şi angariile ce îi îngenuchiaseră sub domnia tatălui său.

www.dacoromanica.ro

Roboam nu întârzie a răspunde la aceste plângeri şi zise pe faţă, cum să audă toţi:

«In adevăr, tatăl meu a pus peste voi un jug foarte greu; eu însă îl voiu face şi mai apăsător. Tatăl meu v'a bătut cu verge de lemn, eu însă voiu bate cu vargă de fier; plumb voiu adăugà la bicele tatălui meu!»

Ce mai faci, popoare, de aci inainte? unde mai este Israel, idealul acela visat de atâtea geniuri de elită, şi pentru care elaborară, se sacrificară atâţia profeţi şi eroi?

Unde este împilare, acolo şi gemăt. Unde este bătaie, acolo şi ţipete. Vargă de fier, bice cu puntele[1] de plumb sunt acelea!

Se sculară toate popoarele federative, zece seminţii de desmoşteniţi, a se apără în contra privilegiatelor două semenţii de împilatori şi proclamară un regat al lui Israel, despărţindu-se de regatul lui Iuda.

Liberalii, constituţionalii, cum am zice în zilele noastre, de oparte, cu judeţele sau seminţiile lor, cu nume de Israeliţi; şi dinasticii sau Judanii de alta, emuli ai tuturor păgânilor.

La vocea Israeliţilor alergă Ieroboam din Egipt şi venind în mijlocul fraţilor săi în împilare şi persecuţiuni fu proclamat de rege al lui Israel.

«Şi astfel Israel se răsculă în contra casei (dinastiei) lui Iuda, faptă ce dură până astăzi» (vezi Cartea Cronicilor II, cap. XI, vers. 19).

Israel însă şi rege erau două contrarii diametralmente opuse. Israel nu puteà proclamà un rege, dacă voià să existe ca Israel.

Ieroboam prin urmare nu întârzie de a introduce şi el idolatria şi puse a turnà doi viţei de aur, înălţând altare, unuia la Beth-el şi altuia la Dan, aducând aminte poporului că viţelul de aur a fost divinitatea strămbunilor săi în Egipt.

Idolatria se întinse în ambele regate ca în toate regatele.

VII.

De aci înainte, câţi mai putură continuà după legile şi instituţiunile lui Moise, nu încetară a se luptà în contra inimicilor şi dinafară şi dinnăutru.

Când dintre Ebrei se mai sculau bărbaţi inspiraţi de spiritul veritătii, ce inspirase şi pe Moise, şi aduceau aminte de vechile

[1] vârfurile.

www.dacoromanica.ro

instituţiuni, de abaterea dela dânsele, spre a susţineà dreptatea, a protege pe cel asuprit, pe orfan şi pe văduvă şi a flagelà viţiul şi ipocrizia, când într'un cuvânt se ardicà câte un profet, Judanii erau în contra lui, acuzându-l, condamnându-l, întărâtând poporul a-l ucide cu pietre.

Cei dintre continuatorii lui Moise conservară Scriptura după vechile ei texte. Judanii nu încetară de a preschimbà redacţiunea versetelor în cazuri, în timpi, în persoanele verbilor, în permutarea punctuaţiunii, oriunde prin asemenea subtilităţi s'ar fi putut susţine şi legitimà noile doctrine şi privilegii, spre a se întări dinastia lui Iuda.

Privilegiaţii sau oligarhia, ce se crease în această naţiune desbinată, nu lipsiră în orice ocaziune de a adulà pe cuceritori în toate modurile, de a devenì instrumentele staturilor potenţi. Inaintea Cirilor, Alexandrilor, Ptolomeilor, ei erau înainte, prosternându-se şi proclamându-i de Mesii, vânzând drepturile popoarelor, spre a dominà asupra lor.

Judanii, desnervaţi şi conrupţi, nefiind în stare de a rezistà, fură duşi în servitute în Babilonia, şi de acì se returnară cu atâtea învăţuri păgâne. Câţi putură sta în contra inimicilor, traşi la munţi şi împărţind frăţeşte ultimele averi şi pâinea din toate zilele, rămaseră mai puri de doctrine straine şi nu încetară dela aspiraţiunile către realizarea unui adevărat Israel.

Cu un cuvânt, între Ebrei, ca între toate popoarele, dela început nu întârziară a se arătà şi împilatori şi împilaţi; dela început libertatea avù necontenite lupte cu despotismul, democraţia cu monarhia, oligarhia şi ohlocraţia.

Toţi protestatorii, toţi profeţii vorbiau în numele lui Israel; iar în numele Iudei nu vorbiau decât partizanii dinastiei lui Iuda. Toţi eroii se luptau pentru independenţa, existenţa lui Israel.

Profeţi, arhierei, bărbaţi mari n'aveau a se luptà decât în contra inimicilor dinafară şi a instrumentelor acestora dinăuntru, cari erau dintre Judani.

Israel produceà profeţi şi eroi. Judanii erau pepiniera din care ieşiau scribii, fariseii, toţi speculatorii, storcătorii poporului, toţi câţi strecurau ţânţarul (ca nu cumvà să desfiinţeze insectul), dar înghiţiau cămila şi casa văduvei.

www.dacoromanica.ro

VIII.

IISUS CHRISTOS. Din şcoala profeţilor, care erà şcoala principiilor şi doctrinelor lui Moise, cătà să apară mai curând sau mai târziu aşteptatul Mesia; din legea veche cătà să emane împlinirea ei, perfecţiunea ei, legea nouă.

Christ, împlinitorul legii, care vine cu Noul Testament a proclamà pe oameni în genere de fii ai lui Dumnezeu şi moşteni adevăraţi, Christ nu se vede născând nici în cetatea Iudeei, în Ierusalem, nici în scutecele palatului vreunui rege ca Irod, nici în dogmele satrapiene ale vreunui doctor în legi sau vreunui fariseu.

Christ se vede născând în cea mai umilă burgadă, în staulul sau presepiul vitelor, având drept martori taurul şi asinul, emblemele laboarei [1].

Christ se naşte şi creşte între popor, între continuatorii legii mozaice, între fracţiunea cea mai democratică a Esenienilor: şi cu toate că suntem pe tărâmul istoriei, nu al teologiei, cată să adăugăm câtevà cuvinte despre dogma cea mai principală a christianismului.

Fură oameni ce nu voiră a recunoaşte divinitatea mântuitorului lumii; au fost însă alţii cari, de multul lor entuziasm la doctrina lui divină, ajunseră a nu-i recunoaşte umanitatea, zicând că vieaţa lui între oameni şi suferinţele lui n'au fost decât ca o vizie la ochii oamenilor, ca o părere.

Dreptcredincioşii însă il recunoscură şi îl adorară şi ca adevarat om, şi ca adevărat Dumnezeu.

Despre umanitatea lui Christ, evanghelistul Matei, arătând genealogia celui născut în presepiu [2], arată că este descendent al lui David şi că prin urmare a fost din semînţia lui Iuda.

Matei se vede în adevăr un continuator al doctrinelor lui Moise, după care cei căzuţi şi păcătoşi se regenerară prin travaliu, după care industria şi artele îşi au începutul între descendenţii lui Cain, Tobelcain şi Iubel.

In Matei mai vedem un adevăr ce s'a văzut între toate naţiunile degradate şi căzute. Adam a căzut; prin alt Adam se regeneră. Păcatele lui David vine a le şterge şi a le curăţi un descendent al lui David.

Când naţiunile se degeneră, [când] până în fine popoarele ajung a se conrupe dela mare până la mic, când, după expresiunea lui Isaia, pe corpul social numai este nici unde să pui

[1] muncii; [2] staul.

www.dacoromanica.ro

degetul pe loc sănătos, atunci foarte des suvenirea străbunilor deşteaptă mai întâi pe descendenţii familiilor ilustre.

Germenii libertăţii şi independenţei în Polonia astăzi se desvoltă mai mult în inimile descendenţilor familiilor ilustre, deşi acestea şi-au avut păcatele lor, aceştia astăzi sunt devotaţi spre a face orice sacrificiu pentru liberarea poporului, împilat odinioară de părinţii lor.

Fie dar Christ în partea sa umană fiu al lui David, din familia lui Iuda, căci prin acesta se vede mai perfect şi mai sublim, dacă se devotă pentru mântuirea lui Israel, şi combate ipocrizia fariseilor, şi stigmatiză cu numele de vulpe stirpea regală a lui Irod.

Ioan însă, cel mai cordial şi dilect [1] dintre discipoli, filozoful profet dintre evanghelişti, dându-i originea divină, ne strămută cu mult mai înalt decât timpii lui David; ne face a străbate secolii mai înainte de creaţiune, recunoscându-l de raţiunea divină, zicând:

«In principiu erà cuvântul, şi cuvântul erau la Dumnezeu, şi *Dumnezeu* erà cuvântul».

Apasă foarte tare asupra vorbei *Dumnezeu,* zicând caşi când ar zice că Dumnezeu, iar nu altcevà erà cuvântul.

Ioan, ce erà Israelit ca toţi Esenienii, ne spune că apostolii erau închişi de frica *Judeilor, Judanilor, Judovilor.*

Iată învederare necontestatibă că Judanii erau o fracţiune, o parte în naţiunea ebreie, ce persecută orice princip şi orice aspiraţiune care tindeà spre regenerarea lui Israel.

Judanii, cu alte cuvinte, deşi din naţiunea ebreă, erà însă aceea ce în limba română s'ar zice ciocoii Ebreilor, conruptorii şi storcătorii lor, erau renegaţii din Israel, ca magnaţii Românilor de peste Carpaţi, ce renegând la naţionalitatea lor, s'au zis Unguri, spre a puteà stoarce pe fraţii lor.

Iată prima bună nuvelă ce, după Matei, Iisus anunţă poporului adunat:

«Fericiţi cei ce plâng, că aceia se vor consolà.

«Fericiţi cei blânzi, că aceia vor moştenì pământul.

«Fericiţi cei flămânzi şi însetaţi de dreptate, că aceia se vor săturà.

«Fericiţi cei mizericordioşi, că aceia mizericordie vor aflà.

«Fericiţi cei cu inima curată, că aceia vor vedeà pe Dumnezeu.

«Fericiţi cei făcători de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chemà.

[1] iubit.

www.dacoromanica.ro

«Fericiţi câţi vor fi persecutaţi pentru dreptate, că acelora este împărăţia cerurilor».

Tot poporul, Israel întreg ascultà prosternat şi plin de speranţă cuvintele acestea. Judanii numai se spăimântară că vor ajunge flămânzii şi însetaţii a-şi aveà pâinea şi dreptatea.

Dacă Judanii ar fi ţinut legea lui Moise, de ar fi fost în adevăr mozaişti, pentruce se speriară de atâtea fericiri, ce însuşi Moise le promise celor blânzi, mizericordioşi, cu inima curată şi făcători de pace?

In ce erà contrarie nuvela cea bună preceptelor şi doctrinelor lui Moise? In ce Testamentul nou venià spre a se opune Testamentului vechiu? Pentruce se turburară Judanii, când însuşi unul din familia lui Juda venì a anunţà lui Israel că ora venise de a posedà câte Moise le promisese?

VIII.

Toţi câţi mai continuaseră de a respectà şi ţine legile lui Moise, toţi câţi mai rămâseseră Israeliţi, urmară lui Jesus şi îl supranumira Christ.

Cei surzi înaintea cuvântului începură a auzì adevărul.

Cei orbi cu mintea începură a vedeà înaintea luminii raţiunii.

Cei debili cu corpul şi cu sufletul se umplură de tărie a se luptà pentru dreptate.

Cei amalaţi [1] şi paralitici se umplură de vigoare şi d'o energie creatoare.

Toţi desmoşteniţii, până la Samariteni, se simţiră de fii ai lui Dumnezeu şi moşteni ai pământului.

Vameşi, păcătoşi şi prostituate, farisei însuşi, Pauli, se luară după Christ, şi crezură lui, spre a se revestì [2] cu omul nou şi a regenerà pe Israel.

Primii creştini înfiinţară idealul lui Jacob, lui Moise şi al profeţilor; ei formară primele societăţi ale adevăratului Israel, şi nu blestemară pe Christ decât cei ce înţestară a rămâneà Judani. Aceştia îl persecutară, îl calomniară, îl condamnară, îl crucificară între doi latroni [3].

Descendenţii acestora rămaseră până astăzi Judani, cu legea nu a lui Moise, ci a Talmudului. Toţi mozaiştii, ca nişte continuatori, au devenit creştini, toţi talmudiştii au rămas Judani.

După Israeliţii deveniţi chreştini, urmând lui Christ şi apos-

---

[1] bolnavi; [2] a se îmbrăcà; [3] tâlhari.

www.dacoromanica.ro

tolilor săi, se luară cei mai eminenţi din sapienţii Asiei, Egiptului, Greciei şi Romei, şi cu toţii propagară Evanghelia în Dacia, în Galia, în Britania, în Europa toată.

Grecii, Romanii, Galii, Anglii, Germanii, Slavii, Europa întreagă se pot da astăzi de popoare-model, de Israeliţi în realitate, iar nu Judanii cari se înţestară [1] încă a rămâne în omul cel vechiu şi vermulos, şi cari n'au vrut şi nu vor încă, continuând a merge în paralel cu primii şi modernii Israeliţi pe calea progresului.

Conchidem dară că între naţiunile antichităţii, istoria, precum cunoaşte Arabi, Egipteni, Fenicieni, Perşi, Armeni, Eleni, Romani, de asemenea cunoaşte şi pe Ebrei, ca variante din stirpea caucaziană sau semitică.

Denumirea de *Israel* nu este un nume de o naţiune oarecare, ci numele unui ideal, al unui popor-model, şi când vreodată Judanii au înfiinţat pe acel popor-model? Executat-au ei vreodată aceà doctrină înaltă şi progresistă, ce prevedeà despre destinatele Omului, şi care indică cu degetul viitorul umanităţii?

Toate popoarele ce s'au pus pe calea progresului, şi luptându-se cu zeul-forţă, s'au apropiat de a deveni solidari între sine, aceia numai, vorbind noi in limbagiul biblic şi după aspiraţiunile lui Moise, s'ar puteà numì Israel.

Christ însuşi a prevăzut că popoarele pământului dela Răsărit şi Apusuri se vor întrece a îmbrăţişà doctrina salutarie, revestindu-se cu omul cel nou şi că mulţi din descendenţii lui Abraham vor rămâne, ca nişte cerbicoşi ce sunt, în carnea vermuloasă a omului celui vechiu. Apostolii lui, lăsând pe Judani, se duseră a propagà Evanghelia la gentili [2] şi barbari.

Dela creştinarea Europei încoà, toate asociaţiunile de chreştini, în adunările lor rituale şi solemne, fie Englezi, sau Germani, fie însuşi Poloni, n'au încetat de a se numì pe sine, între confraţi, cu numele de *Israel* şi de a distinge pe profani sau pe adversarii lor cu numele de Filisteni.

Templierii, liberii tectoni (?) n'avură înainte decât, ca nişte adevăraţi Israeliţi, unii spre a erige şi a realizà Ierusalema ideală şi alţii spre a se luptà pentru dânsa şi a o susţine.

In România însuşi am apucat dela moşii noştri, a căror educaţie erà numai evanghelică, a căror bibliotecă consistà numai în cărţile eclesiei, am apucat, zic, numindu-şi moşia

[1] încăpăţânară ; [2] ginţi (neamuri) streine.

www.dacoromanica.ro

sau patria lor *pământul făgăduinței,* și rugându-se lui Dumnezeu spre a protege pe Israel (neamul lor) și spre a risipi planurile Filistenilor (inimicilor Patriei).

Eclesia întreagă și ecumenică a creștinilor cântă în totdeauna «Lumină-te, lumină-te nouă Ierusalime, și te bucură Sion». Cine și a cui este aceà *nouă* Ierusalem? Au doară a Judanilor? Au nu a creștinătății întregi?

Israel dară, după termenii biblici, este umanitatea întreagă pe calea progresului, în care Judanii în totdeauna s'au ferit d'a întrà. Iar în timpii de demult Judanii nu fură, după cum am zis, decât ciocoii Ebreilor.

Iată dar pe scurt numele sau termenii despre cari tratăm în acest articol:

Ebrei, numele unei națiuni de stirpea semitică.

Israel, numele unui ideal, la care a avut dreptul d'a aspirà umanitatea întreagă.

Judani, numele unui partid, unei facțiuni speculatoare a poporului, ciocoii națiunii ebree, și cari, când nu mai avură pe cine speculà și stoarce în Palestina, ce devenise a lor Judee, cucerită de Titu, se răspândiră peste tot pământul, spre a se susține cu traficul, cu frauda, cu spionajul, cu toate meseriile abjecte și infame, ca toți ciocoii scăpătați.

Departe de a ne pune pe tărâmul religios, și cu atâta mai vârtos departe de orice tentațiune de fanatism, nu facem decât istorie; și când vom cercetà de care religiune sunt Judanii, îi vedem cu totul depărtați, mai depărtați și decât Mahomedanii de legile lui Moise, și de morele[1] arabice ale lui Abraham. Descendenții lui Ismael țin cu mult mai mult datinele patriarhale.

In religiunea lor, Judanii sunt talmudiști. Fie-le de bine credințele sau religia. Acì nu e vorbă de persecuțiuni sau de ură religioasă; puțin ne pasă dacă au continuat sau nu legile lui Moise, dacă au realizat sau nu speranțele lui; studiem numai istoria mediului ev și a timpurilor moderni, și între toate popoarele Europei nu vedem altă națiune mai tolerantă și mai ospitalieră decât cea română.

Pe când Judanii erau persecutați, masacrați și puși pe foc în Spania, Italia și aiurea, în România aflau refugiu și ospitalitate și drepturi mai multe decât Turcii; căci Judanilor li s'a tolerat în totdeauna a-și aveà case și sinagoge în România, pe când Turcilor nu li s'a iertat a-și ardicà giamii pe pământul sànctificat cu sângele părinților noștri.

---

[1] obiceiurile.

www.dacoromanica.ro

IX.

EVREII LA NOI. Să venim în epoca în care trăim, să venim la Judanii ce de mai multe generaţiuni au aflat ospitalitate în România liberă şi la câţi de vreo treizeci de ani incurseră, ca o invazie, din toate părţile Europei, depe unde fură alungaţi, şi mai vârtos din Polonia sau din statele Rusiei.

Toleranţa ce s'a acordat în România la toate religiunile a fost acordată şi Judanilor.

Pe când în Statele papale şi însuşi în regatul Neapoli, ortodoxii nu aveau dreptul nici de a se îngropà, în România templele catolice sau barăţiile aveau drepturile sau prerogativele băniilor (optzeci de *scutelnici* şi *posluşnici* ad-libitum [1]).

Cum apărù protestanismul, şi în Europa se comiteà *Saint-Barthélémy* şi curgeà sângele Francezilor pe stradele Parisului, în România deodată cu aparițiunea lui avù şi drept de cetate; păstorii protestanţilor în ierarhia eclesiastică fură consideraţi ca nişte arhimandriţi [2].

Intre arhimandriţi sau păstori fură consideraţi în totdeauna pe pământul României şi rabinii sau hahamii.

Pe când toate naţiunile disting pe descendenţii lui Abraham cu numele de *Judei, Judani, Juif, Iahudi* şi pe când ei însuşi se numesc în gergul lor cu numele de *Jud,* Românii i-au onorat cu numele naţional de Ebrei.

In cât pentru libera vieţuire, dreptul de a-şi cumpărà şi construì case, ca toţi pământenii, încât pentru consideraţiunea între oameni, Ebreii (nu le mai zicem de aci înainte Judani), Ebreii, zic, s'au bucurat în România mai mult decât sătenii români, coreligionarii şi conaţionalii noştri.

Incât pentru industrie şi comerţ au putut a se întinde mai mult decât până la uzurpare.

Pe când erau titluri sau ranguri de boierie, câţivà din notabilii Ebrei au devenit boieri şi dacă n'au luat ranguri de boierie din cei notabili, este că în demnitatea lor n'au brigat [4] asemenea titluri.

Dintre profesorii capitalei, Baraş, Ebreu de naţiune, se

[1] la bună voia lor.

[2] Vezi *Guvernul şi Poporul* dela pag. 139 (EL. R). — In această ediţie vol. I, pag. 246.

[3] Capul mandrei sau al stânei, capul păstoriei, adică păstor (EL. R.)

[4] n'am dorit cu orice preţ (fr. *briguer*).

www.dacoromanica.ro

bucură de onorile cele mai distinse, de afecţiunea elevilor săi, şi la moartea lui capitala întreagă îl petrecù până la mormânt, unde unul din cei mai distinşi şi cuvioşi ai noştri arhimandriţi, în oraţiunea sa funebră, îi făcù panigericul. Vaduva lui, ca toate matroanele României, se bucură de o pensiune pentru serviciurile soţului său.

La 1848, când se proclamă Constituţiunea ce poporul român îşi dete singur, fură chemaţi şi Ebreii pământeniţi la aceleaşi drepturi, ca şi Românii, zicându-le că *o masă întinde Patria la toţi.* Nu i-a chemat însă şi la votul universal, pentrucă nimeni nu poate oferì, nici promite ceeace singur nu are.

De unde dară şi pentruce în zilele pe faţă ieşì o voce şi se răspândì în toată Europa că guvernele ei sunt desdemnate şi că conştiinţa lor este revoltată — par'că ar fi avut conştiinţă pe când puneà pe Ebrei pe foc şi în beţia de sânge sărbătorià sfintele Barthélémy — că conştiinţa lor este înfiorată înaintea purtării Românilor către descendenţii lui Juda ?

Indată vom vedeà şi aceasta.

X.

De când, graţie simţământului caritabil de ospitalitate şi de toleranţă al Românilor, ce împlù România întreagă şi mai vârtos Moldova de toţi alungaţii fără căpătâiu Ebrei, şi se înmulţira aceştia până la 700.000 indivizi înaintea a vreo patru milioane de Români :

De când aceştia, prin spiritul de speculă şi de trafic, acaparară industria şi comerciul mare şi mic al României până la birturi, hanuri, cârciume, până la pâine şi carne, până la legume şi poame, şi până la cărătura din porturi ;

De când deveniră samsarii şi revânzătorii productelor de orice travaliu în marea daună şi a productorilor, şi a consumatorilor ;

De atunci se deşteptară câţivà din capii adoratorilor viţelului de aur din adoratorii lui Mamona şi îşi ziseră : iată ţara promisă ! nimic mai facil şi mai plăcut decât să facem din România o Judee !

«Coreligionarii noştri au cuprins toate meseriile, întinzându-se în toate unghiurile ţării, să cuprindem şi pământurile acestei ţări, forţând pe indigeni a ni le vinde. S'a desfiinţat boieria pământenilor ; noi să devenim proprietarii şi domnii pământurilor ; şi Românii să devie servii noştri ! La faptă ! acum e timpul ! să dăm, să lovim şi să ţipăm tot noi !»

www.dacoromanica.ro

Nu întârziară apoi a-şi trimite agenţii lor în ambele principate, spre a încurajà pe de o parte pe coreligionarii lor cu pretenţiuni la drepturi ce nu posed nici pământenii, iar pe de alta a propagà şi susţine ideile cele mai absurde.

Dela un timp încoà, mulţi din Ebrei începură a se numì *Români de ritul israelit,* expresie neauzită încă pe faţa pământului.

Din religiunile cunoscute s'a auzit până acum de brahmism, budism, mozaim, christianism, mahometanism, despre vreo religiune însă care să se zică israelitism, nu s'a mai auzit încă.

Dacă iar în religiunile existente se află şi oarecare rituri diverse, se poate zice între creştini, ritul răsăritean, ritul apusean, ritul reformiştilor, luterani, calvini etc., ce rit însă este acela ce se zice israelit?

De vom vorbì de Ebrei, încât pentru religiune, ei n'au fost decât mozaişti, precum Turcii sunt Mahometani, precum adoratorii lui Christ sunt christiani; când însă au încetat d'a mai fi mozaişti, când deveniră partizani ai lui Juda, se putură numi Judani, adversari şi persecutori ai Israeliţilor şi profeţilor; se pot astăzi numì talmutişti. Cu Românii însa ce pot aveà de comun? De unde ei Români? Şi de unde Românii vreodată dela descălicătoare au fost altcevà decât creştini de ritul Răsăritului?

Ce galimatias este acesta *Român de ritul israelit?* De unde Judanul este Israelit, şi de unde poate fi Român? cu limba? cu legea? cu religia? cu credinţele? cu datinele? cu luptele ce a pus spre apărarea acestui pământ?

In adevăr n'a putut să iasă o asemenea expresiune decât din capetele pervertite ale comisarilor târtanilor din Franţa şi Englitera.

Toţi cunosc până unde noi, cari scriem aceste pagini, neam arătat cu toată ocaziunea simţimintele noastre umanitare, de câte ori s'au putut ardicà nişte acuzări asupra Ebreilor, acuzări ce totdeauna le-am considerat ca nişte calomnii.

Incă mai 'nainte de 1848, pagini multe ale *Curierului Român* sunt pline de apărări ale acestei stirpe decăzute şi învechite în prejudiţiuri, ce nu mai sunt de secolul al XIX-lea.

De câte ori s'au ardicat asupra Ebreilor calomniile ce-şi au originea lor în părţile Apusului, că adică Ebreii mănâncă la copii, noi cei dintâi am fost ce am combătut cu tărie asemenea calomnii, de cari au fost asupriţi şi creştinii primitivi, tot in Roma păgână.

In principiile noastre de a susţine cauza asupriţilor şi îm-

www.dacoromanica.ro

pilaţilor, am susţinut pe Ebrei, când erau asupriţi, împilaţi şi batjocoriţi, şi dacă nu putem abnegà acele principii, ce învederează o vieaţă de o jumătate de secol, cum putem închide ochii astăzi când vedem pe fraţii noştri, pe conaţionalii şi coreligionarii noştri, Românii, cei mai toleranţi între popoarele Europei, calomniaţi, insultaţi de agenţii alianţei zise de sine israelită, fără ştirea raţiunii umane?

Suntem atacaţi în numele nostru naţional, în onoarea noastră, în existenţa noastră naţională, şi cată să ne apărăm. Tăcerea noastră ar fi o crimă de les-naţionalitate, şi dacă pentru puţin descindem din gravitatea filozofiei istorice, nu este decât a surâde de pietate înaintea mizeriei unei porţiuni a omenirii, ce şi-a bătut cu pietre pe toţi profeţii ce le-a dorit binele.

N'am să pronunţ nici un nume, n'am să mă cert cu nimeni, pentrucă numai egalii se ceartă.

Noi Românii, în demnitatea şi buna cuviinţa noastră, am numit, după cum am zis, pe aceşti străini cu numele ce l-am crezut de naţional, cu numele de Ebrei. Să ne fie permis însă astăzi a distinge pe intriganţii din Englitera şi Franţa, pe leviţii viţelului de aur, cu însuşi numele cu care îşi complac a se numì ei singuri în toată Europa şi Asia, cu numele de Judani [1], adică de ciocoi ai Ebreilor.

Lăsăm dară la o parte pe Ebreii născuţi şi crescuţi de două şi trei generaţiuni în România, şi cari mai mult sau mai puţin s'au dedat cu ale noastre, şi cari mulţumiţi de ospitalitatea ce le-au dat părinţii noştri, nu i-am auzit cu vreo pretenţiune în pământul ospitalier. Cu aceia n'avem nimic.

Biciul sarcasmului indignatiunii noastre, ce ne încercăm a luà, este biciul lui Crist, prin care flagelà pe toţi câţi făcură din casa Domnului o tavernă de trafic, îi vom numì ceeace au vrut şi voesc să fie, îi vom numì mai puţin decât Judani, le vom zice *ciufuţi,* cum le zic Musulmanii.

Numele lor propriu, de scârbă, nu-l vom pronunţà, şi nici cu dânşii nu ne vom măsurà, îi vom tratà pe cei din Englitera ca pe nişte sperveniţi târtani, şi pe cei din Franţa ca pe nişte cavaleri de industrie, ca pe nişte aventurieri de tristă figură.

In lupta noastră supremă avem a ne luà corp la corp cu potentaţi de regiuni cu totul înalte şi le spunem:

---

[1] Cei din Franţa se numesc *Juifi,* cei din Englitera şi Germania se numesc *Iudi,* cei din Italia *Giudei,* cei din Turcia *Iuhudi* (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

«Nişte târtani, în toată hidoasa lor idolatrie, nişte imunde hahamii ale orgiilor lui Mamona îşi imaginară în *sabatele* lor — să ni se permită expresiunea, fiindcă este tot apuseană — îşi imaginară să facă din pământul României o nouă Judee a descendenţilor lui Juda iscariotul şi a tuturor Judeilor vânzători de fraţi, şi în nelegiuitele lor veleităţi îşi trimiseră, ca nişte îngeri ai satanei, misionarii lor, spre a pune discordie între Români şi Ebreii din România. Inflară capul Ebreilor cu cele mai stranii idei şi-i împinseră până la cele mai strâmbe pretenţiuni, strâvestite cu numele de *drepturi.*

Insă când Ebreii au fost vreodată lipsiţi de drepturi în patria noastră? Li s'a recunoscut în totdeauna drepturile omului, şi de n'au avut întru toate drepturile Românului, este pentrucă n'au vrut niciodată a fi Români.

Care lege i-a împedicat, pe când există boierie, de a se revesti cei mai luminaţi şi capabili cu titlu de *boieri,* atât oficialmente de către guvern, cât şi în casele lor, din partea domesticilor [1] ce le serviau? Servitoarea română ziceà capului casei *boierul,* şi copiilor *coconaşii.* Pe când singuri, după meseria lor, vreau să fie *jupâni,* se bucurau de toată jupânia; astăzi toată lumea le zice domni.

Care lege astăzi îi împiedică de a intrà în oştire şi de a deveni ofiţeri după merite? Care lege împiedică pe doctorii în medicină dintre dânşii, împiegaţi sau în oştire sau în gardia naţională, de a îndosà [2] uniforma şi de a încinge spada?

Care lege împiedică pe fiii Ebreilor de a deveni bursieri ai statului şi de a studià şi în patrie, şi în străinătate cu spesele României, când fiii celor mai devotaţi şi scăpătaţi Români sunt lăsaţi în sarcina părinţilor?

Cari drepturi mai voesc? dreptul de a fi alegători şi aleşi? dreptul de a fi deputaţi şi senatori? dreptul de a fi judecători şi administratori? Insă dreptul acesta îl are poporul României în genere, ca să-l poată da târtanilor din Franţa şi Englitera, şi amăgiţilor de dânşii Ebrei din România?

Sătenii români votează prin delegaţi, şi Ebreilor, fiind comercianţi şi industriali, să le dăm dreptul de a aveà votul direct, încât în colegiurile electorale să avem câte 50 de Români şi sute de Ebrei?

Insă, ca să poată un fiu al patriei devenì deputat, jude, prefect, general, i se cere să depue jurământ pe evanghelie, că va fi credincios patriei şi tronului, şi această îndatorire

[1] servitorilor; [2] a îmbrăcà (fr. *endosser*).

www.dacoromanica.ro

neevitabilă o poate contractà un Turc sau un Ebreu sau oricine nu este creştin? Sau de o va contractà, îl putem crede când el nu crede în evanghelie?

La această din urmă întrebare, ni s'a răspuns, nu din partea Ebreilor, ci din partea unor zişi Români, zicând: aceasta nu este nimic, căci fiecare îşi va pune jurământul după religiunea sa. Creştinul va jurà pe evanghelie, Musulmanul pe coran şi Judanul pe legea lui Juda.

Oameni ai legii, cari numai aci vă prefaceţi că nu pricepeţi ce este legea pozitivă, care cere să i se respecte şi litera şi spiritul! Au doară constituţia nu cere clar şi pozitiv ca jurământul să se facă pe evanghelie şi nu pe coran? au doară spiritul legiuitorului, când a cerut jurământul numai pe evanghelie, a înţeles că va aveà să dea drepturi de cetăţean şi muftiilor şi hahamilor? Şi dacă a cerut jurământul numai pe Evanghelie, este acum timp de a călcà sau de a schimbà constituţiunea, numai ca să complacem târtanilor din Englitera şi Franţa, sub a căror soldă şi discreţiune v'aţi pus şi dumneavoastră, sperând a ajunge la minister, vânzând România?

Nu vedeţi dumneavoastră că târtanii din Englitera şi Franţa nu cer drepturi de cetăţeni în România, ci privilegiuri, supremaţia, vor a fundà o aristrocraţie a banilor, a viţelului de aur?

Cer aceea ce noi nu putem da până la ultimul Român.

Naţia română, geloasă, ca toate naţiunile Europei, de libertăţile sale şi de dreptul egalităţii, s'a sculat la 1848 ca un singur om, şi de atunci până astăzi s'a agitat, s'a luptat, a sacrificat, spre a aboli [1] orice privilegii, fie însuşi d'ale gloriei naţionale, spre a pune în respect oricare veleitate către crearea vreunei aristrocraţii, fie mai legitimă şi însuşi decât a familiilor istorice ale fiilor unei ţari?

Cred oare Târtanii din Englitera şi din Franţa, credeţi oare şi dumneavoastră, dimpreună cu dânşii, că Românii se vor uità cu sânge rece la a se stabilì între dânşii cea mai sordidă şi imundă, cea mai bădărană dintre aristrocraţie, dominaţia de marţafoi, de Judani, de rufiani [2] ai lui Mamona?

Pe ce cuvânt însă şi pe ce drept se va puteà stabilì o asemenea abominabilă dominaţie înaintea atriului, înaintea porţilor secolului douăzeci, unde umanitatea întreagă, afară

[1] desfiinţa ; [2] stricaţi.

www.dacoromanica.ro

de fiii pieirii, se va prezentà ca o mireasă înaintea divinului său mire?

Vin târtanii din Englitera şi Franţa cu dreptul omului bazat pe egalitate să pretinză numai ei privilegii şi supremaţie?

Şi fiindcă nu pot invocà dreptul acesta, cutează, după cum le-a plesnit în cap paradoxul de *Român de ritul israelit,* să-şi împingă cutezanţa şi mai jidănească de a ne amenințà cu numele suveranilor Europei: speriându-ne că conştiinţa adică a unui monarh ne-a urgisit în naiva şi virginala sa candoare!

Auzì minciună şi cutezanţă! auzi profanaţiune a celui mai suprem şi evident adevăr! un monarh care este dator coroana cea mai splendidă a Europei numai principiului egalităţii, el să vie să impue o aristocraţie de marţafoi peste un popor Român, în plin secol al nouăsprezece!!!

Ci ca lăsaţi-ne în pace, domnilor miniştri, cu nişte temeri atât de eteroclite şi absurde, speriindu-vă de nişte minciuni, de cari nici un monarh n'a putut nici visà.

România are o providenţă care o protege de şaptesprezece secoli, şi monarhului, ce ar visà să improvizeze o aristocraţie de Judani în România, un asemenea vis nu va fi decât cea mai stranie aiurare pe patul morţii; nu va trăi să vadă şi paradoxul acesta, i-a sunat ora, precum îi sună şi scândura.

Mai este un drept prin care se stabilesc aristocraţiile şi privilegiile mai în toate părţile lumii păgâne şi barbare, dreptul măciucei şi al gladiului[1], dreptul ce îşi deteră oarecând şi golanii ce ieşiră din Egipt şi în tăria braţului cucerirà Palestina, ucizând şi risipind, desmoştenind pe pământenii ei.

Aceia însă şi-au expus vieaţa şi au rescumpărat pământul cucerit cu sângele lor.

Cu ce oare ne vor cucerì Judanii, întrebăm pe toţi monarhii, ce ne spun că li s'a înfiorat conştiinţa ca s'auză toţi agenţii târtanilor din Englitera şi Franţa, ce vin a ne da lecţiuni de umanitate până în faţa Adunărilor noastre legislative?

Cu cantitatea? Cu numărul? Cu forţa?

Pentru binele ce le dorim şi le-am dorit, în numele regenerării popoarelor şi însuşi a Ebreilor pe pământul Palestinei, îi plângem de pietate şi le dăm tòt consiliul, ce le poate da un creştin gelos de mântuirea umanităţii întregi, de plagele lui Christ, ce din înălţimea crucii iertà şi pe insuşi carneficii[2]

[1] sabiei; [2] gâzii.

www.dacoromanica.ro

săi, să nu cumvà să încerce la una ca aceasta şi nici să cuteze nici a cugetà, necum a pretinde cevà în această epocă de agitaţiune, provocată de îngerii satanei, ce i-au indus în ispitaţiune, să nu se cerce la una ca aceasta, că Dumnezeu ştie unde vor ajunge Românii în legitima lor şi cea mai sacră din toate urgiile, apărându-şi drepturile lor, ca orice naţiune ce îşi are instinctul de conservare.

Tot ce mai putem zice Ebreilor celor din Bucureşti, cari ne cunosc şi pe cari îi cunoaştem, şi pe cari i-am auzit adesea raţionând omeneşte şi blestemând pe emisarii ciocoilor târtăneşti din Englitera şi Franţa, este că stă la dânşii să dejoace toate planurile dezastroase ale celor ce şi-au pus în cap să-i ducă pe calea pieirii. La ei stă de a cere să se cureţe România de emisarii acelor ciocoi ai curţii viţelului de aur.

Unul din Ebreii din Bucureşti îmi zise într'o zi:

— Părinţii voştri au fost mai ospitalieri cu părinţii noştri.

Şi eu le-am răspuns:

— Fiţi şi voi ca părinţii voştri, şi vom fi şi noi ca părinţii noştri. Când suntem atacaţi, cată să ne apărăm. Aţi crezut că există un Dumnezeu, care urgisind umanitatea întreagă voeşte să constitue un singur popor privilegiat. Nu mai este acela Dumnezeul secolului nouăsprezece fără plagele pironirii celui născut în staul, fără plagele lui, în cari îmi simţ durerile din toate zilele, aş fi fost, cum am zis-o totdeauna, cel mai teribil din atei.

Credeţi însă în care Dumnezeu vă place, fie acesta Sabaot, domnul forţelor, fie viţelul de aur, că aveţi toată libertatea, israelizaţi-vă însă, civilizaţi-vă adică; dacă vreţi a fi din Israel, încetaţi de a mai fi Judani.

Auzii într'o zi în atriul [1] Adunării legislative pe un misionar al târtanilor din Englitera şi Franţa, apostrofând pe un reprezentant al naţiunii Române zicând:

— Ce vreţi să înţelegeţi cu expresiunea *la noi,* sau în ţara noastră? şi ce va să zică la noi? au nu acolo unde s'a crescut cinevà şi unde îi sunt îngropate oasele părinţilor săi? şi prin urmare au nu şi *les Juifs* (vorbià franţuzeşte) sunt la dânşii în ţara aceasta, când într'însa îşi au îngropate oasele părinţilor lor?

Mi-adusei atunci aminte din zilele ciumei lui Çarageà. Eram copil, şi părinţii mei încă de mai 'nainte din timpul resbelului Muscalilor, dedeseră ospitalitate la una din familiile de Bul-

[1] sala.

www.dacoromanica.ro

gari refugiate la noi de frica Turcilor. Copiii Bulgari născuţi în casa noastră, crescând împreună cu mine, îşi făceau jocurile dimpreună cu mine, şi când, după ducerea Muscalilor, veni Carageà cu ciuma dimpreună, bietul Bulgar, cu femeia lui, rămaşi în casa părinţilor mei, trăgându-ne noi la ţară, muriră amândoi de ciumă şi din pietatea părintelui meu fură îngropaţi în grădina noastră, ca să nu-i dea pe mâna cioclilor. Acolo până astăzi se repauză oasele lor; şi copiii lor fură crescuţi şi căpătuiţi de părinţii mei. Unde ne-am aflà astăzi, când acei copii ar venì să pretinză că casa părinţilor mei ,este casa lor proprie, pentrucă oasele părinţilor lor sunt în grădina noastră paternă?

Iacă argument, iacă logică, iacă veritate, iacă dreptate judană! şi în pragul Adunării noastre legislative!

Averea stabilă — Averea instabilă.

Casa pensiunilor. — Casa de credit reciproc.

Pensie la un servitor se zice când acesta, servind cu devotament şi credinţă mai mulţi ani şi luându-şi salariul pe deplin, i se face, dela domnul său sau dela casa în care a servit, un ajutor, drept recompensă pentru repausul căruntelor sale, sau pentru susţinerea descendenţilor săi.

Când acestui servitor i se reţine oarecare parte din salariul său pe fiecare lună, spre a lui proprie economie, şi la ieşirea sa din serviciu i se dau înapoi reţinerile cu procentele sumelor adunate din fiecare lună, atunci nu i se dă nimic mai mult decât dreptul său, i se restitue adică ale sale din ale sale.

Regulamentul Organic, la începutul său, considerând pe funcţionarii publici ca pe nişte servitori ai statului, a prevăzut ca să se depue pe tot anul câte o sumă oarecare şi să fie destinată mai târziu, după un serviciu de ani determinaţi, pentru pensiune acestor funcţionari.

Aceste sume adunate, după opt ani, începură a se împărţì funcţionarilor ce au servit 8, 16, 24 de ani.

Inmulţindu-se, după trecere de mai mulţi ani, pensiunile, şi nefiind de ajuns sumele destinate la început, se luară măsuri şi se legiuiră reţinerile de câte 10 la-sută atât dela apuntamentele funcţionarilor, cât şi dela însuşi sumele pensiunilor.

De acì înainte condiţiunile pactului primitiv se văzură schim-

www.dacoromanica.ro

bate, şi numele de pensiune nu-şi mai puteà aveà loc; de acì înainte, fiecare funcţionar devenì un creditor al statului cu sumele ce i se reţinură pe fiecare an şi cu procentele lor.

Să facem, spre exemplu, comptul reţinerilor de zece la sută ale unui funcţionar ce a servit 24 de anî cu salariu de 500 lei vechi pe lună.

Acesta, depuind câte 600 lei pe fiecare an, aceştia capitalizându-se, în 24 ani s'ar suì la ţifra 60.000, care i-ar da un procent de 6.000, fără a fi desmoştenit de capitalul de care astăzi statul desmoşteneşte pe descendenţii lui, ce rămân în adevăr creditori ai statului.

Astăzi pensionarii, după ce li s'a absorbit capitalul depus, după ce li se desmoştenesc fiii de sumele depuse, după ce li se mai reţine câte o zecime din zisa pensiune, sunt amenințaţi a li se mai scădeà câte un necunoscut la sută.

Care însă este cauza acestei anomalii? Ce s'au făcut fondurile capitalurilor depuse de 40 de ani aproape şi procentele lor? Şi pentruce statul este nevoit a venì cu o subvenţiune de 5 milioane pe tot anul, ce abià ajung, spre a răspunde zisele pensiuni?

Iată câtevà din cauze:

1⁰ Pentrucă din capul locului nu s'a creat o casă spre administrarea şi capitalizarea fondurilor depuse, cari s'au vărsat în visterie, ca în tonelul [1] Danaidelor.

2⁰ Pentrucă dela 1859 încoà, sărind guvernele succesive peste gradele ierarhiei, şi dând la mulţi funcţionari, ce 23 de ani au depus câte 600 lei, o funcţiune înaltă cu apuntamente de 2.000 lei pe lună, de unde s'ar fi cuvenit a ieşì la pensiune cu suma de 6.000 lei pe an după dreptul ce li se cuvenià la capitalele depuse, ieşiră cu pensiune împărţită de 24 mii lei pe an; şi din aceasta începù a se împuţinà capitalele restului pensionarilor, ce nu se bucurară de această favoare.

3⁰ Se adauseră apoi diurne funcţionarilor pe lângă apuntamentele legiuite; la mulţi din funcţionari, ieşiţi la pensiune, li s'au considerat şi diurnele din cari n'au fost depus a zecea parte; şi aşà de unde se cuvenià a li se da 6 000 lei pe an pensie, se retraseră din serviciu cu câte 12. 18, 24 mii lei drept pensiune, care împuţinà şi mai mult capitalele restului dintre funcţionari.

[1] butoiul.

www.dacoromanica.ro

4⁰ Pe lângă acestea se mai adauseră în sarcina casei pensiunilor şi recompensele naţionale.

Libere erau guvernele succesive şi Corpurile Legiuitoare a luà în consideraţiune serviciurile extraordinare ale multora din cetăţeni, şi în generozitatea lor să acorde recompense naţionale; nu erà drept însă ca aceste recompense să se dea din obolul anual al foştilor funcţionari, depus înadins pentru anii căruntelelor, şi pentru văduvele şi orfanii lor. Pentru aceste recompense se cuvenià a se destinà şi legiuì alte fonduri, după cum, în urmă însă foarte târziu, se făcù prin legiuirea din 186...

Acestea sunt cauzele nu numai ale lipsei de care sufer astăzi toţi pensionarii, ci şi a pierderii de orice prespectivă pe viitor a funcţionarilor actuali.

Răul însă s'a comis şi astăzi este în culmea lui, şi pensionarii sunt ameninţaţi la o reducere din ce în ce mai mare, şi funcţionarii actuali sunt condamnaţi de a nu aveà nici o perspectivă pentru bătrâneţele lor; toţi sunt victimaţi[1], fără a puteà numì pe nimeni anume de impilător.

Răul s'a comis, ca toate erorile ce provin în timpi de transiţiunì, de reforme introduse de oameni fără experienţă şi prevedere, în timpi de agitaţiuni politice şi sociale. Nu putem acuzà pe nimeni în parte, afară numai dacă vom intrà fiecare în sine înşine şi vom vedeà cu toţii erorile prin cari am trecut cu toţi.

N'avem dară acum decât cu maturitate, cu spiritul blândeţei şi al echităţii, a cătà cu toţii un remediu posibil, o reparaţiune ce se poate împlinì.

Propuiu dară să alergăm la crearea unei case bine administrate în folosul nu numai al fundatorilor ei, ci şi al Romăniei, după cum se va vedeà în câte avem a vorbì îndată.

Vom numì această instituţiune *Casa de credit reciproc* şi scopul ei va fi ca, unind sau însoţind averea nemişcătoare cu capitalele în numerar, pe deoparte statul să poată a se uşurà cu încetul de răspunderea acelor cinci milioane de subvenţiune pentru pensionari, şi pe de alta funcţionarii publici şi pensionarii să reconchiste cu încetul iară drepturile pierdute din cauza neprevederii.

Până a intrà în teorie, vom începe dela fapte, dela practică, ce singură ne va dictà şi regulile ce vom aveà a ne pune şi a observà. Inceputul se poate face pe o scară oricât de mică, şi dela tot ce este mai posibil în ţara noastră.

[1] păgubiţi.

www.dacoromanica.ro

Începem dela a zecea parte ce toţi funcţionarii sunt deprinşi de atâţia zeci de ani a lăsà în casa vistieriei din salariile lor legiuite şi însuşi pensionarii din pensiunile lor, fără murmură şi însuşi când li s'a cerut mai mult.

Am zis că decima din salariu de 500 lei pe lună sau de 6.000 lei pe an, dând pe tot anul câte 600 lei, aceştia, capitalizându-se, nu la fiecare trei şi şase luni, ci la capătul fiecărui an, ajung în 24 de ani la ţifra de 60 mii lei aproape, şi dau un procent de 6000 lei, şi prin urmare, în 30 de ani, după ultima legiuire relativă la pensiuni, ajung la ţifra de un capital de 110.000 lei.

Ceeace vine la fiecare, vine prin urmare la toţi functionarii împreună. Ţifra d'un milion dară, capitalizată în 30 de ani, ar ajunge la un capital de 200 milioane, şi prin urmare ţifra de 6 milioane, ce s'ar reţineà pe fiecare an dela 60 milioane ale salarilor funcţionarilor unui stat oarecare, ar ajunge la un capital de un miliard şi jumătate, care ar da un procende 150 milioane, ca venit sau drept al funcţionarilor fundatori, ce au fost depus în aceà casă câte zece la sută pe tot anul, şi acest fond şi venit împreună, fiind proprietatea funcţionarilor în perpetuu, cum şi a descendenţilor lor, unde ar mai fi atunci necesitate de subvenţiuni, din vistierie, şi unde ar mai fi necesitate de aceste zise pensiuni? Căci fiecare şi-ar aveà ale sale dintr'ale sale.

Răul însă este consumat; astăzi nu putem începe de unde ar fi putut începe Regulamentul Organic acum 40 de ani, nu putem adică să dăm reţinerilor destinaţiunea de a se capitalizà pe comptul adevăraţilor lor proprietari. Astăzi funcţionarii în activitate depun câte zece la sută spre a susţine pe vechii funcţionari, ieşiţi la pensiuni, şi ale căror capitaluri depuse pe anii trecuţi au dispărut din visterie, din cauza neprevederii.

Să începem dar de unde se poate, ca fără sbuciumare, încetul cu încetul să ajungem la starea normală şi echitabilă; să începem nu dela suma întreagă a tuturor reţinerilor ce îşi au destinata lor spre răspunderea anuală a pensiunilor, ci dela un capital improvizat de un milion de *romanaţi*[1] sau lei noi.

[1] După cum se zice *franc*, nu putem zice *român*, caci auzul Românului nu suferă a se zice «s'a dat o sută de *români* (ca o suta de franci) pe un bou». Zicem dar *romanat*, precum se zice *constantinat, colonat, ducat* etc. *Leul* a rămas dela monetele Banatului pe a cărui arme erà *leul*; banii iar aveau figura banului (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

De unde să improvizăm acest milion? Din acele 14 mit lioane lei vechi, ce se dau pe tot anul pentru pensiuni, to-în folosul pensionarilor, după cum se va vedeà, şi cu condiţiune de a li se restituì în urmă în modul cel mai simplu şi facil.

Să ne explicăm: din 14 milioane ce se iau pe an pentru răspunderea pensiunilor, se vor reţine în primul şi al doilea an câte zece la sută, adică un milion patru sute de mii, peste tot în doi ani 2 milioane 800 de mii lei noi, şi pentru aceste reţineri se va da fiecărui pensionar câte un bon echivalent sumei reţinerilor, cari bonuri apoi se vor stinge sau plătì în termeni de câţivà ani.

Fără această măsură, pensionarii sunt ameninţaţi la o reducţiune în perpetuu de alţi 10, sau 15 la sută pe decima ce dau; pe când aceşti 10 la sută pentru doi ani numai, li se va restituì la termenul fixat.

Pe lângă milionul de lei noi, împrovizat în primii doi ani, şi pe lângă procentele lui, să se mai adauge pe tot anul câte 50 mii lei noi din pensiunile stinse, cari să se scadă din subvenţiunea de 5 milioane pe tot anul, cu care vistieria vine în ajutorul casei pensiunilor, urmând înainte până la stingerea totală a tuturor pensiunilor actuale, care neapărat va advenì în curs de 25 până la 30 de ani.

Atunci, ajungând astfel la starea normală, în casa de credit reciproc se va depune pe tot anul suma reţinerilor întreagă, care din an în an va însumà averea sau proprietatea pecuniară [1] a fiecăruia depunător, fie funcţionar, fie însuşi şi pensionar, despre a cărui depunere se va vorbì la locul său. Pentrucă dela începutul acestei instituţiuni sau case, reţinerea dela pensionari nu va mai fi pierdută, ci se va capitalizà pentru descendenţii lor.

Până să venim la a doua parte a acestei scrieri, ce va tratà despre crearea, asigurarea şi administrarea acestei case, să face un tablou despre creşterea din an în an a capitalului de un milion romanaţi şi de cei 50 mii pe fiecare an.

[1] bănească.

www.dacoromanica.ro

Iată acest tablou *aproximativ*:

Anul I.

	Romanați
Fondul primitiv	1.0 0.000
Procentele lui sau anuitatea	100.000
Pensiunile stinse	50.000
	1.150.000

Anul II.

Fondul de sus	1.150.000
Procentele sau anuitatea	115.000
Pensiunile stinse	100.000
	1.365.000

Anul III.

Fondul de sus	1.365.000
Procentele sau anuitatea	136.000
Pensiunile stinse	150.000
	1.651.500

Anul IV.

Fondul de sus	1.651.500
Procente sau anuitatea	165 150
Pensiunile stinse	200.000
	2.016.650

Anul V.

Fondul de sus	2.016.650
Procente sau anuitatea	201.665
Pensiunile stinse	250.000
	2.468.315

Anul VI.

Fondul de sus	2.468.315
Procente sau anuitatea	246.831
Pensiunile stinse[1]	400.000
	3.115.146

Anul VII.

Fondul de sus	3.115.146
Procente sau anuitatea	311.514
Pensiunile stinse	500.000
	3.926.660

[1] Stingerile, cu cât trec anii, cu atâta cată sa prezinte o cifră mai mare (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

Anul VIII.

	Romanați
Fondul de sus	3.926 660
Procente sau anuitatea	392.666
Pensiunile stinse	600.000
	4.919.326

Anul IX.

Fondul de sus	4.919.326
Procente sau anuitatea	491.932
Pensiunile stinse	700 000
	6.111.258

Anul X.

Fondul de sus	6 111.258
Procente sau anuitatea	611,125
Pensiunile stinse	800.000
	7.522.383

Anul XI.

Fondul de sus	7.522.383
Procente sau anuitatea	752.238
Pensiunile stinse [1]	1.000.000
	9.274.621

Anul XII.

Fondul de sus	9.274.621
Procente sau anuitatea	927.462
Pensiunile stinse	1.200.000
	11.402.083

Anul XIII.

Fondul de sus	11.402.083
Procente sau anuitatea	1.140.208
Pensiunile stinse	1.400.000
	13.942.291

Anul XIV.

Fondul de sus	13.942.291
Procente sau anuitatea	1.394 220
Pensiunile stinse	1.600.000
	16.936.520

Anul XV.

Fondul de sus	16.936.520
Procente sau anuitatea	1.693.652
Pensiunile stinse	1.800.000
	20.430.172

[1] Stingerile, se înmulțesc cu câte 200.000 pe tot anul (EL. R.).

www.dacoromanica.ro

Anul XVI.

	Romanați
Fondul de sus	20.430.172
Procente sau anuitatea	2.043.017
Pensiunile stinse	2.000.000
	24.473.189

Anul XVII.

Fondul de sus	24.473.189
Procente sau anuitatea	2.447.318
Pensiunile stinse	2.200 000
	29.120.507

Anul XVIII.

Fondul de sus	29.120.507
Procente sau anuitatea	2.912.050
Pensiunile stinse [1]	2.500.500
	34.532.557

Anul XIX.

Fondul de sus	34 532.557
Procente sau anuitatea	3.453.255
Pensiunile stinse	2 800.000
	40.785.812

Anul XX.

Fondul de sus	40,785.812
Procente sau anuitatea	4.078.581
Pensiunile stinse	3.100 000
	47.964.393

Anul XXI.

Fondul de sus	47.964.393
Procente sau anuitatea	4.796.439
Pensiunile stinse	3.400 000
	56.160.832

Anul XXII.

Fondul de sus	56.160 832
Procente sau anuitate	5.616.083
Pensiunile stinse	3.700.000
	65.476.915

Anul XXIII.

Fondul de sus	65.476.915
Procente sau anuitatea	6.547.691
Pensiunile stinse	4.000.000
	76.024.606

[1] Stingerile ajung la 300 mii lei pe an (ED. R.).

www.dacoromanica.ro

Anul XXIV.

	Romanați
Fondul de sus	76.024.606
Procente sau anuitatea	7.602.460
Pensiunile stinse	4.300.000
	87.972.066

Dela începutul anului douăzeci şi cinci guvernul încetează dela darea subvenţiunii şi în casă începe a se vărsà reţinerea câte zece la sută, atât dela funcţionari cât şi dela restul pensionarilor.

Anul XXV.

Fondul de sus	87.927.066
Procente sau anuitatea	8 792.706
Zecimea apuntamentelor şi pensiunilor	6.000.000
	102.719.772

Anul XXVI.

Fondul de sus	102.719.772
Procente sau anuitatea	10.271.977
Zecimea apuntamentelor şi pensiunilor	6.000.000
	118.991.749

Anul XXVII.

Fondul de şus	118.891.749
Procente sau anuitatea	11.899.174
Zecimea apuntamentelor şi pensiunilor	6.000.000
	136.890.923

Anul XXVIII.

Fondul de sus	136.890.923
Procente sau anuitatea	13.689.092
Zecimea apuntamentelor şi pensiunilor	6.000.000
	156.580.015

Anul XXIX.

Fondul de sus	156.580.015
Procente sau anuitatea	15 658.001
Zrcimea apuntamentelor şi pensiunilor	6.000.000
	178.238.016

Anul XXX.

Fondul de sus	178.238.016
Procente sau anuitatea	17 823.801
Zecimea apuntamentelor şi pensiunilor	6.000.000
	202.061.817

www.dacoromanica.ro

Anul XXXI.

	Romanaţi
Fondul de sus	202.061.817
Fondul sau anuitatea	20.206.181
Pensiunile stinse	6 000.000
	228.267.998

Anul XXXII.

Fondul de sus	228.267.998
Procente sau anuitatea	22.826.799
Pensiunile stinse	6.000.000
	257.094.797

Anul XXXIII.

Fondul de sus	257.094.797
Procente sau anuitatea	25.709.479
Pensiunile stinse	6.000.000
	288.804.276

De aci înainte acest fond rămâne proprietate a pensionarilor şi funcţionarilor ce dela 1870 au depus câte zece la sută pe fiecare an sau din apuntamentele sau din pensiunile lor. Procentele sau venitul acestui fond, ce trec peste cifra de 28 milioane 700 mii romanaţi sau franci, devin anual venit pentru familiile depunătorilor sau fondatorilor după proporţiunea sumei zecimelor depuse.

La întâmplare de încetare din vieaţă a vreunui funcţionar sau pensionar, care şi-a vărsat neîncetat zecimele sau mensuale sau anuale, sumele depuse se vor capitaliză neîncetat în casă, şi la timpul cuvenit, moştenitorii vor aveà dreptul la fondul capitalizat şi la procentele lui.

După instituirea acestei case se poate vedeà pe deoparte că pensionarii actuali, dela primul an al acestei instituţiuni, încep a aveà dreptul asupra zecimelor ce li se reţin şi cari au a se capitaliză pe comptul lor, iar pe de altă parte funcţionarilor actuali li se prepară un viitor cu mult mai avantagios, mântuindu-se de tristele consecinţe ale legiuirii din 1868.

Prin această instituţiune se împiedică toate dificultăţile în cari astăzi se află şi guvernul, şi pensionarii, din cauza neprevederii de a se instituì o asemenea casă încă din anul când s'au legiuit reţinerile.

De s'ar fi prevăzut spre a creà o asemenea casă şi de ar fi capitalizat acele reţineri, această casă ar fi avut astăzi un

www.dacoromanica.ro

fond prin aproximaţiune de 600 milioane lei vechi, cari ar fi dat un procent de 60 milioane lei vechi în dispoziţiunea pensionarilor, în locul celor 14 milioane ce îi împart astăzi în sarcina statului.

PARTEA A DOUA

Insă cum se asigură aceste reţineri, şi cum se administră însumarea lor, încât începând dela improvizarea unui milion de romanaţi sau lei noi, să ajungă în timp de 30 de ani la cifra de peste 27 milioane, fără a se împuţină fondurile sau fără a se înstrăină ori dispărea ca în trecut?

In adevăr fondurile şi veniturile sau procentele lor vor fi totdeauna în mare pericol, îndată ce vor fi lăsate spre a se administrà de cei ce nu sunt proprietarii lor, adică de străini de orice natură, fie aceşti oameni ai guvernului, ca vistierii după timpi, cu casierii şi sateliţii lor, fie alţi impiegaţi însărcinaţi sau aleşi spre a administrà fără controlul atât al proprietarilor pe deoparte, cât şi al guvernului pe de alta, control simplificat şi perfecţionat astfel, încât pe toată luna, pe toată săptămâna, şi însuşi pe fiecare zi starea casei să fie ca o oglindă la vederea publicului întreg.

Despre această asigurare şi administrare avem a ne ocupà în această a doua parte.

Fiindcă primul fond de milionul realizat în primul an provine din partea pensionarilor actuali, aceşti pensionari dar ca fundatori şi proprietari ai acestei case vor alege un comitet sau consiliu de supraveghere de 14 membri, aleşi dintre dânşii, dimpreună şi cu un director şi casier.

La această primă alegere, ca să se opere cu mai mare facilitate şi ordine, alegătorii vor fi toţi pensionari, ce se bucură de o pensiune dela 500 lei vechi în sus pe lună.

La o altă alegere după trei ani vor luà parte dimpreună cu pensionarii şi toţi funcţionarii actuali, ce se bucură de apuntamente dela 500 lei vechi în sus.

Fiecare pensionar alegător, la timpul alegerii, după o prealabilă cugetare despre persoanele ce va alege, îşi va formà un buletin, care va cuprinde numele membrilor consiliului, al directorului şi casierului, şi acest buletin îl va trimite sau se va depune, sub semnătura sa şi sigilat, la comitetul actual al casei pensiunilor.

In ziua deschiderii scrutinului, vor fi de faţă membrii comitetului actual al casei pensiunilor, cu alţi 10 sau 20 de

www.dacoromanica.ro

delegaţi din partea pensionarilor din capitală, cum şi unul sau doi însărcinaţi înadins din partea guvernului (ca procurorul general şi directorul ministerului de finanţe, spre exemplu).

Alegându-se acest comitet, va fi însărcinat cu realizarea primului milion, cu capitalizarea lui în primul an şi cu încasarea dela vistierie a celor 50 mii romanaţi din stingerea anuală a pensiunilor.

Suma de un milion, prin stăruirea şi măsurile luate de comitet, spre asigurarea lui, se va asocià în moşie sau averi nemişcătoare de valoare întreită, sau şi îndoită mai târziu, când casa instituită îşi va aveà un credit ce va meritâ.

Aşà, în primul an, la suma de 1.000.000 romanaţi se vor asocià moşii, a căror valoare adevărată să fie de 3.000.000.

Foloasele ce vor aveà proprietarii moşiilor asociaţi se vor vedeà peste curând în toată evidenţa lor.

Aceşti proprietari societari, ale căror moşii vor fi estimate de 3 milioane, vor aveà credit la casă de o a treia parte a valorii moşiei asociate şi prin urmare toţi împreună, după un pact încheiat în toate formele legale, vor puteà emite hârtii în valoare de un milion, cari se pot schimbà la casă la vedere din numerarul de un milion ce se află dejà într'însa.

Fiecine vede că noi nici propunem, nici recomandăm bani de hârtie, ce circulă aiurea în societate, şi publicul le ia orbeşte, fără să ştie ce valori există în casa de unde se emit.

Nişte asemenea hârtii sau bonuri vor reprezentà înaintea publicului o împătrită valoare de suma care poartă; căci un bon spre exemplu de 100 romanaţi reprezentă valoare de 300 în valoarea moşiei, şi de 100 în numerar, ce se află în casă, aşteptând schimbul.

Nişte asemenea bonuri prin urmare sunt mai asigurătoare şi mai valabile decât argintul şi aurul; pentrucă oricine dă product sau travaliu de 32 lei vechi, spre exemplu, şi pentru dânsul ia un ducat, nu ia în adevăr decât valoare ca 27 lei, pe când hârtia sau cambiala, ce vine la casa de credit reciproc, reprezintă valoare 128 lei vechi.

Pe lângă acestea, casa care răspunde în numerar 100 romanaţi, în locul lor încasează hârtie în valoarea de 300.

In momentul spre exemplu când ies din casă primele sume în numerar, în acel moment cată a le luà locul atâtea bonuri, ce asigurând valoarea ieşită, reprezintă o avere de întreită valoare.

Când bonurile de un milion, emise din partea proprietarilor,

www.dacoromanica.ro

s'au prezentat la casă şi s'au schimbat în numerar de aceeaş valoare, în locul numerarului intră bonuri de valoare de 3 milioane, plus procentele milionului pe şase luni şi operaţia este terminată şi încheiată pentru semestrul întreg.

Dacă iar (după cum va aveà să se întâmple) vor venì particulari spre a-şi schimbà aurul şi argintul pe bonuri pentru calităţile lor, ce vor fi recunoscute, şi despre cari vom vorbì în urmă, în locul bonurilor cată să intre şi să rămâe în casă numerarul vărsat sau depus, încât pe toată ziua şi pe tot minutul bilanţul este efectuat de sine dimpreună cu operaţiunea momentului, şi la vederea oricăruia.

In anul al doilea, procentele la 1.150.000, unite cu 100.000 romanaţi a pensiunilor stinse, dacă formează sume de 215.000, cu aceştia se însoţesc alte imobile, după rândul cum s'au prezentat, în valoare întreită, adică 6.450.000 romanaţi, ce aşteaptă schimbul la prezentarea lor la casă.

Operaţiunile anului acesta sunt cu atâta simplitate şi claritate ca şi ale primului an.

Astfel se va urmà mai în colo din an în an, până când se va deprinde şi se va asigurà lumea, şi până când pe rând vor intrà, ca fonduri asigurătoare, în această casă toate domeniurile, toate proprietăţile imobile ale României, şi până când, după sistema descentralizării, pe care noi o numim a concentralizării, fiecare judeţ îşi va creà casa sa de credit reciproc.

Nici un ban nu va ieşì din această casă, fără să fie asigurat pe imobilă de valoare întreită.

Nici un domeniu, moşie sau orice imobil nu va intrà ca fond în această casă, fără să fie asigurat că se va liberà de orice debit, că va devenì mai productiv şi prosper, şi că pentru a treia parte din valoarea sa, devenind circulabil ca orice monetă, va aduce un nou profit necunoscut până acum proprietarilor de moşii şi case, a căror valoare sta până acum ca un capital mort.

Un proprietar de moşie, în valoare de 30 mii ducaţi, până acum, dacă ar fi avut necesitate de mii ducaţi, se ştie că ar fi recurs să-şi ipoteceze moşia. Din momentul ipotecării, se ştie că situaţia lui erà pasivă, pentrucă se da debitor către creditorul său de 10 mii ducaţi cu dobânda lor anuală cel puţin de 1.000. In zece ani, spre exemplu, după cele mai favorabile condiţiuni ar fi cătat să răspunză câte 1.000 ducaţi dobândă, adică 10 mii peste tot, şi tot să rămâe debitor de capitalul de 10 mii.

Când, după crearea acestei case de credit reciproc, acelaş

www.dacoromanica.ro

proprietar ar venì cu aceà moşie a o depune într'însa ca fond, situaţia lui devine activă, căci de unde, după sistema sau cultul viţelului de aur al cămătarilor erà debitor, acì devine societar.

Până acì proprietarul, împrumutându-se cu zece mii ducaţi, cătà a da din mână-i o obligaţiune, prin care se îndatorà a i se vinde proprietatea ipotecată la caz de nerăspunderea la termen a capitalului şi dobânzilor.

Ca societar însă în casa de credit reciproc, pentru 10 mii ducaţi, în loc de obligaţiune, emite bonuri, şi răspunzând pe tot anul câte zece la sută, adică câte 1.000 ducaţi, în doisprezece ani bonurile emise reintră în casa lui, şi creditul ce i s'a fost dat, făcându-se circulabil, atât proprietarilor, cât şi creditorilor nevăzuţi, ce compun publicul, îi mai aduce şi alt folos de 10 mii ducaţi, ce ar fi fost dator după doisprezece ani la orice cămătar, la care şi-ar fi ipotecat proprietatea.

Iată dar pentru orice proprietate imobilă un al doilea venit: pedeoparte al productelor ei, sau cel dela arendă, şi pedealta al procentelor din a treia parte a valoarei moşiei, ce devine circulabilă, şi mai târziu din a doua parte.

Să venim de altă parte la membrii asociaţiunii, cari sau ca pensionari, sau ca funcţionari, au depus zecimele lor ca fonduri. Aceştia au aceleaşi drepturi şi credit, ca şi proprietarii de moşii.

Pentrucă dacă proprietarul în imobile, asociat la casa de credit reciproc, are dreptul sau creditul de a emite bonuri echivalente cu a treia sau a doua parte a valorii sale, pentru acelaş cuvânt şi acţionarul, ce a depus în numerar o sumă de 2, 4, 6, 8, 10... acţiuni, are dreptul şi creditul de a emite şi el bonuri echivalente cu jumătatea sumelor depuse, cu condiţiune de a răspunde aceleaşi anuităţi, ca şi proprietarii asociaţi. Spre exemplu cine are fonduri în casă de 10 acţiuni, poate emite bonuri de valoarea a cinci. Iată dar şi pentru capitalişti un profit nou.

Acestea se pot învederà mai bine atât în desvoltările făcute în partea a treia a acestei scrieri, cât şi în manipulaţiunea şi operaţiunile casei.

Să spunem câtevà şi din foloasele ce poate trage guvernul dintr'o asemenea instituţiune. Intr'atâtea rânduri guvernul a fost nevoit a contractà împrumute cu procente mari şi a se decide de a-şi da spre vânzare din moşiile statului.

Creându-se această casă de credit reciproc, guvernul are mijloace a reunì în această casă şi alte capitaluri, afară de primul milion improvizat din partea pensionarilor, şi atunci

www.dacoromanica.ro

la orice nevoie nu va aveà decât a-şi asocià din moşiile sale şi emitând bonuri echivalente cu a treia sau a doua parte a valorii acelor moşii, să realizeze sume mai mari decât cât poate realizà prin vânzarea acelor moşii.

Pe lângă acestea guvernul, interesându-se de a da valoarea ce merită nişte asemenea bonuri şi putând a le da tot cursul şi creditul, va puteà printr'însele răspunde la toate cerinţele. Căci, din natura lor prezentând toate garanţiile, se dau la moment ca orice monedă şi se primesc cu aceeaş valoare.

Cassa de credit reciproc este destinată, începând însuşi cu un milion, a aduce peste puţini ani cele mai mari foloase atât guvernului, cât şi publicului.

Secretul şi reuşita acestei mari şi generale binefaceri stă în adevărul de care se vor pătrunde atât pensionarii, cât şi funcţionarii statului ce îşi depun zecimele lor, cum şi guvernul, dimpreună cu publicul întreg; şi acest adevăr este că sorginţile nedesecabile ale averii sunt întâi natura cu producţiunile sale şi al doilea industria şi travaliul, conduse de lumina ştiinţii.

Nătura globului pe care locuim produce pe tot anul cât să poată nutrì, revestì şi încălzì peste zece miliarde de oameni, afară de producţiunile ştiinţei şi industriei. Care dar este cauza că un singur miliard de oameni, ce abià sunt pe faţa pământului, nu este sigur de ale existenţii sale pe mâine? Cauza este că aurul şi argintul, devenind reprezentantul averii, nu e de ajuns spre a cumpărà producţiunile naturii şi industriei din fiecare an şi a realizà schimbul necesar între producători şi consumatori. Abundenţa naturii e mare, şi lipsa între oameni se aseamănă cu setea fabulei lui Tantal.

Indată ce se va aflà un alt reprezentant al averii, mai capabil, mai suficient decât aurul, cum să reprezinte averea întreagă, problema binelui general este deslegată.

Şi hârtiile sau bonurile ce propunem vor fi cel mai copios şi cel mai potent[1] şi cel mai multiplu mijloc de a facilità schimbul.

Noi nu vrem, iar o mai repetăm, bani de hârtie, ci vrem ca aurul să fie aur, argintul argint, şi toată averea să fie avere în toată puterea cuvântului; vrem ca egalitatea înaintea legii, precum s'a recunoscut între oameni, să fie recunoscută şi între averi, de orice natură, şi precum nu vrem bani de hârtie, ca în alte state, asemenea nu voim nici despotismul

[1] puternic.

www.dacoromanica.ro

aurului şi argîntului; este timpul d'a terminà oamenii odată cu cultul viţelului de aur.

Hârtiile noastre nu sunt de natura banilor de hârtie, ce se emit sau din partea guvernelor sau din partea bancherilor în valori de zeci şi sute milioane, pe când desigur în casă n'au nici a zecea parte. Noi emitem unul, pe când în casă sunt fonduri asigurătoare de patru.

Hârtiile noastre sunt cambiale, schimbabile la vedere, lumea ştie ce sunt cambialele, şi nu s'a speriat de dânsele de când au apărut pe lume; tot ce nu ştià însă erà averea adevărată a persoanelor şi caselor ce le emiteau.

Noi astăzi vrem să ştie lumea ce are în mână şi din care şi din câtă avere purcede acel reprezentant al averii.

Reprezentanţii averilor ce propunem sunt mai potenţi, mai neatacabili decât aurul şi argintul.

Aurul şi argintul se poate furà şi devenì nevăzut. Reprezentanţii averilor noastre, romanaţii [1] noştri, ieşind din matricula lor, sunt numerotaţi, şi în mâna furului devin un corp de delict. Ducaţii şi napoleonii, fiind semeni, n'au note caracteristice, spre a se distinge în mâna furului. Romanaţii noştri îşi au culoarea distinsă a fiecăria proprietăţi ce reprezintă: poartă în cap numele acelei proprietăţi, sunt revestiţi cu semnătura proprietarului, care îi emite, şi cu a directorului casei, care este preparată de a le face onoarea.

Până acum, când se furau sau se pierdeau banii cuivà, proprietarul lor se plângeà zicând: mi s'a furat s'au s'a pierdut atâţia bani: de acì înainte poate strigà prin toate modurile publicităţii: «Atâţia romanaţi cu numele şi numărul cutare şi cutare mì s'au furat!» Unde se va duce furtul schimbe, şi să nu fie înhăţat?

Aurul şi argintul se poate răpì din tezaurul public, şi de Tătar, şi de Turci, şi de Muscali şi de Nemţi, şi de miniştri şi de casieri, să ferească Dumnezeu! şi de câte marafeturi toate.

Cu romanaţii noştri este cu totul altfel: ei sunt neatacabili şi impumnabili. Natura lor este de a face să treacă aurul şi argintul din orice casă de credit reciproc în mâinile proprietarilor cu întreite averi, şi la întâmplare de Tătari, de Turci, de Muscali, de Nemţi, de miniştri, de casieri, de logofeţi şi oricari marafetlii, romanaţii noştri devin hârtii de nici o valoare în mâna răpitorilor; afară numai dacă proprietarii dela

[2] franci.

www.dacoromanica.ro

cari au fost emanat, nu vor ajunge printr'un paradox de luarea minţilor să-i apuce vreun sentiment de generozitate şi de bunăvoinţă de a înţolà pe aceşti despuietori, răspunzând în mâinile lor capetele şi procentele sumelor răpite.

Din ziua, din momentul când cassa va fi depărtată de romanaţii ce posedă, din acelaş moment, acei reprezentanţi ai averii devin ca printr'un miracol hârtie albă, fără nici o valoare.

Aurul şi argintul se mai pierd încă şi la împrejurări de incendiu sau de foc. Romanaţii noştri sunt invulnerabili, şi nu-i poate atinge nici focul. Din cenuşa lor renasc şi îşi reclamă valoarea lor în registrele casei şi în matriculele de unde au fost emişi.

O! mare putere a adevăraţilor reprezentaţi ai averii! Cât va sta pământul, cât vor existà domeniurile, moşiile, proprietăţile, ce vor fi reprezentate prin romanaţii noştri, atâta va durà şi valoarea lor nestricabilă şi nepieritoare.

Romanaţii noştri în casele publice şi ale particularilor sunt custozii şi apărătorii şi însuşi ai aurului şi argintului mai mult decât sute şi mii de soldaţi ce-i vor custodì [1].

PARTEA A TREIA

PROIECT DE STATUTE

I. — *Dispoziţiuni generale.*

ART. 1. — Prin instituţiunea casei de credit reciproc, averile nemişcătoare se asociază cu averile în numerar, asigurându-se şi ajutându-se unele prin altele.

ART. 2. — Asociaţia între proprietarii de moşii şi între capitaluri se încheie pe termen de 33 de ani.

ART. 3. — Proprietarul ce voeşte a-şi face circulabilă o parte din averea sa nemişcătoare, depuind-o ca fond în cassa de credit reciproc, se numeşte *societar fondator.*

ART. 4. — Pensionarul sau funcţionarul ce îşi depune în cassa de credit reciproc zecimea din pensiunea sau din apuntamentele sale, se numeşte *acţionar fondator.*

ART. 5. — Proprietarii ce depun pe lângă averi nemişcătoare şi fonduri în numerar, se numesc *proprietari acţionari.*

---

[1] păzì.

www.dacoromanica.ro

ART. 6. — Sunt bine veniţi la cassă şi particularii de orice stare, de vor voi să depue, sau deodată sau de mai multe rânduri, din capitalul lor, spre a luà acţiuni şi spre a-l asigurà şi înmulţi în asociaţiunea de credit reciproc. Aceştia se numesc *acţionari* simpli.

ART. 7. — Fiecare acţie este de 1.200 romanaţi.

ART. 8. — Pensionarul sau oricare funcţionar public care depune în cassă zecimea din pensiunea sa sau din apuntamentelele sale până la 1200 romanaţi, având câte 1.000 romanaţi pe lună, posedă titlul unei acţiuni.

ART. 9. — Cei cari depun zecimea anuală de 600 romanaţi, având câte 500 pe lună, posedă titlul unei acţiuni la capătul anului al doilea.

ART. 10. — Cei cari depun zecimea anuală de 300 romanaţi, având câte 250 pe lună, ajung la titlul de o acţiune după al patrulea an, şi aşà mai încolo.

ART. 11. — Deşi asociaţia este pe termen de 33 de ani, se respectă însă dreptul atât proprietarilor de moşii, cât şi acţionarilor, de a-şi vinde sau de a da în dote, sau de a lăsà în moştenire averile depuse, transmiţând, se înţelege, celor ce le iau locul, aceleaşi datorii, când li se recunosc aceleaşi drepturi. Cu un cuvânt, persoanele se pot schimbà averile.

ART. 12. — Capitalurile, fiind asigurate prin averile nemişcătoare, cu tot dreptul şi aceste proprietăţi imobile şi asigurătoare cată să fie respectate şi asigurate prin capitaluri, pentrucă ajutorul este reciproc din ambele părţi şi pentrucă atât moşiile, cât şi capitalurile, depuindu-se în casă, sunt considerate sub acoperământ de orice pericol.

ART. 13. — Scopul acestei asociaţiuni este:

I. — Creditul şi ajutorul reciproc al societarilor între sine.

II. — Folosul general al publicului prin scăderea dobânzilor la un maximum de 6 la sută pe an, sub numele de drept al schimbului.

III. — Încurajarea travaliului şi desvoltarea industriei, comerţului, agriculturii, artelor şi profesiunilor.

ART. 14. — Direcţia asociaţiunii va provedeà prin a sa stăruinţă şi bună administraţiune, prosperând, să creeze cât se va puteà mai multe asemenea casse de credit reciproc, atât în capitală, cât şi prin judeţe, cari, independente de sine, vor operà după sistema concentralizării sau a confederaţiunii, ca să zicem aşà.

www.dacoromanica.ro

II. — *Societarii fondatori.*

ART. 15. — Societarii fundatori nu pot depune în cassă decât proprietăţi nemişcătoare, nesupuse la ipotecă, libere de orice datorie sau împrejurare de dote sau de procese, şi preţuite după toate formele legale despre adevărata lor valoare şi despre adevăratul lor venit anual.

ART. 16. — Fiecare proprietar de imobile se constitue societar fundator după depunerea în cassă ca fond proprietăţii sale în toate condiţiunile şi formele cerute de lege, şi îndată i se acordă un credit la început de a treia parte a valorii a acelei proprietăţi; emite apoi hârtii sau bonuri în formă de cambie de valoarea sumei creditului ce i s'a acordat, şi aceste cambiale se schimbă la vedere înfăţişându-se la cassă. Spre exemplu, pentru proprietate în valoare de 300 mii romanaţi emite bonuri de 100 mii; pentru proprietate de 90 mii romanaţi emite bonuri de 30 de mii.

ART. 17. — Societarii fundatori, emiţând bonuri acreditate şi răspunzându-i-se pentru dânsele în numerar sumele echivalente cu sumele cuprinse într'însele, este obligat a răspunde la cassă câte 10 la sută pe an la începutul fiecăruia semetru în timp de 14 ani, când şi devine posesor al titlului de acţionar pentru sumele ce a răspuns în anul al treisprezecilea şi al patrusprezecilea. Din aceşti 10 la sută, 4 vor fi pentru amortizarea capetelor ce a fost ardicat din cassă şi restul de 6, pentru dreptul schimbului.

ART. 18. — Jumătatea anuităţii la fiecare trimestru se încasează din venitul proprietăţii depuse. Direcţia cassei prevede încă dela încheierea pactului, spre a luà această măsură.

ART. 19. — Societarul fundator, ce depune, drept avere nemişcătoare, casă sau orice edificiu, pe lângă condiţiunile din art. 16, este încă obligat a-şi asigurà imobilul de incendiu. Constituindu-se societar, i se dă credit de zece ori cât jumătatea chiriei sau venitului anual al acestui edificiu. Spre exemplu dacă venitul anual al proprietăţii este de 200 romanaţi, i se acordă credit de 1.000 a căror anuitate la care se obligă a răspunde este de 100.

ART. 20. — Fiecare societar fundator, având' credit după valoarea proprietăţii depuse, este prin urmare solidar numai pentru sine: nu trage adică, nici nu este tras în vreo răspundere.

ART. 21. — Această cassă, fiind instituită spre credit şi

www.dacoromanica.ro

ajutor reciproc al societarilor, după cum aceştia nu pot aduce vreo daună sau împiedicare cassei în operaţiunile sale, asemenea şi cassa nu poate ruinà sàu desmoştenì pe vreunul din societari.

ART. 22. — La caz, prin urmare, de a nu puteà vreun societar fundator a-şi răspunde la termen anuitatea la care s'a obligat, cassa are dreptul d'a-i atacà numai venitul anual, conform cu art. 18.

ÀRT. 23. — Cassa, prin urmare, nu va puteà pune în vânzare sau înstrăinà nici într'un mod proprietăţile depuse, căci pe de o parte lupta cea până acum între capitaluri şi între averi nemişcătoare nu mai poate aveà nici un cuvânt, şi pentrucă, pe de altă parte, tot ce intră în cassă este depus ca într'un azil.

ART. 24. — La caz extraordinar de neputinţă spre a împlinì răspunderea anuităţii, societarul fundator se poate provedeà cu o poliţă revestită cu girul unui din societari, solvabil de suma datorită.

III. — *Acţionari fondatori.*

ART. 25. — Acţionarul fundator, fiind creditor al cassei cu capitalul ce a depus în acţiuni, are drept de a fi şi acreditat.

ART. 26. — Acţionarii fundatori, precum pensionarii ce au realizat primul milion în numerar, sau şi particularii ce iau acţiuni şi depun capitaluri, au dreptul dela al cincilea an în sus d'a emite bonuri de valoarea jumătăţii acţiunilor luate, dacă odată au în casă capitaluri îndoite.

ART. 27. — Pentru bonurile emise de acţionar, acesta se îndatorează a răspunde, ca şi societarii fundatori, câte a zecea parte pe fiecare an din suma valorii bonurilor emise până la finele anului doisprezece.

IV. — *Adunarea societarilor.*

ART. 28. — Adunarea societarilor se convoacă în tot anul de consiliul de supraveghere prin prezidentul său la o zi fixată. Acum la început se convoacă de comitetul provizoriu despre care am vorbit la pagina 390 [1].

ART. 29. — Societarii ce vor aveà în cassă valori cel puţin de o acţiune sau de 1200 romanaţi, vor da plină putere la

[1] In această ed. vol. II, pag. 338.

www.dacoromanica.ro

unul dintre dânşii, spre a reprezentà în adevăr ca delegat cel puţin 50 de acţiuni.

ART. 30. — Proprietarul de 50 acţiuni şi proprietarii de moşii se pot prezentà în adunare din dreptul lor.

ART. 31. — Acţionarii de prin judeţe, pot, de vor voi sau de vor fi reţinuţi de afacerile lor, trimite un singur delegat, pentru oricâte acţiuni, care să voteze prin voturile ce i le recunoaşte art. următor 32. Deplina însărcinare va fi legalizată de autoritatea locală competinte.

ART. 32. — Dela o acţiune până la cinci dau dreptul la un vot.

Dela cinci până la zece, la două voturi.

Dela 10 până la 20 la trei voturi.

Dela douăzeci în sus, fiecare 20 dau dreptul la un vot, adică 100 acţiuni dau dreptul la şapte voturi.

ART. 33. — Adunarea societarilor este convocată cu o lună înainte de ziua fixată.

ART. 34. — Fiecare societar sau delegat se prezintă la prezidentul consiliului de supraveghiere cu titlurile ce posedă. Prezîdentul îi oferă bilet de intrare, pe care se înseamnă şi numărul voturilor ce are drept de a da.

ART. 35. — Delegaţii ce reprezintă mai mulţi societari au drept de a votà în numele celor ce i-au trimis, cu numărul voturilor de care se bucură aceştia.

ART. 36. — Adunarea este considerată în plinul său îndată după verificarea titlurilor şi însuşi cu 30 de membri.

ART. 37. — Membrii prezenţi îşi aleg prezidentul, doi viceprezidenţi şi patru secretari.

ART. 38. — Atribuţiunile adunării societarilor sunt:

a) De a luà în consideraţiune raportul consiliului de supraveghere;

b) D'a cercetà compturile, d'a le aprobà sau d'a le criticà prin observaţiunile sale.

c) D'a se convinge de adevăratul divident sau folos net al acţiunilor şi de a-l face cunoscut.

d) D'a deliberà asupra proiectelor de ameliorаţiuni, de modificări, de întreprinderi. Proiectele vor fi preparate şi prezentate de consiliul de supraveghere.

e) D'a alege din nou, de va fi necesitate, alţi membri ai consiliului şi ai direcţiunii.

f) D'a propune prin cinci membri proiecte de ameliorări şi modificări sau întreprinderi.

g) D'a se pronunţà cu un cuvânt şi d'a decide asupra

www.dacoromanica.ro

tuturor intereselor asociaţiunii, şi d'a prescrie calea ce consiliul de supraveghere şi direcţia vor aveà să urmeze până la adunarea următoare.

ART. 39. — Desbaterile şi deciziunile adunării se constată prin procesuri verbale. Arhiva adunării se încredinţează consiliului de supraveghere.

V. — *Consiliul de supraveghiere.*

ART. 40. — Consiliul de supraveghere se va compune cel puţini de 14 membri, de un prezident şi un vice-preizdent. Consiliul va reprezentà asociaţiunea întreagă în administraţiunea casei, şi va fi ales de societarii fundatori şi de societarii acţionari.

ART. 41. — Prezidentul sau vice-prezidentul, dimpreună cu 6 membri, cu directorul, vor fi în permanenţă, şi pe toată săptămâna se va schimbà câte unul din membri, prin tragere la sorţi, luându-i locul unul din cei şapte rămaşi, sau după cum se vor învoi.

ART. 42. — Directorul şi prezidentul sau vice-prezidentul rămân în permanenţă.

ART. 43. — Consiliul permanent de şapte membri se va adunà în toate zilele într'o sală a edificiului, unde se află şi casa, cum şi direcţia. Iar consiliul plenar de 15 membri se va adunà cel puţin odată pe lună. La cazuri urgente va fi convocat de prezident în şedinţe extraordinare.

ART. 44. — Atribuţiunile consiliului de supraveghere sunt:

I. De a reprezentà în administraţiunea casei cu deplinà putere pe toţi societarii.

II. De a priveghià spre îndeplinirea şi necălcarea statutelor.

III. De a cere dela directorul girant pe toată săptămâna relaţiune despre cursul operaţiunilor casei, şi la fiecare trei luni tabela exactă şi generală de starea casei.

IV. De a revedeà şi verificà compturile prezentate de director şi de a le publicà spre ştiinţa tuturor societarilor.

V. De a aprobà sau respinge propoziţiunile despre societari noi, despre acordare de credite şi de a se consultà şi d'a decide despre toate câte sunt relative la interesele casei.

VI. De a revocà, în cazuri grave, pe director sau casier şi de a prevede, la asemenea împrejurări sau la cazuri de demisiune ori de încetare din vieaţă, a pune pe unul din membrii consiliului a-i luà locul provizoriu până la alegerea şi numirea definitivă a altora de adunarea societarilor.

www.dacoromanica.ro

VII. De a convocà prin prezident adunarea societarilor în genere la timpul fixat, sau şi extraordinariamente, când va fi necesitate.

ART. 45. — Dacă statul va luà parte în Asociaţiune, ca societar fundator, prin domeniurile sale, va numì din drept un delegat care din drept va fi membru al comisiliului de supraveghere.

ART. 46. — Consiliul plenar poate numì din sânul său delegaţi speciali spre creare şi stabilire de case de credit reciproc prin judeţe, unde se va simţì necesitate şi dorinţă a proprietarilor.

ART. 47. — Membrii consiliului de supraveghere în primii trei ani îşi vor oferì serviciul fără onorariu. După trei ani li se va acordà de adunarea societarilor o diurnă convenabilă şi analogă cu mijloacele casei.

VI. — *Direcţia.*

ART. 48. — Directorul girant, fiind unul din membrii consiliului de supraveghere, executorul consiliului în administraţiunea casei.

ART. 49. — Directorul girant îşi va alăturà, sub a sa răspundere, un ajutor, co-girant, care îi va ţine locul, în caz de absenţă.

ART. 50. — Toate deciziunile consiliului de supraveghere se execută prin director, atât în direcţiunea şi administraţiunea casei, cât şi orice afaceri de dinafară.

ART. 51. — Propuneri de noi societari, propuneri de întreprinderi (când le va venì timpul), propuneri de împrumuturi ce s'ar prezentà la direcţiune, sunt la rândul lor prezentate la consiliu prin director: iar consiliul dă deslegare după deciziunea ce s'a luat.

ART. 52. — Cambiile sau poliţele, girate de doi din acţionarii fundatori sau de simpli acţionari, ale căror fonduri în casă trec peste valoarea cambialei, se pot schimbà la casă, de va aveà fonduri disponibile, numai prin ordinul directorului, şi cu termen nu mai mult decât de trei luni.

La scadenţă, poliţele societarilor se pot schimbà sau prenoì, răspunzându-se dreptul schimbului.

ART. 53. — Directorul este repezentant legal al asociaţiunii sau al casei înaintea oricărei autorităţi şi înaintea oricărui tribunal, în cazuri de proces.

www.dacoromanica.ro

ART. 54. — Pe lângă direcţiune se va alătură un avocat dintre societarii cu această specialitate.

ART. 55. — Directorul are dreptul de a-şi numì singur, sub a sa răspundere, funcţionarii direcţiunii, afară de comptabil şi casier, ce sunt aleşi şi numiţi de adunarea societarilor.

ART. 56. — Personalul direcţiunii şi casieriei se va fixà de director dimpreună cu casierul şi se va supune la aprobaţiunea consiliului plenar de supraveghere.

ART. 57. — Directorul, co-girantul, casierul şi comptabilul, vor aveà onorariu fixate de adunare.

ART. 58. — Toţi funcţionarii direcţiunii, dela director până la cel mai din urmă, vor lăsà în casă pe toată luna câte o zecìmă din salariile lor, spre a se capitalizà în folosul lor, formându-se în acţiuni.

ART. 59. — Direcţia îşi va alătură cu timpul, după deciziunea consiliului de supraveghere, o mică tipografie, spre tipărirea bonurilor şi altor hârtii ale asociaţiunii, cum şi o foaie periodică, care se va numi *Credit Reciproc.*

VII. — *Casieria.*

ART. 60. — După alegerea consiliului de supraveghere, a directorului, casierului şi comptabilului, casierul va prezentà un proiect de regulament despre ţinerea şi administrarea casei şi îl va supune la desbaterea şi aprobarea consiliului plenar, după care se va conduce în operaţiunile casei.

ART. 61. — La tot momentul neapărat se cere ca fondul casei să se afle întreg într'însa, sau în numerar, sau în bonuri.

VIII. — *Bonuri.*

ART. 62. — Fiecare societar fundator după încheierea pactului său de asociaţiune cu direcţiunea, îndată poate pune a i se tipărì bonuri, ce pot însumà a treia parte a valoarei proprietăţii sale depuse. Până la înfiinţarea tipografiei direcţiunii, bonurile se pot tipărì şi aiurea după toate precauţiunile necesare.

ART. 63. — Bonurile vor fi revestite cu timbrul uscat al asociaţiunii, cu semnătura proprietarului societar, ce le emite ca un traent, şi contra-semnate de director.

ART. 64. — Forma bonurilor va fi cam în modul următor

www.dacoromanica.ro

sau cum se va află de cuviinţă de către consiliul de supraveghere:

No. *No.*

DOMENIUL ALBINEŞTI

DAŢI PURTĂTORULUI VALOARE

DE

500 ROMANAŢI [1]

Semn. proprietarului *Semn. directorului*

TIMBRU

ART. 65. — Ca reprezentante ai averii României, bonurile pot avea drept timbru stemele diverselor părţi ale României.

Pe cele de 10 romanaţi se va pune leul, ca emblemă a Banatului Severinului.

Pe cele de 20 romanţi se va pune acvila cruciată, ca emblemă a romanităţii.

Pe cele de 100 romanaţi se va pune taurul şi delfinul, emblemă a Moldovei.

Pe cele de 500 romanaţi se va pune dragonul, ca emblemă a Daciei.

ART. 66. — Bonurile de 500 romanaţi vor fi în număr mai mic. Cele de 100 romanaţi vor fi în număr de cinci. Cele 20, în număr cincizeci. Cele de 10 romanaţi în număr însutit.

ART. 67. — Tipărindu-se bonurile, dimpreună cu matriculele lor, se vor legà împreună, formând volume, ce vor avea pe muchie numele moşiei sau şi al proprietarului.

ART. 68. — Când aceste bonuri se vor trage din matriculă şi se vor emite proprietarului respectiv, după prescripţiunea art. 61 şi 62, se trec pe de o parte în registrele, ad-hoc, însemnându-se dela care până la care număr s'a dat fiecare serie în posesiunea proprietarului, bonurile remiţându-se proprietarului, volumul cuprinzător al matricolelor rămâne în arhiva

[1] franci.

www.dacoromanica.ro

cassei spre a servì, la timp de schimbare, pentru confruntarea şi aplicarea bonurilor cu locul de unde a purces.

ART. 69. — Cassa, între alţi funcţionari, va aveà şi schimbătorii necesari. Aceştia nu operă schimbul până nu se încredinţează :

1⁰ Dacă bonul, combinându-se cu matricolul ce-i poartă numărul, se adaptă acolo exact.

2⁰ Dacă se prezintă de două sau de mai multeori acelaş număr, aceeaş culoare sau aceleaşi semne pentru aceeaş serie.

3⁰ Dacă bonul poartă număr mai sus de al ultimului bon ce s'a fost remis proprietarului şi care se află dejà înscris în registru.

4⁰ Dacă timbrul, semnăturile şi semnele hârtiei sunt dubitoase.

ART. 70. — La caz de falsificare probată, legile în vigoare se aplică ca pentru toţi falsificatorii.

IX. — *Drepturi şi datorii generale.*

ART. 71. — Numărul pensionarilor şi funcţionarilor, ce-şi depun decima[1] în cassă, fiind prea mare, fiecare 15 acţiuni vor trimite un delegat în adunarea primului an. In a cincea adunare, 25 acţiuni vor aveà un delegat. In a zecilea adunare, 50 de acţiuni vor aveà un reprezentant, şi aşà mai înainte cu cât se va înmulţi numărul acţiunilor.

ART. 72. — Proprietarul de moşii, ca societar, are dreptul d'a venì singur în adunare sau d'a-şi trimite delegatul său.

ART. 73. — Membrii Consiliului de supraveghere vor fi aleşi dintre societarii ce posed cel puţin 20 de acţiuni. La început însă vor fi dintre pensionarii ce au realizat primul milion şi din cari au pensiune cel puţin de 1500 lei vechi pe lună.

Casierul se va alege dintre cei mai avuţi şi solvabili şi care va luà cel puţin 50 de acţiuni.

ART. 74. — Directorul, co-gerantul şi comptabilul se vor alege dintre cei cu cunoştinţe speciale.

ART. 75. — Regulamentul adunării se va elaborà şi votà în sânul ei.

ART. 76 — Regulamentul direcţiunii şi al casieriei se vor elaborà de director dimpreună cu casierul şi se vor supune desbaterii şi aprobării consiliului plenar de supraveghiere.

ART. 77.—Direcţia, dimpreună cu casierul, la capătul fiecăreia

[1] zecimea.

www.dacoromanica.ro

săptămână, va da raport consiliului permanent despre operaţiunile ebdomadare[1] ale cassei, despre starea ei şi despre dispoziţiunile luate până în săptămâna viitoare. Iar la capătul fiecăreia luni va aşterne bilanţ general de starea cassei şi îl va supune consiliului, dimpreună cu un raport despre operaţiunile cassei pe luna expirată. Consiliul, dupăce va vizità cassa şi o va aflà conform cu raportul sau bilanţul dat, va pune a se tipări aceà dare de compturi şi se va împărţì, tuturor societarilor spre ştiinţa lor.

ART. 78. — Nici un societar nu va puteà pune la aceeaş cassă capital mai mult de a treia parte a fondului întreg al cassei.

ART. 79. — Nici un proprietar nu va puteà pune din domeniurile sale a căror valoare să-i dea credit mai mult de a treia parte din capitalul întreg al cassei.

ART. 80. — Prin urmare dacă statul va voi a-şi asocià cu asemenea casse domeniuri, mine sau alte averi nemişcătoare, le va împărţi şi le va depune la mai multe casse, ce se vor mai creà, dând asistenţă şi ajutor la toate şi folosindu-se dela toate. Valoarea domeniurilor depuse să nu poate cere un credit mai mult de a treia parte a capitalului întreg al cassei.

Aceste măsuri, cum şi cele precedente despre voturi, se iau pentru marele cuvânt ca nici capitalurile mari să dicteze lege capitalurilor celor mici, şi nici acestea, prin înmulţirea voturilor, să dicteze lege capitalurilor celor mari.

ART. 81. — Directorul, co-gerantul său, casierul, comptabilul, şi toţi impiegaţii direcţiunii vor aveà salariul fixat de adunare şi vor depune pe toată luna decima acestor salarii, spre a se capitalizà în casă.

ART. 82. — Decimele pensiunilor şi ale apuntamentelor nu se pot atacà de nici un sechestru.

ART. 83. — Moşiile sau oricari imobile depuse în cassa de credit reciproc sunt neatacabile de oricare alt creditor, şi nu pot suferì nici un sechestru.

ART. 84. — Moşiile depuse la cassa de credit reciproc nu se pot ipotecà până la expirarea termenului de 33 de ani al asociaţiunii.

X. — *Articoli adiţionali.*

ART. 85. — Invoindu-se pensionarii actuali spre a realizà primul milion de romanaţi[2], după cum s'a arătat la pag. 390[3]

[1] săptămânale ; [2] franci ; [3] In această ed., vol. II, pag. 388.

www.dacoromanica.ro

vor alege dintre dânşii la început un comitet organizator şi provizoriu.

ART. 86. — Comitetul organizator va intrà în relaţiune cu comitetul actual al pensiunilor, şi după consimţământul pensionarilor ce l-au ales, va începe a încasà pe toată luna aceea a doua decimă din pensiuni, până când în timp ca de doi ani se va însumà milionul primar.

ART. 87. — Sumele ce se vor adunà din a doua decimă se vor da pe toată luna la vistieria statului, schimbându-se pe bonuri de împrumut cu procentele cuvenite.

ART. 88. — Comitetul organizator, până la realizarea zisului milion, se va ocupà cu desbaterea şi amendarea acestui proiect de statute, spre a-l supune desbaterii şi aprobării societarilor.

ART. 89. — Comitetul organizator se va adresà încă la toţi proprietarii şi înţelegându-se cu cei ce vor voì a luà parte în asociaţiuni ca societari fundatori, îi vor învità a se subscrie cu proprietăţile ce vor voì a depune, spre a puteà fi convocaţi în adunarea viitoare, ce va aveà a desbate şi afirmà pactul definitiv.

ART. 90. — După aceste elaborări preparatoare, comitetul organizator va convocà adunarea stătuitoare [1] care constituindu-se după art. 35 va intrà în deliberările sale.

[1] care va hotărî.

www.dacoromanica.ro

INDREPTĂRI

Pag.	Rândul	In loc de	Să se citească
25	3	aşteptà	*aşteptau*
	32	ştiua	*ştiau*
29	ultim.	stabilieu	*stabiliau*
42	33	se sforţară	*se sforţă*
44	23	compoduci	*campoduci*
45	Nota 2 aşezată între 5 şi 6 se trece între 1 şi 3.		
45	nota 3	pais [4]	*pais* [1]
50	nota 1	pag. 9	*vol. II, pag. 9*
53	4	Plavila	*Pravila*
58	22	Valdeszi	*Valdensi*
59	7	eclesiei	*eclesie*
68	8	ai lui	*al lui*
72	37	vărsat	*răsvot*
82	ultim	desoluţiunii	*disoluţiunii*
91	4	interesanţii	*interesaţii*
98	23	plătià	*plătiau*
102	16	sanctiatea	*sanctitatea*
142	25	ajută	*ajută*
154	notă	pag. 29	*vol. I, pag. 29*
185	27	presepiu (?)	*presepiu* [4]
185	Se adaugă la note: «[4] staul»		
189	16	careficii	*carneficii*
193	36	servì	*aservi*
198	4	Prudon	*Proudhon*
198	11	Prudhon	
199	28	caritaţii	*caritătii*
201	33	pervertisă	*pervertită*
205	39	demolì	*domolì*
225	15	înţeleg	*înţelege*
251	36	dominate	*domniate*

www.dacoromanica.ro

INDICE DE CUVINTE ŞI FORME

(LA VOL. II)

aboli (*a* = a desfiinţà), 64, 106, 107, 232, 325; abolit, 105, 124, 180.
abolire (desfiinţare), 104, 106 notă; *aboliţie*, 105, 106, 107.
aborigen (pământean), 264, 267.
accepe (*a* = a primì), 62.
achistà (*a* = a câştigà, a dobândi), 166, 212.
acţie, 345.
adulà (a), 97.
adulator, 130, 262, 299; *adulător*, 11, 24.
advenì (*a* = a venì), 73, 312.
albergà (*a se* = a se adăpostì), 115.
alienigen (strein), 310, 311.
alternativamente, 80.
altisim (distins), 175.
amà (*a* = a iubì), 55, 206, 207, 212.
amalat (bolnav), 8, 22, 61, 317.
ameliorà (ameliorează), 55.
amoare (iubire), 90.
amollat (muiat), 156.
angarie (necaz), 309, 312.
angel (înger), 173, 203.
anulător (distrugător), 165.
arbitrariamente, 101.
ardicà (a), 31, 32, 46, 47, 64, 109, 173, 182, 190, 314; *ardicat*, 45, 228, 296.
arestà (*a* = a oprì), 48, 58, 148, 151, 152, 194, 201, 265.
asamblee (adunare), 98, 119,
ascindere (urcare), 160.
astuţie (şiretenie), 167, 272.
atavism, 309.
atriu (sală, anticameră), 327.
audace (îndrăzneţ), 167, 173.
avalangă, 200.
avelaţie (revelaţie), 180.
aveni (*a* = a se întâmplà), 266.
aveniment (venire), 48, 112, 184.

baptesmă (botez), 28, 33, 80, 104, 189, 196, 281.
bapteză (a se), 135; *baptezat*, 25, 27.
baseţă (josnicie, umilire), 100, 299.
batel (vapor), 270.
belator (luptător, războinic), 19, 83, 97.
bigoterie (bigotism), 56.
boieribil, 97, 138.
bonduri (sărituri), 201.
brav (ucigaş plătit), 173.
brave (*să* = să braveze), 110, 197.
brigà (*a* = a ţintì la...) 320.
bucăliu (gras), 210.
bucinà (a), 20, 72.
burgadă (orăşel), 315.

cafeu, 94; *cafeuri*, 23.
calar (călăreţ), 294.
caloare (căldură), 161, 162.
calomnie (calomiază), 7.
calpuzan, 107.
campoduce (conducător), 44.
carmeni (frumuseţi), 186.
carnefice (gâde), 72, 82, 107, 173, 179, 326.
cată (trebuie), 58, 168, 233, 323; *cătà* (trebuià), 217; *cătară* (tre-

www.dacoromanica.ro

buiră), 181, 246, 249; *a cătat* (a trebuit), 245, 248.
catenă (lanţ), 171.
căpuit, 12.
câşlig, 255.
ceadă (*să* = să cedeze), 181.
cinovnic (slujbaş), 109, 110.
cirac (ucenic, adept), 253.
citadin (cetăţean), 137.
clan (trib.), 264.
cocon (copil), 45.
columbă (porumbiel), 153.
conchistă (cucerire), 27, 30 41, 241, 281, 283.
conchistà (*a* = a cuceri), 268.
condotier, 16, 17.
consângi (rude), 179.
contra-pesă (contra-greutate), 209.
convicţie, 5, 15, 16, 22. 77 notă, 89; *convicţiune*, 6, 222, 229, 257.
corumpe (a), 185.
cotoroanţă, 173.
cupid (lacom), 117, 260, 272.
cupiditate (lăcomie), 102, 255, 258, 307.
custode (păzitor), 74, 203.
custodì (*a* = a păzi), 344; *să custodie* (să păzească), 30.

decimă (zecime), 353, 354.
delabrat (stricat), 284.
depinge (*a* = a desemnà, a pictà), 220, 259.
derâpà (*a* = a da de mal, a înnecà), 294; *a deripà*, 62.
descatenat (deslănţuit), 136.
descindere (scoborire), 160.
desdemn, 226.
desdemnat, 321.
desfruntată, 298.
desgrosolanizà (a), 297.
desnervare (corupere), 190.
desnervat (corupt), 25, 26, 189, 190, 261, 264, 266.
desproprià (*a* = a rămâneà fără proprietate), 113.
deşănţat, 8.
deşirat (sfâşiat), 46.
devanţà (*a* = a luà înainte), 54, 201, 202.
diadă, 140, 146.
dilect, 89, 174, 293, 316.
diregator, 97.
disfaimos (vestit), 268.
disgraţiat (nenorocit), 46, 74, 272;— (nenorocos), 175, 306: *din disgraţie* (din nenorocire), 90, 134.
distins (diferit), 82, 177.
distrucţie, 19.
dodecadă (douăsprezece), 179, 231.
dol (înşelăciune), 15, 172, 261.
domestic (servitor), 106.
dominiu, 30.
domniat, 47, 99.
domptà (*a* = a stăpâni), 163, 181.
duană (vamă), 78.
ducă (conducător), 44; *duce*, 308.
durdă, 182.

eclesie (biserică), 21, 31, 33, 35, 49, 54, 66, 70, 225, 230, 233, 234, 245, 248, 252, 265, 266, 267, 300, 318, 319; — (societatea creştină), 17, 27, 28, 30, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 52, 53, 56, 57, 63, 64, 65, 68, 71, 81, 135, 186, 189, 191, 192, 232, 235, 236.
erant (rătăcitor), 224.
erige (*a* = a ridicà), 318.
eronee (greşite), 227.
exchis (ales), 153.
exclusivamente, 151, 184, 206.
exduce (*a* = a scoate), 176, 221, 223.
exorcism, 18.
extraordinamente (în mod extraordinar), 80.

facil (uşor), 22, 46, 74, 88, 111, 156, 321.
falită (faliment), 271.
fatalmente, 250, 253, 255, 256, 261, 274, 280.
fatigà (*a* = a osteni), 141.
fatigă (osteneală), 224.
felonie (trădare), 16.
femine (femeie), 220.
fenean (trândav), 83, 87.
fieros (sălbatic), 226.
fiitor (viitor), 223.
filie (fiică), 272 nota 4.
flagelà (*a* = a lovì), 292, 323.
flaterie (linguşire), 11,
fresc, 188.
fuga (avânt), 266, 269.
fur, 258.

www.dacoromanica.ro

garantism, 247.
gâscănărie (vorbire stricată), 15.
genere (neam), 215; — (gen), 217.
gentili (ginţi streine), 318.
gerbe (jurubiţe), 258.
gerg (graiu), 15, 222, 237.
gergonizà (*a se* = a se modifică), 135.
gladiu (sabie), 226, 308, 326.
gros (grosolan), 39.
gueră (luptă, războiu), 19, 85, 115, 176, 311

hrisobul (hrisov), 52, 64.
huzur (belşug), 194.

iereu (preot), 180.
ierofant, 220.
impiu, 12.
incest (incestuos), 26.
inefabil (nu se poate spune), 176.
innar (ignar, neştiutor), 147, 153.
isolă (insulă), 155.

împuţi (a se) 182.
incatenà (*a* = a înlănţui), 167.
încentrà (a se), 239; *incentrat* 197.
încropit, 56.
îndosà (a), 321.
înţestà (*a se* = a se încapaţâná), 234, 318.
înţestare (încăpăţânare), 268.
învulpat (îmblănit), 210.

jargon, 237.
judice (judecător), 179, 181, 280, 308.
junghiu (pumnal), 181.

laboare (muncă), 69, 114, 115, 116, 120, 124, 129, 137, 185, 210, 213, 315.
laborà (*a* = a munci), 216.
laborare (munca), 94, 104.
laborator (muncitor), 122, 256, 259, 264, 271.
laoplan (şarlatan), 20, 23, 83.
latron (hoţ), 208, 317.
latru (hoţ), 174, 258.
lingariţ (linguşitor), 11, 14, 88.
lustru (cinci ani), 140.

maculat (pătat), 15, 173.
maculă (pată), 202.
maestrie (meserie), 146; v. şi *măestrii*.
magnificenţă, 271.
maimuţar (imitator), 50; v. şi *momiţar*.
malonest, 72.
mandră (stâna), 320 nota. 3.
manopere (manevre), 93.
materialmente, 90.
măestrii (meserii), 218, 236; v. şi *maestrie*.
matufit (slabit, decazut), 173.
mecontant, 244.
mit (basm), 178.
momiţar (imitator), 65; v. şi *maimuţar*.
momiţarie (maimuţărie), 47, 63.
momiţi (*a* = a imitá), 128.
monstruri (monştri), 18.
moralmente, 211.
more (obiceiuri), 319.
morga (îngâmfare), 204.
muge (mugeşte), 61.
multitudine (mulţime), 8, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 72, 209.
mur (zid), 6, 73.

naturalmente, 267.
navă, 260.
napruiu, 310.
nebaptezat (nebotezat), 25.
nefer (mercenar), 299.
nemaculat (nepatat), 21.
nemţui (a), 46.
nuvelă (veste), 185, 192, 199, 316, 317.

objet, 215.
obroc, 6.
octroià (*a* = a acordà), 247.
oficiosamente, 86.
ohlocrat (partiz. atotput. mulţimii), 16.
ohlocraţie (atotput. mulţimii), 17, 18, 49, 56, 62, 72, 241, 314.
oliu (untdelemn), 261.
omuleţ, 72.
opulenţă (bogăţie), 261.
opusculă (broşura), 23, 97, 108.

palude (balta), 271.
parabat (renegat), 70.

www.dacoromanica.ro

pasă (trece), 13, 140.
patriarhalemente, 166.
pălit (palid), 107, 210.
păsciune (proprietate), 112.
pâna (cât timp), 59; *până când* (cât timp), 103.
perdiţiune (pierdere), 272.
pergam (pergament), 285.
pernicios (periculos), 195.
pietos (pios), 102.
poeticamente, 161 nota 3.
politicamente, 246.
politie (oraş), 275.
populadă, 110.
populaţă, 136.
potent (puternic), 34, 147, 153, 202, 342.
prepus (banuiala, îndoiala), 49, 108, 188.
presbiter (preot), 31, 32, 66.
presepiu (staul), 105, 315.
preţinere (ideie învechita), 180, 195, 201, 241.
preţinut (cu idei invechite), 196.
pristav, 172.
prodige (minuni), 145, 150, 163, 208, 310.
prohibit, 181.
protestaţie (protestantism), 57.
punta (ascuţiş), 148; — (vârf), 308, 313.
purgalab (parcalab), 46, 47, 48, 53, 63, 76.
purgalabie (parcălăbie), 46, 68.

raiă, 65.
rancună, 144.
rapace, 102.
rasicură (*a* — a linişti), 103.
raţie, 195, 229.
raspopă, 19.
răsvot, 5, 6, 7, 11, 13, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 33, 72, 85.
reacţie, 58, 190, 199, 267.
realiza (realizeaza), 5.
realţă (*a* = a reinalţă), 84, 185.
rebeliune, 307.
recercă (a), 212.
reciprocamente, 274
reconchistă (*a* = a recuceri), 330.
redemptor (mântuitor), 151, 185, 192.
redempţiune (mântuire), 269, 273.
redutabil, 187.
regie (regiune) 36, 162.
relege (religie), 38, 40, 41, 63, 230, 232.
repărţit (împărţit), 184.
repărţitor (distribuitor), 247.
repentire (căinţa), 186.
repentit (căit), 266.
resbel, 26, 41, 43, 47, 57, 59, 62, 79, 80, 86, 93, 94, 110, 188, 209, 257, 260, 270, 294, 299.
resurecţiune (deşteptare, înviere), 301.
revesti (*a* = a îmbracă), 25, 28, 29, 32, 33, 40, 44, 45, 53, 72, 78, 97, 118, 282, 317, 324; *revestit* (îmbracat), 51, 226; — (întarit), 347.
romanat (franc, leu), 331, 339, 343, 344, 345, 347, 354, 352, 355.
roturier (om de jos), 268.
rufian (stricat), 88, 171, 186, 325.
rumpe (a), 93, 185, 209.

sanctificà (*a* = a sfinţi), 66.
sanctificare (sfinţire), 126 nota.
sanctitate (sfinţenie), 298.
sapient (înţelept), 257, 310, 318.
sapientisim (foarte învaţat), 175.
sapienţă, 292.
saţiu (sătul), 41, 74, 197, 249.
schimbabil, 343.
secretărie (secretariat), 77 notă.
selbă (padure), 205.
sempretern (veşnic), 7, 145, 192.
seprevergina (veşnic fecioara,)181.
sforţă (sforţeaza), 20.
sfrunterie (neruşinare), 75, 101.
sibarit (moleşit), 261, 265.
sicuritate (siguranţă), 173, 190, 304.
simţibil, 152.
smorfuri (mofturi), 45, 47, 64, 295.
solemnel, 98, 230.
sordid (murdar), 75.
spăimântabil, 162.
spervenit (parvenit, ajuns), 323.
spese (cheltuieli), 79, 89, 91, 94, 98, 109, 111, 137, 284.
spuntă (*a* = a se ivi), 173.
stătuitor (care hotarăşte), 355.
stelo (stea), 141.
stirpe (neam), 40, 58, 160, 164, 165, 166, 168, 170, 194, 198, 200, 240, 247, 248, 253, 257, 259, 263, 266, 302, 316, 319, 322.

www.dacoromanica.ro

stropiat (ciuntit), 15, 51.
sublimat, (sublim), 152.
sudit (supus), 21.
sujet, 215, 301.
superfluitate, 261.
supraaprinde (a), 23; *supraaprins*, 11.

ţabel (tablou), 73, 76, 92.
tandreţă, 8.
târtan, 322, 325, 326.
tempestă (furtună), 18, 263.
tempestos (furtunos), 99.
teocapil (speculator cu divinitatea), 272.
teocapelie (speculare cu divinitatea), 298.
terasă (*a* = a sdrobi), 175, 177, 304.
teră (pământ, ţară), 183.
tiranocton (omorîtor de tirani), 182.
tonel (butoiu), 87, 254, 329.
tragelaf, 136.
travaliă (*a* = a lucrà), 156, 161.
travaliu (lucru, muncă), 103, 109, 122, 129, 130, 163, 200, 207, 216, 236, 249, 269, 270, 274, 276, 309, 321, 345.
tribulaţie, 202.
turment (necaz), 308.

ţaresc, 111.
ţef (parul dela arie), 237, 238, 254.

uet (sgomot), 162.
unde (pe când), 82.
urbe (oraş), 86, 283.
uzanţe, 69.

vătăşie, 11.
văzător (profet), 185.
vendictă (răsbunare), 52, 258, 268.
ver (adevărat), 265; *veră*, 34, 170, 195, 292, 302.
vergină (fecioară), 131, 249.
verginătate (feciorie), 218.
veritate (adevăr), 225, 228, 328.
vermină (murdăriei), 309.
victimat (păgubit), 330.
viermulos (viermănos), 187, 318.
vil (ticălos), 72, 99.
vingător, 260, 305,
violă (violează), 5; *să viole* (să violeze), 54.
vulpean (viclean), 14, 227.
vulpenie (viclenie), 15, 225, 298.

www.dacoromanica.ro

INDICE DE PERSOANE

(LA VOL. II)

Aristide cel drept, 11, 41.
Aron Vodă, 10.
Aurelian, 21, 28, 30, 36, 67, 68.

Batori (Sig.), 10.
Balăceanu (C.), 300.
Bibescu (Gh.), 113, 132.
Brâncoveanu (C.), 63, 300.

Calvin, 194.
Cantemir (D.), 47.
Constantin cel Mare, 36, 190, 191.
Corai, 266.

Dan I-iu, 52.
Dragomir (comis), 46.
Dragoş, 68.

Foru (Gh.), 136.

Genadiu, 266.
Ghica (A.), 99, 111, 131, 132.
» (Gr.), 53, 107, 108, 109, 115.

Huru, 68.

Ieroboam, 31 3

Katargiu (B.), 51, 95.
Kisselev, 101.
Kogălniceanu (M.), 117.

Lambru, 266.
Lazăr (Gh.), 300.
Lituon (Litovoiu), 45 nota 5.
Luter, 194.

Magheru, 132.
Maior (P.), 300.
Matei-Basarab, 38, 64, 67, 68, 300.
Mavrocordat (N.), 21, 47, 48, 53, 115.
Mihai Viteazul, 10, 52, 68; Mihai Bătăiosul, 59, 114.
Minciaki, 49.
Mircea-cel-Mare, 97.

Napoleon I-iu, 73, 74, 75.
al III-lea, 73.
Neofit, 266.
Nicoală-Vodă, 46.

Odobescu (Al.), 67 notă

Petru Rareş, 99.

Racoţă (fr.), 132.
Radu dela Afumaţi, 99.
Radu Negru, 21, 44, 47, 61, 67, 68, 99.
Rasvan (Şt.), 10, 11.
Râureanu (I.), 301.
Roboan, 312.

www.dacoromanica.ro

Seneslau, 45 nota 5.
Solomon, 312.
Stratilat (Saba), 28.
Sturza (M.), 132.
Sue (Eugène). 190.

Şapcă (pr.), 66.
Şincai (Gh.), 300.
Şuţu (A.), 132.

Teofil (mitrop.), 36, 37.
Tiberiu, 25.
Traian, 24, 67.

Vamva, 266.
Vardalah, 266.
Văcarescu (Ienache), 290, 300.
Vlad al V-lea, 53, 97.
Vladislav I-iu Basarab, 46.

Xenofonte, 290.

Zalicu (Gh.), 132.

www.dacoromanica.ro

CUPRINSUL Vol. II

Pag.

Vot universal.—Răsvot universal 5
Păcală şi Dănciucă 8
Păţaniile lui Păcală 9
Ştefan Răsvan 10
Aristide cel drept 11
Crucificarea lui Isus 12
Tirania şi votul 12
Oligarhia şi votul 13
Mercenarii în vieaţa politica 14
Rasvotul 19
Instituţiunile din trecut ale României 24
Roma înainte de creştinism 24
Roma creştina 25
Primii colonişti în Dacia 25
Sf. Stratulat.—Coloniştii din Dacia faţă de Roma. 28
Origina cuvântului «sat» 30
Ridicarea bisericilor 31
Organizarea primitivă a bisericii şi a statului 34
Despre eclesie 37
Catolicismul 39
Atotputernicia bisericii a ramas la Români 40
Termenul «păgân» 42
Sprijinul dat de Români bisericii răsăritului 43
Retragerea Românilor în munţi 44
Purgalabiile (Pârcălăbiile). 45
Sistemul de alegere în funcţiuni până la Mavrocordat . . . 47
Dela Mavrocordat încoace 48
Convenţiunea dela Paris 49
«Camera» 50
Instituţiunile vechi ale Românilor pe scurt 51
Patriotismul 53
Respectul vechilor instituţii 55
Imprejurarile istorice în cari s'a desvoltat poporul nostru . . 55
Domn pe cinci ani 58
Cum s'au putut păstră vechile instituţiuni? 69
Pe ce se întemeiază Eliade în teoria sa 61

www.dacoromanica.ro

Pag.

Scopul acestor articole 73
Popularitatea numelui Napoleon 77

Unire şi Unitate 76
Deosebirea dintre «unire» şi «unitate» 82
Inarmarea satelor 84
Centralizaze 86
Anexe no. 1. — Constituţia Română dela 1848 explicată dupa adevăratele sale principii 96
Anexe no. 2. — Proprietatea şi comunismul ţarian 108
Anexe no. 3. — Proprietarii şi sătenii în Bucovina 113
Anexe no. 4. — Proprietarii şi sătenii în România 114

PARTEA III-a

Timpul şi locul 139
Eternitatea şi nemarginirea 140

Spiritul şi materia 143
Amorul 144
Binele 146
Răul 147
Omul moral 147
Libertate 149
«Natura» 150
«Materialişti» 151
O asemănare: un maestru şi munca sa 155
Perfectibilitatea 158
Creaţiunea 161
Primii oameni. — Popoarele vechi 163
Principiul binelui şi al raului la Egipteni 167
Influenţa Egiptului primitiv la alte popoare 172
Moise şi religiunea lui 175
Comparaţia între Evrei şi Greci, ca religiune 180
La Evrei 182
Societatea romană şi creştinismul 188
Sub Constantin cel Mare 190
Deosebiri între «creştinism» şi «eclesie» 191
Protestarile contra bisericii creştine 193
In timpurile moderne 195
Insemnare 202

Egoismul şi abnegaţia 203
Amor, fanatism, amiciţie, ambiţie 204
Instinctul de conservare 205
Solidaritatea, abnegaţiunea 205
Abnegaţiunea primilor legiuitori şi moralişti 206
Speculatorii abnegaţiuni 209
Echilibrul între egoism şi abnegaţiune 211
Ce e omul 215
Despre litere 218
La Egipteni 218
La celelalte popoare vechi 220

www.dacoromanica.ro

Pag.

Lege 221
Faradelege 223
Expresiunea «lege» la Români 225

Legea şi religia 229
Religia faţă de legi 230
Eclesile 232

Nici încentrarea, nici descentrarea, ci concentrarea 237
Cai dela arie 237
«Concentrarea» sau «echilibrul universal» 239
Centralizarea e despotism 240
Unitate şi unire 241
La popoarele vechi 244
La Germani 246
La Români 251

Comerţul antic şi comerţul modern 254
Înşelăciunea şi furtul în comerţ 254
Origina negustorilor în antichilate 256
Comerţul în vechime. — La Fenicieni, Greci şi Romani. . . . 259
La Evrei 262
Sub Romani 263
Sub Turci 264
In occident în evul mediu 266
La Români 273
Nici centralizarea, nici descentralizarea, ci concentralizarea . 279

Literatură. — Politică 285
Ştiinţa e anterioară alfabetului 285
Tiparul şi progresul ştiinţelor 286
Literatură 287
La noi 288
Politica 291

Israeliţii şi Judanii 302
Abraham şi Iacov 302
Moise 306
Iosue Navi 308
Sub regi 310
Numele «Judeu». 311
Iisus Christos 315
Evreii la noi 320

Averea stabilă — Averea instabilă 328

Indice de cuvinte şi forme 359
Indice de persoane 364

www.dacoromanica.ro